

O PERE

I. AGÂRBICEANU

FRĂMÂNTĂRI

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

ION AGÂRBICEANU

O P E R E 18

ROMANE

FRĂMÂNTĂRI

Ediție îngrijită

de

VICTOR IOVA și **MARIANA IOVA**

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ

"G. CĂLINESCU"

București • 2002

Opere, intitulat *Schițe și povestiri* (text îngrijit de autor în perioada 1961-1963) povestirea *Frământări*.

*

*

*

Strădania editorilor de a realiza integrala Agârbiceanu nu se materializează numai în editarea operei autorului, ci și în analiza fenomenelor stilistice și lingvistice ce caracterizează creația maestrului.

De aceea, în *Notele de ediție* ale volumelor publicate anterior (vezi vol. 15, 16, 17) conținând scrieri inedite, noi am încercat să creionăm, pentru cititori, fenomenele fonetice, morfologice, sintactice, lexicale, specifice povestitorului "menit să transmită altor vremuri toată viața, cugetarea și simțirea Ardealului său", cum afirma Nicolae Iorga.

Așadar, nerepetând cele afirmate în notele anterioare, vom încerca să evidențiem particularitățile gramaticale și lexicale ale limbii folosite de autor pentru subiectul romanului *Frământări*.

Ca și în romanele *Vâltoarea* și *Prăpastia*, stilul adoptat de autor în *Frământări* abundă în regionalisme, pentru a da autenticitate relatării despre epoca și locul ales. Cu riscul de a repeta în unele situații "semantismele provinciale" din vocabularul lui Ion Agârbiceanu, așa cum le-a definit Șerban Cioculescu, le vom nota pe toate cele întâlnite în prezentul roman, deoarece ele nu au intrat în circuitul limbii române moderne.

Substantive:

prânzitor = sufrageria de zi; *salare* = salarii; *fantasie* = fantezie; *înțălesul* = înțelesul; *termin* = termen; *rociu* = împletitură în ochiuri de ațe tari, folosită la prinderea peștilor și a animalelor sălbatice; *nime* = nimeni; *Buzeu* = Buzău; *coșnițe* = stupi; *măsărișă* = masă pentru dejun; *praxă* = practică; *câne* = câine; *odaie* = cameră; *magaziile de mobile* = magazine de mobile; *blane* = blănuri (haine de blană); *stăpânia (puterea și stăpânia)* = stăpânirea; *pasere* = pasăre; *clevete* = clevetiri; *conveniri* = conveniențe; *validitare* = exprimare; *ungheșul* = ungherul; *otel* = hotel; *strade* = străzi; *cvartir* = cartier; *cicur* = ciucur (mulțime); *vavilonie* = babilonie; *prerogativă* = avantaj (sens dat de autor, în DEX.: privilegiu acordat unui demnitar); *cancelist* = funcționar la cancelarie; *păinjen* = păianjen; *tinăr* = tânăr; *conferență* = conferință; *prav* = praf; *onorarul* = onorariu; *decuseară* = din seara

anterioară; *grumaj* = gât (sens dat de autor); *atențiune* = atenție; *lature* = latură; *corupător* = corupător; *oare* = oie; *păhare* = pahare; *cară de vizită* = carte de vizită; *personagii* = personaje; *călcăiul cărții* = cotor; *orațiuni* = cuvântări; *institutoră* = institutoare, învățătoare; *muri* = ziduri; *destoinicie* = nepricepere, nevolnicie (utilizat în loc de antonimul său); *vrăstă* = vârstă.

Verbe:

a experia = a experimenta; *a se știmți* = a se simți; *a dormi* = a dormi; *să se fie frământat* = să se frământe (utilizarea formei reflexive), ca și *să-și fi uitat* = să fi uitat; *a bâjbâi* = a colcăi, a mișuna; *a încunjura* = a ocoli; *a scormoni* = a deranja; *îi dete* = îi dădu; *trebuie că ne aduce* = trebuie să ne aducă; *a rezolvi* = a rezolva (formă de conjugare a IV-a în loc de conjugarea I); *a buchisa* = a buchisi, a descifra; *a știrici* = a afla; *a griji* = a ascunde; *să îți acoarde* = să îți acorde; *să te mințești* = să te minți; *a desmâta* = a convinge; *a zgăuri* = a cerceta; *sperează* = speră; *a consta* = a consta.

Adjective:

nouă = noi; *conștiu* = conștient; *constiențios* = conștiincios; *advertizat* = avertizat; *statificat* = de stat; *crușător* = econom; *tărăburos, dărăburos* = necioplit; *butucos* = butucănos; *mărgenit* = mărginit; *resfrânte* = răsfârnte; *desperat* = disperat; *vecinic* = veșnic; *obicinuit* = obișnuit; *stânsă* = stinsă; *învoalată* = voalată; *intensiv* = intens; *pretensiv* = o stare inițială de tensiune.

Adverbe și locuțiuni:

subt = sub; *deajaba* = degeaba; *încătrău* = încotro; *îndărăpt* = îndărăt, înapoi; *decuseară* = cu o seară înainte; *nicăiri* = nicăieri; *la tot cazul* = în tot cazul; *în opunere* = în opoziție.

Pronume:

dumnitale = dumitale; *i* = îi (lui); *cari* = care (plural neutru).

Observăm, așadar, foarte multe cuvinte percepute cu sens diferit față de uzanțele moderne, dar și cuvinte cu forme fonetice și morfologice specifice, întâlnite în Transilvania începutului de secol XX.

Această operă abundă însă în expresii definitorii pentru stilistica epocii:

- *era de lipsă* = era nevoie;
- *nu se mai plătește să muncești în ziua de azi* = nu merită să muncești;
- *viața nu mai plătea nimic* = viața nu mai valora nimic;
- *se ținea un om deștept* = se considera un om deștept;

- *își abonase un ziar* = se abonase la un ziar;
- *bine că umblă plata* = bine că primești salariul;
- *era o leacă de plată* = era salariul mai bun;
- *a pica pe amiazi* = a veni la prânz;
- *să hotărască de soarta mea* = să-mi hotărască soarta;
- *cu puterea nu-l putea face revizor* = nu-l putea face revizor cu forța;
- *i s-ar fi îmbiat* = i s-ar fi propus;
- *când ți se îmbie* = când ți se oferă;
- *și era veselă ziua întreagă, încât ar fi putut prinde iepuri cu ea* = era deosebit de fericită, sprintară;
- *se făcu pe un restimp tăcere* = într-o perioadă se făcu tăcere;
- *cum va fi biblioteca* = cum este organizată biblioteca;
- *purtând numerii din catalog pe călcâi (refertor la cărți)* = înscriind cota pe cotor;
- *nu plătea două parale* = nu făcea două parale;
- *îl aflase* = îl găsisese, îl descoperise;
- *îl știa ce plătește* = îl știa cât poate;
- *acum mă introduc* = acum mă informez;
- *ar fi luat venin* = ar fi băgat mâna în foc;
- *era încrezută în el* = a avea încredere;
- *a ieși ca de la o moară pustie* = fără rezultat;
- *citi fără răsuflet* = citi fără răsuflet;
- *cu atât mai vârtos* = cu atât mai sigur;
- *fac chefuri monstre* = fac chefuri nerușinate;
- *să nu se mai încadreze controlul învățământului cu tipuri ...* = să nu mai fie numiți pentru controlul învățământului;
- *el nu dubită* = nu se îndoiește;
- *s-o intereseze în convorbire* = s-o atragă în convorbire;
- *trecută de pe băncile școlii de-a una în învățământ* = trecută ... imediat în învățământ;
- *nu poate răzbate singur la creangă verde* = nu poate răzbate fără protecție (numai prin propriile forțe);
- *posturile nu se umplu* = posturile nu se ocupă;
- *cât ce a venit* = de îndată ce a venit;
- *era cu dreptate* = era drept;
- *dăscălița răsări mirată* = dăscălița tresări mirată;
- *trebuie că te-ai îmbătat de dimineață* = probabil te-ai îmbătat, trebuie să te fi îmbătat;
- *mai de dai doamne* = de doamne ajută;

- *ce lux plimbă femeile* = ce lux afișează femeile;
- *cei cari aglomerează avuții* = cei care adună avuții;
- *dintr-un punct de privire, dintr-un alt punct de privire* = dintr-un punct de vedere, dintr-un alt punct de vedere;
- *își tocmi puțin haina* = își aranjă haina;
- *înțelegi aici subț bărbai pe soful de căsătorie* = sub numele de bărbat înțelegi soful;
- *să mă lăsăm pe mine la o parte* = să facem abstracție de persoana mea;
- *alergă volutar după trebi* = aleargă cu bună-știință;
- *nu-i mai cum a fost* = nu mai este cum a fost;
- *poate era piedică ceea ce spusesese* = poate era neclar ceea ce spusesese;
- *un strat de întristare i se coborî în suflet* = sugestiv pentru: era foarte trist;
- *îngropă în suflet o comoară de iubire* = iubea foarte mult;
- *facultatea lui de iubire* = puterea, capacitatea lui de iubire;
- *abia adiai cu roșu* = se ruja ușor;
- *în vremea frângerii pâinii* = în momentul când se declanșează acțiunea, evenimentul;
- *te poți provoca la mine* = te poți referi la mine;
- *a trebuit s-o întâlnească* = era posibil s-o fi întâlnit;
- *să-i adie mâna pe păr* = s-o mângâie pe păr;
- *să fiu avizată la banul altuia* = să râvnească la banul altuia;
- *s-a plătit să alerge cu un an înainte* = a meritat să alerge;
- *m-aș dori acolo* = aș dori să fiu acolo;
- *trăiseră izolați de tot anul cât îl petrecuseră aici* = trăiseră izolați în timpul anului pe care-l petrecuseră aici;
- *fu provocată* = a fost chemată;
- *fu relevată* = a fost evidențiată, remarcată.

Comentariile ni se par de prisos în fața unei asemenea bogății a expresiilor, care dau farmec și autenticitate textului.

Dar, așa cum am precizat și în volumele apărute anterior, ne confruntăm și în acest text cu neglijențe de exprimare și greșeli gramaticale. Am considerat necesar pentru inteligibilitatea textului să le corectăm.

Pentru aceste situații ilustrăm numai cu câteva exemple, ele fiind în text extrem de numeroase (de altfel, noi le-am explicat și pentru operele anterior publicate):

- utilizarea permanentă a indicativului prezent sau perfect simplu atât pentru acțiune prezentă, cât și pentru cele petrecute în trecut
- dezacorduri de gen și număr între subiect și atribut, subiect și predicat etc.
- inversări de topică
- virgulă între subiect și predicat.

Deoarece autorul scria grăbit, nerevenind pe text, cum singur mărturisea, am întâlnit și numeroase greșeli de grafie cum ar fi: *sezații* pentru senzații; *îți pac* pentru îți plac; *femilor* pentru femeilor; *isă* pentru însă; *găunosoc* pentru găunos; *dimitutivul* pentru diminutivul; *Octohihul* pentru Octoihul; *palidilitate* pentru paliditate; *feferniță* pentru ferfeniță; *minută* pentru minunată; *locui* pentru locului; *pânger* pentru plânger; *mari* pentru mai; *seamnă* pentru semăna; *văzători* pentru vânzători; *tâmpe* pentru tâmpile; *restaurane* pentru restaurante etc., etc.

În același timp, însă, cum era și firesc, folosește grafia veche de genul: *rugezi* pentru rujezi; *genat* pentru jenat; *slugii* pentru sluji; *izbugni* pentru izbucni; *stelage* pentru stelaje; *ghiață* pentru gheață; *ceeace* pentru ceea ce; *eșia* pentru ieșea; *obrazi* pentru obraji; *esprimare* pentru exprimare; *zmirnă* pentru smirnă; *mehanism* pentru mecanism; *cognac* pentru coniac etc.

Toate aceste forme grafice, atât greșelile de scriere, cât și cuvintele redactate în grafia veche au fost corectate tacit, respectând normele ortografice în vigoare.

Aceste exemple au rolul de a convinge cititorul că este extrem de dificil să descifrezi și să redai corect textul unei opere clasice, nealterând nimic din originalitatea și autenticitatea ei.

Victor Iova și Mariana Iova

FRĂMÂNTĂRI

I

Înainte de unire era oficiu poștal în sat, și corespondența – multă- puțină câtă era – se împărțea zilnic. Conducătoarea oficiului era o doamnă văduvă, înaintată în vârstă, cu părul sur, cu fața lungureață, plină de părăiașe, care privea la om pe deasupra ochelarilor, cu niște ochi fără culoare, cețoși, osteniți. Era vecinic înghețată, rău dispusă și ursuză, încât țărani intrau c-un fel de groază în oficiu. Nu știa nici românește, decât două-trei cuvinte, pe care le rostea pocit și cu mare silă. Avea un nume slovac ori ceh, dar ea spunea că-i unguroaică, de dincolo de Dunăre, și că răposatul ei soț a fost un funcționar cu vază. Din zestrea cu care venise în sat nu se prea vedea să fi avut un trai mai bun nici înainte. În cele două camere în care locuia era o sărăcie lucie, dar femeia se ținea cu capul sus, se împrietenise puțin chiar cu cele trei-patru familii ungurești, așezate în diferite slujbe în comună.

Vasile Albu, actualul învățător și director al școlii primare din sat, era elev în al treilea an al unei școli normale de stat, la începutul războiului mondial, fiu al acestei comune. Era în anul al treilea și se chinuia încă grozav cu limba ungurească. Învățase patru clase liceale la un liceu românesc și, cum satul lui natal era pe țara Oltului, pronunța «barbar» ungurește, cum îi spuneau mereu profesorii de la școala normală de stat. Vasile Albu puneă, în sinea lui, vina pe limba streină, nu pe destoinicia^{*} lui și, adeseori, se simțea ispitit să le-o spună. Dar, cum era mereu amenințat să repete clasa și să-și piardă bursa, nu avea încătrău. Răbda și se silea să învețe limba.

Tatăl său, un om cu simțul practic al vieții, știa cât de prost sunt salariați învățătorii de la școlile confesionale și cât de greu trăiesc și se hotărîse să-i ajungă copilul dascăl la o școală de stat, școli care tot sporeau pe vremea aceea, guvernul închizând pe capete clădirile școlilor confesionale românești, sub diferite pretexte.

^{*} destoinicia = aici: nepriceperea (*n.ed.*).

Astfel, în vacanțe, când venea acasă, elevul încerca să vorbească mereu cu doamna poștăriță, pentru a nu uita limba – constatând cu groază că o uită uimitor de repede. Părea că-i fuge din cap ca apa printre degete. Și, lucru de mirat, femeia cea ursuză, putea fi cu el binevoitoare, înțelegând ce scop urmărește și, adeseori, vorbeau ceasuri întregi, corectându-l de câte ori era de lipsă. Așa că, în tot satul, numai elevul Vasile Albu o vorbea de bine, reușind să scoată din sărite pe Moș Dumitru Bența, factorul poștal al satului.

– Ce poți îndruga atâtea cu huhurezul ăsta, domnișorule Vasilică? Se supăra bătrânul, când poștărița stătea câte-o jumătate de ceas cu mâna pe scrisorile ce trebuia să le împartă prin sat și nu i le dădea. Ba părea că nici nu-l vede pe bătrân, nici nu-l aude, când el își ieșea din răbdări și cerea poșta.

Când împlinise trei ani la Școala normală și vara izbucnise războiul mondial, Vasile Albu a fost mobilizat și trimis pe front între cei dintâi. La început tatăl său a avut nădejde să-l scape în urma faptului că era elev la stat. Făcuse chiar un drum până la directorul Școlii normale, la sfatul poștăriței. Dar Vasile era cam înaintat în vârstă. Directorul a spus că el nu-l poate ajuta cu nimic, și-l sfătuisese pe bătrân să se prezinte tânărul de urgență la garnizoană, pentru a nu face nume rău școlii lor, care era socotită între cele dintâi «ca educație patriotică».

Înjurase în gând și educația aceasta și războiul și se simțise întâia oară rușinat că râvnise «la pita străinului» pentru băiatul său.

Vasile făcu întreg războiul și avu norocul să scape numai cu o bucatică de schije în fluierul drept, a cărei urmă abea se mai vedea. Termină studiile în școală normală românească, și intră în învățământul primar, statificat^{*} chiar de la începutul unirii, în urma luptei vehemente dusă de dascălime, pentru a ajunge la o situație materială mai suportabilă. Nici unul dintre membrii corpului didactic primar nu mai voi să audă de școală confesională, cu salarii de mizerie, cu plata lor cu țârăita. Le-a fost ușor să convingă la repezeală și poporul. «Pentru ce să mai plătească satul pe dascăl, prin repartitie, când acum aveau stat românesc?»

În satul lui natal oamenii susținuseră școala confesională până la unire. Era o comună fruntașă, cu clădire școlară mare și frumoasă împotriva căreia revizorii și inspectorii unguri nu putuseră aduce nici

^{*} statificat = devenit de stat (*n.ed.*).

un motiv pentru închidere. Dar Vasile Albu, dacă ar fi rămas vechea stăpânire, nu ar mai fi ajuns în satul lui.

Acum însă era mulțumit aici. Numai un singur lucru nu-l mulțumea: erau prea mulți elevi, peste sută, și ar fi fost nevoie de a doua putere didactică. Școala avea două săli de cursuri.

Patru ani s-a zbatut, a alergat, a intervenit la toate autoritățile școlare și administrative pentru crearea postului al doilea de învățător, sau mai degrabă de învățătoare – intenționa el. Dar nu-i reușise până când, în al cincilea an, la niște alegeri parțiale, pusese aceasta condiție prefectului pentru a face propagandă. Candidatul guvernului reușise și, din toamna viitoare, școala a avut al doilea post. Se trezise cu o absolventă a Școlii normale de fete, deși el nu îndrăznise a-și arăta această dorință. I se părea că nu se cuvine, să nu-și închipuie cei de la Revizorat cine știe ce, deși știa că la multe școli primare postul al doilea îl țineau tinere învățătoare, dintre cari unele se și căsătoriseră cu directorul școlii.

Vasile Albu se simțea atras spre o astfel de soluție: două salarii erau mai mult decât unul singur! Apoi, ar putea înjgheba și o leacă de gospodărie, și nu ar mai trebui să mănânce la notarul, destul de scump, cum îi părea lui.

Toată vremea cât alergase după înființarea postului al doilea se gândise la o astfel de soluție și, mai ales din acest motiv, tot amână să se căsătorească. Părinții lui trăiau încă; el însă locuia la școală și mânca la notarul și, numai te miri când, mai mergea pe la ei. Locuia în casa bătrână, cu părinții, fratele lui mai mare, Dumitru și cu el era certat. Se certaseră pentru moșia părintească. Învățătorul pretindea și el o parte; fratele-i aducea mereu aminte că partea lui și-a mâncat-o câtă vreme a umblat la școală și că acesta le-a și fost înțălesul în familie. «Ce-i mai trebuia lui moșie, zicea Dumitru, după ce are o plată așa de bună, după ce apucase la slujbă domnească? El, să aibă și numai a treia parte, cum ar mai pune plugul subț șopron! Că nu se mai plătește să muncești în ziua de azi: tot ce vinde țăranul e ieftin, tot ce cumpără e foc de scump! N-au ajuns oamenii iar la sapă de lemn, ca înainte de război? Nu s-au înglodat iarăși țărani în datorii până după urechi? Și când te gândești că în vremea războiului ajunseseră să-și plătească toate datoriile la bănci, urcându-se prețul vitelor și al cerealelor. «Trebuie să fie la mijloc vro șmecherie de-a domnilor, zicea Dumitru, nu le vine lor la socoteală să-i știe pe țărani slobozi, de-aceia au ajuns din nou în robia băncilor, și a cametelor mari.»

Învățătorul nu-i putea explica fenomenul economic, și-l asculta cu neplăcere pe Dumitru, care se ținea un om deștept, și la alegeri avea totdeauna un grup al lui de oameni de votul cărora răspundea. Așa că dădea rar pe-acasă, când știa că nu-l întâlnește pe fratele său. În schimb, mamă-sa venea zilnic să-i curețe și să-i pună în rânduială locuința lui de la școală.

Ea se văicărea adeseori cum trec anii și el rămâne holtei bătrân. «Și s-alege și din plata ta mere-pere! Iată n-ai o coadă de vită pe lângă casă – zicea ea – și cum să te poți alege cu ceva dacă n-ai casa ta și rânduiala ta?»

Așa trecură anii. Se făcură patru de slujbă când, în sfârșit, se trezi cu o fată numită în postul al doilea de învățător. Acum i se potrivea și titlul de director: era peste cineva mai mare. Fratele său, când se certau pentru avere, îl împunea câteodată cu titulatura aceasta: «E și el director peste sine însuși! Mai de mult dascălul era dascăl și nu-i zicea nimeni director, decât la școlile unde erau mai mulți învățători.»

Hei, acum era și el director, era mai mare, dar din primul ceas ajunsese să-i poruncească absolventa aceea de Școala normală, iar el i se supunea cu încântare: se îndrăgostise de ea până după urechi! Ar fi cerut-o în căsătorie încă în prima lună de slujbă! Dar nu cuteza! I se părea că-i prea bătrân pe lângă ea și se temea să nu-i rădă în obraz domnișoara Nastasia. Știa că fata, când vroia, avea un râs batjocoritor care te frigea. Dascălița nu putea avea nici douăzeci de ani. Tinerețea ca tinerețea, în sfârșit, o deosebire de câțiva ani nu era o lume! Dar, ceea ce-i părea mai mare piedecă între el și ea era frumusețea și gingășia fetei, pe când el era cam butucănos, și călca greu și apăsător ca un urs. I se părea o nepotrivire de care se rușina și-i tăia orice curaj. Se gândea că o fată ca ea nu s-ar potrivi decât cu un domn subțire de tot, cu înaltă poziție socială și foarte avut. Nici nu se potrivea în slujbă de învățătoare într-un sat, își zicea el!

O vedea că-i harnică, stăruitoare în clasă, că e mereu veselă, bine dispusă și își închipuia că se poartă anume așa, pentru a nu lăsa pe nimeni să citească ce-i în sufletul ei. Dumnezeu știe pentru ce credea învățătorul asemenea lucruri despre ea; poate numai pentru că era îndrăgostit și vedea în ea un fel de ființă peste fire, când se oprea în fața lui dreaptă ca un prapor, cu capul zmucit puțin pe spate, cu strălucirea ochilor ei verzi și cu frăgezimea obrazilor albi.

Impresia ce i-o făcuse fata chiar de la început fusese atât de puternică, încât Vasile Albu nu cutezase să știricească de la ea nici

cine-i sunt părinții, nici de unde este. Era pentru el un fel de ființă «tabu», și-i era de ajuns să o poată vedea, să fie în apropierea ei.

Dăscălița își luase locuință și pensiune la preotul satului, părintele Andrei Cosma, care crescuse și așezase de mult trei feciori și două fete, iar acum rămăsese numai cu preuteasa, îmbătrâniți în zile, gârboviți de ani. Fata se simțea ca acasă încunjurată de bunătatea și duioșia celor doi bătrâni.

Un lucru de nimic trezi îndrăzneala învățătorului și-l readuse la realitate. Într-o după amiază, având de lucru cu preotul, nimeri la vremea ojinii, și află pe cei trei la masă, în verandă. Ospătau pită cu slănină și ceapă verde din grădină. Nastasia mânca cu mare poftă din bucate, ceea ce-i păru la început lui Vasile un lucru aproape împotriva firii: cum putea să mănânce o fată ca ea mâncări așa de rând, ca o țărăncă? Dar senzația aceasta îl făcu că nu mai vede în ea o ființă atât de depărtată de el: era și ea om muritor! Poate însuși faptul că și ea se hrănea – nu o văzuse până atunci niciodată mâncând – o coborâse în mijlocul muritorilor din idealitatea în care existase până atunci pentru el.

Învățătorul, pe cât era de înzestrat cu simțul practic al vieții, pe atât era de lipsit de orientare în contactul cu femeile. Nu avusese prilej să se îndrăgostească de nici o fată până acum și își păstrase neatinsă naivitatea primei tinereți în legătură cu iubirea.

Din după amiaza aceea nu mai trecu decât o lună și se logodiră.

– De când am așteptat eu să-mi faci propunerea îi zise fata râzând.

– Vorbești serios? O întrebă aproape mort că râde de el.

– Foarte serios! Nu e absurd să muncim la aceeași școală, să fim zilnic împreună și să nu întemeiem o căsnicie? Pretutindenea se întâmplă așa. De altfel, ce crezi că de florile mărunții se duc azi atâtea fete la școala normală?

Acum află Vasile Albu cine era fata. Era fiica unui slujbaş de la Administrația financiară, fost înainte de unire scriitor într-o cancelarie notarială într-un sat. Până la vârsta de doisprezece ani Nastasia trăise cu părinții săi în satul acela.

– Am un nume prea lung? Îi zisese ea într-un rând. Până-l rostești întreg pierzi vremea în zadar. Te poftesc să-mi afli un diminutiv până la căsătorie.

Râdea de el?

– Dar acasă cum ți-au spus?

Ea făcuse un gest de neplăcere.

– Cum să-mi spună? Ca la toate Nastasiile din sat! Sâia, mi-au spus, dar nu-mi place!

Vasile Albu fusese de acord: deminutivul acesta nu i se potrivea, și nici nu era frumos. El își bătu capul dar în zadar. Nu putea afla nici o prescurtare potrivită. Și iar începu să se simtă intimidat în fața ei. El știa un lucru: Nastasia nu era decât o prescurtare din Anastasia; numele era mai frumos, dar și mai lung. În sfârșit se hotărî pentru Stasia.

– Nu, par-c-ar fi Stafia! Nu vreau să am nimic comun cu stafiile!

– Află-ți tu unul potrivit, și eu mă voi supune bucuros, spuse intimidat Vasile.

– Parcă n-am încercat! Dar ce să scoți din numele ăsta nătâng?

– În cazul acesta să-mi dai voie să hotărâsc eu. O să-ți spun Anastasia, deși e mai lung, dar e un nume frumos. De altfel, acesta și este numele tău adevărat. Nastasia e o prescurtare poporală.

– Serios?

– Sigur. Cred că și în matricole ești introdusă așa.

– Nu! E în toate, și la biserică și la primărie, și în actele mele, Nastasia. Dar Anastasia îmi place. Nu mai cât e prea lung. Vezi, poate-l poți scurta pe ăsta.

Glumea, desigur, își zicea Vasile Albu. În sfârșit, ce rol poate avea un nume să țină cineva așa de mult la el?

Se căsătoriră fără să ajungă învățătorul să-i afle un deminutiv și ea nu mai aduse vorba despre asta.

De-atunci trecuseră doi ani și directorul scăpase cu desăvârșire din mână nu numai cârma școlii, ci și a căsniciei sale. Dar nu-i părea rău. Soția lui era o bună putere didactică, mai plină de inițiativă și mai energică decât el, iar în căsnicie se pricepea la toate. Începuseră să pună de o parte câte ceva din cele două salarii.

Vasile Albu se întreba adeseori cum a îndrăznit el să ceară în căsătorie pe o fată așa de frumoasă ca Nastasia? Îi părea mereu că-i a lui și nu-i a lui. Părea că-i scapă mereu și plutește în atmosfera aceea de mirare și de adorație în care o văzuse din primul ceas. Avea senzația că a pus mâna pe o comoară, care-i fuge mereu din realitate. Când Nastasia lucra, se uita la ea transfigurat, ca un licean îndrăgostit. I se părea că pentru el se potrivea mai bine să o adoreze numai de la distanță. Era nespus de timid și neîndemânatic în a se apropia de ea. Și pasul întâi trebuia să-l facă totdeauna femeia. Și ce înfiorat era când simțea mâna ei în mâna lui, se cutremura adânc până în fundul sufletului, și uneori parcă ar fi voit să moară. Era iubirea? Nu știuse

până atunci ce-i iubirea. Nu, parcă era mai mult o comoară, pe care se timpîse legat pe vecie să o apere, încă înainte de căsătorie, din clipa în care a văzut-o!

Era neajutorat, neîndemînat în vorbe, în exprimarea sentimentelor, chiar în examinarea lor în el însuși. Și se simțea mai greoi, mai tărăburos ca de obicei, și-i părea că femeia fugе tot mai departe de el.

Se părea însă că Nastasia avea un instinct sigur, care o determina să se apropie de el când lui îi părea că-i mai departe, și învățătorul se liniștea. Un copleșitor simțămînt de recunoștință îl inunda și-l făcea să suspine încet în sufletul său.

Trăiau mulțumiți, văzându-și de școală și de gospodărie, deși o intimitate statornică spirituală părea că nu se poate închea între ei.

Această mulțumire începuse să fie tulburată numai înainte cu o jumătate de an, când familia notarului Petrișor se mutase în orașul de reședință al județului. Făcuse în alegerile trecute bune servicii guvernului și fusese numit prim-notar județean.

Nastasia se împrietenise, de nici să-i fi fost colegă la școală, cu soția notarului, cu doamna Nica. (O chema Eugenia, părinții îi ziceau Genica, iar notarul mai tăiasе o silabă și o botezase Nica. Așa un deminutiv i-ar fi trebuit și ei, își zicea dăscălița, invidioasă puțin pe prietena ei.) De când s-au căsătorit Nastasia era nedespărțită de ea în timpul ce-i rămănea liber de la școală și de la gospodărie.

Învățătorul băgase de seamă că, de la plecarea prietenei, soția lui părea că a intrat într-un nor subțire de tristețe. Nu-i păruse lucru de mirare: nu mai avea în sat nici o femeie cu care să poată schimba o vorbă, afară de preuteasa. Dar ea nu mai cunoștea limbajul doamnelor de acum, vorbea numai despre trecut, pe când cele două prietene erau preocupate în convorbirile lor mai ales de actualitate și viitor.

Într-o zi, după ce citi de vro trei ori scrisoarea trimisă de notărășița, nevasta-i zise:

– Au de lucru, nu glumă! Trebuie să se aranjeze din nou, ca și când acum și-ar întemeia căsnicia. Se-nțelege că nu mai pot trăi numai cu lucrurile cari le-au avut. Sunt nevoiți să-și mobilizeze din nou salonul și prânzitorul.

Glasul ei era plin de compătimire dar parcă și de un fel de regret, și Vasile simți în el mai mult părerea de rău. Așa de mult ținuse la Nica aceea?

– Totuși, ei au făcut un pas înainte, și acesta e lucrul principal, adause dăscălița. Greutățile începutului vor trece.

– Un pas înainte? Da, era adevărat. Locuiau în capitala de județ, aveau salar mai mare, poziție socială respectată. Dar pentru ce spunea Nastasia lucrul acesta cu atâta regret? Poate se gândea și ea la un pas înainte? Nu se mai simțea mulțumită aici în sat, la școala lor?

Un ghimpe intrase în inima învățătorului. S-ar simți nenorocit să nu-și știe soția mulțumită.

Dar ea nu-l lăsase multă vreme să se fie frământat de bănuială. Într-o seară i-a spus:

– Cum m-am săturat eu de tina asta din sat!

Plouase vro două săptămâni mereu și drumurile se desfundaseră. Oricât se ștergeau copii de tină, podeaua școlii trebuia răzuită în fiecare zi.

– Poate dă Dumnezeu să se mai pună și vreme bună! Zisese Vasile, simțind o înfiorare la timbrul vocii ei, în care era un regret mai mare decât să privească numai vremea rea.

– Mă gândesc, adausa ea, că n-om fi sortiți să rămânem vecinic aici. Tu ești unul dintre învățătorii de frunte din județ, vicepreședintele asociației noastre județene. Apoi, eu încă nu sunt între cele din urmă dintre învățătoare. Mi se pare că am fost a zecea clasificată la examenul de definitivat. Nu spun că aici în sat ne-ar merge rău. Dar cred că la oraș am putea respira și noi mai în voie. Mai ai cu cine schimba o vorbă.

Vasile Albu nu era omul fantasiei. El se lega de lucrul sigur, și era mulțumit cu posturile lor de la școala de aici. Erau definitivați amândoi. Dacă-și făceau datoria, puteau îmbătrâni aici.

Se gândise că trebuie să-i ușureze într-un fel oarecare singurătatea femeii. Până acum nu se abonase la nici un ziar, cruțător cum era. Nu-i venea decât revista oficială a învățătorilor din județ, o dată la lună. Dar și la două și trei luni, cum putea. Acum își abonase un ziar zilnic și o revistă literară. Dar poșta era un dezastru! Nu venea decât de două ori pe săptămână și ziarul nu face două parale dacă nu-i citit zilnic. Cine citește trei-patru numere deodată? Și el trimisese abonamentul pe o jumătate de an!

Totuși băgase de seamă că prezența gazetei o înviorase pe Nastasia. Ea stătea cu ceasurile cu ele în mână, și pe urmă îi comunica și lui o mulțime de noutăți.

Ce ar fi, își zicea el, dacă am avea poștă zilnică, așa cum am avut înainte de unire? Ce piedecă era? Satul avea și acum gară. Trenurile circulau. Pentru ce nu se înființa un oficiu poștal? Țara asta nouă nu-i în stare să se organizeze?

Vasile Albu nu simpatiza cu cei ce criticau mereu aparatul de stat românesc, îi și învinuia că-s lipsiți de patriotism. Acum însă izbindu-se de o lipsă care-l privea și pe el personal, se gândea cât era de bine când aici în sat era poștărița aceea străină cu care vorbea el să nu-și uite limba statului. Pentru el, statul român se reducea, în practica vieții, oarecum la statificarea școalei primare, la plata salariilor de către stat. Acum, dacă s-ar înființa aici un oficiu poștal, părea că din nou nu ar mai avea ce critica, și că toate dorințele sale sunt împlinite. Din felul cum se bucura nevastă-sa de două ori pe săptămână când se împărțea poșta, el era sigur că Nastasia nu ar mai pomeni de oraș, nu ar mai ofta după notărășița; prin ziar ar ținea contact cu actualitatea și ar avea cu ce să-și petreacă în fiecare zi timpul liber.

El începuse să se teamă de întristările fără înțeles pentru el în care cădea mereu nevastă-sa. Nu se putea avânta să caute mijloace pentru a ajunge la oraș. Nu era omul care să dea paserea din mână pe cea din gard. Și, apoi, cine-l putea asigura că chiar dacă ar afla un loc de învățător la oraș pentru el, va afla unul și pentru soția sa? El se obicinuisese acum să-și facă socotelile pe două salarii. Ce ar face numai cu unul și mai ales la oraș? Nici nu cuteza să se gândească!

*

* *

Astfel, învățătorul Vasile Albu se bucurase și în dimineața aceea de mai când îl văzuse pe împărțitorul de scrisori, pe «factorul poștal» al satului, pe Moș Dumitru Bența, ieșind de pe o hudiță unde era primăria și luându-o – șontâc-șontâc – spre școală. Va aduce gazetele de bună seamă. Nu erau nici, cel puțin, aceleși două zile pe săptămână pentru împărțitul poștei. Primăria nu putuse organiza nici atât. Așa că nu știai nici o dată când pică moș Dumitru cu gazetele de pe trei-patru zile.

Învățătorul se bucură în mod deosebit, pentru că seara trecută Nastasia se supăraseră în toată legea când el, la insistența ei, să facă ceva pentru a se muta la oraș, cutezase să-i răspundă că nu are idee ce ar putea face.

– Păi, un bărbat totdeauna ar trebui să aibă idei pentru a ieși din încurcătură, îi răspunsese ea. În realitate el nu se simțea în nici o încurcătură, dar presimțea că femeile sunt în stare să creeze și una artificială, pentru a-l pune pe bărbat să se zbată pentru a ieși din ea.

Rămăsese supărată și azi dimineață, și nu se înseninase nici după două ore de curs, ba parcă se întunecă și mai tare. El ieșise, între oare, în stradă chiar pentru că nu era în stare să înceapă nici o convorbire cu ea. Văzându-l pe moș Dumitru i se păru că vede în el însuși salvarea.

Porni înaintea lui să ajungă mai repede la gazete să i le aducă Nastasiei. Împărțitorul scrisorilor șchiopăta puțin, și nu se grăbea. Avea vreme destulă.

– Bună dimineața, moș Dumitre! În sfârșit, dă Dumnezeu să te mai vedem și noi!

– Da' ce să fac, domnișorul Vasilică? (așa-i zicea și când umbla la școală) Noi am veni și de două ori pe zi, dac-am avea cu ce. Că slujba-i slujbă! Da' drept să spun, slujba ce-o fac acum e numai necaz. Pierd vremea deajaba pe la primărie!

– Bine că umblă plata!

– Da? Ce plată, domnișorul Vasilică? De, pe vremea zgripturoai-cei aceleia de unguroaică era o leacă de plată! Da'acum, cine ar mai împărți poșta pentru douăzeci de lei pe lună?

– Atâta ți-e plata?

– Ei, parcă nu știi dumneata! E curată batjocură. În România asta Mare, toată lumea a mers înainte, numai noi poștașii am dat îndărăpt ca racul. Dacă nu mi-ar fi rușine să lăsăm satul fără poștă, n-aș mai sluji nici o zi. Da-pe altul care să slujească cu atâta, nu capătă primăria.

Adevărul era că moș Dumitru nu făcea slujba asta pentru cei douăzeci de lei; nici pe vremea «zgripturoaicei» nu o făcea atât pentru plată, cât, mai ales, pentru că era omenit și într-o casă și în alta când ducea scrisorile, cu câte-un păhărel de rachiu. Unde trebuia să le și citească el, [era omenit] și cu două și cu trei. Apoi, îmbătrânise nu ca un om de rând, ci ca unul care ajutase toată viața diacului în strană la cântări. Era și aceea un fel de slujbă, și el fără o îndeletnicire – chipurile cărturărească – nu se mai simțea bine. În strană nu mai cânta de mulți ani. Într-o iarnă, pe ger cumplit, se îmbătase rău la o pomană și, înaintea porțiței lui, nu o mai știuse deschide. Durmise în ger, era să moară, dar a avut noroc și s-a ales numai cu o răgușală care nu-i mai trecea. A încercat el o dată, de două ori să mai cânte în strană, dar creștinii au început a se strâmba de răs.

Învățătorul îi dădu cinci lei, își luă gazetele și voi să plece.

– Mai este ceva, domnișorul Vasilică, și el începu a cotrobui în traista de piele, jerpelită de când o tot purta și de care nu se despărțea niciodată.

– Mai este o scrisoare pentru domnișoara dăscăliță. Îi scrie notă-rășița, de la oraș.

– Da-de unde știi dumneata? E carte poștală?

– Nu, e scrisoare închisă, răspunse poștarul, reușind să o scoată dintre celelalte scrisori. Azi erau mai multe ca de obicei. Cum să nu știu, că-i cunosc scrisul. Și apoi, scrisorile dumniei își mai au pecetea lor anumită. Ia du-o puțin la nas, zise moș Bența, întinzându-i epistola.

Nu trebui s-o ducă la nas, pentru că o mireasmă de parfum se și răspândise. O cunoștea și învățătorul de când cele două prietene începuseră să corespundeze.

Se întoarse indispus spre școală. Clopoțelul sunase de mult. Știa că, după fiecare scrisoare a prietenei aceleia, Nastasia lui cădea pe gânduri și intra în negura aceea de întristare.

O află încă în curtea școlii. Îi dădu gazetele și scrisoarea și se grăbi să intre în clasa lui.

Erau la repetițiile generale dinaintea examenului de sfârșit de an. Nu avuseseră de mult nici o inspecție și începuse să se zvonească printre învățătorii din jur că ar fi un inspector general nou numit, care ar ținea cu orice preț să vadă toate școlile din plasa asta, încă înainte de sfârșitul anului școlar. Putea să pice deci și la școala lor.

Dar azi nu prea-și dădea seama de răspunsul elevilor. Punea întrebarea și gându-i alerga într-altă parte: la schimbul de cuvinte de aseară, la epistola de-acum a notărășiței. O socotea pe aceasta dacă nu principala vinovată, apoi de bună seama complice la crearea așa numitelor de el «situații artificiale», în care femeile par a fi meștere să încurce pe bărbați. Un lucru era sigur: de la plecarea ei din sat începuse înegurarea Nastasiei și tulburarea traiului său.

Nu-și dădea seama ce răspund elevii, decât când izbucneau hohote de râs la câte un răspuns ridicol. Atunci revenea la realitate, zăpăcit puțin de zecile de fețe pline de râs, ce stăteau înșorite, ațintite la el.

– Cum ai spus? Mai întreba el o dată pe copil. Dar acela de obicei nu mai cuteza să repete răspunsul și se aflau alții cari să-i descopere neștiința.

Încă nu ieșise elevul rânduit pentru săptămâna asta să sune clopoțelul, când ușa clasei se deschise și Nastasia intră luminoasă ca și primăvara de afară.

– Sculați băieți la rugăciune! Porunci ea. Prin geamuri se vedeau ieșind în drum, cu cărțile subsuoară, fetițele din clasa ei.

– Știi că voiam să mai fac o oră, zise Vasile după ce ieșiră copiii.

– Las' că mai este o săptămână de repetiții. Am să-ți comunic ceva de mare importanță.

– Da'... mă gândeam că nu-i cu neputință să pice inspectorul acela general, de care se vorbește, și voiam să-i afle pe copii în școală.

– N-ai orar decât până la unsprezece.

– Adevărat, dar...

– Las'că nu mai vine el acum! Doar n-a pica chiar pe amiază fără să trimită știre? Cu ce să-l primim? Se spune că-i un om tânăr care trebuie să țină seama și de posibilitatea pregătirii unei mese pentru o față așa de simandicoasă.

Învățătorul, prin ceea ce spusese, voise mai mult să se refugieze de o amenințare pe care o presimțise de când luase în mână scrisoarea aceea parfumată. Cine știe ce îndemnuri nouă îi mai aducea epistola aceea! Ba poate, mai mult decât îndemnuri, judecând după bucuria ce strălucea în ochii verzi ai nevestei sale. Îi și spusese că are să-i comunice «ceva de mare importanță». Presimțea că era chiar lucrul de care se temea el. «Doamne, femeile astea, cum se pricep ele să complice viața omului», își spuse el în gând cu amărăciune.

– Iată ce-mi scrie Nica: «S-a terminat ancheta împotriva lui Ungurean și îl mută disciplinar în Basarabia».

– Ce anchetă? Care Ungurean? Întrebă năucit învățătorul, luat așa pe neașteptate.

– Vai de mine! Doar nu vei fi uitat și cum îl cheamă pe revizorul nostru! Și apoi vei fi aflat și tu că s-a pornit o anchetă împotriva lui.

– Se-nțelege că am aflat. A pornit îndată după alegeri. E o răzbu-nare politică, să știi de la mine. Ungurean e un om care și-a luat slujba în serios. Dar prefectului i s-a părut că învățătorimea din județ n-a prea sprijinit guvernul în alegeri. În toiul alegerilor a și strigat o dată în gura mare, într-un restaurant: «Toți dascălii sunt țărâniști, dar o să-i joc eu după alegeri».

– Asta nu are nici o importanță pentru noi.

– Cum să nu aibă, când unui coleg i se face o asemenea nedreptate?

– Doamne, Vasile, în ce lucruri ești tu sensibil! Dar ce-i putem noi ajuta? Cum ai putea să-i ajuți, de-o pildă, tu?

– Singur nu, dar dacă ar protesta la minister Asociația județeană a învățătorilor? Ar trebui să o facă. Nu putem lăsa să se amestece politica în toate.

– Nu cumva ai avea de gând să iai tu inițiativa? Întrebă Nastasia, în vreme ce ochii ei verzi scăpărară ciudat. O privire pe care bărbatul ei

nu o cunoscuse până atunci. Era un fel de severitate rece. Rece sau disprețuitoare?

Vasile clipi din ochi, ferindu-și privirile de ale ei.

– De! În sfârșit! Aș putea lua chiar eu inițiativa. Nu sunt vice-președintele Asociației?

– Și crezi că te-ar urma cineva? Doamne, ce om naiv ești tu! Parcă ancheta n-a fost făcută chiar de ministrul la care vrei să protestezi? Să nu mai vorbim de asta! Ci mai bine ascultă aici. Nica îmi scrie că bărbatul ei a și vorbit cu prefectul pentru tine!

Învățătorul rămase înlemnit. Tot sângele îi fugi din față.

– Pentru mine... Adică...

– Păi da, să ajungi tu revizor.

Un val de indignare i se ridică în glas:

– Dar cine a pus-o pe femeiușca aceea să hotărască de soarta mea?

Nastasia îl privi mirată. Părea că vorbise un străin. Nu-i cunoscuse glasul. Se putea revolta și soțul ei, și încă în fața ei?

– Mai întâi Nica nu-i nici o femeiușcă, ci cea mai bună prietenă a mea. E o femeie respectabilă. Ea vrea să ne dea o mână de ajutor. Bărbatul ei e în termeni foarte buni cu prefectul. Apoi ea n-a făcut decât să mă țină la curent. Eu am rugat-o.

– Tu?

– Se-nțelege! De când a părăsit satul noi corespondăm regulat, după cum știi. Dar nu ne scriem numai nimicuri femeiești, cum poate ai crezut tu. Eu am rugat-o să mă încunoștințeze când s-ar face posturi libere la oraș pentru noi doi. Vei recunoaște și tu că din partea ta poate să ne ajungă pensionarea și moartea aici în sat...Te rog, te rog! Nu te supăra. Ne cunoaștem doar destul de bine. Tu n-ai fi în stare să faci un singur gest pentru a ajunge la un loc mai bun. Și, atunci, am luat eu lucrurile în mână. A, să fiu eu bărbat în locul tău aș merge direct la forurile hotărâtoare, nu aș cere ajutorul prietenei. Dar va trebui să admiți și tu că o învățătoare tânără și...frumoasă nu se cade să bată scările Ministerului când are un bărbat!

Lumea începu să se învârtă cu Vasile Albu. Înțelese limpede că rămânând în sat, la posturile lor, nu va mai avea pace cu Nastasia. (Îi spunea și în gând și cu vorba tot Nastasia, deși înainte de căsătorie se hotărâse să-i zică Anastasia. Nici femeia nu protesta. Se părea că chestiunea aceea cu aflarea unui diminutiv n-a fost serioasă.) Era chiar lucrul de care se temuse mereu, pe care-l presimțea de când începuse corespondența între cele două femei. Se revoltă la gândul că soția lui

mersese prea departe, fără să-l întrebe. Într-o măsură oarecare îl angajase. Dar cu ce drept? Nu era el capul familiei?

În liniștea ce se pusese între ei el îi arunca din când în când priviri piezișe. Părea că vrea să cerceteze dacă i se poate împotrivi de la început? Dar femeia se gândea la ceva depărtat și nu observa iscodirea lui Vasile. Privea întins, parcă într-o liniște solemnă și omul descoperi o frumusețe nouă pe chipul femeii. Nu, nu avea curajul să i se împotrivească de la început! Ar fi păcat să o supere și mai mult. În sfârșit, cu puterea nu-l putea face nime revizor! Și apoi, știa el: la astfel de posturi sunt totdeauna candidați destui, fiecare cu protectorul lui. Pentru ce și-ar învenina căsnicia de acum când nu e încă nimic sigur! Pentru un cuvânt al fostului notar Preda, spus prefectului, nu se poate presupune încă nimic. Simple combinații a celor două prietene! Capete de muieri, și pace! Își zicea el încercând să se liniștească. Mai era apoi și posibilitatea protestului Asociației! Nu va trebui să-i mai spună soției orice gând ce-i trece prin cap. Protestul se poate face chiar fără inițiativa lui. Va fi de ajuns să-i atragă atențiunea președintelui. În sfârșit, era datoria lui, nu a vicepreședintelui, își zicea Vasile Albu, dându-și seama că o acțiune de asemenea natură, pornită chiar de el, ar putea avea și urmări neplăcute pentru persoana sa. Subt această lature aproba împotrivirea femeii în legătură cu inițiativa din partea lui. El își dădea seama că nu-i un om care se mișcă bucuros nici pentru interesul lui, nici pentru al altuia. Totuși se mângâia de această lipsă de mărinimozitate*, spunându-și că interesul lui era chiar acesta: de a nu se mișca, de a rămânea la posturile lor sigure din sat.

– Ei, dacă-i așa, citește-mi scrisoarea întreagă, să văd și eu cum se pune chestiunea.

Dascălița nu înțelese dintr-o dată ce-i cerea, cum era cu gândul dus departe. Apoi îi citi epistola.

– Săracul Ungurean! Vezi ce însemnează la noi să fii în vârful piramidei? Cazi mai repede și când nici nu te gândești. În sfârșit, pentru ce ar fi el mai vinovat decât mine sau alți învățători?

– Dar bine, tu n-ai votat cu țărăniștii.

– Nu, pentru că eu am o convingere: funcționarul de stat trebuie să voteze cu guvernul, oricare ar fi el. Guvernul e statul, și statul ne plătește salariile.

* lipsă de mărinimozitate = lipsă de mărinimie (n.ed.).

– Pe urmă tu nu ești într-un post de conducere să răspunzi și pentru subalternii tăi. Ei bine, s-a dovedit la anchetă că au fost destui învățători în județ cari nu numai că au votat cu țărâniștii, ci au făcut propagandă pentru ei, au vorbit la întruniri, fără ca revizorul să fi luat vreo măsură.

– În definitiv, votul e liber și secret. Nu văd cum ar putea un revizor să influențeze pe un învățător. I-ar fi putut sfătui cel mult să nu facă propagandă. Dar dacă nu-l ascultă, cum mai este el vinovat?

– Dar Ungurean n-a făcut nici atâtea și bolșevicii aceia și-au făcut de cap.

– Care bolșevici?

– Învățătorii cei tineri, cari sunt cu toții țărâniști. Las că-i știu eu ce idei au, ce le umblă prin cap! De aceea, eu am preferat să mă mărit cu un om așezat. Crezi că nu mă puteam mărita cu o duzină dintre absolvenții tineri? Dar ăștia sunt cu toții niște revoluționari.

Vasile Albu se simți mângâiat de aprecierea nevestei și-i aruncă o privire recunoscătoare. Era întâia oară când soția îi descoperea unul dintre motivele cari o determinaseră la căsătoria cu un om și mai în vrâstă, și destul de urât. Da, întâiul motiv i-l spusese de mai demult: erau amândoi la aceeași școală și puteau înjgheba o căsnicie, cum era firesc. Dar din acest motiv nu se vedea o apreciere a persoanei, ci numai a slujbei lui. Acum îl numise un om așezat, un om cu scaun la cap! Din partea asta știa că femeia nu se înșelase. Dar nu s-ar fi gândit că o asemenea însușire poate fi apreciată de o fată tânără și frumoasă. Numai un ghimpe i se împlântase, mai târziu, în inimă: pentru ce-i spusese Nastasia chiar acum că s-ar fi putut mărita cu altul mai tânăr? Se gândea câteodată la lucrul acesta?

– De, revoluționari nu vor fi ei, nici bolșevici, zise el, dar așa e fiecare generație nouă: independentă și, mai ales, aceasta de după război, e prea slobodă la gură. Prea îi place să critice pe toată lumea.

– Ba, să mă ierți, sunt bolșevici! Ei cum n-au putut ajunge la convingerea ta, că datoria unui funcționar de stat e să voteze cu guvernul?

– Presupun că am avea mereu motiv de neînțelegeri, în caz că aş ajunge revizor. Dar, după câte înțăleg din epistola notăreșitei, suntem încă departe de așa ceva. Nu-i nici un cuvânt despre ce a zis prefectul la vorba bună a lui Petrișor.

El păru acum liniștit, intrase iar în apele lui. Zâmbi chiar.

– Pentru ce zâmbești? Vine vremea că te-ai bucura dacă n-ai avea nici o șansă să ajungi.

Se gândi să-i confirme presupunerea, dar o văzu cum stă la pândă să-i audă răspunsul și își zise, iarăși, că nu-i nici un motiv să o mai supere de acum.

– Eu sunt omul realităților. Posibilitățile nu prea mă însuflețesc. Presupun că în caz că aş fi numit revizor, ar trebui să ai și tu un post la oraș. Despre asta văd că prietena ta nu suflă un singur cuvânt. Iar la oraș, viața e scumpă și grea cu un salariu, chiar dacă e mai mare decât cel pe care îl am azi.

Femeia-l privi consternată:

– Păi bine, Vasile, dar tu ești naivitatea întrupată! Care revizor crezi tu că nu poate afla un loc de înstitutoare pentru soția lui în orașul de reședință a revizoratului?

– Află, dacă sunt locuri libere!

– Și dacă nu sunt, se poate face unul! Pentru asta să nu te doară pe tine capul! Să ajung numai soție de revizor! Da-ntr-adevăr tu ești încă un copil. N-ai nici un fel de experiență a vieții! Acum trebuie să te pui și tu pe lucru!

Și Nastasia începu să-i spună ce pași trebuiesc făcuți. El asculta cu senzația că în jurul lui se țese tot mai mult un rociu* cu sfori tari din care nu știa cum va mai putea scăpa. Și reveni iar la gândul său: cât de iscusite sunt femeile să complice viața omului! Pentru ce nu se mulțumea Nastasia cu situația sigură și cu căsnicia lor de-aici din sat?

Vasile Albu, după convorbirea aceasta cu nevastă-sa, rămase multă vreme înfricat. Părea că nu vorbise cu Nastasia, ci cu o altă femeie și de aceea a fost așa de cutezător. A tratat, parcă, o chestiune comercială! A vorbit din el cel singur, din singurătatea în care a trăit înainte de căsătorie și se uitase cu totul pe el cel îndrăgostit de nevastă-sa. Numai așa a putut avea curajul să o combată, să o ia puțin chiar peste picior. Cum ar fi îndrăznit altfel? Dar cum s-au putut despărți de câteva minute cei doi oameni din el și să iase pe arenă numai omul cel cu simțul realităților, omul cel practic? Nu va fi ajuns, astfel, odios în fața femeii? Nu i-a pus sub ochi o lature întunecată a vieții lui?

Acum își spunea că a fost rău inspirat și se temea să nu fi scăzut și mai mult în fața Nastasiei. El trebuia să primească toate sugestiile sale fără nici o opunere. Neplăcerile lui, împreunate cu schimbarea situației, nu trăgeau în cumpănă nimic pe lângă eventuala supărare a

* rociu = împletitură în ochiuri de ațe tari, folosită la prinderea peștilor și a animalelor sălbatice (n.ed.).

soției sale. Cum nu a simțit el lucrul acesta? Îi vorbise ca unei femei străine, care susține alte păreri decât el! A săvârșit o mare neghiobie, s-a gândit el multă vreme.

Dar Nastasia nu-l judeca așa. Când îi auzise și-i simțise pentru întâia oară glasul autoritar – vocea aceea străină – cu timbru de om hotărât, se mirase, însă nu-i displicuse. Cu instinctul ei feminin, ea simțise de la început în Vasile Albu un om pe care te poți răzima, dar acum îi dădea și dovadă că era așa. Nu-i displicăea, dar era pornită de dorința să biruie ea, să arate că adevărul era de partea ei.

Într-un anumit înțeles vorbise și ea ca și când Vasile i-ar fi fost nu bărbat, ci un om străin, ce s-a pus în drumul plănuirilor ei. Așa că zadarnic se temuse învățătorul că purtarea ei se va schimba față de el: nu se schimbăse întru nimic. Se bucura și învia din nou, spunându-și că pe viitor nu va mai supăra-o cu nimic, va face cum va pofti ea. Dar, lucru ciudat, în problema aceasta a revizoratului, care-l privea pe el în primul rând, mereu revenea la suprafață, în firea lui, omul cel vechi, omul cel chibzuit și, fără voia lui, ba pe lângă toată năzuința conștientă de a merge orbește pe drumul indicat de soție, pentru a nu o mai supăra și întrista.

Erau încă multe sentimente nelămurite în amândoi soții, poate din pricina lipsei acelei desăvârșite intimități la care nu ajunseseră încă.

II

Nu mai erau decât câteva zile până la examen. Înainte de unire era lege în sat: în ziua de Sf. Constantin și Elena se ținea examenul, sub presidenția protopopului. Acum, după Unire, în fiecare an se fixa alt termen pentru încheierea anului școlar. Iar acum putea să pice încă și inspecția aceluia nou funcționar superior despre care se vorbea.

Vasile Albu era plin de îngrijorare nu pentru inspecția probabilă, ci pentru că omul și-a ales un timp așa de nepotrivit: nu mai avea material nou de predat pentru a putea face o lecție anumită; erau de mult la repetiția materialului, și el, și Nastasia. Inspectorul va putea pune întrebări din întreg materialul*, ca și la un examen. Și, copiii uitaseră multe lucruri, cum băga de seamă la repetiții. Era îngrijorat mai cu seamă, fiindcă anul acesta nu putea fi cu toată atențiunea la răspunsul elevilor. Era mereu cu gândul la încurcătura în care-l făcuse să intre Nastasia.

Trebuia să meargă la oraș, să vorbească cu fostul notar Petrișor, să fie prezentat, de către acesta, prefectului, să vadă pe președintele organizației județene a partidului de la putere. Se convinsese că pedeapsa disciplinară dată revizorului Ungurean era irevocabilă și că omul, decât să plece în Basarabia, mai bucuros și-a dat demisia din slujbă, rămânând să i se dea aici un post de învățător. Nu mai era, deci, nici o posibilitate ca Asociația lor să protesteze la minister. Iar prefectul și președintele organizației județene l-au primit foarte bine: era cu puțință să-l numească pe el revizor.

Se întoarse acasă necăjit, tot frământându-se ce ar putea face încă pentru a nu se muta din sat. Nici vorbă numai putea fi să refuze, dacă i s-ar face propunerea, soția lui nu ar îngădui o asemenea prostie. Nu ar mai avea cu ea zi bună cât ar trăi. A înțeles el din insistența cu care l-a trimis la oraș să înceapă colindatul pe la cei mari. A, dacă nu i-ar fi dragă cum îi era, ar fi știut el cum s-o repeadă de la început, să-i taie orice poftă de revizorat! Dar mai era și mândru că are o soție așa de frumoasă, pe care ar fi păcat s-o întristeze. Când, nu era bărbat care de-ndată ce o cunoștea să nu fi fost gata a-i îndeplini toate voile! Ca și când ar voi să-i fie slugi. El știa că numai din motivul rarei ei frumuseți, cu care uimea pe toată lumea, bărbații se uitau la ea ca la o

* întreg materialul = întreaga materie (n.ed.).

minune neașteptată. Cum i s-ar împotrivi, cum ar supăra-o chiar el, care mai întâi pășise la fel cu Nastasia asta? El își dădu seama că în clasa soției – între eleve – era mai mare ordine și disciplină, copilele erau mai silitoare ca băieții, se purtau respectuos, dar numai când era ea la oră. Când o suplinea uneori el, se schimbau în drăcușori. Era de-ajuns însă să intre ea în clasă pe neașteptate, pentru ca întreaga clasă să rămână smirnă! Cu toate că ea nu pedepsea elevele cu bătaie. El își făcuse judecata pedagogică, în calitate de director, și i-o spusese o dată și Nastasiei, discutând asupra metodelor de educație în școală:

– Nu ai tu o metodă mai bună decât mine. Eu am și o practică mai îndelungată. Dar în altceva îmi ești superioară.

– În ce anume? Întrebă curioasă femeia.

– În frumusețe!

Nastasia izbucni în râs.

– Zadarnic râzi. E așa cum îți spun. Tu stăpânești, impui liniștea, atențiunea, ascultarea, mai mult prin frumuseța ta decât prin metodă.

– Aș mai înfălege într-o clasă de tineri, dar la niște copile? De altfel, nu m-am gândit încă niciodată la asta. E o teorie ... masculină, se pare! Nici profesoarele mele nu mi-au pomenit vrodată de o astfel de înrâurire.

– Se poate, și totuși ce ți-am spus e un adevăr. Frumusețea are acest dar binefăcător și asupra elevelor. De-aceia nu te prea lăuda cu disciplina din clasa ta. Nu e din cauza metodei superioare.

– Dacă nu, e cu atât mai valoroasă pentru mine. Dar mi se pare că glumești!

El nu mai stăruia oprit de un fel de instinct de apărare. Ar fi voit să-i spună că nu glumește, că a esperiat^{*} el însuși puterea farmecului frumuseții ei. Dar crezuse că e mai bine să o lase nedumerită. Dacă nu are încă conștiința acestui adevăr, era în folosul lui. În folosul libertății lui, părea că-i spune o șoaptă a inimii.

«Săraca libertate!», își zicea el acum, aducându-și aminte de convorbirea aceasta cu Nastasia. S-ar frământa el atâta cu problema revizoratului dacă nu s-ar fi temut să supere pe femeia asta frumoasă care era soția lui? S-ar fi temut să nu-și strice pacea căsniciei, dacă ar fi fost o femeie urâtă?

Nu putea fi vorba să refuze revizoratul dacă i s-ar fi îmbiat. Din partea lui nu mai era nici o nădejde! Atâta numai că până acum nime

^{*} a esperiat = a probat, a experimentat (n.ed.).

nu i l-a îmbiat. Ba auzise că mai umblă vreo cinci învățători după el. Și, numai aici mai vedea el salvarea!

Uneori încerca să se încurajeze, să se obicinuiască cu gândul. În sfârșit, pentru ce s-ar teme de o schimbare, care, desigur, era un pas înainte? Era un învățător bun, un om harnic și priceput. Da, nu se temea el că nu și-ar putea îndeplini slujba cu vrednicie. Dar se temea de nesiguranța în care ar fi să se arunce: toate slujbele de conducere erau delegații provizorii! Titularii lor se schimbau cu guvernele. Pentru el era de neînțeles că Nastasia nu se gândea la asta și că, chiar atrăgându-i el atențiunea, părea că nu vede adevărul acesta și că nu se teme de nimic. Oare să fie adevărată zicala poporului despre femeie: «Poale lungi și minte scurtă»? se întreba el.

După drumul lui la oraș se înțeleseseră cu notarul Petrișor ca acesta, prin soția sa, să-i informeze despre felul cum se vor desfășura lucrurile. Îi spusese chiar fostul notar că mai sunt și alți candidați, dar că prefectul e câștigat pentru Albu.

– Suntem în relații bune, dar mai ales femeile. Nica asta a mea are lipici la cucoane. Nu știu cu ce le farmecă, pe onoarea mea.

– Bine că nu are lipici la bărbați, râse învățătorul. Cred că și pe Nastasia numai ea o face să nu-i mai placă în sat.

– Dar cum? Tu n-ai fi bucuros să vii la oraș? Și încă într-o slujbă mai mare?

– Eu sunt un om care mă mulțumesc cu paserea din mână în locul celei din gard.

– Păi, dacă o prinzi o dată?

– E primejdie să zboare din nou. Nu vezi tu ce lipsă de stabilitate e la noi?

– Ei, acum începi și tu să critici! Las' frate că în toată lumea e așa, nu numai la noi. M-au desmântat* și pe mine destui cu argumentul acesta. Parcă, la urma urmei, dintr-un post din sat nu te pot muta tot așa de ușor ca și dintr-unul de la oraș? Nu sunt destule cazuri? Eu sunt de părerea ta să nu scapi norocul când ți se îmbie. Poate nu mai revine niciodată!

Norocul! Dar ce noroc era acela care dase peste notarul Petrișor? Avea un salariu mai bun? Dar cheltuiala de câte ori era mai mare? Ce văzuse în locuința de la oraș a lui Petrișor, îl pusese pe gânduri. Trei camere erau din nou mobilate. Și, vreme de-o zi, cât a stat la ei, o

* a desmânta = a abate de la o hotărâre (n.ed.).

văsuse pe Nica în trei feliuri de rochii. D-apoi aperitivele dinainte de masă? Licheururile? De unde atâta bănet? Ce salar poate avea un primnotar județean? Nu l-a întrebat, și acum îi părea rău. Nu s-a informat nici chiar cât e salariul revizorului. Dar nici nu-i vine să-și pună asemenea întrebări! Vedeă că prea se complică viața. Și aici, în sat, acasă, era totul așa de simplu și de sigur!

Iată, încă patru zile și scapă de școală! Încă nici n-a putut să se bucure cum ar fi voit, și cum îi plăcea lui, de primăvara asta. Chestiunea aceea a revizoratului l-a făcut să nu mai vadă ce-i în jurul său. Și, iată, au început să se scuture și cele din urmă flori de pe pomi!

Între ore mai mult se plimba pe ulița din fața școlii decât stătea de vorbă cu Nastasia. Era nerăbdător să-l vadă o dată venind pe inspectorul acela, să se scape și de asta! Doar nu va pica – chiar în ziua de examen?

Nu! Veni cu două zile înainte, fără să trimită vrun aviz, cum se aștepta Nastasia, pentru a-i putea pregăti un prânz cumsecade.

Erau în recreație, când se auzi pe uliță, departe, larma unui automobil și elevii năvăliră cu toții în drum. De când se isprăviseră alegerile nu mai trecuse prin satul ferit de drumuri principale, nici o mașină.

Când începu să se apropie, copiii se puseră pe strigăte, așa cum auziseră pe părinți vreme de vreo două luni:

– Trăiască roata! agitând brațele cari erau cu capul gol și ceilalți, pălărioarele. Credeau că automobilul e în trecere și se silea fiecare să nu rămână dator cu urarea. În sat, majoritatea votaseră cu Partidul Național Țărănesc. Când văzură că mașina se oprește, copiii începură a se retrage în curtea școlii. Li se spusese că poate veni un domn inspector să vadă ce au învățat. Cei mai mici se duseră până în fundul curții, și de-acolo priveau mirați, cu degetul pe buze, înălțându-se în vârful tălpilor.

Vasile Albu și nevastă-sa ieșiră într-o întâmpinare, Nastasia cu un ghimpe la inimă: va fi auzit inspectorul ce strigaseră băieții? Cum nu s-a gândit ea să le spună din vreme, nu cumva să creadă că-s iar alegeri? Dar, se putea ca din mașină să nu se fi auzit nimic. Motorul făcea larmă mare.

Subrevizorul de control, Petru Roșu, făcu prezentările. El însoțise pe d-l inspector Nae Vasilescu la toate școlile din plasă.

– Doamna Anastasia Albu, născută Preda? Întrebă el mirat, ca și când ar cunoaște-o. Dar Albu știa că n-are de unde o cunoaște, decât numele din tabloul învățătoarelor din județ. Și mai știa că nu pentru

nume s-a mirat și a rămas cu ochii țintă la ea, ci din alt motiv. Din același, pentru care subvizorul de control, țină să completeze numaidecât recomandarea:

– Una dintre cele mai bune învățătoare din județ.

– Asta vom vedea-o numaidecât, spuse inspectorul cu fața plină de soare. Dar, desigur, nu mă îndoiesc. Dumneata ... n-ai învățat la Școala normală de fete din Buzău?

– Nu, domnule inspector, n-am fost așa departe. N-am trecut încă granițele Transilvaniei.

– Se poate? Așa cunoști dumneata România Mare? La geografie, nu cred că-ți pot da notă mare. Dar să știi că sameni foarte mult cu o elevă pe care am cunoscut-o la Școala normală de la Buzău, înainte cu vreo patru ani. Anastasia Preda? Hm! Și el fu cuprins de-o bucurie și o înșeninare mare.

– Domnul subvizor v-a indus în eroare, domnule inspector. Sunt Nastasia nu Anastasia, în toate actele.

– Același nume, zise Petru Roșu, zâmbind. Nastasia? Eu ți-aș zice doamna Nasta sau mai degrabă domnișoara Nasta, dacă nu aș ști că d-l Albu e soțul dumnitale. Căsătorii de două-trei luni, de-o jumătat' de an? Hm? Făcu inspectorul, întorcându-se spre Albu.

– Aproape trei ani, domnule inspector, răspunse învățătorul. Înainte mergea dăscălița cu inspectorul, după ei, subvizorul cu Albu. Treceau prin curtea plină de copii, cari dădeau cuviincios binețe. Se îndreptau spre locuința directorului, unde Nastasia le servi o mică gustare.

Începu apoi inspecția, care țină două ceasuri, întâi în clasa directorului, apoi în clasa Nastasiei.

Nae Vasilescu, inspectorul, era un om fără vârstă, i-ai fi putut da și patruzeci și cincizeci de ani. De statură mijlocie, cu o proeminență ridicolă de burtă – părea că ține sub vestă un dovleac – cu fața rasă proaspăt fără zbârcituri, totuși lăbărțată, cu un nas mic, butucos*, cu nările resfrânte obraznic și inestetic, tuns până la piele, încât la întâia vedere făcea impresia că-i ras. Se răzima masiv pe picioarele trunchioase și se muncea, evident, pentru a lăsa impresia că se mișcă ușor. Avea o gură largă, cu buze cari păreau vecinic unse, iar ochii mici gălbui ca la mâte, erau într-o continuă mobilitate.

* butucos = butucănos (n.ed.).

Se văzu de la începutul examinării în clasa lui Vasile Albu, că se interesa mai mult să-și pună în evidență cunoștințele sale pedagogice decât să le cumpănească pe ale învățătorului, or să vadă ce știu copiii. Abea către sfârșitul orei îl lăsa pe Albu să examineze, așa cum se face la o inspecție. El încetă să mai pună întrebări, îndată ce isprăvi, satisfăcut, cu descoperirea calităților sale de om de școală.

În vremea aceasta, Nastasia își pregătea clasa ei. Era nervoasă, neliniștită, nu pentru că s-ar fi temut, ci pentru că și-a uitat să-l întrebe pe inspector dacă va lua prânzul aici. Adevărat că, neștiind când va veni, nu se pregătise pentru azi cu prânz, dar își pusese toate lucrurile la îndemână, știind că într-una din zile tot trebuia să pice inspecția. Știa însă că mai sunt vro zece școli în plasă pe unde n-a fost încă și, își zicea, că poate e grăbit. Totuși trebuia să-l întrebe: când începu examinarea erau ceasurile zece și probabil că se va termina la amiază. Ar fi avut vreme să trimită după o femeie pricepută cu care se ajuta uneori la bucătărie și ar fi putut să-l poștească la prânz. Deși pornise cu gândul acesta să-l întâmpine, când sosise mașina, îi ieșise cu totul din cap, și nu-și putea ierta negliobia asta. Era în interesul ei, în interesul lor, să-l reție, chiar cu multe insistențe la masă, acum când era vorba de completarea locului de revizor județean.

Pe la mijlocul orei se scutură de neliniștea asta: trimise o copilă după femeia aceea și, după zece minute, ieși să-i spună ce să pregătească de mâncare.

Revenind în clasă putu să-și facă pregătirea cu elevele. Era mulțumită și de atențiunea și de răspunsurile lor. Putea să vină inspectorul: va vedea că ceea ce a spus subrevizorul de control nu era un compliment de ocazie.

În clasa ei, Nae Vasilescu renunță să-și mai pună în evidență cunoștințele lui pedagogice. Întrebările Nastasiei răsuna ca o muzică plăcută între cei patru pereți ai clasei, iar răspunsurile cu voci fragede și clare de copile erau o încântare pentru ureche. Nastasia trecea printre cele două rânduri de bănci într-un mers ușor, plutind parcă și inspectorul nu-și mai putea lua ochii de la ea. Erau plini de lumină, ca și fața lui mare, deși nu cădea prin geam nici o rază de soare pe obrajii lui.

Își uitase cu desăvârșire să pună și el întrebări. Nu i-ar fi venit nici subrevizorului în minte, dacă Nastasia nu s-ar fi oprit la un moment dat din examinare și nu ar fi zis:

– Domnii nu poftesc să pună întrebări? Inspectorul surprins de apropierea învățătoarei nu înțelese: trebui să-i spună subrevizorul.

– Cred ca dumneata examinezi foarte bine. Și sunt încântat de atențiunea cu care-ți urmăresc elevele nu numai întrebările, dar orice mișcare. Ești stăpână pe clasă, doamnă Albu, și aceasta e prima condiție în învățământ. De-ajuns, doamnă Albu. Sunt foarte mulțumit. Poți da drumul copilelor.

– Totuși m-aș simți pe nedrept apreciată, dacă nu examinați și dumneavoastră.

– Pentru mine nu e lucru nou. Eu m-am convins în alte inspecții, zise subrevizorul. Dacă voiește d-l inspector ...

Nae Vasilescu puse câteva întrebări. Copilele răspundeau tot așa de bine ca și mai înainte, cu ochii țintă în ochii dăscăliței, ca și când tot ei i-ar fi dat răspunsurile.

Când terminară era trecut de amiază.

Inspectorul se declară mulțumit cu amândouă puterile didactice și era încântat mai ales de rezultatele din clasa Nastasiei. Se feri însă, la clasificare, de a le pune notele cele mai mari.

Dăscălița nici nu se interesă de ce scrisese el în procesul-verbal, cum abea luase în seamă și în clasă privirile admirative cu care o învăluia inspectorul. Toată încordarea ei era ca să-și stăpânească elevele, să nu se lase impresionate de fețele străine, să poată da răspunsuri bune și limpezi. Dar Vasile Albu se simți puțin nedreptățit cu nota de clasificare, mai ales în comparație cu aceea a nevastei sale. Dar se mângâie îndată, venindu-i în minte că nota asta poate îl va îndepărta de ... revizorat. Desigur că și inspectorul va avea un cuvânt la numirea revizorului. El simți de la început că omul acesta nou nu-l simpatizează, că prea își pusese în lumină cunoștințele lui în fața subrevizorului și prea mult stăruise asupra metodelor învechite pedagogice. Nu putea înțelege o astfel de purtare din partea unui superior la întâia inspecție. Mai veniseră inspectori aici, nu era la întâiul, dar nici unul nu-i păruse așa de înfumurat ca acesta. Și, apoi, văzuse și atitudinea lui în clasa soției sale. Aici nu s-a mai împăunat cu cunoștințele lui. Vasile Albu își zicea că poate inspectorul a auzit că și el umblă după revizorat și a voit anume să-i arate că nu are aprecierea lui. Dacă ar fi așa, ar fi minunat! Ar avea de pe acum cu siguranță un vot contra. Nu-și putu ascunde că nici lui nu-i era simpatic inspectorul cel nou. Prea făcea paradă cu cunoștințele lui, cari erau de altfel, multe, discutabile. Între alte împrejurări ar fi putut începe o discuție în contradictoriu cu inspectorul. Avea argumente destule. Avea, își zicea el, și cunoștințe cu privire la metodele nouă poate mai multe ca inspectorul. Nu-i impuse cu «rățoielile» lui. Dar

respingere instinctivă simțise pentru el de când îl văzuse cu ce ochi se uita la nevasta sa, și mai ales, de când i-a zis: «Eu ți-aș spune doamna Nasta sau, mai degrabă, domnișoara Nasta». Era o familiaritate obraznică, pe care nu era îngăduit să i-o dea situația lui de superior față de o inferioară! Dar poate că învățătorului îi fusese nesimpatic și din motivul că aflase ceea ce el nu putuse afla: un diminutiv al Nastasiei. Văzuse că nevasta-sa zâmbise la diminutivul acesta. Semn că-i plăcea. Dar cum avea să-i spună el pe viitor pe acest nume ce-l aflase altul? Era adevărat însă: e mai plăcut să spui Nasta decât Nastasia sau Anastasia. Cum nu i-a venit lui în minte diminutivul, când nevastă-sa i-a cerut anume să-i caute unul? Ce va gândi ea acum când străinul acesta a aflat, așa de repede, numele potrivit pe care el nu l-a putut găsi gândindu-se zile întregi?

Trecând peste toate acestea fu mulțumit când, aruncând ochii în procesul verbal, văzu nota ce i-a pus-o inspectorul. Nu-i nici o pagubă: cunoștințele, pregătirea, nu ți le dă și nu ți le ia o clasificare. Iar el nu are nici o dorință de înaintare pe altă treaptă a învățământului! Nota asta-i vine chiar bine în momentul când se completează revizorul.

Subrevizorul Petru Roșu văzuse indispoziția lui din clasă, îl văzuse că își aruncă ochii în procesul verbal și, în vreme ce inspectorul se interesa de aproape de studiile Nastasiei, îl luase la o parte și-i zisese:

– N-ai pentru ce fi supărat. La nici o clasificare de până acum, din plasă, n-a pus note așa de mari ca ție și soției tale. E un om zgârcit la clasificări. Pare foarte strict, ba uneori chiar nedrept și neîndurat.

Vasile Albu primi explicarea cu indiferență. Nu-l crezu pe Roșu, îl cunoștea de mai de mult și știa că era obiceiul lui să vorbească pe placul fiecăruia.

În clipa asta, inspectorul se întoarse cu fața plină de lumină spre cei doi:

– Ascultă, domnule subrevizor, ce este. Doamna Nasta ne pofteste să luăm masa aici. Dar noi suntem angajați în Aluniș, nu-i așa? Cum să-i lăsăm pe cei ce au fost avizați că prânzim la ei să ne aștepte în zadar? De altfel, dumneata ești de vină. Trebuia să știi unde e mai plăcut să ne oprim pentru prânz, și să fi avizat pe d-l Albu. Așa, cred că nu putem decât să regretăm și să plecăm. Dar, rog pe doamna Nasta, să ne creadă că regretăm din toată inima!

Nu mai era nevoie să spună. Se citea și din fața lui că regretă, și din felul cum se uita, vorbind, la subrevizor, ca și când i-ar fi cerut ajutor.

– Dacă nu incomodăm pe doamna Albu, se pot repara lucrurile, domnule inspector, zise revizorul. Era nevoie însă să o avizăm. Știu eu cum e la țară, unde nu ai la îndemână în orice clipă, ce ai voi.

– Dacă ar fi incomodare, nu aş fi făcut invitarea, răspunse Nastasia... dimpotrivă, ne-ați face o mare plăcere.

– Ei, subrevizore, ce mai spui? întrebă vesel inspectorul.

– Să aranjăm lucrurile. Aveți telefon la notariat?

– Avem, cum să nu! Răspunse Albu.

– O să telefonez în Aluniș că am avut o pană în drum, că n-am ajuns aici decât la douăsprezece și că rugăm să nu ne mai aștepte cu masa. La trei vom fi acolo.

– Ce încredere să mai am eu în rapoartele și procesele-verbale redactate de dumneata, domnule subrevizor? Întrebă râzând inspectorul.

– Un om e la locul lui când știe face față oricărei împrejurări. Și mai ales este neprețuit când poate face o plăcere superiorului, răspunse Roșu, zâmbind viclean.

– O plăcere? Și numai mie? Mi se pare că nu ești chiar atât de dezinteresat.

– În cazul de față nu-i nici un păcat. Cui nu i-ar face plăcere să poată rămânea un ceas mai mult în societatea doamnei și a colegului Albu? Răspunse subrevizorul de control, ieșind pe ușă.

– Ai auzit, doamnă Nasta? Și mă mir că nu se teme să vorbească așa în fața domnului Albu!

– Îl cunoaștem de mult pe colegul Roșu, zise Albu. Știm că una din slăbiciunile lui e să fie galant cu doamnele.

– Și asta o numești dumneata slăbiciune? Îl auzi, doamnă Albu?

– E o slăbiciune când e vorba să facă galanterii un superior în slujbă, unei femei. O face prea încrezătoare și nu se mai teme de inspecțiile lui.

Vorbind, încă simțea că face o gogomănie, că-l poate supăra pe inspector. Dar cuvintele nu-i stătură pe limbă să le poată înghiți, ci pe suflet. De când văzuse purtarea străinului cu soția lui, îi tot venea să le spună. În sfârșit, scăpase de sub presiunea lor.

Dar Nae Vasilescu nu se supăra, ci se înveseli și mai mult, spre mirarea lui Albu.

– Ascultă, doamnă Nasta. După părerea soțului dumnitale eu aş fi un fel de ... corupător de minore. Și mie-mi place să fiu galant cu doamnele și sunt și eu un superior în slujbă. Ce spui la asta?

– Vasile a glumit vorbind de d-l Roșu. Sunt prea buni prieteni pentru a fi vorbit în serios. Și, apoi, nici nu ar fi adevărat. Pe mine nu m-ar putea hotărî să fiu mai silitoare nici o apreciere străină decât mă determină ambiția mea.

– Vai de mine! Ești așa de ambițioasă? Nu ți-e destul că ești așa de frumoasă? Dacă îmbini acestea două calități pot să-ți spun că ești o ființă foarte primejdioasă, râse inspectorul.

– Nu știu!

– Dar poate știe directorul. Ce spui, domnule Albu? E primejdioasă?

– Mi se pare că da.

– Numai ți se pare? De trei ... luni, voiam să spun de trei ani nu ai putut ajunge la o certitudine până acum?

– În ce privește femeile, la o certitudine cred că nu poți ajunge niciodată, domnule inspector.

– Da, mi se pare că ai dreptate. Au în ele un sâmbure de mister. Deși când te uiți de-o pildă în ochii doamnei Nasta, crezi că nu ascunde nimic, așa sunt de limpezi și de senini.

Dăscălița zâmbi, înălță din umeri și ieși să vadă de masă.

Între cei trei se făcu pe un restimp tăcere. Pe fruntea inspectorului se iviră câteva dungi, cum privea fix prin geam. Albu își zicea că «regășenii» ăștia erau așa, cum a auzit de atâtea ori, «muieratici». Cât ce se apropie de o femeie frumoasă nu o mai slăbesc cu vorbele galante, cu complimentele. Nu! Unui superior nu i se cade să aibă o asemenea atitudine față de o inferioară. Oricari ar fi părerile altora, el rămânea la părerea lui. Și era satisfăcut că i-o spusese. Dacă nu o făcea mai înainte, nu s-ar fi putut răbda acum.

– Până una alta să vedem ceva din activitatea extrașcolară. Cam ce am putea vedea? Zise deodată inspectorul, ridicându-se de pe scaun.

– E întrebarea ce voiți să vedeți: biblioteca Centrului Cultural, procesul verbal cu șezătorile centrului ...

– Nu, de toate acestea sunt sătul. Le-am văzut pretutindenea. Aceleași câteva cărți în bibliotecă, trimise de Casa Școalelor, nepotrivite pentru o bibliotecă sătască și de aceea necitite de nime. Cele mai multe volume nu-s nici tăiate. De altfel, cine să citească la sate traducerile din clasici latini, de-o pildă?

– Vă rog, sunt și cărți potrivite. Nu știu pe lângă alte școli cum va fi biblioteca. Dar noi avem cel puțin patruzeci de volume potrivite

pentru elevi și țărani. Aș dori să le vedeți: sunt feferniță* prin câte mâni au umblat. Regret că nu mi-a venit în minte de mai demult să învăț copiii să le compacteze. Acum știu vreo șase dintre cei mai mărișori și le-au legat pe toate.

– Hm! Asta e ceva nou. Vreau să văd cum au învățat meșteșugul.

Biblioteca avea peste două sute de volume. Arătau foarte bine compactate, înșiruite în dulap, purtând numerii din catalog pe călcâi.

Inspectorul începu să scoată câte un volum. Între scoarțe află într-adevăr cărți prea uzate de multa folosință.

– Dar văd că ai multe volumașe cari nu sunt de la Casa Școalelor. Ce e asta: «Editura Astra», «Biblioteca populară Astra»?

– Da, sunt donații de ale «Astrei», sau mai exact sunt cărțicelele cari formau singure biblioteca școlii, înaintea de a ne fi trimis Casa Școalelor pe ale ei. Sunt încă dinainte de Unire. Acum le-am adunat într-un singur dulap, cu un catalog comun.

– Dar ce-i Astra aceea? Știu că este o fabrică de vagoane cu numele ăsta. Nu știu la Arad, la Satu Mare. Sunt donația ei?

– A, nu e vorba de «Astra-Vagoane», domnule inspector, răspunse cu sarcasm abea reținut învățătorul, satisfăcut de ignoranța inspectorului. E «Astra» noastră culturală, sau pe numele ei întreg: «Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român».

– Lung nume!

– De aceea i și zice ca pe scurt «Astra». E un fel de Liga Culturală de la d-voastră din Vechiul Regat.

– A, da las' că mi-am adus acum aminte! Zise inspectorul, punând ultima carte, în care frunzări, la locul ei ... Și, ce s-ar mai putea vedea acum, domnule director?

– Se poate vedea stupina și pepiniera de altoi. Stupina e aici în grădina școlii; pepiniera e la marginea satului. Aș ținea foarte mult să o vedeți.

– Stupina da, dacă spui că e aici. Până la grădină nu cred că mai este timp să mergem.

– S-ar putea s-o vedeți la plecare. Drumul trece pe acolo. Vă opriți pe-o clipă cu mașina.

– Așa da! Vezi dumneata: suntem grăbiți.

* feferniță = ferfeniță (n.ed.).

– Trebuie să ne cheme de-acum și Nastasia la masă. Cred că așteaptă să sosească și domnul subrevizor.

– A, dar nu la asta mă gândeam spunând că suntem grăbiți. Mai avem să vedem două școli azi după-amiazi.

În stupină nu erau decât doisprezece stupi.

– Suntem numai la început, domnule inspector. Stupina cum vedeți e mare. Am de gând să nu ne oprim până la șase zeci. Copiilor le face mare plăcere. Sunt ai școlii trecuți la inventar, nu sunt ai mei.

Se opriă la un colț al stupinii văzând că inspectorul ținea mereu brațul ridicat, gata de apărare. În soarele primăverii albinele se țeseau dese în zbor, ca niște alice de aur. Zumzetul lor îmbăta auzul. Mireasma de ceară a stupinii se împrăștia împrejur. În coșnițe fierbea zgomotul lor nedeslușit.

– Numai de doi ani am început cu trei roi dăruți de niște țărani frunțași. Elevii sunt foarte mândri de stupina lor ... A, nu dați din mâni după ele! Nu fac nici un rău. Mai curând înțepă dacă te aperi la ele ... Cum? Vi s-a pus una pe umăr? Nu face nimic. Lăsați-o în pace că zboară ea.

Inspectorul însă tot făcea câte-un pas înapoi, păzindu-se.

– Îți închipui ce inspecții aș mai face dacă m-ar mușca vreo câteva!

– Da, adevărat, n-ar fi plăcut deloc să intrați cu fața plină de umflături între copii.

Vasile Albu îl conduse pe inspector în locuință cu un fel de simțământ de superioritate care-i făcea bine. De când văzuse că el nu știa ce este «Astra», se convinsese și mai mult că parada aceea cu cunoștințele sale pedagogice nu plătea două parale și că ar putea să-i răstoarne cu ușurință părerile.

Sosi și subrevizorul și șezură la masă. Directorul, știind și fiind sigur că într-una din zile o să aibă inspecție, se pregătise cu rachiu și vin bun, chiar și cu apă minerală. Așa că, începând să toarne băutura în pahărelele de rachiu, pentru aperitive, își simți și mai solidă superioritatea. Acum, aici, era el stăpânul. Și ce bine era că nevastă-sa se pregătise de asemenea cu de toate. O să le dea un prânz să le meargă vestea! Nu e puțin lucru să-ți poți omeni oaspeții cum se cade! Și când te gândești că nici nu avuseseră în program să prânzască la ei.

Inspectorul avu acum prilejul să-i facă complimente de altă natură dăscăliței, lăudând bunătatea bucatelor.

– Ai învățat tot rostul bucătăriei în Școala normală? O întreabă el. În cazul acesta o să-i dăm școlii dumnitale o diplomă de onoare.

– Și în școală, dar mai mult de-acasă, de la mama. Pe urmă din practica gospodărească de trei ani.

Directorul simți numaidecât că inspectorul era amator de vin bun și nu-și uita să umple mereu păharele, mai ales ale celor doi superiori. Pe Roșu îl știa din alte inspecții ce plătește. Pusese mâna pe un vin tare, care însă la băut nu-și făcea cunoscută tăria. Îl aflase într-o pivniță săsească. Uneori subvizorul îi trăgea cu ochiul lui Vasile, înspre inspector, care necunoscând tăria vinului, ci simțindu-i numai gustul și aroma, golea repede păharele. Până când, către sfârșitul mesei, îl văzură că-l trec nădușelile și începe a-și zbici cu o batistă mare obrazii strălucitori. Scutură din cap, privi pe-o clipă întrebător împrejur, apoi continuă să îmbuce porții mari de prăjitură.

– E nevoie să completăm procesul-verbal de inspecție, domnule subvizor. Trebuie să punem note mari la gospodăria acestei școli. E, cred, o mare mulțumire să aibă un director școlar, o așa de strălucită gospodină și o mare fericire să trăiești în mijlocul unei naturi așa de frumoasă. Rar am văzut o zi ca cea de azi.

– E adevărat. Pe la noi, primăverile sunt încântătoare, zise subvizorul. Mă gândesc că ceea ce nu l-a lăsat pe șeful meu direct, adică pe fostul șef, să se mute în Basarabia, sunt chiar regiunile noastre. El e născut și crescut în această plasă.

– În locul lui eu nu renunțam, zise inspectorul. Când te pui în dușmănie cu autoritatea, când îi faci un *afront*, nu mai poți nădăjdui că te mai ridici din locul la care singur te-ai degradat. Și renunțarea lui nu are alt tâlc decât să arate lumii că a fost sancționat pe nedreptul.

– Dumneavoastră ați luat parte la anchetă, domnule inspector? Întrebă Albu.

– Nu. Eu am fost numit când ancheta era pe sfârșite. De altfel, mi-ar fi venit și greu. Nu cunosc împrejurările de pe-aici; abea acum mă introduc.

– I s-a făcut o nedreptate lui Ungurean. Nu veți afla învățător în județ care să nu vă spună același lucru.

– Se poate. *Errare humanum est*. Sau și mai bine: *errare politicum est*, nu-i așa doamna Nasta? Dar nu știu cum l-ar crede cu toții pe nedrept pedeapsit – de altfel pedeapsa cea mai mare și-a dat-o singur, demisionând –, nu știu cum le pare rău colegilor după el, când sunt atâția cari se grăbesc să-i ia locul.

– Sunt mulți? Întrebă dascălița.

– Concursul meu mi l-au cerut vreo zece până acum.

– Și, v-ați fixat asupra cuiva?

– Nu! Acest domn subrevizor de control, care mă însoțește pe mine, îmi spune că nu s-ar muta de la școala lui din sat pentru zece revizorate.

– Sunt de aceeași părere, se grăbi să spună Vasile Albu.

– Eu m-aș muta și pentru unul singur. Păcat că nu sunt eu bărbat, zise Nastasia, aruncând o privire încruntată bărbatului său.

– Dumneata? Ba să ferească Dumnezeu să fii bărbat! Ce s-ar mai alege atunci de frumuseța lumii acesteia? Dar, spune-mi doamnă Nasta, dumneata ai dori într-adevăr să fii soție de revizor, să ai un post la oraș, să te muți, cu toată gospodăria, de la țară?

– Se-nțelege că aș dori. Care învățătoare nu ar dori să aibă un post la oraș?

– În cazul acesta nu vom avea încătrău, va trebui să-l numim revizor pe domnul Albu. Și el izbucni într-un râs zgomotos din care nime nu mai putu înțelege nimic. Glumise? Vorbise serios? Nastasia se simți, nici ea nu știa de ce, ofensată de râsul inspectorului.

– Bărbatul meu e apreciat de către corpul didactic primar județean, zise ea. El e vicepreședintele Asociației. Pentru că e un om modest și nu se îmbulzește la situații, nu însemnează că nu ar fi potrivit în postul de revizor.

Vasile Albu prinsese puțin curaj din vinul băut și cuteză să spună:

– Te rog, Nastasia, fii așa de bună și nu-mi lua apărarea într-o chestiune care știi bine că nu mă interesează.

– Dar o interesează pe doamna Nasta, și acesta e lucrul principal, zise inspectorul și începu să bată cu degetele un fel de tact în colțul mesei.

– E adevărat că nevasă-mea ar dori să ne mutăm la oraș. Ea a crescut la oraș și nu-i mirare. Apoi, aici, de când s-a mutat familia notarului nu prea are cu cine schimba o vorbă.

– Dacă domnia sa dorește, sunt sigur că va reuși, răspunse vesel inspectorul, fără a preciza dacă în legătură cu revizoratul s-ar da această posibilitate. Cred că dorința unei femei așa de frumoasă poate ajunge o poruncă.

– O poruncă pentru cine? Întrebă iritat directorul, văzând cum superiorul o sorbea din ochi pe nevestă-sa.

– Pentru dumneata, în primul rând, râse inspectorul. Căci scris este: «Iară bărbatul se va supune întru toate dorințelor femeii». Și el izbucni din nou într-un râs larg și zgomotos.

– Mi se pare că la carte se spune altfel, domnule inspector, zise subrevizorul. «Iară femeia să se teamă de bărbat».

– E o greșeală, dragă domnule subrevizor. Când femeia e ca doamna Nasta, bărbatul are îndatorirea să se teamă de femeie. Eu unul nu aş începe război cu domnia sa.

Inspectorul ședea la dreapta Nastasiei. Vorbind așa, îi luă mâna și i-o sărută:

– Aduc omagii frumuseții feminine! Da', spune drept, nu ai trecut dumneata și prin Școala normală de la Buzău?

Nastasia înțelese că inspectorul începe să se amețească de vin.

– Pentru ce nu, dacă vă face plăcere? Hai să spunem că am trecut și prin școala aceea. Ce urmări ar avea acest lucru?

– Hm! Eu cred că nu mă înșală memoria. Urmări? Hm! Urmări ar putea să fie. Fata aceea care seamănă cu dumneata... Se opri deodată și făcu un semn subrevizorului. Acela se uita la ceasul pe care-l scoase din buzunar.

– Două jumătate, zise el.

– Regretăm că e așa de târziu și trebuie să plecăm, zise inspectorul. Dar iată ce am de spus înainte de plecare! Aveți în mine nu numai un superior ci și un prieten. Dacă doamna Nasta vrea revizoratul, nu are decât să-mi spună. Se-nțelege, nu atârână numai de mine, dar sunt sigur că și ceilalți de care depinde numirea vor fi de aceeași părere.

În vreme ce vorbea, își puse o mână, pe sub măsură, pe piciorul Nastasiei. Ea și-l feri ca arsă; chiar ardea palma aceea lată și înădușită prin haina subțire. Se sculă repede să îmbie dintr-o altă prăjitură.

– Nu, vă mulțumim, nu mai luăm. Dar un pahar de vin să urăm de plecare. Când voi mai veni pe-aici o să-l avizez din bună vreme pe domnul director să-mi facă și mie rost de vreo zece kilograme de vin de acesta. E superb!

– Cu mare plăcere, domnule inspector, zise Albu cu buzele strânse. Nu mai insistă să rămână. De când sărutase mâna nevestei sale, nu mai avea nici o considerație față de superior. S-a cherkeluit de bună seama! Și curtea aceea asiduă, aici în fața lui și a subrevizorului! Zadarnic își spunea că «regățenii» ăștia sunt pupăcioși de felul lor, totuși nu putea admite ca un superior să sărute mâna unei subalterne.

Nu insistă nici Nastasia să mai rămână. De când simțise palma fierbinte a inspectorului pe trupul său, era așa de revoltată, încât trebuia să facă eforturi mari să poată vorbi cu vocea ei obicinuită. Era pe jumătate beat, desigur, își zicea ea, și-i bine că pleacă. Dacă ar mai rămânea, cine știe ce libertăți și-ar mai permite! Îi părea rău că n-a căutat prilejul să vorbească cu el între patru ochi asupra revizoratului, înainte de a sta la masă. Să nu-și dezvăluie taina aici în fața subre-

vizorului, și chiar a bărbatului. Dar prilejul trecuse acum, dacă nu cumva ar mai putea face ceva în clipa din urmă. După ce simțise însă atingerea aceea necurată și ofensatoare, nu mai avu curajul să rămână între patru ochi cu el, deși acum i s-ar fi dat prilejul, pentru că ceilalți doi bărbați ieșiră în curte să facă pregătirile la plecare. Nici nu era într-atâta lipsa de curaj, își spunea ea, ci era o respingere instinctivă de a rămâne singură cu inspectorul.

Astfel își făcu de lucru la bucătărie. Aduse din cămară trei sticle de vin, le învăli în hârtie, ieși cu ele în curte și se apropie de mașină.

– Domnule subrevizor, îmi fac o plăcere să vă dau vinul ăsta. O sticlă e a dumnitale.

– O să-i facă o mare bucurie domnului inspector. Știți – zise el cu vocea mai scăzută către cei doi soți – șefului îi cam place să bea, și nu-i obicinuit cu vinurile tari de pe la noi. Se cam afumă pe la mese.

– O să se obicinuiască dumnealui, zise Albu. Văd că nici nu i s-a suit prea mult la cap, deși acesta e un vin tare.

– Încolo, pare strict, dar nu este. În definitiv, e bun la inimă, ca cei mai mulți dintre «regățeni». Nițel e cam afemeiat și, în postul lui unde are de lucru cu atâtea învățătoare tinere, nu-i o calitate ... didactică.

– Cred și eu că nu! zise Albu.

Pe masă mai rămăsese într-o sticlă vin. Inspectorul se plimba în jurul mesei și, din când în când, mai lua câte un pahar. Aștepta pe dăscălița, dar ea nu a mai venit. Apropiindu-se de geam, o văzu în curte.

Ieși și el. Era o lumină strălucitoare afară, care-i luă pe-o clipă vederile. Se opri în gang, clipind din ochi. Dar parcă se și clătina puțin. Mai rămase o clipă sus, necutezând să coboare scările. De-acolo văzu două turnuri de biserică, strălucind ca argintul din coperișurile de tinichea albă.

– Cum? Dumneavoastră aveți două biserici în sat? Nu e așa de mare satul.

– Două, răspunse Albu, una e ortodoxă, cealaltă e unită.

– A, vasăzică, una e ungurească. Nu știam să fie și unguri în sat.

Subrevizorul clipi cu înțeles spre Albu.

– Nu e ungurească, domnule inspector. Avem în sat două confesiuni românești, ortodoxă și unită, răspunse Albu, satisfăcut de neștiința superiorului.

– Două? Dar parcă unitarienii aceia sunt unguri.

– Unitarienii da, însă nu și uniții sau greco-catolicii, cum le mai spunem noi.

– Păi de ce nu vorbești limpede, frate! Adică una-i biserică papistașă, catolică.

La un semn al subvizorului Albu nu mai stăruie. Inspectorul începu să coboare cu grijă scările.

– Nu v-ați uitat, nădăduiesc, de rugămintea mea, zise Albu, să vă opriți pe o clipă și la pepiniera de altoi a școlii. Treceți pe lângă ea. V-aș putea însoți și eu până acolo.

– Dar nu mai avem vreme, scumpe domnule director. Las' cu altă ocaziune! Și așa ducem prea multe impresii bune de-aici. Să ne mai rămână și pe altă dată. Mai ales dacă va fi să se-implinească dorința doamnei Nasta și la viitoarea inspecție să nu vă mai aflăm pe dumneavoastră aici.

– Dacă vom trăi, ne veți afla, domnule inspector, răspunse Albu.

Își luară rămas-bun, mulțumiră de găzduire și mașina porni. Nastasia își scoase batista și începu să-și șteargă palma dreaptă.

... Ce mână umedă și fierbinte, zise ea c-un fel de scârbă.

– L-a înfierbântat vinul sasului! Dar să nu știe el nici ce confesiune e cea românească unită!

– Sunt destui dintre «regățeni», cari nu știu. O profesoară a întrebato odată pe o colegă unită dacă la ei în biserică se slujește latinește ori ungurește!

– În învățământ n-ar trebui să se afle astfel de ignoranți. Ori n-ar trebui să vină în învățământul din Transilvania. Parcă nu ar putea numi și dintre ardeleni inspectori! Trebuie să fie numaidecât dintre institutorii orășenești din Vechiul Regat?

– Crezi că e institutor?

– Desigur! Zadarnic a făcut paradă cu cunoștințele lui pedagogice în clasa mea, la inspecție! Nu știe mai mult ca mine. Ba chiar nici atât!

– Cum? La tine a făcut teorii?

– Abea am avut timp să examinez, mereu mă întrerupea și începea cu metodele moderne! După credința mea, observările lui erau de făcut după ora de clasă, în fața noastră, nu a elevilor.

– Mă mir. Ai văzut că la mine în clasă a tăcut mereu!

Schimbară cuvintele în vreme ce se duceau în locuință. Directorul avea poftă să mai bea un pahar de vin, în toată liniștea. Dar vin în sticlă nu mai era. Știa amândoi că mai rămăsese de jumătate, și se priviră cu înțăles. Nastasia-i aduse altă sticlă din cămară. Își puse și ei un păhărel. De-abia l-a gustat la masă.

– Cu tine s-a purtat, cum să-ți spun, ca un curtizan, nu ca un inspector. Mă mir că n-ai băgat de seamă și i-ai mai pomenit și de chestia aceea.

– Ce chesie?

– Revizoratul! Cine știe ce va fi gândit! Un om căruia îi sclipesc ochii, îndată ce vede o femeie frumoasă, și-și uită de însărcinarea ce o are, nu-mi inspiră mare încredere. Ai văzut ce notă ți-a pus în procesul-verbal de inspecție? Nu? Cu trei puncte mai bună ca mie.

Nastasia râse înveselită.

– Poate ești furios pe el din motivul ăsta?

– Nu-s furios, dar nu-mi place, nu mi-e simpatic. Cred că nu este un om serios.

– Ori ești furios pentru că mi-a aflat un deminutiv frumos, pe care tu nu l-ai putut afla?

– Dar ți-am spus că nu sunt furios, ci îmi displace.

– Zadarnic tăgăduiești! S-a văzut din toată atitudinea, din toată purtarea ta. Și se mai vede încă!

– Dacă e să-ți spun tot ce am pe suflet, nu mi-a plăcut pentru că a fost mereu cu ochii după tine. S-a purtat – cum să-ți spun – indecent și, pentru poziția lui, rușinos!

– Vai de mine! Pân-aici să fi ajuns? Ea știa bine că s-a purtat așa, mai ales de când simțise atingerea aceea familiară și necurată. Albu nu văzuse nimic, desigur, totuși revolta ei îi porunci să protesteze. Și îi luă, într-un fel, apărare și pentru că recunoștea, în parte, adevărul spuselor lui Vasile: că în fața unui asemenea om poate n-ar fi trebuit să pomenească de revizorat. Într-adevăr, cine știe ce gânduri i-ar fi putut trece prin cap unui astfel de om?

– În exercitarea slujbei, un inspector școlar, dacă e un om adevărat, nu trebuie să vadă decât misiunea sa. Ei bine, acest domn Nae Vasilescu nu te-a văzut decât pe tine!

– Așa crezi?

– Ce să cred? Așa este. A văzut și subrevizorul Roșu. Aș mai înțâlege dacă ar fi fost un om tânăr! Ai tu un farmec, e adevărat, care nu se întâlnește la orice femeie!

Nastasia râse înveselită.

– Te-ai molipsit și tu de la el! Iată începi să-mi faci complimente, cum nu ți-e obiceiul!

– Nu! Eu sunt un om care spune adevărul.

– Poate la un pahar de vin?

– Te rog! Lasă-mă să termin! Zic, deci, nu m-aș fi mirat dacă era un bărbat tânăr și frumos. Un om necăsătorit! Dar inspectorul e om de cel puțin cincizeci de ani, poartă verigheta căsătoriei, pe degetul acela umflat de grăsime, și părul a început a i se rări.

Femeia râse iar.

– Nu te știam gelos! Și mai ales că gelozia te-ar putea înfuria.

– Dar-cum? Nu-i așa?

– Nu l-am examinat așa de amănunțit ca tine.

– Te trezești că ar putea să-ți fie simpatic!

– Asta nu! răspuse Nastasia, trăsărind scârbită la amintirea atingerii lui. Dar e un om cum sunt toți slujbașii ăștia «regățeni» de la o vârstă încolo. Toți se îngrășe și ajung niște mîncăcioși număru' unu! Și, se-nțelege, grăsimea, diformează și îmbătrânește pe om.

– Îmi pare bine că ai văzut și tu! Dar în gura unui astfel de om nu mai șed bine complimentele cu cari se năpustesc asupra femeilor. Iar dacă o fac în exercitarea funcțiunii, sunt de-a dreptul și lipsiți de demnitate, și scârboși. Cu un cuvânt, nu sunt oameni serioși! Mă tot mir ce rasă de oameni pot fi așa de superficiali cum se dovedesc în toate.

– Vorbești ca și când tu ai avea cine știe ce experiență! Și nu cunoști mai de-aproape nici o duzină, legat de sat cum ai trăit tu.

– Nu voi cunoaște! Dar câte alegeri generale și parțiale n-am apucat eu până acum? N-am văzut și electori, și candidați și deputați și miniștri? Toți fîgăduiesc marea cu sarea, cuprinși parcă de cea mai mare însuflețire, pentru a uita totul încă înainte de a părăsi satul. Să nu ai însă o nădejde din câte ți-a tocat cu revizorul acela. Până la școala vecină a și uitat. Și, cine știe, câtor învățătoare tinere le va fi promis, ca și ție, întreg concursul pentru soții lor, și la câte le va mai fîgădui de-aici încolo!

– Vezi că ești încă și acum furios? Să admitem că nu sunt oameni serioși. Dar n-a spus și subrevizorul că sunt oameni buni de inimă? Că ajută unde pot?

– Ajută unde au interesul lor personal să ajute.

– Dar în cazul nostru, care ar putea fi acest interes personal al inspectorului?

Vasile Albu nu răspuse îndată. Sorbi din vin, îngândurat.

– Nu știu, să-ți spun sau nu bănuiala mea?

– O bănuială nu poate fi primejdioasă, nici nu poate supăra pe cineva.

– În cazul dat mi se pare că și bănuiala ar putea fi o ofensă. Și n-aș voi pentru toată lumea, să te ofensez.

– Ei, nu mai fi copil! Ce bănuială?

– Presupun că omul acesta, dacă ar fi să pună o vorbă pentru revizorat, nu ar face-o deajaba.

Nastasia se făcu palidă. Simți iar pe genunchi urma palmei înfierbântate a inspectorului și se umplu de scârbă. Se gândi și ea acum la ceea ce se desprindea din vorbele bărbatului. Văzându-o că tace, crezu că nu înțelege și adause:

– Nu sfatul, dar porunca mea este ca acestui om să nu-i mai ceri în viitor nici un ajutor în chestiunea aceea. Chiar dacă ar fi să rămâi tot învățătoare aici.

Dăscălița nu-l auzise vorbindu-i pe un ton așa de poruncitor până acum. Și totuși nu se revoltă. Simți că Vasile a văzut mai bine decât ea. Și, apoi, era întâia oară când soțul ei îi vorbea așa ca și când ar fi posibil să se mute din sat. Deci nu mai era principiar împotriva revizoratului. Se întreba dacă nu cumva vinul ăsta tare îi dădea curaj? Sau dacă nu e adevărată zicala că adevărul se vădește la băutură, și ea cunoștea acum o latură nouă din sufletul acestui om închis, care s-a mărginit față de ea mai mult la un fel de adorare decât dezvăluindu-și inima întreagă? Îi plăcu chiar ieșirea lui poruncitoare, bărbătească.

– Așadar, nu mai ești cu totul străin de gândul mutării din sat? Vezi și tu posibilitatea?

– Când există o voință, se deschid și posibilitățile! zise el, cu un fel de neplăcere parcă. Când văd ce superiori ne trimite Ministerul pe cap, chipurile să ne îndrumeze, îți spun drept că-mi vine pofta să le arătăm ce știm și noi. Poate e și o datorie a noastră!

Nastasia se ridică ușoară de pe scaun, se apropie de bărbat, și-l sărută pe obraz:

– Iată pentru ce m-am măritat eu cu tine! Te-am simțit ce om ești! Ești prea zăvorât, nu-i vorbă, dar și ai pentru ce: păzești comori în sufletul tău. Iată ai cuvântul meu: nu mă voi mai adresa inspectorului Nae Vasilescu nicicând în chestiunea revizoratului. Nu mai e nevoie. Dacă te-ai hotărât o dată tu, știu că lucrul se va face.

Ea umplu păharele și închină:

– În sănătatea viitorului revizor!

III

După examen, Vasile Albu se puse pe lucru. E adevărat că după ce i se limpezise bine capul în ziua aceea de inspecție – nu mai băuse de mult atâta vin și încă ce vin! –, se simțise oarecum descurajat, deziluzionat. Prea se înfierbântase, prea se angajase, în fața Nastasiei, pe drumul pentru cucerirea revizoratului. Simțea că o să se despartă foarte greu de sat. Se mai gândea și la lipsa de stabilitate a unui astfel de post. Dar gândindu-se la inspectorul Nae Vasilescu, curajul îi revenise. Se convinsese și treaz destul de ușor că are și o datorie națională să nu mai stea la o parte, să nu mai rămână în umbră, dacă ministerul își încadrează serviciile superioare cu alde Nae Vasilescu. Decât el, de o sută de ori, poate să fie mai bun. Și nici nu era vorba de inspectorat, ci numai de revizorat. Dar din revizor nu ar putea cu timpul să ajungă inspector general în învățământul primar?

Și nu numai ca pregătire. Se mai gândea că elemente ca Nae Vasilescu sunt adevărați microbi ai descompunerii, ai imoralității, când își plimbă ființa lor senzuală printre atâtea fete tinere, azi în învățământul primar. Dacă la el acasă s-a purtat cum s-a purtat, ce va fi în stare să cuteze când va merge singur în inspecții, la școli cu o singură putere didactică, și aceasta va fi o fată? El văzuse la domnul Nae mai mult decât o purtare galantă față de femeie, și nici aceasta nu era de admis în exercițiul funcțiunii față de o subalternă. Fără să aibă nici o dovadă împotriva lui, era doar om nou, la întâia inspecție prin părțile locului, el ar fi luat venin că omul acesta, dacă o fată frumoasă i-ar fi împlinit voia, ar fi putut să nu mai dea cu lunile ori cu anul pe la școală, fără nici o urmare pentru ea. Era și acum «furios» împotriva inspectorului – văzuse bine Nastasia. Uneori se întreba și el dacă nu exagerează, dacă nu e prea gelos? Până la inspecția aceea el nu-și dăduse seama că era, nu știa ce-i gelozia. N-a văzut pe nime atât de necuviincios și obraznic, deși nevasta lui s-a mai întâlnit și a mai vorbit cu oameni tineri. Adevărat că într-un fel toți erau vrăjiți de frumusețea ei, cum fusese el însuși, dar poate chiar vraja asta îi ținea la distanță de ea, cum îl ținuse și pe el. Dacă nu-și revenea la realitate în după-amiaza aceea când o găsisse pe Nastasia la masă la preotul, poate ar mai fi trecut ani și el nu ar fi îndrăznit să facă un gest pentru apropierea de ea. O atitudine asemănătoare observase el și la alți bărbați, – chiar la subrevizorul ăsta, Roșu, care era totuși mai liber ca alții.

Dar la inspectorul Vasilescu observase o purtare exact contrară: farmecul Nastasiei l-a dezbrăcat de orice cuviință! Te miri că n-a început s-o mângâie aci în fața lui!

Și numai la gândul acesta se înroșea ca racul. Dar încă dacă ar fi știut ce știa Nastasia! Poate l-ar fi scos din casă. Pentru că, iată, numai la gândul că omul ar fi mângâiat pe nevastă-sa în fața lui, simțea cum îi ard palmele!

«Da, își zicea el, sunt furios și acum. Poate pentru că sunt, ceea ce n-aș fi crezut niciodată, gelos.»

Nu, un om ca acela e o crimă că a ajuns în inspecția școlară! Ca revizor, poate i-ar fi mai ușor să-i supravegheze purtarea, să-și adune dovezile și să-l scoată dintr-o carieră în care nu avea ce căuta!

Dar mai era ceva ce-i dădu curaj să lucreze și după ce se trezi din înfierbântarea vinului: nevastă-sa luase lucrul în serios. Ba, era atât de încrezută în el, și atât de sigură că va acționa, încât îi promisese să nu se mai adreseze nicidecum inspectorului în chestiunea revizoratului.

El își dăduse seama de când a cunoscut-o că e o ființă deosebită în fața voinței căreia el e ursit să se plece. La început își zicea că supunerea aceasta e rezultatul adorației cu care o încunjura, temându-se să-și supere cu ceva idolul. Mai târziu se convinsese că, în afară de slăbiciunea asta a lui, voința ei era mai tare decât a lui. Întâi începea prin ceea ce el numea știința femeilor de a complica viața omului, apoi strângea tot mai tare rețeaua țesută în jurul lui, până când trebuia să se dea bătut. Observase metoda aceasta și în lucruri mărunte și numai într-un târziu își dăduse seama că dibăcia aceea de «a complica viața», era în definitiv o mare putere de voință, cu care Nastasia își urmărea scopurile.

Se pusese, deci, pe lucru în vederea numirii lui ca revizor și din motivul că se temea de-un lucru: dacă el nu ar interveni și nu ar alerga, Nastasia ar fi în stare să-și calce cuvântul și să ceară sprijinul inspectorului Nae Vasilescu. Iar de-o astfel de posibilitate nu mai voia să audă.

Făcuse, deci, îndată după examen mai multe drumuri în capitala de județ, luase contact cu toate forurile și persoanele cari puteau avea un cuvânt la numirea lui. Își călcase pe inimă și ceruse de la președintele organizației județene înscrierea lui în partidul de la putere. Făcuse două drumuri și la București, la minister, la directorul învățământului primar.

Când intrase întâia oară la acesta Vasile Albu, rămăsese tâmpit: dăduse față cu însuși domnul Nae Popescu! Dar când ajunsese din

inspector director general? Nu citise nimic în ziare, nu auzise nimic vorbindu-se între învățătorii din județ despre vro schimbare. Și acum. Nae Popescu stătea la birou, în fața lui, la biroul directorului general.

Îi venise să salute și să iasă! Cum l-ar fi rugat chiar pe el? Totuși nu se cădea să iasă ca de la o moară pustie. Cu atât mai vârtos că aducea vreo trei bilete de recomandare: de la prefect, de la șeful organizației locale și al celei județene.

Își luase inima în dinți, salutase și zisese:

– Nu credeam că vă afla aici. Vă știam tot inspector general!

– Pe mine?

– Pe dumneavoastră. Nu știam că ați avansat.

– Dar n-am fost niciodată inspector, domnul meu! Cu cine am onoarea?

Vasile Albu știind că vorbește cu un cunoscut, nu se mai prezintă. Acum rămase uluit.

– Nu sunteți d-l inspector Nae Vasilescu?

Funcționarul avu un zâmbet fugar.

– Poate că semănăm puțin. Dar dumneata?

Zăpăcit, directorul puse mâna pe plicurile din buzunar, ca pe o salvare, și i le întinse. Cum s-a putut prosti așa? Să-l confunde pe Vasilescu cu directorul general Marinovici? Dar era adevărat! Nu avea memoria fiz[i]onomiilor. Dar pe inspector trebuia totuși să-l țină minte după câte pătimise pe urma lui!

Directorul citi biletele aduse și fața lui se lumineă.

– Adică dumneata ești directorul Vasile Albu! Îmi pare bine. Pe domnul secretar general l-ai văzut?

– Încă nu!

– Poate va trebui să ceri o audiență și domnului ministru. Sunt foarte mulți concurenți la postul ăsta. Și toți cu protecții! De, ce să-i faci, așa e obiceiul țării!

Totuși, Vasile Albu nu voi să vorbească atunci nici cu secretarul general, nici să-și ceară audiență la ministru. Crezu că ar fi [inutil] să mai bată la porți deschise. Toată lumea îi promisese.

În al doilea drum la București se duse cu alt rând de recomandări de la oamenii politici localnici și la secretarul general și își ceruse audiență și la ministru. Avea o scrisoare pentru el de la un senator al județului, cunoscut bun cu titularul Instrucției Publice. Și numai la sfârșit, trecuse din nou pe la directorul general Marinovici.

– Cred că, în sfârșit, s-a isprăvit comedia, zisese el, după ce-i raportase ce a isprăvit în cele două locuri de mai înainte.

– Totuși mai am o rezervă. Ar trebui să vorbești și cu inspectorul Nae Vasilescu. El e, oarecum, autoritate locală, ți-a făcut inspecția, te cunoaște bine, un lucru pot să-ți spun: întârzierea numirii vine de la el. Nu se grăbește cu raportul lui asupra cererilor intrate. Spune că e om nou și voiește să se documenteze mai bine.

– Să vedem! Zise cu neplăcere Vasile Albu. Cred ca n-o să-l aflu la minister acum.

– La minister nu, dar acasă la locuință. Poți merge fără nici o grijă. Stă singur cu chirie, familia lui e la Buzău. Acolo își are postul de institutor. Și știu că primește pe toată lumea cu plăcere.

Îi dete adresa și Albu părăsi biroul. Dar nu se duse la adresa dată! Nu-l va ruga chiar dacă dintr-asta i s-ar trage căderea. Se întoarse acasă totuși foarte optimist. Ministrul îi făcuse bună impresie, de om serios și cumpănit. Apoi și protecțiile lui erau tari! Se simțea umilit puțin că nu putea intra nicăiri fără ca o scrisoare de recomandare să-i deschidă ușa; se simțea, într-un fel, olog. Dar se mângâia că nu el introdusese obiceiurile țării.

Totuși, de la ultimul drum la minister, trecuseră trei săptămâni, și nu se făcuse încă nici o numire. Se ferise să-i spună Nastasiei recomandarea din urmă a directorului general, deși nu regreta nici acum că nu s-a dus să-l roage.

Începuse a se neliniști acum nu numai soția sa, ci și el. El mai mult din cauza neliniștei ei.

– Crezi tu că ai făcut toate demersurile posibile, îl întrebase într-o dimineață Nastasia.

– Cred că da. Tot ce am știut și tot ce mi-au recomandat și alții mai cu praxă în viață decât mine. De altfel, știi tot ce s-a făcut până acum.

– Mă gândesc că undeva trebuie să fie o piedică. Ceva ori cineva ține în loc numirea. Și-mi bat capul ce să fie și nu pot afla.

El se gândi îndată la ce-i spusese directorul general, dar nu zise nimic.

– De-o vreme nu-mi mai scrie nimic, nici Nica. Trebuie să se fi întâmplat ceva!

– Ce să se întâmple? Sunt atâtea chestiuni curente de rezolvat la minister, cu sistemul acesta centralist de la noi.

– Dar socot că chestiunea revizoratului încă e una curentă. Peste o lună se începe noul an școlar. Ascultă Vasile, n-ar fi bine să te mai duci o dată la oraș? Sau, dacă te-ai săturat de atâtea drumuri, aș putea merge eu.

– Nu, mă voi duce eu; dacă am intrat o dată în horă trebuie să joc.

Se grăbi să răspundă la gândul că Nastasia, plecată o dată la oraș, nu se va opri nici dacă nu va afla firul încurcăturii în care – credea și el – că a ajuns problema numirii revizorului.

Cănele hăpăi de câteva ori în curte apoi tăcu. Dăscălița se uită pe fereastră.

– Vine poștarul! În sfârșit, trebuie că ne aduce o veste, zise ea, ieșind repede în calea lui moș Dumitru Bența.

– Gazetele și o scrisoare, domnișoară Săio, se auzi glasul bătrânului.

Nastasia îl cinsti la repezeală cu două ciocănele de rachiu și intră agitată în odaie.

– Îmi scrie Nica, zise ea deschizând, epistola. Citi fără răsuflăt cele patru rânduri și, fără să spună o vorbă, dădu epistola lui Vasile.

– Ai văzut? Simțeam eu că ni s-a pus ceva sau cineva în drum.

Învățătorul citi:

«Dragă Nastasio,

E nevoie să vină soțul tău de urgență la prefectură. Aflu că e pe cale de a fi numit Nicolae Duma. În timpul din urmă, nevastă-sa a bătut mereu drumul capitalei. Azi a sosit din ultimul drum și era ca sigură numirea bărbatului său.»

– Nicolae Duma? Numai la el nu m-am gândit! se miră Albu.

– Știai că e și el între concurenți?

– Știam, dar cine-l putea lua drept un concurent serios? Nici acum nu pot crede. E absurd! E dintre cei mai slabi învățători din județ.

– Am auzit și eu. A trecut prin toate partidele.

– A avut până acum trei cercetări disciplinare. Ar râde și curcile de-o asemenea numire.

– Asta nu ajută la nimic, răspunse îngândurată dăscălița. Nu știu câte cercetări disciplinare a avut și prin câte partide a trecut. Faptul e că de doi ani și el și nevastă-sa au posturi în învățământul primar din capitala județului.

– Știu, dar aici e la mijloc o poveste scandalosă, răspunse disprețuitor Vasile Albu. Nu el, nevastă-sa, Ana, a câștigat locurile acelea. Mai bine să nu mai vorbim despre asta!

– Ba să vorbim! Dacă e adevărat ce spui...

– Cum să nu fie adevărat? Toți colegii s-au scandalizat! Întreg orașul știe pe ce căi rușinoase au ajuns în posturile acele.

– Cu atât mai vârtos! Dacă-i așa, trebuie să ne intereseze urgent știrea trimisă de prietena mea. În cazul acesta socot că e un concurent primejdios acel Duma. Te duci la oraș?

– Desigur. Plec dimineată.

– Nu, să nu mai întârziem! Pleacă cu trenul de dup-amiază. O să plecăm împreună.

Albu se neliniștește mai greu decât de vestea din scrisoare.

– Crezi că e nevoie?

– Desigur! Poate eu aflu mai repede adevărul.

– Ce adevăr?

– Cine e protectorul Anei Duma.

– O, protectori ea are mai mulți!

– Cine o spriginește anume acum, în chestiunea revizoratului.

– Și ... dacă ai afla?

– Aș vedea eu pe urmă ce aș face!

– Tu nu poți face nimic, mă înțelegi? Tu nu poți merge pe drumul pe care femeia aceea a pornit de mai de mult.

– Eu voi merge pe drumul meu, nu pe al ei, dacă spui că al ei e compromițător.

– Doamne, Nastasia, ce copil ești! Păi, se înțelege că atunci când o femeie frumoasă câștigă pentru bărbatul său un post despre care știe toată lumea că nu e vrednic, nu se poate folosi de mijloace curate.

– Dar, cum, Ana aceea e o femeie frumoasă?

– Așa se spune! Mie nu-mi place, e adevărat.

– E... mai frumoasă ca mine?

Lui Vasile i se opri răsuflarea. Ce voia? Ce urmărea Nastasia?

– Nici nu se poate asemana, răspunse el, sufocat. Dar de ce întrebi?

– Mă interesează, desigur.

– Una ca ea nu-i vrednică de interesul tău. În societate nici nu o mai primește nici o familie cumsecade. S-a înhăitat cu două-trei neveste de ofițer – niște jidovoici sau unguroici pe cari și le-au adus din Ungaria după retragerea armatei noastre din Budapesta – și cu vro trei dactilografe. Sunt tovarășe nedespărțite, joacă în cărți pe bani, cu ofițeri și alți funcționari publici și fac chefuri monstre. Întreg orașul e scandalizat! Ce interes poți tu avea față de o asemenea femeie?

– Dacă-i așa, doamna asta e mai primejdioasă pentru noi decum îți pare ție. Plecăm împreună! Nu mai este nici o alegere!

În drum până în capitala județului vorbiră puțin. De la primirea scrisorii notăreșitei Vasile Albu începu să se clatine în siguranța numirii sale. Începu să se teamă. Nu i-ar fi plăcut să fie învins după ce se angajase în luptă. Ținea la demnitatea lui de învățător fruntaș. Întreg corpul didactic din județ știa că și el este printre candidați. E adevărat că a cădea față de Niculae Duma, nu ar mai fi fost o rușine.

Ruşinea ar fi, în cazul dat, a acelor care ar face o asemenea numire. Dar prea se angajase în luptă! Se înscrisese şi în partidul de la putere, trecuse, deci, şi el în rândul aşa numiţilor «fripturişti» – cuvântul începu să circule abea de-o jumătate de an. Mai era, apoi, şi un alt motiv pentru care nu i-ar fi plăcut să nu reuşească. El pornise la luptă dus şi de gândul că era datoria celor buni să iasă la suprafaţă, să nu se mai încadreze controlul învăţământului cu tipuri ca acel Nae Vasilescu. Şi acum, rezultatul luptei lui ar fi fost chiar scoaterea la suprafaţă a unui alt...om nepotrivit. Nu! Trebuie să mişte toate pietrele pentru a împiedica o astfel de numire, chiar dacă nu ar fi el numit! Să aibă de superior pe Nicolae Duma? Pe unul care a căzut de două ori la examenul de capacitate? Pe unul care cunoştea purtările nevastei sale şi înţelegea să beneficieze de ele? Dar ar fi o ruşine pe întreg judeţul!

De aceea, după ce se urcă în tren, nu mai fu supărat pentru că venea şi Nastasia cu el. Femeia lui putea să-i fie de ajutor în drumul acesta. Poate ea va afla mai uşor de la Nica ce anume stă să răstoarne lucrurile. Era ageră la minte, inventivă şi era plină de voinţă. Din când în când arunca privirile spre ea. Stătea nemişcată la locul ei, aşa cum se așezase la urcarea în tren. Îi simţi întreaga fiinţă încordată. Totuşi, ce putea ea ajuta? Se întreba Vasile Albu.

Fură găzduiţi la notarul Petrişor. Auzise şi el zvonurile de cari se alarmase nevastă-sa. Dar nu le putea crede! Se va fi lăudat femeiuşca aceea, după cum avea obiceiul. L-a întrebat şi pe prefectul, dar el nu ştia nimic de nici o schimbare. Credea că nu-i nici un motiv serios de neliniştire.

În vreme ce Petrişor îi vorbea aşa, lângă un pahar de vin după cină, cele două femei şopotiră multă vreme într-un colţ al camerei.

Nica auzi cuvintele din urmă ale soţului său şi zise:

– Ba eu cred că este un motiv foarte serios, dragul meu. Aşa am crezut şi când le-am scris. Altfel îi alarmam eu? Acum văd că şi Nastasia e de aceeaşi părere.

– E vorba de inspectorul Nae Vasilescu, zise dascăliţa întunecată. El e protectorul de azi al doamnei Duma.

Vasile Albu păli.

– Cum ai ajuns la ideea asta? întrebă el intristat.

– Nu e nici o idee! zise Nica. E o realitate. S-a lăudat în gura mare însăşi doamna Duma între prietenele sale. Iar acestea nu au secrete în anume materii. Ele nu puteau născoci numele de Nae Vasilescu, fiindcă nici una nu-l cunoaşte, nici n-au auzit de el mai înainte. Doamna Duma se ţine atât de sigură, încât a şi angajat un nou cvartir,

cu patru camere. A și început să viziteze magaziile de mobile, fiindcă vrea să-și cumpere lucruri nouă. De altfel, azi-dimineață, bărbatul său a plecat la București, chemat urgent de-o telegramă.

– Așa stau lucrurile? se miră notarul Petrișor. Ce să mai spun! După câte văd și aud îmi vine să cred vorba ce umblă între oameni că la Dumnezeu și în România toate sunt cu puțință.

El vorbise într-adevăr cu prefectul, care nu-i confirmase zvonurile, dar nu se interesase mai mult de chestiune. Își avea și el grijile și supărările lui. Era mai ales în vecinică lipsă de bani. Se cheltuia mult în casă, intrase în datorii cumpărând mobila asta nouă, cheltuia și nevastă-sa cu hainele. Trăia de câteva zile sub teroarea cumpărării unei blane pentru Nica. Femeia-i amintea mereu că vara sunt mai ieftine blănurile. Cum ieftine? Acea pe care și-o dorea dânsa costa patruzeci de mii de lei! Crezuse că glumește comerciantul, până când nu-i arătase facturile. De unde să mai ia o sumă așa de mare? Și nici vorbă nu mai putea fi să-i cumpere o manta de iarnă de postav! Nu mai erau la modă. Toate cunoscutele Nicăi aveau mantale de blană. Nu mințea femeia. Văzuse și el. Și încă nu numai femeile cari aveau o poziție socială mai înaltă. Și studente universitare, și dactilografe, și altfel de funcționare tinere aveau – unele – asemenea blănuri. Notarul Petrișor – acum prim notar județean -- se întreba cu groază de unde să mai scoată atâția bani? Așa că, pentru el, chestiunea postului de revizor, nu avea, în definitiv, nici o importanță, deși era prieten bun cu Albu și ținea la familia lui. Dacă nu ar fi fost Nica să-i amintescă mereu, ar fi uitat de mult!

Nu-l interesa și din alt motiv: nu înțelegea pentru ce stăruie Albu după postul acela de revizor, care azi este și mâne nu-i. Încovoiat sub greutatea începutului traiului la oraș, el însuși începuse să regrete că n-a rămas în slujba lui de mai înainte. Și totuși era o deosebire esențială: slujba asta de prim notar județean era definitivă, un post de pură administrație, titularul căruia nu se schimba o dată cu guvernele sau cu prefectul. Așa că nu socotea nici un dezastru pentru prietenul său dacă nu va reuși.

– Așa stau lucrurile, îi răspunse nevastă sa. Tu trebuie, încă mâne-dimineață, să te prezinți cu Vasile la senatorul, să-i dea o nouă scrisoare către ministrul, în care să-i spună ce fel de poamă este acel Nicolae Duma și nevastă sa. Senatorul îl cunoaște, știe ce plătește. Desigur, îi va da cu plăcere scrisoarea. Iar Vasile să plece mâne la amiazi cu acceleratul la București. Cred că senatorul ar trebui să-i dea

o telegramă urgentă ministrului, să nu se grăbească cu numirea. Iată ce am hotărât noi două, eu și Nastasia.

– Da! E evident că trebuie să se lucreze cu toată repeziciunea, zise dăscălița cu un aer misterios, care îl neliniști și mai mult pe Albu. Socot că Vasile va fi de acord cu noi, adause ea.

– Da. Voi pleca mâne cu acceleratul la București. Ar fi o rușine pentru județ o astfel de numire!

Nastasia află de la prietena sa, în seara aceea, noutăți cari o uluiră. Mai întâi, învățătoarea Ana Duma vorbea despre Nastasia ca despre o cunoștință veche. Îi zicea «fosta mea colegă», spunea că a fost o fată nesuferită în Școala normală, «o înfumurată și o ridicolă», încrezută prostește în frumuseța ei.

Știa că s-a măritat «cu un om bătrân», pentru a ajunge la un post și că inspectorul Nae Vasilescu se interesase foarte de aproape despre ea după ce se înapoiase din drumul de inspecție. Nastasia auzi că inspectorul a întrebat de ea pe Ana și acum, în ultimul drum ce a făcut la București. Doamna Duma spusese prietenelor sale nu numai că a ieșit biruitoare, dar chiar că biruise asupra lui Vasile Albu și a nevastei sale.

– Cine poate fi femeia aceasta? se întreba Nastasia în vreme ce prietena sa îi povestea. Colege cu numele Ana n-a avut una, ci poate și zece. Dar nu-și aducea aminte să fi trăit rău cu vreo colegă, și era evident că Ana asta nu o putea suferi încă de pe atunci. Ceru deslușiri de la Nica asupra ei.

– E adevărat că e deosebit de frumoasă?

– N-aș putea afirma. E o femeie mijlocie, subțire, blondă, cu mișcări iuți, neastâmpărată ca o veveriță. Și nasul, și fața cu umerii obrazilor, și privirea, toată înfățișarea ei are o nuanță de ceva ascuțit. Poate pentru nuanța aceasta le pare unora că-i frumoasă. În tot cazul, e o figură cam exotică, n-o întâlnești pe toate cărările.

– Asta trebuie să fie Ana Costea, fosta mea colegă. Acum îmi aduc aminte. Nuanța aceea de ceva ascuțit în toată înfățișarea sa, o avea de pe atunci. Părea că stă mereu la pândă. Și, într-adevăr, invidia pe toată lumea. Învăța greu, era și leneșă la carte, ceea ce contrasta cu iuțimea ei în alte lucruri.

– Ea va trebui să fie, dacă afirmă mereu că ți-a fost colegă, și dacă se interesează așa de aproape de tine.

– Dar eu nu știu să fi avut vreodată vrun schimb de vorbe cu care s-o supăr. Nu-mi era simpatică, o încunjuram cât puteam și atât. Avea obiceiul urât să pârască pe fete când la profesoare, când la directoare.

Din motivul acesta a trăit cam izolată la școală. N-aș fi crezut niciodată să se «validiteze» astfel în viață!

– Înțelegi: să decadă în halul ăsta?

– Nu! Să ajungă institutoare în capitala de județ, și acum să pășească spre revizorul bărbatului său! Dar ce spun eu, poate în clipa asta va fi soție de revizor!

– Păi, cariera sa e strâns legată de cealaltă validitare în viață. Nu știi din ce familie e? Ce-i sunt părinții? Ea a lătit pe-aici știrea că au fost mari proprietari, undeva pe câmpie, dar că a rămas orfană de copilă mică și a crescut-o o mătușă.

– Fată de țăran, la tot cazul. Mi-aduc aminte de când a intrat în școală. Venise în portul din satul ei. Ea trebuie să fie! Și, dacă-i ea, cred că-i foarte primejdioasă pentru situația lui Vasile. E invidioasă și pornită spre a face rău altora.

– Sunt sigură că este aceea pe care o cunoști. Numai una ca ea putea vedea în părinții țărani niște mari proprietari.

Cele două prietene vorbiră până noaptea târziu. Nica ridica vâlul de pe societatea și viața românească de la oraș, atât pe cât începuse și ea a o cunoaște. A, nu se putea asemana cu viața pe care o duce o femeie la sate. Aici se deschid perspective mari, viața poate fi trăită din plin. Bucurii și satisfacții poate avea cineva la tot pasul.

– Noi știam un lucru, Nastasio: până eram fete mari să fim curtate, scoase în evidență, lăudate, ținute oarecum pe palme de către tineret, iar după ce ne măritam să se împrăștie întreaga atmosfera aceasta de vis și încântare, și să ne vedem de căsnicie, căzute deodată din cer pe pământ. O vreme oarecare să mai auzim de la soții noștri vrun cuvânt poetic, apoi să se termine și cu asta și să robotim împreună cu ei de dimineață până seara. Noi n-am cunoscut tipul doamnei tinere dintr-un oraș mare. Și numai aici poți ajunge să descoperi adevărul că nu suntem menite să ne coborâm în cea mai searbădă proză la un an-doi după căsătorie, ci să rămânem încă ani mulți în domeniul poeziei. Câtă vreme suntem tinere, câtă vreme suntem frumoase. Aici se află în orice vreme o lume tânără, de seama noastră, cu care te poți amuza, în mijlocul căreia îți poți spori cunoștințele și experiența vieții. Pot să-ți spun că în societatea de aici femeile tinere, ca mine și ca tine, sunt mai bine văzute în societate, mai anturate decât chiar fetele mari. N-ai decât să-ți închipui că nu ești măritată și să te bucuri de toată considerația cu care te încunjură bărbații. Și dacă-ți face plăcere, ca în fetie, să asculți complimentele lor, o poți face în fiecare zi. Iată pentru ce mi-am spus eu de îndată ce am început să-mi deschid ochii, că o

femeie frumoasă ca tine e păcat să se veștejească zadarnic într-un sat, unde n-o vede, nu o știe nimeni.

– Da, răspunse obosită Nastasia de când asculta, e firesc să fie alta viața aici. Numai cât așa de «considerată» cum spui că e Ana Duma tot nu aș voi să fiu.

– Ferească Dumnezeu! Eu nici nu mă gândeam la ea și la tovarășele sale vorbind de societate. Ele nici nu sunt admise în societatea bună. Dar îmi pare mie că aici e un altfel de a trăi. La sat totul se reduce la îndeplinirea ocupației zilnice, acolo viața e numai muncă, în vreme ce aici e mai multă distracție. Oamenii iau viața mai ușor, o văd mai luminoasă, nu-i împrumută gravitatea aceea de la țară. Și îmi pare că noi femeile suntem făcute pentru o existență mai senină și mai puțin gravă. Cel puțin cu firea mea se potrivește mai bine viața de aici decât cea din sat. Mă bucur atât de mult când pot să-mi spun: femeia e un fluture, și menirea ei e să zburde luminos prin viață!

– Ți-a spus cineva asemenea vorbă?

– Nu mi-a spus. E gândul, e închipuirea mea. Trebuie să știi că eu, totuși, abia fac primii pași în viața de aici. Am avut atâta de lucru până m-am aranjat.

Și fosta notărășiță începu o altă poveste lungă în legătură cu noua mobilare a locuinței.

Nastasia ațipea uneori, și iar se trezea, nu de teamă să nu o vadă Nica – vorbeau cu lumina stânsă – ci pentru că o interesa tot ce-i spunea prietena. Ațipea fără voia ei, de oboseală. O secătuia parcă de puteri descoperirea cu cine avea să lupte pentru postul de revizor: tocmai cu Ana Costea, cu Ana Duma de azi. Și, vreme de atâția ani, cât de inexistentă fusese pentru ea ființa aceea! Era parcă o înfruntare anume a soartei. Cine era gata să-i clatine poziția soțului său! Ori, cine știe, până în clipa asta poate i-a și surpat-o!

Într-o nouă ațipire, involuntară Nastasiei, i se năzări că e într-un birou și discută cu inspectorul Nae Vasilescu. Omul îi spunea că regretă, dar nu mai poate face nimic. În aceeași vreme o privea însă cu lăcomie și iar îi atinse genunchile cu mâna, ca atunci la masă, în ziua inspecției. Se trezi scârbită, și somnul i se risipi cu desăvârșire.

Nica vorbea acum despre învrăjbirile pe cari le născuse politica aici în oraș, între familii.

– Închipuie-ți, draga mea, ce prostie! S-au desfăcut prietenii vechi și oamenii se incunjură ca niște dușmani. Advocatul Dănescu e cumnat bun cu doctorul Vintilă: nu-și mai vorbesc, nu se mai salută. Nu le mai permit nici surorilor să se vadă. Fostul prefect care era

prieten de la roată cu directorul băncii, sunt pe punctul de a se provoca la duel. Administratorul financiar ... dar sunt o proastă! Nu mai continui. Tu nu cunoști pe nime aici, nu știi ce relații au fost între acestea și alte familii mai înainte. Închipuie-ți ce prostie! Eu nu înțeleg patima asta politică. E o tagmă nouă de cetățeni numiți «fripturiști», cari sunt desconsiderați de partidele adverse, ca și când ar fi niște hoți. Deși, după părerea mea, n-au făcut decât ceea ce face atâta lume la noi: iasă din partidul care cade de la guvern și intră în cadrele celui ce are puterea. E o simplă alergare după un mijloc de existență, și nu li se poate lua în nume de rău! Tu ce părere ai? Nu e firesc să poată trăi toată lumea în România Mare? Și, încă, să trăiască mai ușor și mai bine decât în trecut?

Nastasiei îi trecuse somnul. Auzise tot ce-i spunea Nica, dar lucrurile acestea nu o interesau.

– Nu am nici o părere până acum, zise ea. Eu nu cunosc astfel de preocupări, am trăit departe de ele. Și nădăjduiesc să pot trăi și în viitor.

– E ușor de spus! Dar nu te lasă alții să trăiești departe. Vei vedea, dacă vă mutați la oraș, că vei fi silită să intri într-o tabără sau alta. Altfel nu poți avea relații cu nime aici. De altfel, ai și intrat într-o tabără!

– Cum așa?

– Înscriindu-se Vasile în partidul de la putere.

– Dar aceasta e o formalitate.

– Nici vorbă să fie numai o formalitate! O să vezi tu! Sunt îndatoriri cari trebuie respectate. Fără această înscriere, bărbatul tău n-ar fi putut face nici primul pas către revizorat.

– Ei, parcă așa a făcut! După cum îmi spui că stau lucrurile, poate era mai bine să nu fi făcut nici un pas.

– Ce copilă ești! Dar stând cu mâinile în sân, îți ia toată lumea pe dinainte. La noi trebuie să dai din coate, draga mea, dacă vrei să ajungi la ceva. Crezi că noi am reușit ușor? O să-ți povestesc eu o dată prin câte am trecut. Dar lucrul principal e să nu-ți pierzi curajul. Te-am știut mai energică. Și în cazul că nu ai reuși acum, nu-i îngăduit să lași armele din mână. Pentru fiecare post se dă o luptă, așa știi!

– Nu știu dacă nu era mai bine să nu fi făcut nici un pas! Mi-ar fi extraordinar de greu ca la prima încercare să sufăr o înfrângere. Și eu sunt de vină. Eu l-am îndemnat mereu pe Vasile.

– Și foarte bine ai făcut! Vrei să putreziți acolo în sat? O femeie ca tine merită o altă soartă. Asta mi-am zis-o mereu, și de aceea te-am informat despre posibilitățile de-a vă muta la oraș. Draga mea, viața de aici e vrednică de toate eforturile să ajungi la ea, cu toate invidiile și urile dintre oameni. Un singur lucru mă supără pe mine: trebuie să faci foarte mulți bani dacă vrei să nu trăiești izolată ca și într-un sat. E tot ce mă pune pe gânduri.

– E viața mai scumpă, desigur!

– E costisitor traiul în societate, uite, mobila asta, era necesară dacă vrei să primești. Apoi îmbrăcămintea, prânzurile, ceaiurile cu invitați! Și dacă ești cineva, nu poți trăi în afara acestor obligații. Iar salariul nu ajunge! Aici e singurul punct negru al traiului de aici. Statul își salarizează prost funcționarii și pe cei superiori, cum e și bărbatul meu.

Nastasia o lăsa să vorbească. Îi cunoștea aceasta slăbiciune încă din sat și, pe vremuri, se distra ascultându-o. Vorbea ușor, într-un fel de ciripit, care nu se mai isprăvea. Spunea cu aceeași lipsă de reflecție lucruri serioase și ridicole, stăpânită de o mare seninătate.

Dar acum o asculta cu destulă greutate. Gândul ei era mereu la problema care se aștepta rezolvită. Spusese numai pentru a-și ascunde adevăratele intenții, când a pomenit că poate era mai bine să nu facă nici un pas pentru revizorat. Dimpotrivă, în luptă acum cu Ana Costea, știa că nu mai poate bate în retragere. Adormi târziu, cu o hotărâre luată.

IV

Vasile Albu porni în ziua următoare înarmat cu noua scrisoare a senatorului către ministru, cu acceleratul de amiazi, la București. Telegrama către ministru o pusese la poștă însuși Vasile. Bătrânul domn nu stătuse nici o clipă la îndoială să-i și telegrafizeze prietenului său, ministrului, pentru că s-ar fi simțit umilit să nu-i reușească o intervenție și să fie bătut de un inspector. El nu dubitase când notarul Petrișor îi spusese ce se zvonește, cine a pus în drum buturuga. Acel Nae Vasilescu nu era din clientela lui politică, și până azi nu înțelegea cum a fost numit într-o regiune în care nu a activat niciodată în partid. E adevărat însă că nu a protestat, nu-i dădea acestei slujbe o mare însemnătate. Și iată că a greșit: un viitor luptător pentru organizația locală era primejduit chiar de către un om care nu avea aici interese politice. Ar fi trebuit să țină în toate cazurile la vechiul principiu: nici în slujbe mai puțin importante să nu poată ajunge decât oameni legați prin interesele lor de organizația județeană a partidului.

Vasile Albu plecase între urările de noroc ale soților Petrișor, și îndeosebi a doamnei, care se felicitase cu inițiativa ei, mai ales cu idea telegramelor.

Seara plecă și Nastasia acasă, cu toate rugămințile prietenei sale care voia să o mai rețină.

— E de neînchipuit cât ești de încăpățânată! Ești în vacanță, soțul tău plecat în capitală, acasă nu-ți plânge nici un copil! Pentru ce nu rămâi? Încă nu ți-am povestit nici un sfert din câte am a-ți spune. Apoi, probabil, am putea întâlni pe stradă, pe corso pe fosta ta colegă, pe Ana Duma. Sunt foarte curioasă să știu ce impresie îți face. Unele femei o numesc drăguță, altele, că se vede de la o poștă ce poamă e, iar bărbații o cunosc cu droaia și se grăbesc să o salute.

Nastasia nu se lăsă înduplecată: au plecat la repezeală, n-au dat în seama nimănui casa. N-ar avea nici cu ce ieși pe stradă, căci n-a venit decât cu costumul ce-l purta.

— Dar costumul acesta îți vine foarte bine, draga mea! De altfel, nu te-am văzut niciodată într-o haină care ție să nu-ți șadă bine.

Totuși, prietena plecă cu trenul de seara. Dar nu se duse acasă în sat, ci la părinții ei, într-un orașel din apropiere.

Nu-i mai văzuse de vro jumătate de an, și bătrânii o primiră cu însuflețire. O năpădiră cu întrebările. N-aveau cunoștință de chestiu-

nea revizoratului. Nastasia nu le spusese nimic. Dar dimineața le ceru o sumă de bani împrumut, și atunci părinții deveniră mai atenți.

– Nu vin direct de acasă, zise Nastasia, care de când fusese numită învățătoare, nu le mai ceruse nici un ban.

– Și pentru ce ai nevoie de atâția bani? O întrebă tatăl său. Nu cred că am disponibil atâta. Cu jumătate nu te-ai putea folosi?

– Nu! E o ocazie de a putea cumpăra câteva mobile cari îmi lipsesc. Am fost pe la prietena mea, doamna Petrișor, și ea mi-a pomenit de ocazia asta. Le cumpăr pe nimic.

Tatăl său îi dădu banii. De, dacă era așa, se simțea obligat: la cununie abia i-a putut cumpăra câteva bucăți de mobilă.

– Nu! protestă Nastasia. Îi iau numai împrumut. Într-o lună-i restitui.

Cu banii aceștia dăscălița porni cu primul tren spre capitală. Promise de acasă cu mai nimic în buzunar și nu avea vreme să mai treacă prin sat.

Nu se mai gândi nici că poate va întâlni pe Vasile prin București, nici că își călca cuvântul față de el, când i-a promis că nu se va mai adresa lui Nae Vasilescu pentru postul de revizor. Peste acestea trecuse în frământarea din noaptea când Nica o ținuse de povești până în zori.

Trebuia să ducă lupta până la capăt: nu avea încredere în succesul de ultima oară a lui Vasile, cu toate că apreciasse mai ales telegrama dată de senator. Desigur, ar fi bine să nu se întâlnească cu bărbatul său în capitală și să se potrivească lucrurile așa ca ea să fie acasă la întoarcerea lui. Se gândise la toate. Dacă se vor întâlni îi va spune deschis teama care a pus-o și pe ea pe drum. Îi va putea spune fără nici o intimidare sau rușinare. Ea nu mergea cu armele Anei Duma, a fostei colege Ana Costea, ci se ducea deschis hotărâtă să-i ceară sprijinul omului aceluia care se îmbiase el singur să li-l dea în cheștiunea revizoratului. Desigur, se hotărâse cu un sentiment de repulsiune, ba chiar de scârbă, aducându-și aminte de purtarea lui. Dar nu era o femeie care să se teamă de un bărbat. Nu o putea atinge nevrednicia și nerușinarea unui om. Nu se temea decât de zvonurile ce ar putea porni din cauza vizitei ce-i va face-o. Dar se va sili să nu știe nimeni nimic! Dacă ar încerca să se poarte cu ea fără obraz, va ști cum să-l repeadă! Ar fi fost totuși o copilărie ca din pricina unei repulsiuni să nu facă o încercare și, pe urmă, să regrete, poate, viața întreagă. Atunci, la masă, era amețit de vin, altfel poate nu ar fi îndrăznit, își zicea Nastasia. Și apoi, toată lauda Anei cu protecția lui, putea fi, la

urma urmelor, și o minciună. În sfârșit, se va convinge. Iar dacă era un om susceptibil la frumusețea unei femei, avea ea chef să vadă dacă nu-i mai tare farmecul său decât al fostei sale colege?

Așa se încurajase mereu de când luase hotărârea să-l vadă pe inspectorul Nae Vasilescu. Nu era la mijloc numai ambiția de a învinge, era și dorința ei adâncă de a se muta la oraș. Cu toate piedicile ce i se puneau în cale, nu simțea, în realitate, nici un regret că scormonise pe soțul său din viața lui tihnită și că se pusese și pe sine într-o situație delicată. Știa, înainte de a-i spune prietena sa, notărășita, că rămânând cu mâinile încrucișate, nu se putea ajunge la nimic. Se simțea într-o măsură umilită numai din motivul că se nimerise să aibă în față chiar pe fata aceea fără nici o valoare, după cum îi rămăsese ei în amintire din vremea școlii.

Își spunea că Nica avusese dreptate și când îi spusese că chiar dacă nu i-ar reuși acum, va trebui să încerce și să lupte mereu, până va ajunge la izbândă. Poate s-ar putea mulțumi acum și numai cu un loc în învățământul primar din capitala de județ, pentru ea și soțul său. Dacă revizoratul ar fi pierdut în clipa de față, inspectorul ar ajuta-o cel puțin pentru mutarea din sat. Astfel că tot nu ar fi zadarnică călătoria ei de acum. Cu atât mai vârtos că cu bărbatul său nici nu discutase posibilitatea aceasta din urmă, iar lui cu siguranță că nu i-ar trece prin minte.

Se încurajase în toate chipurile înainte de plecare, mai ales dintr-un motiv la care, la început, nici nu se gândise. Voia să răstoarne cu argumente logice o senzație spirituală care nu-i mai părăsea conștiința din clipa în care își luase hotărârea de-a călca promisiunea ce i-o făcuse lui Vasile. Avea mereu senzația că s-a hotărât la un lucru vinovat, unde și conștiința ei fugea de orice eventuală tranzacție cu păcatul, fiind sigură că nu va ajunge aici. Însuși faptul că voia să săvârșească totul în taină, că nu a spus nici un cuvânt, nu a făcut nici o aluzie asupra hotărârii sale, nici în fața lui Vasile, nici a prietenei sale, nici chiar a părinților, îi ținea mereu la suprafața conștiinței vina actului în care intrase.

Mereu îi revenea un gând: «... Dacă e lucru bun și frumos ce vreau să fac, pentru ce nu ... lucrez pe față, pentru ce mă ascund?»

Totuși se urcă destul de liniștită și optimistă în tren și-și luă un loc într-un compartiment de clasa a doua, lângă geam.

Era singurul loc ce mai rămăsese liber. Nu avea cu ea decât mica valiză cu care plecase din sat și o așeză în rociu, cu o mișcare sprintenă.

Nu se așează bine pe bancă și simți cum îi arde obrazul. Se ridică și începu să privească prin geam. Dintr-o privire, când își pusese valiza, văzuse că ochii tuturor celor din compartiment erau ațintiți asupra ei – erau numai bărbați, nici o femeie – și un gând prostesc îi biciui sângele: «Oamenii ăștia știu unde mă duc eu!» Gândul îi veni instinctiv și se lupta acum, privind prin geam, să se convingă că nu aveau de unde ști. Oricât de în fugă îi privise, era convinsă că nime nu o cunoaște dintre călătorii din compartiment. Erau toți străini, bărbați de diferite vrăste, de la student universitar – era cu chipiul studentesc pe cap – până la moșneagul acela cu barba albă de lângă ușă. Nu aveau de unde s-o cunoască, dar încă să știe pentru ce merge în capitală! Totuși, nu se putu liniști până târziu și nu cuteză să se întoarcă cu fața spre ei și să-și ocupe locul, până ce intră conductorul și ceru biletele celor urcați acum.

Nime nu întinse biletul afară de ea, dovadă că toți ceilalți veneau de mai departe. Desigur că n-aveau de unde o cunoaște!

Dar, Doamne sfinte, pentru ce erau așa de curioși, pentru ce o spionau și acum cu privirile, ba unii o priveau intins? Pentru ce li se luminaseră fețele după intrarea ei în compartiment? Pentru ce nu vorbeau, nu mai discutau între ei? Pentru ce liniștea aceasta grea? Poate nu se cunoșteau nici ei? Se vedeau acum pentru întâia oară?

Ieși în coridor și cercetă prin geamuri compartimentele vecine să vadă nu ar afla un loc într-altul în care să fie și femeii? Află, dar nu mai era nicăiri nici un loc liber.

Stătu multă vreme la geamul coridorului. Trecea prin locuri pe cari nu le văzuse niciodată. Nu străbătuse încă niciodată nici Ardealul întreg, dar încă să fi ajuns până la București! Regiunile necunoscute începură să-i trezească o frică în suflet. I se părea că-i tot mai străină și mai singură cu cât trenul alerga tot mai departe. Începu să i se ridice din suflet o senzație nouă: părea că se aventurează în necunoscut, în gol, și lumea începu să se învârtă cu dânsa. Ce prostie a făcut să plece singură, pentru întâia oară într-un drum atât de lung!

Curajul cu care plecase la drum i se muie ca o cârpă. «Femeile ar trebui să rămână acasă, își zicea ea, nu-i pentru ele să se amestece în treburile bărbaților.» Se simțea acum descurajată nu numai pentru necunoscutul în care se avântase, necunoscutul cel material, dar își dădu seama că i se destramă și planul acțiunii ce va întreprinde în capitală. Dar avusese ea un plan bine încheiat? Își dădea seama, cu groază, că n-a avut! Cum îl va afla pe inspector? La minister? La

locuința lui? Dar cum îi va afla locuința? Și cum va începe? Ce-i va spune?

O undă de vânt năvăli prin geamul deschis, îi răcori fața, îi răscoli câteva șuvițe de păr, pe cari încercă să le pună în ordine.

Îndeletnicirea aceasta, fără nici o însemnătate între alte împrejurări, o făcu să se apropie de sine însăși, de persoana sa, de realitate. Își privi costumul, dresă câteva cute, se oglindi în treacăt într-un geam, își zâmbi și-și zise: «M-am speriat ca o proastă, ca un copil, fără nici un temei. Domnii aceia au putut să se uite la mine așa de surprinși și numai din motivul că au văzut o femeie frumoasă!»

Cu gândul acesta intră în compartiment și-și ocupă locul.

Abea se așază și domnul din vecini, de lângă ea, o întrebă:

– Călătoriți departe, domnișoară?

– Da, departe! Răspunse ea, evaziv. Dar nu-i văzuse verigheta de cununie în deget? Trebuia să-l corecteze numaidecât.

– A, sunteți căsătorită? N-aș fi crezut! În zilele noastre, fetele nu se mai mărită așa de în grabă.

– Rău fac, vorbi bătrânul din colțul lui. Sculatul de dimineață și căsătoria devreme e o lege sănătoasă.

– Acum sunt altele împrejurările de viață, zise bărbatul tânăr, ras proaspăt, care ședea în fața Nastasiei. Azi e o problemă grea să înțelegi o familie. Tinerii ajung târziu la un post care să le permită susținerea unei familii. Ani mulți de studii, salare mici la începătorii în oricare carieră, și încă e bine dacă cineva ajunge îndată la o slujbă. Mulți ateaptă cu anii după un post.

– Adevărat, dar și pretențiile sunt azi mai mari, zise altul. Toată lumea vrea să trăiască mai fără griji ca înainte, mai ușor, toți se îmbulzesc la posturile din orașele mai mari. Iată, de-o pildă, să luăm numai pe medici. Câți dintre ei vor să meargă în orașe mai mici, în sate fruntașe, ca medici de plasă sau de circumscripție? Se grămădesc în orașele mari, și tot ei se plâng că-i puțină clientelă și că trăiesc greu. Eu, slavă Domnului, stau într-o comună fruntașă, am salariul meu ca medic de circumscripție, am și clientelă și nu mă pot plânge de greutatea existenței. La vrâsta de trezeci de ani aveam doi copii. Azi am patru.

– Să vă trăiască, zise bătrânul. Asta-i bucuria vieții: să ai o familie din vreme, să ai copii! Altfel, viața nu are nici un preț. Până sunt tineri – și mai ales tineretul de azi – nu se gândesc la acest adevăr. Pentru generația nouă, lucrul important e să-și petreacă viața, să aibă

distracții, să se folosească de mijloacele civilizațiunii și să încunjure munca serioasă.

– Să-mi dai voie să protestez, unchiule Cosma, zise studentul. Tineretul de azi nu e inferior celui de mai de mult. Dar altele sunt împrejurările ...

Începu o discuție îndelungată asupra stărilor sociale de după Unire, și Nastasia le fu recunoscătoare: încetase de a mai fi centrul privirilor lor. Se înșelase, desigur, ca o femeie fără experiență; se pare că-i lucru firesc ca întrând într-un compartiment un nou călător, la început, să fie toți cu ochii ațintiți asupra lui! Așa s-a întâmplat și cu ea.

Încetul cu încetul se liniști și începu să asculte cu atențiune discuția începută. O vreme călătorii se înverșunară în două tabere opuse, de-o parte cei mai în vârstă, în frunte cu bătrânul din colț, de altă parte cei mai tineri. Cei din grupa întâie își arătau convingerea că desechilibrul social izvorește dintr-un singur lucru: pretențiile prea mari ale generației nouă. Tinerii nu mai sunt obicinuiți ca bătrânii să muncească din greu până ajung la o carieră, sunt superficiali, sunt sportivi însă nu muncitori. Vina principală e că generația nouă nu mai are un ideal. Socotesc România nouă ca o masă întinsă, la care are dreptul să se ospăteze orișicine, pentru că de aceea trăiesc acum în țara noastră. Statul să se îngrijească de toți, să asigure trai bun și ușor la toată lumea.

Tabăra contrară susținea că nu tineretul se îmbulzește la masa întinsă a României Mari, ci bătrânii, cei cari se bat în piept că ei au făcut România Mare.

– Ei au făcut-o și ei vor mânca-o, zise, drept concluzie, studentul.

– Vai de mine Valer, nu te-am știut așa de pornit și așa de nedrept! Cum se poate să spui asemenea vorbă?

– Dar ce să fac dacă aceasta e realitatea, unchiule? Te rog să te gândești cine beneficiază de România Mare, dacă nu bătrânii? Pretutindenea, în locuri de conducere, în posturi bune, în ministere, la prefectură, la primării, în toate consiliile de administrație ale băncilor și întreprinderilor, în Parlament, pretutindenea oameni trecuți de patruzeci de ani. Până trec pragul acesta, tinerilor le iasă părul prin căciulă.

– Curioasă mentalitate, fătul meu! Dar ai vrea că la conducerea treburilor publice să ajungă oameni fără nici o experiență? Copiii?

– Dar dacă după părerea dumnitale omul e matur la douăzeci și șase, șapte de ani să facă lucrul cel mai serios din viață, să întemeieze o familie, nu va fi matur pentru orice slujbă? De altfel, de la

întemeierea României Mari ne conduc cei cari «au făcut-o», bătrânii, oameni cu experiență, și nu vezi dumneata unde am ajuns?

– Unde am ajuns? întrebă iritat bătrânul.

– Îmi pare rău, unchiule, că te superi, dar toată lumea vede.

– Ce vede? Că țara întreagă prosperează; că reforma agrară își dă roadele; că în curând nu vom mai avea analfabeți; că în orașe și orășele, unde înainte de Unire, era o mână de intelectuali români pârliti, acuși o să avem majorități naționale; că sunt slujbași români pretutindena, de la picherul de cai ferate până la prefect și ministru; că Universitățile gem de studențimea română; că sute de tineri, dar cred că și mii trăiesc din burse! Ce vede toată lumea? Înflorirea României Mari. Voi, cari nu ați apucat ce a fost mai înainte, nu puteți face nici o comparație. Bătrânii aștii pe cari îi judeci dumneata ne dau, din an în an, România tot mai consolidată.

– Da, oftă unul din tabăra studentului, un domn mic, slab, cu umerii obrajilor împungând prin piele, o consolidează minunat, nu avem ce spune! Optzeci de procente din averile țării sunt în mâna străinilor; poporul e exploatat de industria și capitalul străin; producția agricolă ne-a scăzut la jumătate, vitele s-au împuținat, turme de oi aproape nu mai vedem; un ins e în zece consilii de administrațiune, înhăit cu toți ... străinii cărora le slujește interesele; în întreprinderile străine românii sunt numai pălmași, toți funcționarii inferiori și superiori sunt străini. Cei cari șed la masa așernută cu tot felul de bucate ale României Mari, nu mai au ochi să vadă realitatea. Ei o consolidează cu afaceri necurate, cu un aparat funcționăresc coruptibil, cu cetățenii plătiți cu bani scumpi. Au întemeiat o ordine legală pentru ei și pentru rudeniile lor. În România nici nu se poate numi cineva cetățean, dacă nu are un protector, un șef politic sau ierarhic. Frumos consolidează țara generația care a făcut Unirea, n-am ce spune.

– De altfel, începu altul, tot din tabăra celor tineri, uzurpează pe nedreptul titlul de făuritori ai României Mari. Cei cari au dus la izbândă idealul național sunt de mult subț pământ, căzuți pe câmpurile de luptă. Domnii aceștia cari în vremea războiului au stat în spatele frontului și au făcut afaceri, nu au nici un merit la înfăptuirea României Mari. Au fost niște simpli profitori și atunci, și acum.

Dar discuția a fost vehementă numai la început, pe urmă s-a domolit. Au început a se face concesii și de-o parte, și de alta, în vreme ce încercau s-o intereseze în convorbire și pe Nastasia.

Un restimp, ea fu așa de impresionată de cearta lor, încât aproape că-și uită unde se află și unde merge. Din poveștile prietenei sale asupra societății din oraș, din discuția aceasta acum, Nastasia începu să-și dea seama despre o mulțime de lucruri pe care nu le știuse mai înainte.

Trecută de pe băncile școlii de-a una în învățământ, izolată într-un sat, lângă un soț care numai de-o jumătate de an abonase un ziar, dascălița avea puține cunoștințe până acum despre realitățile din țară. Lui Albu nu-i plăcea să vorbească despre politică, nu-l interesa ce scriu ziarele. El era de principiul că alții, cei puși la conducere, au datoria să pună țara la cale, și era convins că cele mai multe știri din ziare – în legătură cu partidele politice – sunt false. Avusese puțința, înainte cu ani, să controleze două-trei informații de acest fel de prin ziare și se convinsese că făcuseră din tânțar armăsar. Era vorbă de niște adunări învățătoarești, la care a participat și el. De la Vasile, Nastasia n-ar fi aflat câtui veacul cum stă lumea și țara. Se mulțumea să voteze la alegeri cu guvernul și atât.

Vremea cât a petrecut-o în sat avusese noroc cu familia notarului, pentru a mai afla și ea una și alta din ce se petrecea la orașul de reședință, de ce se întâmpla în țară. Dar Nica vorbea, aproape, numai despre viața socială cea nouă, iar notarul despre măsurile nouă administrative luate de Ministerul de Interne sau de către prefect.

În noaptea când rămăsese la familia notarului și acum, în drum, de la bărbații aceștia, auzise atâtea lucruri referitoare la viața românească, la actualitatea, câte nu ar fi aflat la ei în sat, lângă bărbatul său, nici în o sută de ani. I se păru că viața se lărgește nespus de mult, că e plină de interese ce se ciocnesc în cap, că e ... o continuă luptă! Da, aceasta era senzația principală ce i se statornicea în conștiință: o încrucișare de interese și o luptă necurmată. Și, încă, o luptă urâtă!

Înțelesese ea și până acum, așa li se spusese și în școală, că viața e o luptă. Ceea ce făcuse ea în patru ani de învățământ, era, desigur, o luptă. A-ți vedea conștiincios de catedră, a te necăji zilnic cu atâția copii, buni și răi, a insista până la epuizare pentru a spori, pentru a ajunge la un rezultat! era, desigur, o luptă.

Și totuși, ea nu avusese până acum conștiința unei lupte pentru trai, pentru existența proprie. Împlinirea slujbei însemna pentru ea, pur și simplu, a trăi. Împlinindu-și-o, își avea existența asigurată.

Dar din câte-i povestise și-i descoperise, noaptea aceea, Nica și mai ales din câte auzea acum, de la urcarea ei în tren, de la călătorii aceștia, începu să înțeleagă că, propriu-zis a luptă a vieții, pentru viață,

nu se consumă în îndeplinirea datoriei, ci când lucrezi conștient pentru binele, pentru mai binele tău personal. Întreg conflictul dintre cele două grupuri ce se formaseră în compartiment, izbucnise, după convingerea ei, din felul cum își vedea fiecare mai bine apărute interesele sale personale. Și, judecând după câte auzise, toată lumea așa înțelegea lupta pentru existență: lupta pentru binele său.

Dacă era așa, ea, care abea acum intrase într-o astfel de luptă – care nu mai avea nici o legătură cu împlinirea datoriei de dascăliță – nu era o excepție în societatea românească, ci, dimpotrivă, abea de acum se adapta și ea la regula generală. Începu să se simtă, astfel, mai sigură pe sine. Plecase la drum pentru o intervenție în favorul bărbatului și al său propriu. Ei, și ce era într-asta? Nu spun domnii aceștia că așa face toată lumea, că fără o protecție nici nu poate fi cineva cetățean în România Mare? Ce ar fi degradator pentru ea dacă bărbații din compartiment ar cunoaște scopul călătoriei sale?

Își puse cutezător întrebarea, dar răspunsul începu să se clatine: ea era o femeie și cerea protecția unui bărbat. Despre asta nu vorbiseră nimic până acum călătorii. Era vorba de lupta bărbaților între ei, în relele pe cari le-au arătat stăpânitoare în societate.

De aceea, când doctorul din fața ei o întrebă cu ce treburi merge în capitală, ea răspunse că merge să-și cerceteze o verișoară. Se minună cum i-a venit de repede minciuna pe limbă. Adică, pentru ce ar fi minciună? Nu are nimeni dreptul să intre în intimitățile altui om.

De altfel, discuția politică se împotmolise într-un fel de armistițiu, pentru a nu supăra prea mult pe bătrânul, căruia studentul îi spunea unchiul Cosma. Căzuseră de acord că, și între bătrâni, și între tineri, erau și oameni de treabă, și oameni de nimica. Grupa tinerilor nu mai avusese ce să răspundă, când unchiul Cosma înșirase o duzină de nume ilustre, dintre cei cari făcuseră România Mare și o conduceau, de la guvern, ori din opoziție, cum se nimerea și acum. Despre aceștia nu mai putuseră spune că sunt sau au fost profitori, că s-au așezat să ospăteze la banchetul României Mari. Nu aveau nevoie nici de avere, nici de poziții sociale, nici de glorie; le avuseseră pe toate, încă înainte de a fi România Mare.

În schimb recunoscuse și bătrânul, cu grupul lui, bucuroși, că sunt și azi tineri harnici, muncitori. Se învoiseră cu toții că răul cel mai mare din țară este că pregătirea, meritul și munca nu pot răzbate singure, de cele mai multe ori, că au lipsă de sprijinul altora; că politicianismul de partid e tot ce poate fi mai dezastruos pentru consolidarea țării.

Nu știa dacă e sigură, dar Nastasia avea impresia că discuția între ei și-a pierdut ascuțișul mai ales de când începuse să se amestece și ea, să spună, din când în când, câte un cuvânt.

Băgase de seamă că toți o ascultă cu bucurie, cu deosebită considerațiune și văzuse că, rând pe rând, nourii se risipiseră de pe frunțile lor și fața lor începuse să lumineze, ca și în clipa când intrase întâia oară în compartiment.

– Am plictisit-o pe doamna cu discuțiile noastre, spuse însuși bătrânul din colț. De altfel, asta e o boală socială la noi, adusă unde se întâlnesc doi-trei să pună țara la cale.

– Nu m-ați plictisit, ci am ascultat cu foarte multă atențiune. Aud pentru întâia oară atâtea lucruri.

– Cum? La dumneavoastră nu există boala socială de care a pomenit unchiul Costea? Întrebă privindu-o cu admirație studentul.

– Poate să fie, dar nu o cunosc eu.

– Sunteți ardeleancă?

– Da.

– Atunci mă mir că nu cunoști boala asta, care, are dreptate domnul Costea, e generală la noi în Transilvania! Zise doctorul din față. Cei din Vechiul Regat nu sunt așa de porniți spre criticism, ca noi. Cel mult, dacă nu se împacă cu cei de la putere, când sunt în opoziție. Noi criticăm pe ai noștri și când sunt la guvern, și când sunt în opoziție.

– Suntem mai răi, vrei să spui?

– Nu, doamnă, poate mai răi, nu, dar mai invidioși. Sau nici asta, ci nu suntem noi obicinuiți cu stăpânirea proprie. Când e vorba de alții, am aștepta ca toți să fie niște sfinți. Când e vorba de noi înșine, nu ne recunoaștem nici o greșală. Ai asistat la discuție: nici bătrânii, nici tinerii nu-s vinovați de situația din țară. Atunci cine sunt? Poate cei plecați în lumea ceealaltă.

– Părerea mea e că e adevărată concluzia la care s-a ajuns, cu concursul ambelor părți.

– Ce concluzie? Întrebă studentul.

– Că răul cel mai mare intern – social ori politic, nici nu știu cum să-l numesc – este că selecțiunea valorilor e determinată de protecție, că omul vrednic nu poate răzbate singur la creangă verde.

– Ai și dumneata experiența?

– N-aș putea spune. Dar am auzit și eu destule cazuri, când, de-o pildă, posturile nu se umplu după calificăția, după pregătirea și meritul omului, ci după protecția partidelor.

– Și a rudelor și a cucoanelor cu influență, dragă doamnă! Zise un bărbat negricios, care a luat mai puțin parte la discuție.

– Și a cucoanelor? râse Nastasia.

– Doamna mea – scuzați – v-aș spune pe nume, dar n-am cîntea să-l cunosc ...

– Albu, Nastasia Albu, se grăbi ea să spună.

– Doamnă Albu – continuă același călător – protectorii politici sunt bărbații, firește. Dar la spatele lor sunt, adeseori, femeile. Ce nu poate izbuti un bărbat, izbutește mai totdeauna o femeie. Și izbânda e sigură, când doamna e o femeie frumoasă. În fața ei se pleacă și director, și secretar general, și chiar ministrul. Să știți de la mine, dacă n-ați știut-o până acum.

Nastasia se aprinse ca focul. Vorbise cu intențiune? O cunoștea? Știa unde merge? Dar era cu neputință. Se uită mai bine la el: era sigură că nu-l mai văzuse niciodată.

– Să nu ne prea grăbim cu condamnarea femeilor din Vechiul Regat, zise doctorul. Ceea ce se întâmplă la noi de-o vreme încoace, de când s-a înțepit lupta între partide, nu-i cu mult mai bine. Nu sunt și la noi destule femei cari își fac soții, cu puterea, «fripturiști»? Nu-i constrâng ele să intre în politică? Și nu sunt ele capul răutăților la învrăjbirea societății românești din orașe, din motive politice și de parvenire socială?

– Mi se pare, uiți că ai în față o ardeleancă, domnule doctor, zise bătrânul din colț, zâmbind.

– Onoare excepțiunilor, doamna mea, asta se înțelege de la sine. Altfel, ar însemna să condamn și pe nevastă-mea, și pe mama. Norocul nostru e că mai sunt excepțiuni. Sper că nu te-ai supărat, doamnă Albu.

– Desigur că nu. N-au trecut două zile de când am auzit astfel de lucruri chiar de la prietena mea cea mai bună.

– Nu e ceea ce voiam eu să spun și asupra căreia am voit să atrag atențiunea doamnei Albu, vorbi iar bărbatul cel brunet. Am voit să spun că protecția cea mai puternică la cei mari din capitală o poate avea o femeie frumoasă, mai mult decât un politician. Cuvântul ei e mai repede ascultat. Și sub acest raport, cred că mă înțelegeți, ardelencele noastre încă nu au ajuns așa de departe. Îndeamnă și ele pe bărbații lor, stăruie, este adevărat, că viața e tot mai grea și mai pretensivă. Dar ale noastre încă nu sunt așa de emancipate încât să conducă ele politica, cum a-și zice, a personalului, a încadrărilor în organismul de stat. Ele n-au ajuns încă să numească funcționari

superiori, generali, să schimbe miniștri și uneori regimul întreg. Ale noastre nu se pricep încă la afaceri de milioane și nu umblă după permise de export la ministere.

– Pentru ce spui mereu vorba asta: încă? întrebă studentul.

– Pentru că sunt convins că dacă mai mergem pe drumul de până acum, vor evolua și femeile noastre, se vor emancipa. Dumneata, tinere, vei trăi și vei vedea. Nici nu va putea să fie altfel, dacă țara aceasta rămâne cu o conducere de afemeiați. În lupta într-un astfel de mediu e natural să se nască sufletul oricărui negoț: concurența. Concurența și apetitul tot mai mare. Suntem – mă iertați că revin la discuția de mai înainte – suntem o țară în organismul căreia fiecare rotiță se învâрте nu în mod firesc, în temeiul mecanismului, ci din interes. Și pentru un bărbat afemeiat, cum sunt mulți, nici nu vă închipuiți câți sunt de mulți –, se știe care-i interesul principal.

– Oricât ai fi dumneata magistrat, vecine Filip, tot nu s-ar cădea să fii așa de neîndurător cu moravurile de la noi. Și uiți și dumneata că avem și o femeie între noi, îl făcu atent, cu regret bătrânul.

– Vă rog, am mai auzit eu astfel de judecăți, zise Nastasia. Apoi, nu mai sunt o copilă. Chiar dacă nu aș fi auzit, e bine să știu și eu ce păreri umblă în lume asupra societății noastre. Am trăit destul de izolată până acum.

De câte ori vrul din compartiment voia să știe mai de aproape cine era, Nastasia ocolea răspunsul.

– Ei, vedeți, doamna e mai emancipată decât vedeți. Și eu sunt de părerea că o femeie încă trebuie să cunoască ce se întâmplă în lume. Mai ales când e o femeie frumoasă ca tovarășa noastră de drum. Nu vreau să te corup, doamnă Albu. Nu numai profesiunea mea de judecător, dar conștiința mea de om nu m-ar lăsa. Dacă-ți spun un lucru, e numai pentru a vă pune în gardă: o femeie frumoasă ca dumneata ar putea să poarte pe degete miniștri la noi în țară!

– Vezi din ce tufă sare iepurele! Zâmbi bătrânul. În loc să-i facă doamnei întâiul compliment nepotul meu Valer, i-a luat-o pe dinainte magistratul ăsta chel la patruzeci și cinci de ani.

– Nu e compliment, nene Cosma! Nu am făcut un compliment, ci am dat un advertisement.

– Vai de mine? În ce înțăles? se miră doctorul.

– În înțălesul că, dacă vrodată, doamna Albu ar dori să știe cum e pe culmea vieții sociale, să poruncească în ministere, n-ar avea decât să voiască. Întru atâta sunt de robiți femeilor stăpânii noștri cei mari. Cu astfel de oameni la posturile principale de conducere nu se poate

consolida o țară. Dar sunt convins că însoțitoarea noastră nu va avea în veac astfel de ambiții.

Toți o priviră surâzători. Se simți întâi intimidată și, pentru a scăpa, răspunse obraznic:

– Chiar dacă nu aș fi ambițioasă, o astfel de perspectivă poate fi foarte ademenitoare pentru orice femeie. Rău ai făcut că mi-ai spus. E tocmai ce ziceai că nu intenționezi: e o invitare la corupție!

Răseră cu toții și se simțiră mai dezlegați, mai liberi, în fața femeii, după răspunsul ei.

– În cazul acesta mi-ar părea rău! Răspunse judecătorul.

Acum izbucni în râs Nastasia.

– Nu te teme, domnul meu! Din situația în care mă aflu eu, până pe culmile societății, e o depărtare așa de mare, încât n-aș putea-o birui nici într-o mie de ani.

Din nou i se puseră întrebări ocolite asupra persoanei și situației sale, dar ea nu se lăsă prinsă.

Mai liberi acum, bărbații tineri, în frunte cu studentul, începură să se întreacă în laude și aprecieri măgulitoare. Au crezut că-i fată. Că-i o studentă. Așa ochi verzi ei încă n-au mai văzut. Și obraji! Și ce cuminte că nu s-a luat după modă și nu și-a tuns părul bogat. Ar fi fost păcat de neiertat. Și ce voce plăcută avea. O melodie. Cu așa tovarășă poți călători până la capătul lumii. Cât de fericit trebuie să fie bărbatul său, și ... o mulțime de asemenea prostii, își zicea Nastasia. Prostii, dar vorbe cari îi cădeau bine, îi gâdilau vanitatea și nu le mai auzise de la atâția deodată, de la petrecerea de sfârșit de an al ultimei clase a Școlii normale, când un roi de tineri, învățători și studenți, se ținuseră scai de rochița ei albastră. Da, era plăcut să auzi cuvinte frumoase, dar, dacă în acest lucru stă unul din farmecele vieții în societatea de la oraș, cum îi spusese Nica, ea nu era prea încântată! Prea puțin, prea superficial lucru! Ea nu ar fi ademenită să se creadă iar fată și, închizând ochii, să se lase îmbătată de romantismul tinereții sau, mai exact, al copilăriei.

Tot ascultându-i, răspunzând, răsând uneori, începu să se gândească, făcând constatarea că bărbații, în definitiv, nici nu se deosebesc așa de mult unii de alții. Așa începuse să fie mai liberă, mai dezghețată în mijlocul lor și, iată, asaltul lor cu vorbe galante nu se mai isprăvea. Își aducea aminte că și ca absolventă a Școlii normale, fată mare acum, rar a întâlnit bărbați cari să nu se simtă obligați a-i spune un cuvânt frumos. Numai băieții tineri, elevi și studenți, erau mai sfioși, mai lipsiți de îndrăzneală. Ei vorbeau mai mult cu ochii, cu sficiunea curată a tinereții și își dădea seama că

numai această atitudine îi era plăcută, ca o închinare omagială. Dar ce-i silea pe bărbați să se poarte așa cu o femeie frumoasă? Ei i se părea că e o silă căreia nu-i pot rezista și-i socotea într-un fel ridicoli. Pentru ce se plecau ei înaintea unei femei, când puterea și stăpânia era în mâinile lor? Ei erau stăpânii vieții, de cari atârna soarta femeilor. Poate nu era decât o flecăreală plăcută? O trecere de vreme? Ce rost avea o asemenea purtare față de o femeie pe care o întâlnesc întâmplător, poate o singură dată în viață?

Da', gândindu-se, ascultându-i, își spunea că există o deosebire între ei și inspectorul Nae Vasilescu. În complimentele acestora era o rezervă de cinstire a ei, în ale inspectorului era un fel de atac. Dar cine poate garanta, își zicea Nastasia, că dacă ar rămânea singură cu unul dintre cei mai tineri, cari se arătau mai însuflețiți, n-ar trece și acesta la ofensivă? Nu, deosebire esențială între bărbați nu părea să fie, își zicea ea.

Acum își aduse aminte de bărbatul său. Ba da, își zise la repezeală, nu-s toți la fel. La tot cazul, Vasile nu semăna cu alții. Era o excepție. Și poate chiar din acest motiv s-a simțit atrasă de el, cât ce a venit la școala din sat. Nu motivul de ordin practic, cum îi mărturisise lui fusese determinant în căsătoria ei. Ci purtarea, atitudinea lui față de ea. Simțise în această purtare admirativă a lui Albu atitudinea tinerilor cari nu cutezau să se apropie prea mult de ea, cari îi vorbeau mai mult din ochi. O impresionase mai întâi faptul că omul acesta trecut de treizeci de ani, rămăsese încă un copil, o privea ca un copil. Și așa rămăsese și după căsătorie. Adeseori, în clasă, între elevele sale, izbucnea în râs: descoperea la câte una privirile mirate ale bărbatului său. Ce om scump era! Da, el nu semăna cu nici unul dintre bărbații pe cari i-a cunoscut. Simțise, de la început, că omul o iubea din tot sufletul. Adevărat că nu era un bărbat frumos. Era croit pătrat, ca din topor, colțuros, vârtos, dar răspândea atâta siguranță în jurul său. Simțai îndată că e cineva pe care te puteai răzima. Când îi spusese că a așteptat de mult cererea lui în căsătorie, pentru a întemeia o căsnicie, cum era firesc, cum făceau atâția alții, când erau în posturi la aceeași școală, nu mințea, deși nu spunea motivul adevărat. Voise să-i vorbească în limbajul care-i părea mai potrivit pentru el. Spunând adevărul întreg, voise să nu-l sperie spunându-i cât ține la el.

Cu ceea ce se împăca mai greu, Nastasia era liniștea aceea aproape desăvârșită în care trăia el și din care nu voia să iasă nici pentru a ajunge la un post mai bun, la o situație mai înaltă. Dar de când se ridicaseră piedicile în drum, mai ales de când plecaseră împreună de

acasă, Nastasia avea momente când regreta că nu a știut aprecia liniștea și mulțumirea cu ceea ce avea, a acestui om. Ar fi scăpat de atâtea frământări și neplăceri pe cari trebuia să le îndure acum.

Și încă nici nu se gândise și la neplăcerile lui! Desigur că erau mai multe și mai mari decât ale ei. Câte drumuri n-a trebuit să facă până acum în capitala de județ și la București? La câte uși n-a trebuit să bată? Săracul Vasile, suspină Nastasia în sine! Da, nu era ca nici unul dintre bărbații pe cari i-a cunoscut. Și, iată, că ea s-a pus să-și calce cuvântul dat chiar unui astfel de om!

Adevărat că nu voise și nu voia decât binele lui și mai ales al ei! Era cu dreptate să urce o treaptă în ierarhia școlară. Era bine mai ales pentru ea să iasă dintr-un mediu în care cultura și educația ei nu avea decât o singură valoare: cea școlară. Viața nu se mărginește numai la împlinirea datoriei, își spusese ea încă înainte de a-i spune prietena sa, notărășita în noaptea aceea ...

Ascultând conversația asupra ravagiilor sociale determinate de luptele de partid, care, între timp, se încinsese iar, mai cu detalii, între călători, se gândi, de la o vreme, dacă nu se înșela, dacă într-adevăr viața nu se mărginește numai la împlinirea datoriei? Rămâne nede dezvoltat, neevoluat un om care în viață se mărginește numai la împlinirea datoriei, cum credea ea? Să presupună că de aici încolo ar trăi mereu în acest mediu nou, pe care-l pipăise în familia Nicăi și, acum, în tren, ce ar avea de câștigat? Cum ar ... evolua? Ar cunoaște mai multe laturi ale vieții, este adevărat, dar această cunoaștere, pierderea timpului pentru asemenea cunoaștere, ar face-o mai mulțumită? Ar satisface-o? Viața ar fi o înșiruire de vorbe, de clevete, de critici, de conveniri, de rochii și costume? Nu cumva era mai aproape de adevăr bărbatul său? Și nu a păcătuț ea când l-a determinat să iasă din liniștea lui? Numai a lui? Ba și a ei! Iată, de când a plecat de la școala lor nu-și mai simte solid terenul de sub picioare! Ce folos de impresia ce o produci asupra altora, de complimentele ce ți se fac, dacă nu mai ai siguranța vieții tale?

Gândurile ei erau răscolite, alergau în toate părțile, totuși părea că se tot îngroașă o linie în capul ei, poate mai mult în conștiință: era vinovată că pornise la drumul acesta fără să-i spună nimic lui Vasile. Și își dădu seama că, în definitiv, numai această vinovăție era de importanță, nu de ce se temuse intrând în compartiment: că oamenii aceștia ar putea ști scopul călătoriei ei la București.

Se făcuse noapte târziu când bărbații din compartiment muieră din nou discuția, participând tot mai puțini la ea, în vreme ce ceilalți

adormiră pe rând. Cel din urmă adormi studentul. Rămăsese ea singură trează. Respinsese ofertele de-ai face loc mai bun să poată dormi. Și asigură că ea adoarme foarte ușor oriunde. Și, cum de-o vreme se cuibărise în colțul ei de lângă geam și-și trecuse peste cap o aripă a pardesiului, călătorii crezuseră că ea a și adormit.

N-a avut prilejul până acum să vadă cum dorm oamenii în tren. În compartiment nu mai lumina decât becul cel mic albastru și ea înlătură aripa pardesiului, când începură să răsune sforăiturile pe diferite tonuri. Abea-și putea stăpâni râsul. Un concert ca ăsta era nemaipomenit de ridicol. Care sforăiau? Vro trei, dar nu putea fi sigură cari. Poate cei cari dormeau cu gurile căscate. Ptii! Ce grozăvie, ce diforme erau toate fețele acestea dăbălate, în lumina palidă a becului! Avu deodată senzația că-s alți oameni, nu cei mai dinainte. Ce neputincioși erau acum cu toții! Mai bună figură făcea încă bătrânul din unghetul lui: durmea liniștit, cu barba răsfirată pe piept.

Nastasei îi păru straniu ca oamenii, cari mai înainte îi făceau ei complimente, cu ochi plini de lumină, să ajungă într-o asemenea neputință! Se distră un restimp, examinând fizionomia fiecăruia, se forța să-și stăpânească râsul la întorsăturile mai caraghioase a horcăiturilor. Dar, încetul cu încetul, în sufletul ei se strecură un sentiment de compătimire parcă, nu numai față de neputința lor, ci față de viața și lumea întreagă. Aceștia erau, așadar, oamenii!

Nastasia avusese dreptate: ea, de obicei, adormea repede și adânc. Nu înțelegea pe fetele din internat, care se plângeau de colegele cari horcăie. Nu le auzise niciodată.

De când era căsătorită, adormea totdeauna înaintea bărbatului. Dar Vasile se culca uneori, pe-o jumătate de ceas și după masă. Durmea însă liniștit ca un copil. Adeseori se apleca asupra lui să se convingă dacă mai respiră, când se trezea noaptea în liniștea grea din dormitor. Era un om de-o sănătate puternică, cu întreg organismul intact.

Era întâia ei experiență în legătură cu neputința trupului omenesc, îndată ce somnul pune stăpânire pe el. Și se simți, fără nici un alt motiv, deziluzionată și cufundată în tristețe.

Dar de la o vreme, cum nu-i venea somnul, începu s-o supere larma din compartiment. Dacă ar înceta numai până ar adormi și ea! Se simțea oboșită, cu toate membrele înmuiate.

Își acoperi din nou capul cu pardesiul, își astupă urechile cu mâinile, dar larma străbătea prin toate. Încercă atunci să fie atentă la zgomotul ce-l făcea trenul în noapte și, mai ales, răsuflatul cadențat și repezit al locomotivei de care vagonul lor nu era departe. Era o

cadență sinistră care o înfricoșa. Avu senzația că în vreme ce toți oamenii dorm, viața întreagă s-a concentrat în dihania neagră din fruntea trenului și că ea e stăpâna absolută a tuturor acum. Ar fi putut să o ia razna peste câmpuri, ar fi putut sări într-o prăpastie, ducând cu ea o lume întreagă de nepuntincioși.

Se ridică și trase pe jumătate geamul. Își aplecă puțin capul, dar era întuneric beznă. Se înnorase peste noapte și câțiva picuri o izbiră în față. Răsuflatul repezit al locomotivei se auzea acum și mai tare. Se hotărî să nu se mai gândească la nimic. Se uită la ceasul brățară: erau orele trei după miezul nopții. Trebuia să adoarmă și ea. Șezu din nou, luă pardesiul din cuier și se acoperi toată. În căldura plăcută de subț el ațipi îndată și adormi. Era frântă de oboseală.

Nu se trezi decât către ceasurile opt dimineața. Auzi ca prin vis:

– Doamnă Albu, ne apropiem de București. Într-o jumătate de ceas ajungem.

Se trezi, dar rămase cu capul sub pardesiu. Niște rămășițe de visuri, ca niște pâlcuri de negură, îi învăluiau încă ființa. Se concentră să-și închege visul. Nu reuși decât în parte. Părea că prietena sa, notărașita, o trăgea de mână să o ducă undeva și ea se împotriva. Ce voia să-i arate? A, da, o manta în dulap, o blană. Ce prostie! îi amintise Nica ceva despre blana ce va trebui să și-o cumpere.

Dădu la o parte pardesiul, își dresă la repezeală părul, costumul, privi în rociu și-și văzu valiza.

– N-aveți bagaj mai mult? O întrebă studentul, care începu să ducă pe culoar, la ieșire, bagajele unchiului său și ale sale.

– Nu, zâmbi Nastasia. Vin numai pentru două zile. Nu-mi place să călătoresc cu multe bagaje.

– Asta e o raritate la o femeie! Spuse bătrânul din colț. E cea mai bună recomandare pentru o femeie. Cele mai multe pleacă de acasă cu bagaje și pachete, încât nu le mai știu nici numărul.

– Nu mă cunoaște nime aici. N-am de făcut vizite.

– E lucru înțelept, spuse doctorul, să călătorești cât mai comod.

– Cu bagaje multe pornesc de-acasă cucoanele cari n-au prin ce împune altfel, zise călătorul cel brunet. Doamna Albu nu are nevoie de așa ceva pentru a produce senzație pe străzile capitalei.

– Dar n-am venit pentru senzație, domnule judecător, ci pentru niște treburi cu mult mai prozaice.

– Indiferent de scopul dumnitale, senzația se va produce! insistă magistratul.

– Tot prietenul meu ține să fie cel mai tânăr între voi, zâmbi bătrânul. Dacă mai adaugi un singur compliment, să știi că te spun doamnei Silvia.

– N-ai decât să mă spui! Eu sunt un om care are datoria să spună între orice împrejurări adevărul, râse magistratul.

Trenul intra în gară. Bărbații se grăbiră să-și ia rămas-bun și să se arate încântați de cunoștință.

Hamalul întârziat se uită prin rețele și nu mai văzu decât valiza Nastasiei. Ea rămăsese în urmă să-și poată aranja mai bine părul și pălăria în oglindă. Crezuse că în fața bărbaților nu se cădea.

La o întrebare din ochi a hamalului, Nastasia zise:

– Nu! Mulțumesc! E o valiză de mână și-i ușoară.

Potrivnic de ce se temuse, nu se simți zăpăcită în furnicarul de pe peroanele gării. Mergea încet și admira o gară cum nu mai văzuse. Până ajunse la ieșire, mai intra un tren; altele două, încărcate de călători, erau gata de plecare.

Copleșită de lucrurile nouă ce le vedea, ea nu băgă de seamă câți ochi erau ațintiți asupra ei.

Urcă într-un tramvai care circula până în centru.

V

Nastasia Albu studiasse o hartă a capitalei încă pe vremea când era în Școala Normală, în ultimul an. Era vorba să participe la un concurs la Tinerimea română și profesoara le dăduse elevelor alese în acest scop o hartă a Bucureștilor. «Nu vreau să fiți ca niște găsculițe dintr-un oraș provincial care, ajunse în capitală, să nu știe orienta, să caște gura la toate și să ceară informații de la sergenții de stradă.» Așa le ambiționase profesoara ce avea să le însoțească. Nastasia, și cu alte două colege, ca cele mai mari între delegate, studiaseră bine harta și instituțiile principale ale capitalei, pentru a le putea explica și celor mai mici. Nu se știa din ce motiv, în clipa din urmă, aflaseră că nu se mai duc nicăiri.

Cunoștințele de atunci îi prindeau acum foarte bine. Dacă ar avea o hartă, nu i-ar mai păsa de nimic. O avea acasă, păstrată ca amintire de la pregătirea concursului, dar harta nu-i era acum la îndemână.

Coborî din tramvai la statuia lui Brătianu și traversă, aiurită de mulțimea mașinilor, luând-o spre Universitate. O cunoscă după statuile din față: Mihai Viteazu, Gh. Lazăr. Cât ar fi de fericită, își zicea ea, să fi venit, așa cum spusese în tren, numai în vizită la o verișoară! Era o minune capitala asta, și ea acum o vedea pentru întâia oară. I se părea că ar putea umplea zile și săptămâni numai rătăcind pe străzile ei și admirând clădirile, galantarele, statuile, instituțiile publice. Deși se simțea tot mai zăpăcită din clipă în clipă, în furnicarul de lume, totuși se simți pătrunsă de un sentiment de mândrie: era capitala României Mari și era foarte frumoasă și plină de vuietul vieții intensive.

Își dădea silința să-și păstreze curajul, încrederea în cunoștințele ei, spunându-și că în furnicarul acesta de lume și de vehicule nu are ce căuta un om adormit.

Pe trotuarul din fața Universității, țigănuși pârliti vindeau plicuri albe, *Mersul trenurilor* și ... *Harta Bucureștilor*. Își strigau cu nerușinare, cât puteau, marfa, punând-o subț nasul trecătorilor.

– Plicuri și coale! Plicuri și coale! De la doisprezece lei la opt lei!

– *Mersul trenurilor*, acum a apărut!

– Planul capitalei, planul capitalei! Nastasia cumpără un plan și numaidecât avu senzația că are un toiag în mână. Va trebui s-o desfacă, să caute un punct central de orientare. Dar aici, în mijlocul stradei, între atâta lume, nu putea.

Mereu se întorceau capete de trecători grăbiți în urma ei, dar Nastasia nu vedea nimic. Citea firmele și voia să afle o cafenea, un restaurant, unde să poată desface și studia harta și să ia un ceai ori o cafea. Nu mâncase nimic de la plecarea din casa părinților ei.

Un bărbat tânăr, bine îmbrăcat, cu mersul elastic, se apropie pe nesimțite de ea și întrebă:

– Domnișoara caută o adresă? Aș putea să vă fiu de ajutor. O prăvălie? Un atelier?

– Caut o cofetărie sau o cafenea, zise ea surprinsă, dar bucuroasă că va îndemna-o undeva pe aproape.

– Vă rog, la dispoziția dumneavoastră. Aici după colț e Capșa.

La ora aceea «matinală» – erau ceasurile opt jumătate – nu erau în cafenea decât doi bătrâni, un domn și o doamnă.

– Mulțumesc, domnule. Ați fost foarte amabil.

– Mi-a făcut o mare plăcere, acest mic serviciu. Eu sunt dator să vă mulțumesc, pentru că mi l-ați primit. Sunteți pentru întâia oară în capitală?

– Da. N-am avut plăcerea până acum.

– Plăcerea?

– Da! E un oraș vrednic de capitala României Mari.

– Îmi permiteți să întreb: la ce otel ați tras? Nu toate localurile de aici sunt potrivite pentru o străină.

Dăscălița răsări mirată.

– Otel? Dar n-am tras la nici un otel. Sunt... la o verișoară de a mea. Voi să spună că nici nu s-a gândit să tragă la vrun hotel, pentru că, cu trenul de seară, are de gând să se întoarcă. Dar pentru ce și-ar descoperi gândurile în fața unui străin?

– Întrebam, fiindcă v-aș fi recomandat câteva hoteluri bune și curate. Dar mi se pare că am pășit azi cu stângul, domnișoară ...

– Cum așa?

– Cred că sunteți bucureșteancă și v-ați distrat pe socoteala servabilității mele.

– Dar vă asigur că mi-ați făcut un serviciu. Bună ziua, domnule, și încă o dată, mulțumirile mele.

Întră în cofetărie, șezu la o măsuță și deschise harta. Îi fu destul de greu până află unde se găsea în momentul de față. De-aci încolo se orientă mai ușor. Află drumul către Ministerul Instrucției Publice. Putea merge și pe jos, nu era departe. Și era încă devreme. Se gândi că numai acolo va putea afla adresa inspectorului Nae Vasilescu. Își

însemnă în minte străzile pe cari va trebui să meargă, apoi, liniștită, își sorbi ceaiul.

De când coborâse din tren avusese senzația ciudată că nu-i mai dă o importanță așa de mare drumului său. Părea că mai mult o interesau orașul și lumea nouă pe care o vedea decât postul acela de revizorat. Mergând spre minister, senzația aceasta îi tot creștea. Începea să-și spună că, indiferent dacă reușește sau ba, ea va trebui să vină anume o dată, și cât mai în grabă, să rămână aici câteva zile, pentru a cunoaște capitala. Din ce a învățat, din geografie și de pe hartă, își dădea seama că nici idee nu și-a putut face ce este capitala. Și, cu un zâmbet, își spuse: nici nu se cade ca o dascăliță să nu cunoască capitala țării. Cum să-i învețe pe elevi, dacă nici ea nu știa?

Era o senzație ciudată: i se părea că, cu cât vede mai mult din capitală, în loc să se zăpăcească, creștea în puteri, într-un fel de mândrie, ca și când nici unul dintre lucrurile acestea nouă, pe care le vedea întâia oară, nu i-ar fi străine, ci, într-un fel nedeslușit, părea că erau și ale ei. Îi veniră în minte cuvintele bărbatului aceuia brunet din tren, că, dacă ar voi, ea ar putea ajunge pe culmile societății. Da, se simțea atrasă, mergea într-un fel de-acum spre culmi, își zise ea, zâmbind. Spre ce culmi? Senzația aceea că tot ce era aici era oarecum și al ei. Era mândră de frumusețea capitalei României și mândria aceasta parcă-i împrumutase ei însăși un preț nou... Un popor care a zidit un astfel de oraș! Și, era poporul ei, neamul ei! Părea că-i cresc aripi... Ce importanță mai putea avea reușita sau nereușita drumului său? Era, se simțea așa de mică în această imensitate românească și totuși se simțea mai de preț pe ea însăși decât înainte ... Da, își zicea ea, oprindu-se mereu și admirând clădirile, vitrinele, râurile de mașini, aici ești atrasă către un zbor larg!

Ajungând la minister, întrebă aproape cu indiferență pe portar despre inspectorul Nae Vasilescu.

– Din învățământul primar?

– Da.

– Care a fost numit de curând?

– Dar ce, sunt mai mulți inspectori cu numele ăsta?

– Sunt vro trei, domnișoară. Nu cred să fi venit încă la minister.

Dar, acum cu începerea noului an, vine zilnic. Știți, numirile, detașările. Ați putea să așteptați. Încă nu e permis accesul în minister până la ceasurile unsprezece. Dar dumneavoastră puteți intra.

– Mulțumesc. Nu sunt grăbită. Trebuie să plec cu trenul de amiazi.

– La Buzău? întrebă portarul.

Nastasia rămase uluită. Băgase de seamă de la început că portarul o privește și îi vorbește cu un fel de familiaritate. Se revoltase de îndrăzneala lui. Și, apoi, cum venise la numele orașului Buzău?

– Pentru ce la Buzău? Eu merg acasă, nu am nimic cu Buzăul dumnitale. Te rog să-mi dai adresa de acasă a domnului inspector.

Portarul rămase el acum uluit.

– Adresa locuinței? Dar n-o cunoașteți?

– Dumneata trebuie că te-ai îmbătat de dimineață! N-o cunosc, de unde vrei s-o cunosc dacă vin pentru întâia oră la București.

– Vă rog să mă iertați, domnișoară, dar semănați mult cu o verișoară a domnului inspector. Și aceea este din Buzău, și, se înțelege, i știe și locuința. La început nu mi-a sărit în ochi asemănarea, de aceea v-am întrebat pe care anume domn Nae Vasilescu îl căutați. Dar când m-am uitat mai bine am crezut că sunteți chiar domnișoara aceea, numai într-alt costum.

– Ei, te rog dă-mi adresa, nu sunt curioasă de slăbiciunea memoriei dumnitale.

Portarul îi dădu adresa. Era o stradă pe care nu o putu afla pe hartă. Cum timpul trecea, opri un taxi și-i dădu lui adresa.

Ce vorbise portarul acela? Semăna cu una de la Buzău? O verișoară a inspectorului? Unde mai auzise ea ceva asemănător? Și, deodată, își aminti că însuși Nae Vasilescu pomenise, la inspecție, de orașul Buzău și de o fată care semăna cu ea. Dar ei nu-i spusese că era o verișoară de a lui! Cine știe, poate nici nu era! Poate era cu totul altceva. Întâmplarea aceasta o făcu și mai puțin susceptibilă la ceea ce se va întâmpla: reușita sau căderea de la revizorat a lui Vasile. Așa că-i crescă curajul de a se întâlni cu omul acela. În sfârșit, dacă avea verișoare care semănau cu ea, nu va mai putea fi vorba să se poarte obraznic cu ea, deși, încă la urcarea în tren, își spusese că, de va cuteza să fie obraznic, va ști ea să-l repeadă.

Un fel de băiat de serviciu deschise ușa după răsunetul strident al soneriei.

– Domnul inspector Nae Vasilescu e acasă?

– Da. Acum e gata de plecare. Nu cred să vă mai poată primi. Poate să poftiți pe la minister.

– Du-i te rog carta asta de vizită.

Băiatul o privi prost.

– Dar nu e nevoie de carte de vizită, domnișoară. O să-i spun eu cine-l caută. Nu cred însă să vă poată primi acum. Se grăbește la minister.

Din privirile omului de serviciu înțelese că se repetă același scandal ca la minister. Se poate să semene în așa hal cu verișoara aceea a inspectorului? Se înfurie deodată.

– Du-i carta, omule! Nu sunt cine mă crezi.

Băiatul luă biletul, privi zăpăcit la numele de pe el și, mergând de-a-ndărăteale, intră în sală.

În clipa următoare se deschise ușa și apărură figura uimită, radioasă a inspectorului Nae Vasilescu.

– Pofțiți înăuntru, doamnă Nasta. Ce surpriză! Ce plăcere! Pofțiți și scuzați pe fecior. Cum v-am spus și eu, sămănați uimitor cu o fată de la Buzău, un fel de verișoară a mea. De-aici toată încurcătura.

– Când mi-ați spus, n-aș fi crezut că pot semăna în așa hal! Vorbi ea, intrând. Dar azi am pățit-o de două ori.

– De două ori?

– Da, și la minister. Portarul încă m-a luat drept verișoara aceea! Spunând adevărul, lucrul acesta pe mine nu mă încântă deloc! Însemnează că sunt un exemplar comun de femeie, o figură care se întâlnește pe toate cărările!

– Care ar fi fericirea noastră să se întâlnească! Dar pofțiți și stați. Eram în clipa de a pleca la minister, dar pentru mine e o fericire să pot amâna plecarea pentru un oaspe atât de neașteptat!

– Sunt un oaspe chiar așa de neașteptat? Nu mi-ați spus dumneavoastră să mă adresez cu încredere...

– În chestiunea revizoratului? Întrebă el și păru că vocea lui se schimbă.

– Da, în chestiunea asta.

– Dragă doamnă Nasta! Am așteptat să-mi spuneți un cuvânt, d-l Albu sau dumneata. Ai dreptate, într-un fel nu ești un oaspe neașteptat! Dar domnul Albu a bătut la toate porțile, numai la mine n-a venit. Și nici dumneata nu te-ai gândit să-mi faci această onoare.

– Așadar, e prea târziu?

Îi puse întrebarea de la înălțimea unei indiferențe care-l zăpăci pe inspector. Are un protector mai înalt și nu se mai teme de el?

– Regret, dar mi se pare că e prea târziu. Mi-am zis că poate dumneata te-ai rezgândit și numai directorul are ambițiile lui.

– Cum se poate când dumneata știai că eu sunt aceea care încerc să-l urnesc din loc, nu el?

– Am văzut insistențele lui, ale dumnitale nici una.

– Nu credeam că e nevoie. Bărbatul meu e un învățător distins, un om serios și muncitor, recunoscut de colegi. E vicepreședintele Asociației județene ...

– Da, știu, dar mai sunt și alții, cred că tot așa de buni.

Inspectorul nu era în apele lui. Nu ar fi voit s-o supere cu nimic. Prezența ei aici îl făcu să se clatine în convingerea la care ajunsese, anume că Nastasia nu va interveni niciodată pe lângă el pentru postul acela. Altfel, de ce nu ar fi venit la vreme, când știa, de bună seamă, că îi aleargă după postul acela? Când o văzuse intrând se simțise măgulit și, în aceeași vreme, se gândise că poate nădejdlile lui nu au fost zadarnice. Dar, începând să vorbească, avu senzația că femeia aceasta îl privește acum de la o foarte mare înălțime, că îl trage oarecum la răspundere, ca și când ea ar fi superioara lui. Poate nu venise să-i ceară sprijinul, ci numai pentru a-l înfrunta. Ambiția lui jignită se lupta cu dorința de a se pune bine cu Nastasia: îi părea și mai frumoasă decât la inspecție. El își făcuse, era adevărat, referatul lui, propunând pe altul, dar poate s-ar mai putea reveni dacă dăscălița l-ar îndreptăți la unele nădejdi. Se simțea încurcat și era indispus. Cu vorbele lui voia anume să o aducă la punctul de a se da pe față, de a spune cuvântul ultim.

Dar Nastasia, în loc să pară deznădăjduită, zise pe un ton de înfruntare disprețuitoare:

– Aveți dreptate! Mai sunt și alții. De-o pildă, învățătorul Niculae Duma.

Inspectorul avu o tresărire, clipi din ochii mici, galbeni.

– Niculae Duma? Cine v-a vorbit de el?

– Dacă nu se vorbește de el, se vorbește de nevastă sa, de doamna Ana Duma, învățătoare și ea!

Nae Vasilescu tăcu un restimp, începând să bată, cu degetele groase, un tact pe masa dinaintea lui.

– A fost vorba și de el, ca și de alții. În asemenea cazuri, fiecare concurent poate crede că el are mai multe șanse. Și, se-nțelege, că toți intervin, insistă, pe lângă toate forurile, afară de soțul dumnitale.

– A fost și la dumneavoastră?

– Duma?

– Amândoi, și domnul, și doamna.

– Au fost, desigur! Dar au fost mai tari alții.

– Sau altele?

Inspectorul nu-și putu stăpâni un zâmbet larg.

– Doamnă Nasta, dumneata mă duci la disperare! Pentru ce n-ai venit mai de vreme? Sau de ce nu mi-ai dat un semn? Mi se pare că ți-am spus că dorința dumnitale se poate schimba în poruncă?

– Așadar, l-ați numit pe Duma?

Inspectorul făcu un gest de protest.

– În treacăt a fost vorba și de el. Dar din fișa personală s-a constatat că e unul dintre învățătorii mediocri. Într-un post de revizor nu poți pune pe unul care nu se bucură de considerația colegilor săi. Deși, trebuie să-ți spun că a avut protectori puternici. Are oameni în toate partidele.

– Și mai ales are pe nevastă-sa!

– Da, e adevărat! O are și pe dânsa.

– O credeți așa de frumoasă?

Inspectorul se întunecă: pentru întâia oară s-a înșelat și a procedat greșit: dăscălița asta, care-i în stare să vorbească și așa cum vorbea acum, nu era atât de naivă, pe cât își închipuise el. Cunoaște lumea și obiceiurile.

– Nu se poate compara cu dumneata, se-nțelege.

– Îmi pare rău pentru ea, dacă nu a reușit. O să fie o deziluzie groaznică. Au și angajat în capitala județului un alt cvartir.

– Cum? Ai vorbit cu ea? O cunoști?

– N-am vorbit, dar cred că o cunosc. Mi se pare, după câte aud că spune ea, că mi-a fost colegă de școală. Acum, cine va plăti cvartirul cel nou? Întrebă obraznic Nastasia. Ați determinat pe bieții oameni să intre în cheltuieli!

Inspectorul era sigur acum – din aluziile dăscăliței – că poate vorbi cu ea mai fără perdea! Nu era o ființă nevinovată cum își închipuise el.

– Ascultă, doamnă Nasta! Nu-i bine să te orientezi după zvonuri. Oamenii multe vorbesc, așa e mentalitatea societății noastre. N-am propus pe învățătorul Duma, ci pe altul.

– Fac prinsoare că știu pe cine!

– Aș fi curios!

– Pe bărbatul domnișoarei aceleia din Buzău!

Inspectorul izbucni în râs.

– Și domnișoară, și cu bărbat? Dar pentru ce crezi? Pentru că seamănă așa de mult cu dumneata?

– Vi se pare că sunt prea închipuită?

– Vorbă să fie! Dumneata ești cu mult mai frumoasă. Ascultă, doamnă Nasta, continuă puțin îngândurat inspectorul, eu am făcut referatul, dar nu știu dacă ministrul a făcut numirea sau ba, dacă a

văzut dosarul sau încă n-a avut vreme. În orice caz, azi sau mâne trebuie să decidă. Am propus nu unul, ci trei. Am înțeles și cine ar fi agreeatul șefului și l-am propus și pe el. Acum mă grăbesc la minister și pot să te asigur că, dacă nu e decizia dată, pot modifica referatul meu. Regret enorm că nu mi-ai trimis un cuvânt, chiar dacă n-ai fi putut veni dumneata. Voi face tot posibilul.

– Și dacă va fi prea târziu, îmi puteți promite altceva?

– Ce anume?

– Un post în capitala județului pentru mine și pentru bărbatul meu.

Ori, dacă nu s-ar putea acolo, aici în capitală.

– Vrei cu orice preț să ieși din sat?

– Da!

– De când te-am văzut, mi-am zis și eu că o femeie ca dumneata e păcat să rămână într-un sat. Iată, îți promit, dacă nu mai putem reuși cu revizoratul. După-masă, la șapte, să treci pe la mine. E posibil să-ți pot da un rezultat.

– Vă mulțumesc, domnule inspector. Am încă o singură rugămintă: să nu știe nime că am fost la dumneavoastră.

– Dar pentru ce să nu știe? La mine vin zeci de învățători și învățătoare. Toată lumea umblă acum la început de an școlar să-și aranjeze situația.

– Nu vreau să ajungă la urechile bărbatului meu.

– Comedie ca asta! Răspunse, cu un zâmbet larg pe față, inspectorul. Până aici am ajuns? Am o faimă atât de proastă?

– Nu știu, dar bărbatul meu nu vrea ca femeia să se amestece în trebile lui.

– Ei bine! Ne-am înțeles. La revedere, deci, după masă la șapte. Până atunci lucrez în minister. Să sperăm că totul se va întoarce spre bine!

Îi luă mâna și i-o sărută cu niște buze fierbinți și lipicioase. Nastasia ieși înaintea lui și dispăru la o cotitură. În drum, inspectorul nu o mai zări.

Ajunsa după cotitura străzii, dascălița începu să-și șteargă mâna cu scârbă. Părea că s-a lipit ceva necurat de ea. Dacă ar fi avut apă la îndemână s-ar fi spălat numaidecât.

Ce mai om! Era sigură acum de toate zvonurile ce umblau în oraș despre el și fosta ei colegă Ana Costea. Mai era sigură că și fata din Buzău nu venea pe la el de florile mărilor. Își zicea că și alte învățătoare, cari au trecut pe la el, după cum se lăuda, s-au depărtat cu asemenea pecet necurat pe dosul mânei drepte.

Spusese din gură că va reveni după-masă la șapte, dar nici nu se gândea la așa ceva! Va pleca acasă încă în seara aceasta. Îi era indiferent rezultatul. Se simțea necurată numai prin cuvintele pe care le-a schimbat cu inspectorul. Cum a fost în stare să facă aluzii atât de triviale, și să se complacă în situația în care, vădit, o credea inspectorul? I se părea că tot ce a vorbit, întreaga ei purtare, a fost așa numai din dorința ei de a se răzbuna pentru că intrase în casa lui. De a se răzbuna pe cine? Pe el sau pe ea? Nu vedea limpede, sentimentul era nedeslușit, totuși salvator pentru ea. I-a dat unele avansuri numai pentru a-și bate joc de el. Da, asta trebuia să fie, își zise Nastasia într-un târziu, oprindu-se la alt colț de stradă și băgând de seamă că umblă în neștire, rătăcindu-se într-un labirint de străzi înguste și scurte. Unde era? Nu mai putea ști.

Scoase planul Bucureștilor din poșetă, citi numele străzii în colțul căreia se afla, și-l căută pe hartă. Dar nu-l putu găsi.

Rugă pe o doamnă ce trecea pe lângă ea să-i spună cum ar putea ajunge la gară.

– La care gară?

– La Gara de Nord.

– Olio, dar aici ești în apropierea Gării de Est!

Începu să-i explice, să-i spună numere de tramvaie și de străzi, până să ajungă la linia ce ducea la Gara de Nord.

Nastasia nu reținu nimic din câte-i spuse și porni să afle un taxi. Nu peste mult trecu unul gol și-l opri.

La sosire, nu avusese precauțiunea să se informeze de plecarea trenurilor, iar pe aici nu erau vânzători cu mersul lor. Erau niște strade vechi, cu puțină circulație.

Află că are tren la zece seara, tren accelerat, și se liniști. Cum era aproape de amiază intra în restaurantul gării să mănânce ceva. Își aduse aminte că azi nici nu s-a spălat. A făcut rău că nu a tras la un otel. Poate n-ar fi plătit nu știu cât! Și mai ales pecetea aceea de pe mână dacă n-ar fi fost!

Mâncând, își aduse deodată aminte, ce-i spusese inspectorul: că până ieri nu fusese făcută numirea. Așadar, telegrama senatorului sosise încă la timp! Cât de isteată și prevăzătoare era prietena ei Nica! Ea dăduse ideea. Poate încă ieri bărbatul său va fi fost primit în audiență. Ori poate va fi primit azi.

Deodată se opri cu furculița și cuțitul în mână: ce ar fi să se întâlnească pe neașteptate undeva cu Vasile? Cu senzația pecetii aceleia pe mână, ea se înfioră la gândul acesta. Nu! Nu trebuia să-l

întâlnească! Dacă ar avea un tren mai devreme, ar trebui să plece îndată!

Lăsă mâncarea și ieși pe sală să mai vadă o dată mersul trenurilor afișat pe perete. Nu mai era altul. Cel din urmă, un personal, plecase la orele unsprezece. Se întoarse în restaurant, și-i veni acum altceva în minte: abea văzuse ceva din oraș. Până deseară va trebui să vadă cât mai mult.

Băgă de seamă că de la mesele vecine o priveau mulți, cu ochi strălucitori, cu fețele luminoase, ca și domnii aceia când a intrat în compartiment, în drum. Dar nu mai avu nici o senzație de frică și nici o satisfacție, văzându-se admirată. De când văzuse că o confundaseră cu domnișoara aceea de la Buzău și portarul de la minister, și băiatul de serviciu al inspectorului, se clătina în siguranța frumuseții sale. Își zicea convinsă și, destul de deziluzionată, că nu poate fi ceva deosebit, când se afla a doua ca și ea. De altfel, niciodată nu a pus preț prea mare pe exteriorul său. Nu zăbovea mult în fața oglinzii. Îi părea că era lucru firesc să fie așa cum este și, dacă bărbații i-ar fi dat pace și nu ar fi relevat mereu că era frumoasă, nu și-ar fi bătut capul cu atâta lucru. Acum era convinsă că nu era o excepție și, dacă bărbaților li se pare că este, n-au decât să o privească. Nu se mai simțea stânjenită de privirile lor.

Cât privește chestiunea revizoratului, a făcut rău că a venit și nu a ascultat de bărbatul său, cerând sprijinul acelui om. Asta era sigur! Dar nu-i păru totuși rău că a venit pentru că a putut cunoaște capitala! Era curios că Vasile nu l-a spus niciodată ce oraș mare și frumos era! Lui nu-l place să povestească. E un om închis, tăcut. Dar ea, după ce va umbla încă toată după-amiaza, va avea ce să povestească. A, desigur, nu acum! Nu se putea descoperi. Dar după ce va veni odată anume, pentru mai multe zile!

Dar dacă inspectorul le-ar face, ei și lui Vasile, un loc în învățământul primar din București? Ochii l se aprinseră de plăcere. «În cazul acesta l-aș ierta toate bătăcăniile», își zise ea. Și iar se simți pătrunsă de farmecul capitalei. Isprăvi repede de mâncat, plăti și își luă de la gară un taxi.

– Unde poștește doamna?

– Vreau să te angajez pe toată după-amiaza. Vreau să văd tot ce este mai important în capitală.

Șoferul îi spuse o sumă. Ea își făcu socoteala în cap câți bani mai are.

– Cam mult, zise ea.

– Dacă luăm după marcarea automată iasă și mai mult. Am voit să vă fac o reducere.

Urcă în mașină și porniră.

– Te rog, la toate instituțiile principale să oprești. Vreau să cobor să le văd de aproape.

– Bine, doamnă, zâmbi șoferul. Până încep să se însereze, trecu prin toate bulevardele și străzile principale, se opriră la toate clădirile instituțiilor publice. Străbătu capitala în lung și-n lat. Văzu șoseaua, lacurile, Cișmigiul și toate parcurile principale ale orașului, și o mulțime de biserici, începând cu Mitropolia. Nu se sfia să întrebe, să ceară explicații de la șoferul care l le dădea cu mare plăcere. Adeseori când cobora ea în fața unei clădiri, cobora și el, pentru a-l fi la îndemână. Trecătorii se opreau și priveau curioși la doamna aceea tânără și frumoasă, care întreba în gura mare pe șofer și gesticula cu apărindere, arătându-și nestingherită admirația.

Era o provincială? Era o străină? Alții se opreau în apropierea lor și ascultau. Câte unul zâmbea și-i spunea tovarășului de drum:

– E o găsculiță de la țară! Pagubă, căci e prea frumoasă și se face ridicolă!

Cu fiecare lucru nou văzut însuflețirea ei creștea. Începu să vorbească de la o vreme tot timpul și în mașină cu șoferul. Întrebările ei plouau cu adevărat pe capul omului și entuziasmul ei crescuse în așa măsură că șoferul, la un moment dat, se întreabă: Oare e în toate mințile doamna aceasta? Nu cumva duc în mașină o nebună?

Senzația aceea ciudată, pe care o avusese încă înainte de amiazi, venind la minister, o copleși acum. Avea impresia că viața se lărgiște până la nemărgenit, că lumea e neasemănat mai bogată decât o crezuse ea, că-i cresc tot mai mari aripele, că e în stare să absoarbă nenumărate sentimente nouă care i se trezeau în suflet. Când uneori i trecea fugăr prin minte școala din sat, i părea că o vede ca un punct minuscul de la o înălțime amețitoare. Uitase cu totul și de Vasile și de inspector și de revizorat. Părea că toate acestea sunt nimicuri în fața realității ce i se deschidea acum. Și nu putea scăpa de senzația că toate acestea erau oarecum și ale sale. Și nimic nu voia să scape! Aici, în mijlocul acestei minuni, ar voi ea să trăiască. Din ce motiv anume, nu-și putea da seama; cum ar trăi aici, de asemenea! Dar se simțea tot mai mult luată de un vârtej, care părea că o apropie de dorința ei.

.....
Când își ocupă locul în tren era moartă de oboseală. Își uită să mai cineze. Se cuibări în locul ei și adormi înainte de plecarea trenului. Fu

trezită dincolo de Ploiești de conductor, care-i cerea biletul. Îl privi o vreme zăpăcită de somnul greu, din care nu se deșteptă decât de jumătate. Apoi, după ce slujbașul îi viză biletul, adormi îndată într-un somn greu ca de plumb.

Când se trezi soarele bătea în geam. Privi nedumerită prin compartiment, se uită prin geam. Da, era în tren și mergea spre casă.

– La ce stație coboară doamna? Întrebă un călător. Mi se pare că sunteți îngrijorată.

Nastasia spuse numele stației.

– Mai aveți două gări până acolo. V-ați odihnit foarte bine azi-noapte, zâmbi omul.

– Da, am fost obosită!

– Bucureștii obosesc pe toată lumea.

– Am umblat mult.

– În capitală se umblă mult și se isprăvește puțin, zise doamna în vrăstă, din fața ei. Și pentru bărbați e obositor, dar încă pentru o femeie!

– Adevărat! zise contrariată Nastasia, pentru a spune totuși un cuvânt. Ce voia să zică doamna?

– Mai ales să nu ai de lucru pe la ministere! Începu alt călător. Aștepți până înlemnești, pentru a fi amânat, la sfârșit, pentru a doua zi!

– A doua și a treia și mai multe, oftă un domn uscățiv de lângă ușa. Pe mine m-a costat o săptămână. I-e și groază omului să mai vină cu treburi la București.

– Zadarnic, trebuie să vii, totul e centralizat aici! Dacă trimiți un act pe cale ierarhică nu se rezolvă într-un an și, când îl cauți, nu-l mai găsești. I se pierde urma, adause altul.

– E o pierdere de timp pentru toată lumea, care nu știu cu cât s-ar putea plăti.

– Pierdere pentru noi și câștig pentru alții, pentru otele, pentru restaurante.

– Și pentru cei cari își fac două-trei salarii din rezolvarea unor chestiuni pe cari ar trebui să le facă din oficiu și la timp. Eu umblu de trei ani și încă nu am reușit să-mi capăt pensia ce mi se cuvine după lege, întră în vorbă un bătrânel cu obrajii adunați ca o pungă, chel nap.

– Câte drumuri ați făcut? Întrebă cineva.

– Cincisprezece, cinci pe an.

– Dacă v-ați fi adresat mie nu intrați în atâta cheltuială. Cunosc în București un avocat care pentru treizeci de mii de lei aranjează orice

pensionare într-o lună, vorbi doamna din fața Nastasiei. Știu din proprie experiență. Mi-a rămas o fată văduvă, soțul său a fost notar și, după doi ani de calea mănzului fără nici un rezultat, m-a îndreptat cineva la acel om al lui Dumnezeu.

– Ba al dracului, nu al lui Dumnezeu. Știu și eu: sunt mai mulți de aceștia. Dar m-am jurat să nu le dau un ban la ticăloșii aceștia, cari lucrează mână în mână cu funcționarii respectivi, să știu bine că voi ajunge să mor fără pensie, se irită bătrânul.

– Se vede că dumneavoastră puteți aștepta și aveți de unde cheltui. Cu fata mea nu a fost cazul!

– N-am, nu sunt bogat, dar îmi trag de la gură și tot mă duc pe capul lor și nu-i las în tihnă. Să vedeți cum intră toți dracii în ei când apar din nou! Știu eu ce așteaptă! Numai cât nu întind mâna. Dar de la mine n-o să capete un ban, cât oi trăi. Mai bine-i dau pe tren, pe hotel și la restaurant. Încalte mai văd și eu lumea și țara.

Compartimentul hohoti de râs.

– Asta-i bună exclamă cineva.

– Bună, da, se oțări bătrânul care nu înțelese să glumească. Dacă ar face toți ca mine ar întărca o dată pe hapsânii aceia! Și publicul, ba publicul e întâi de vină pentru că dă!

– De vină e centralismul acesta absurd, care nu poate funcționa chiar din motivul prea marei aglomerări la centru. Pentru ce nu s-ar putea rezolvi cele mai multe acte, în forurile de acasă? Pentru ce, de-o pildă, pensia fiicei dumneavoastră, doamnă, n-ar fi putut să o fixeze județul care are toate actele și toate informațiile? La noi, toate lucrurile sunt rezervate ministrului. Pentru ce?

– Simplu de tot, zise un domn gras, care până atunci se mulțumise să asculte. Pentru ca toată lumea de la minister să te poată jefui. Aici se cheltuie mulți bani! Ar fi zadarnică soluția ce tot spun unii că trebuie sporite salariile pentru a avea slujbași cinstiți. Niciodată nu vor putea fi așa de mari ca omul să se mulțumească cu dreptul lui. Ascultați-mă pe mine: aici e o lăcomie după bani, pentru că-i o lăcomie nepotolită după trai bun. Și, să mă iertați, după un trai bun în cel mai rău înțăles al cuvântului.

– Nu înțăleg, zise cineva.

– Vreau să spun că aici toată lumea cheltuiește enorm cu femeile. Nu este funcționar mai de dai doamne care, pe lângă femeia lui, să nu-și mai aibă două-trei întreținute. N-ați văzut că toate birourile ministerelor băjbăie de fete și femei tinere, cu rochițele-n genunchi, cu părul tuns băiețește, cu țigaretile-n gură? Interesați-vă cine le-a

sprijinit să ajungă aici, cine le rabdă fără să muncească toată ziua, decât să bată la mașină un act ori două. Apoi, pe stradă! Nu vedeți ce lux plimbă femeile? Și în galantare, totul pentru ele! Sau intrați în magazinele cu paseri, pești, icre și câte rarități și spuneți-mi în ce capitală din Europa mai află atâtea bunătăți? Ei bine, pentru traiul ăsta de belșug și de lux, pentru regimentele acestea de femei frumoase într-adevăr, care nu muncesc nimic, trebuiesc bani, nu glumă! Și de aceea nu sporirea salarelor ne va da funcționari cinstiți.

– Dar, după părerea dumnitale, cum am putea ajunge la acest ideal civic?

– Cum? Să vină un Țepeș Vodă!

– Vai de mine, așa sunteți de crud? Zâmbi doamna din fața Nastasiei.

– Nu e nimic de râs, doamna mea, se înfurie omul cel gras, și burta începu să-i salte de necaz. Oricare altă încercare e un simplu paliativ. Eu aş introduce pedeapsa cu moartea pentru toți șperțarii României Mari! Să vedeți cum s-ar schimba moravurile din țara noastră. Alt mijloc nu există.

– Cred și eu că singură capitala aglomerează și consumă mai multe averi și bunătăți decât tot restul țării, intră în vorbă călătorul care vorbise întâi. E un stomac uriaș care înghite și înghite mereu și foamea-i tot crește. E un fenomen nefiresc. Și dacă cei cari aglomerează avuții ar fi cel puțin români de ai noștri! Dar majoritatea celor ce fac afacerile cele mai mari nu sunt români, ci străini. Funcționarul își ia și el șperțul lui, e adevărat. Dar acest șperț nu se ridică de milion chiar în cazul că-i dat pentru ministru. Însă cel care plătește câștigă zeci de milioane, ori și mai mult. Câți dintre ei au ajuns în România Mare putrezi de bogați? Interesați-vă să vedeți ale cui sunt clădirile aceste nouă, zgârâie-nori ca în America, și veți afla că aproape toate sunt ale străinilor. Consumă capitala e adevărat, adună averi și bunătăți, dar pe nesimțite ajunge un oraș străin. Aici e marea tragedie!

– Și unde găsești dumneata leacul dacă nu în rețeta mea, începu să se agite din nou domnul cel gras. Fără funcționarul român – mic sau mare – nu poate ajunge streinul la *Glosthaus*! Luați cazul meu! Eu sunt, domnilor, farmacist într-un oraș de provincie și am voit să ajung la o farmacie în capitală. Deși era publicată la vânzare prin licitație publică, a cumpărat-o pe subt mână un evreu. De trei ani port proces cu Ministerul Sănătății și nu-i chip să-l câștig. Și s-a dat împotriva publicației, fără nici o formă legală. Cine e de vină? Streinul care

plătește mereu sau slujbașii care află mereu forme de amânare? Ia să vină Tepeș Vodă și să-i pună al zid!

Nastasia Albu asculta cu toate urechile. O interesa acum în cel mai înalt grad tot ce era în legătură cu capitala. Nu-și putea da seama din ce motiv, dar se părea că pentru ea capitala era acum o ființă imaterială, un fel de energie nouă, care-i intrase în sânge, un fel de destin al ei și se simțea rănită de orice cuvânt de hulă ce i se aducea. Ea o idealizase în așa măsură, încât nu voia să admită nimic pământesc în ea. Și acum oamenii aceștia nu făceau decât s-o vorbească de rău.

Era adevărat tot ce spuneau călătorii despre București? Dintr-un punct de privire putea fi adevărat. Nu trăia aici Nae Vasilescu? Nu fusese la el fosta ei colegă? Nu-l vizita domnișoara aceea din Buzău? Nu trebuise să facă atâtea drumuri bărbatul său pentru postul acela de revizor? Nu văzuse ea când trecuse din nou, în mașină, pe dinaintea Ministerului Instrucțiunii, pe la cinci după masă, mulțimea aceea enormă de femei și bărbați, care umpleau strada, așteptând să poată intra în minister?

Șoferul, neștiind că a fost pe acolo, o dusese pentru a-i arăta toate instituțiile publice. Într-adevăr, pentru ce trebuia să fie pusă pe drumuri mulțimea asta? Pentru ce nu se rezolvau cererile cu oprirea oricărei intervenții personale?

Dar, se lăra aici și cu bani? Probabil, își răspunse ea aprinzându-i-se obrazii de rușine – probabil dacă se lucrează și cu altceva, mai degradator pentru om! Și să fie adevărat că străinii sunt cei ce corup pe toată lumea, și că ei acaparează tot ce-i mai de frunte și mai de preț? Ale lor să fie palatele acele mărețe, la cari s-a uitat până i s-au strâmbat grumajii?

Nu avea de unde ști. Ceea ce știa, ce simțea, era o admirație fără margini pentru capitala României Mari și că o rănea adânc orice cuvânt de hulă împotriva ei. Dar chiar dacă grozăviile acestea ar fi adevărate, ea n-ar putea iubi mai puțin Bucureștii.

Nastasia Albu nu-și putu da seama decât după o scurgere de timp, că ea se îndrăgostise într-un simbol, nu într-o alcătuire omenească de mari proporții, un simbol care nu mai reprezenta numai capitala, ci neamul românesc întreg. Gândul și constatarea, deopotrivă, că românii au putut clădi ceva în stil așa de mare, o umpluse de mândrie națională. Era ceva asemănător cu ceea ce simțea la defilările de Zece Mai, în orașul unde învățase, deși armata care defila era puțină, mulțimea o dădeau elevii și elevele. Era și acolo – vizibilă – o reali-

zare românească. Aici era una incomparabilă. Ea se îndrăgostise în această manifestare de putere românească, pe care o întruchipa un oraș așa de mare ca Bucureștii. Încă nu văzuse oraș mai mare decât capitala lor de județ, un centru cu patruzeci-cincizeci de mii de suflete și chiar aceștia în majoritate străini, ca și clădirile, bisericile. Sentimentul mândriei pentru ceea ce au putut dura românii în cursul veacurilor, o transfigurase și, într-un obiect, văzuse un simbol al țării și al neamului întreg.

Dar nici ieri în capitală, nici azi în tren, nu i se deslușise încă acest adevăr, până mai târziu. Acum își simțea însăși ființa ei parcă contopită cu orașul și-i cădeau greu toate cuvintele cari le auzea.

De la o vreme nu mai putu răbda și zise:

– Regret că nu pot fi de aceeași părere cu dumneavoastră. Capitala noastră nu-i vrednică de hulă, ci de admirație. Ieri, toată ziua am alergat să o cunosc.

– Ați fost pentru întâia oară în București, doamnă?

– Da.

– Și câte zile ați stat?

– Numai ieri.

– Și v-ați oprit aici din alt drum anume pentru a o cunoaște?

– Da, minți fără să-și dea seama Nastasia.

– Așa e explicabilă impresia ce v-a lăsat-o capitala. E, la tot cazul, un oraș mare și frumos.

– E cel mai mare în sud-estul european, zise cu înflăcărare Nastasia.

– Așa cred, răspunse călătorul care începuse vorba cu ea. Într-o zi însă nu se poate cunoaște un oraș ca Bucureștii.

– Am închiriat un taxi pentru toată după-amiaza.

– Cu taxiul nu poți intra în birturi, nici în familii, nici în moravurile cetățenilor. Nici chiar o informație materială nu-ți poți lua într-o zi, chiar alergând cu mașina. Nici fața materială a capitalei n-o poți cunoaște, dar încă fața ei morală?

Dăscălița tăcu. Nu înțălese. Ea se gândea la felul cum simțea dânsa Bucureștii.

– Aș fi cea mai fericită femeie să pot locui aici, spuse ea în loc de orice alt răspuns.

– Eu una pentru toată lumea! oftă doamna din față. Într-o săptămână mi-aș da ortul popii. Nici nu cutez să trec de pe latură de stradă pe alta printre râurile acele de mașini.

– Acum e încă bine, că e sens unic și, la marile încrucișări de bulevarde, sunt opriri și porniri obligatorii. Dar ce era mai înainte! Oftă bătrânelul cel chel.

– Cred că vă grăbiți cu exprimarea dorinței, dragă doamnă, zise farmacistul, deși chiar eu umblam să mă mut aici. Dar eu pentru negoțul meu, se-nțelege. În provincie nu mai rentează farmaciile. Dar dumneata? E permis să întreb ce te-ar atrage așa de mult?

– Nimic, decât plăcerea și bucuria de a trăi aici. Aici parcă ți se deschid orizonturi nouă, simți și înțelegi mai larg viața. Te simți crescut în puteri și vrednicie.

– De, impresiile după întâiul drum în capitală sunt foarte variate, ce să spun, zise farmacistul. După cât îmi aduc aminte și eu am fost la început însuflețit de marea mișcare de acolo. Dar însuflețirea mi-a scăzut treptat, treptat, pe măsură ce am cunoscut oamenii. Trebuie să știi, doamna mea, că omul nu trăiește nicăiri cu zidurile, cu clădirile, cu circulația, cu bulevardele, nici chiar cu parcurile, ci, oriunde ar fi, trebuie să trăiască cu alți oameni. Și dacă aceștia sunt niște pungași, repede te desmeticești din farmecul aparențelor.

Nastasia nu mai zise nimic. Nu o înțelegea nime ce voia să spună, ea însăși nu avea încă în minte o determinare rațională a ceea ce simțea și înțălese că ar stăruia zadarnic. Pricepea că toți ceilalți privesc din alt punct de privire capitala decât ea însăși.

Se mulțumi deci să asculte, cu atât mai vârtos că se apropia de gara care pentru ea era ultima.

– Vă spun eu că nu-i altă soluție pentru îndreptarea grabnică a moravurilor decât să se arate un Țepeș Vodă, zise farmacistul. De altfel, eu mă învârt mult în lume și cunosc destul de bine opinia publică: toată lumea-l așteaptă să vină! Ce credeți, pentru ce se bucură lumea la noi de câte ori cade un guvern? Și pentru ce sprijinește pe cel ce vine? Așteaptă, sperează să vină o dată o mână de fier care să facă rânduială în țara asta.

– Da, zise pensionarul, cel cu fața încrețită ca o pungă, și azi e valabilă vorba bătrânului cronicar: «Bună țară, ra' tocmală!». Hei, unde am fi noi azi dacă am avea un organism de stat care să funcționeze perfect! Ca în Germania, de-o pildă, sau în Anglia! Acolo nu trebuie să umble pensionarul cu anii după drepturile lui. Păi, să zicem, ultimul salariu pe august! Cel mult la sfârșitul lui septembrie ți se trimite la domiciliu pensia pe septembrie. Asta zic și eu că-i bună tocmală, că-i un mecanism de stat perfect!

– Of, Doamne, când va veni și la noi ceva asemănător? Suspină doamna din fața Nastasiei. Fata mea, rămasă văduvă cu patru copii, mă trimite tot pe mine să-i ridic pensia. Ce îmbulzeală, câtă așteptare, ce mizerie! La noi pentru ce nu s-ar putea simplifica lucrurile? Să zicem că până la fixarea pensiei trebuie să-și primească cei de la centru șperțul lor, dar, după ce o dată e fixată, pentru ce atâtea șicane cu încasarea ei? Până și dovadă că ești încă în viață se cere uneori. Și de la oameni cunoscuți de toți funcționarii de la Administrația financiară! Nu-i absurd? Doar nu mai pot avea și acum nădejde de bacșiș!

– E, ceea ce spun eu, doamna mea, zise pensionarul, e lipsă de o bună și simplă organizare. La noi slujbașul mai e apoi de convingerea că cetățeanul e creat pentru el, nu postul lui pentru cetățeni. De-aici toate șicanele despre cari vorbești dumneata.

– Eu i-aș pune la zid pe toți oamenii aceștia lipsiți de conștiința slujbei și a responsabilității lor. Să vedeți cum s-ar simplifica și cum ar funcționa pe țănc organismul de stat! Reveni farmacistul la ideea lui. Dar la noi nici nu există pedeapsa cu moarte! Chipurile, am fi mai umani decât alte popoare, țară mai civilizată ca Anglia și Franța, unde există asemenea pedeapsă!

– E încărcat și greoi întreg aparatul de stat, pe lângă lipsa de cinste a funcționarului, zise bătrânul. Ce am văzut azi la Ministerul Instrucției Publice, e ceva nemaipomenit! M-a rugat o nepoată să văd ce-i cu cererea ei de transferare și am fost silit să trec și pe acolo. Era un adevărat bâlci, atâtea lume. Era ticsită de bărbați și femei de toate vrăstele strada din față, erau cicur de oameni scările la toate etajele, gemeau de lume coridoarele! O vavilonie cum n-am mai văzut! Mii de membri ai învățământului primar veniseră pentru a-și alege posturile. Alegere! Dar e o vorbă! Pentru ce să pui atâtea lume la drum și la cheltuială? În cererea scrisă, fiecare își arată motivele pentru ce așteaptă cutare post.

– Dar cel puțin ai putut avea informația dorită? întrebă cineva.

– Da' de unde! Dând din coate, abia răzbind prin mulțime, am fost trimis de la un birou la altul, cari toate gemeau de lume. Am răzbit prin vro zece uși, dar funcționarii nici nu mă luau în seamă. Povesteau cu alții dinaintea mea, ori răsfoiau prin dosare. Închipuți-vă că în nici unul din cele zece birouri n-au dat de urma cererii nepotei mele. Poate era în cel dintâi birou, dar funcționarul procedează la fel în toate: caută puțin printre dosare, își duce un deget la frunte și zice:

«Treci dumneata la biroul cutare, la domnul Vasilescu, acolo trebuie să fie.»

Râseră cu toții.

Când auzi de numele Vasilescu, Nastasia tresări. Era vorba de Nae Vasilescu? Se gândi cum va fi reușit bărbatul său să ajungă, în aglomerația asta, la ministru? Poate nici nu-i va fi fixat încă audiența. Dar era sigură că-l primește?

– Și ai aflat ce căutați la acel domn Vasilescu? Întrebă ea, crezând că din ce va spune va vedea dacă-i vorba de inspectorul.

– Care Vasilescu?

– La care spuneți că v-a trimis.

Bătrânelul zâmbi:

– Am spus și eu într-o doară Vasilescu, mai știu eu ce nume mi-au spus în fiecare birou? Dar cred că n-am greșit prea mult, acolo mai pe toți îi cheamă, dacă nu Vasilescu, apoi de bună seama Popescu sau Ionescu! Dar indiferent de nume, toți se poartă cu aceeași indiferență față de solicitant.

Nastasia se ridică, își tocmi puțin haina și își luă valiza din rețea. Trenul fluierase pentru intrarea în gara la care cobora.

Salută și ieși din compartiment. Îi păru curios că bărbații din compartimentul acesta nu o urmăriseră din ochi nici la intrare, nici câtă vreme a călătorit cu ei, nici la ieșire. Adevărat că erau toți oameni mai în vârstă. Își spuse totuși că nu putea fi decât o exagerare câte auzise până acum despre ea ca o femeie frumoasă. I se întări senzația ce o încercase după ce văzuse că portarul de la minister și băiatul de serviciu al inspectorului, o confundase cu domnișoara aceea din Buzău. Un gând i se limpezi pe neașteptate în cap: numai bărbații cari urmăresc anumite interese se arată prea impresionați de apariția unei femei, numai ei exagerează întrecându-se cu complimentele! Cei cari n-au nici un gând ascuns, se uită la tine ca la toată lumea și nu simt nici o necesitate să-ți spună cât ești de frumoasă.

Da! A cunoscut unul singur care ar fi avut tot interesul să i-o spună și nu i-a spus nimic: Vasile Albu, bărbatul său! Săracul Vasile! oftă ea intrând în sala de așteptare a gării, cine știe prin ce griji va trece el acum, dacă nu-i va fi reușit să ajungă încă la ministru! Va avea și el de lucru cu o mulțime dintre funcționarii aceia, despre cari n-a auzit decât cuvinte rele.

Așteptă o jumătate de ceas până porni trenul pe linia laterală care trecea prin satul ei. N-a voit să mai treacă prin capitala județului. Călătoria ei trebuia să rămână cu totul necunoscută! A avut norocul să

nu întâlnească, în întreg drumul la ducere și la întoarcere, nici un om cunoscut. Iar de aici până acasă, chiar dacă va întâlni pe cineva, va putea spune că a fost în orașul de reședință.

Urcând în trenul ce se forma de aici, abea se așează pe o bancă, și-i veni gândul – chiar când îi părea că de-acum a scăpat de orice primejdie: nici aici nu văzuse vro față cunoscută – că ar fi putut totuși să o cunoască cineva cel puțin din vedere. Ea, adevărat, cunoștea puțină lume, de la terminarea școlii trăise în sat. Dar cum fusese adeseori la oraș, destui oameni ar fi putut afla că-i dăscălița din Văleni. Dar respinse repede gândul: dacă ar fi cunoscut-o cineva, i-ar fi dat cel puțin să înțeleagă!

Ea nu se gândea decât la călătorii din compartimentul său. În sala de așteptare, pe peronul gării din capitală, ar fi putut s-o vadă foarte bine oameni cari știau cine era și cari au intrat într-alte compartimente. Dar gândul acesta nu-i veni, și se liniști din nou. Un singur lucru mai trebuia să facă pentru a șterge toate urmele călătoriei sale! Să restituie în grabă banii luați împrumut de la părinții săi. Făcu socoteala cât a cheltuit cu drumul, câți bani avea acasă puși la o parte și se înșenină. Nu cheltuisese prea mult. Jumătate din banii luați de la părinți îi avea încă în poșetă. Îi va putea restitui pe toți cu cât avea acasă și-i mai rămănea și ei. Era cu atât mai bine că-i rămân, pentru că știa și Vasile că ea avea încă niște rezerve.

Coborî din tren mulțumită. Se simțea satisfăcută că a trecut cu bine printr-o aventură despre care nu știa nime nimic. Inspectorul desigur că nu va spune nimănui! Pentru ce era așa de sigură? se întrebă ea. Nu cuteză să-și formuleze răspunsul, deși îl simți și o făcu să se simtă degradată și rușinată. Desigur, el nu va spune, fiindcă nădăjduia ceva în viitor de la ea! Acesta era răspunsul care o umili.

Dar impresiile cu care se întorsese din capitală erau cu mult mai puternice decât să stăruie asupra acestui răspuns! I se părea că a luat contact cu o comoară din propria ei dibăcie și bravură. Problema revizoratului o interesa tot mai palid, părea că e mai mult o amintire depărtată.

Ajunsa acasă desfăcu planul vechi al Bucureștilor și pe acela ce-l adusese acum și începu să le compare. Văzu îndată că cel cumpărat era mai bun, mai bogat, mai detaliat și se hotărî să-l păstreze pe acesta. Nu le putea ține pe amândouă, bărbatul său știa numai de unul. Îl arse pe cel vechi.

VI

Pe la mijlocul lui septembrie, doamna Petrișor, Nica, veni să-și vadă prietena, pe Nastasia Albu, în noua locuință de la oraș. O văzuse, în trecut, de două ori, și declarase că ei nu-i place, că nu ar lua-o. Era pe o străduță laterală, prost pardosită. Casa era veche, cu trei camere cu tavanul scund, dar avea curte și grădină destul de mărișoară. Nica, după ce a văzut-o mai întâi, o dusese la vro patru alte locuințe cari erau de închiriat, dar Nastasia revenea mereu la aceasta. Toate celălalte erau prea mari și prea scumpe. Apoi, pe aceasta o alesese împreună cu bărbatul său, care se bucurase ca un copil când văzuse că are și grădină, cu vro doisprezece meri și pruni și că are loc potrivit și pentru zarzavat. Chiria era mică, jumătate ca a celor arătate de Nica.

– Dar e absurd să te ascunzi în hudița asta, draga mea, îi zicea Nica, încercând să o desmânte. La sat te-ai plâns de tină, dar nici nu vei scăpa de ea. Nu vezi ce pasaj mizerabil are? Până ajungi de-aici pe bulevard, pe corso, te și poți întoarce înapoi, așa vei fi de plină de tină.

Nastasia îi opunea argumentele ei. Întâi locuința îi plăcea lui Vasile, pentru că erau singuri în curte și aveau și o leacă de grădină. Apoi, locuința era ieftină, potrivită cu salariile lor, pentru că vedea ea bine că, în ce privește salariul, revizoratul nu era nu știu ce spor. În al treilea rând, nu voia să cheltuiască prea mult cu mobilarea unei locuințe mai mari. Nu vor cumpăra mobilă decât pentru o cameră. Vasile i-a și arătat într-o magazie o mobilă de ocazie, aproape nouă și nu prea scumpă. Și, pentru ea, era lucru principal că locuința aceasta era aproape de școala unde-și avea ea postul, o școală de la periferie. Adevărat că de revizorat era departe, dar Vasile nu vedea într-asta nici o dificultate. Lui îi plăcea să se scoale de dimineață și să se plimbe. De altfel, locuința nu era așa de urâtă, spunea Nastasia, cum îi părea prietenei sale și cum i-a părut și ei la întâia vedere, pustie și neîngrijită cum era. Să vină Nica să o vadă după ce vor zugrăvi-o din nou și vor spăla perdelele.

Notărâșița veni și după ce se isprăvită lucrările amintit[e], și se declară tot nesatisfăcută.

– Dar, draga mea, podeaua e tot podea, și încă nevopsită, când ai fi putut avea parchet?

Mai veni și în al treilea rând, când două camere erau mobilate. Nastasia-i spuse că vor arăta cu mult mai bine când vor fi mobilate. Dar era încă numai mobila adusă din sat, din locuința de la școală.

– Îmi vine să nu te mai recunosc, draga mea, îi spuse nemulțumită, desilusionată, prietena. Pentru ce ai mai adus ciurucurile astea?

– Dar sunt încă în bunăstare, și, apoi m-am obicinuit cu ele. Mă simt mai acasă.

– Dar cum să primești aici?

– Ce să primesc?

– Doamne sfinte! Vizite, societate, doar știu că n-ai să trăiești singură cuc ca la sate.

Nastasia zâmbi.

– Așteaptă încă! Locuința nu-i mobilată complet. Camera cea mai spațioasă, salonul, o să-l mobilăm în câteva zile. Bărbatul meu a cumpărat mobila despre care ți-am vorbit.

În după-amiaza aceea de la mijlocul lui septembrie, Nica venea să vadă și salonul.

– Ei, este ceva! zise ea intrând și privind roata. Locuința s-a mai dres puțin. Eu totuși rămând la părerea mea. Tu n-ai părăsit satul, și trăiești și aici ca acolo.

– O să vedem dacă vor veni timpuri mai bune. Bărbatul meu are oroare de datorii, poate că n-ai știut. Și în ce vezi aici a intrat toată agoniseala noastră de trei ani. Are și el dreptate!

– Dar nu-i o excepție bărbatul tău! Toți bărbații au oroare de datorii. În privința aceasta sunt cu mult mai lași ce femeile.

Nastasia râse.

– Tu ești mai curajoasă?

– Desigur că sunt! Dacă ai lăsa după ei, ar însemna să nu mai poți avea nici un contact cu societatea. Atunci, pentru ce ne-am mai măritat și ne-am mutat la oraș?

– Da, eu cred draga mea că ne putem avea și noi societatea noastră, numai să ne-o știm căuta. Nime nu ne silește să intrăm în aceea în care bărbații au situații înalte și salarii mari.

Notărășița o privi mirată.

– Dar în care să intrăm? Ce societate românească este aici mai înaltă în care noi nu ne-am potrivi? Tu crezi că situațiile bărbaților noștri sunt de lepădat? Dar cine crezi că sunt deasupra lor: prefectul, subprefectul, magistrații, ofițerii? Da, nu-s mai mult decât noi! Un prim-notar județean și un revizor sunt dintre personagiile fruntașe din oraș, așa să ști. De aceea am stăruit eu și cu locuința. Dar care altă societate ar fi să o căutăm? Aceea a Anei Duma și a prietenelor sale? Altă alegere nu ar fi. A, bine că mi-am adus aminte. E un întreg scandal cu femeia asta.

– Altul nou?

– Nou de tot! Ea, cum ști, s-a mutat în locuința cea nouă, luând ca sigură numirea bărbatului său de revizor. Acum, Duma a renunțat la contract, și a închiriat altă locuință. Dar Ana nu voiește să se mute. A stăruit omul și azi, și mâine, și văzând că e în zadar și că termenul abdicării se apropie, și-a luat un pat, o masă și câteva scaune și s-a mutat singur, lăsându-o pe ea responsabilă pentru chirie. A fost o ceartă mare între ei, la mutarea lui, un adevărat scandal. Au coborât și proprietarii de la etaj să vadă ce-i. Ana s-a obligat să plătească singură chiria, închipuieți: patru mii cinci sute la lună, când salariul ei nu cred să fie mai mare de șase. Și acum trăesc despărțiți. N-ai auzit nimic?

– Nu!

– Tu nu te întâlnești cu Ana?

– Nu, suntem la două școli din părțile opuse ale orașului. Rar o văd, când avem vro conferință, întreg corpul didactic primar din oraș.

– Dar mi-am și uitat să te întreb: e fosta ta colegă?

– Da. E Ana Costea.

– Și ai vorbit cu ea la conferințele acelea?

– Desigur, deși era foarte firesc să fie rezervată după cele petrecute. Era sigură de revizorat.

– Și, ce impresie ți-a făcut? Ți pare frumoasă?

– E interesantă, la tot cazul.

– Trebuie să fie interesantă dacă bărbații se țin scai după ea, deși, după părerea mea, nu e deloc frumoasă. Mai știu eu ce află bărbații la ea interesant? Știi ce se vorbește? Că acum îi face curte un colonel holtei, și că el i-ar plăti și chiria.

– Multe se mai vorbesc!

– Dar, draga mea, de unde nu-i foc nu iese fum! Pentru ce nu se vorbește și despre mine sau despre tine? Și, apoi, de unde ar plăti o chirie așa de mare?

– Vezi că-și are prerogativele sale și o chirie mică cum e noastră?

– Ce prerogative?

– Astupă gura lumii. Nime nu se va mira de unde o plătim.

Nica rămase o clipă încurcată. Plăteau și ei o chirie destul de mare.

– Sunt foarte curioasă să văd ce se va alege, reveni ea.

– Din ce?

– Din traiul acesta despărțit! Te trezești că ofițerul i-a făcut propuneri serioase de căsătorie, și despărțirea de domiciliu a fost pusă la cale de ei amândoi, ca un început, ca o platformă a procesului de divorț!

– Doamne Nica, zâmbi Nastasia, cât de departe îți fuge și ție gândul! Parcă nu te-am știut așa de bănuitoare.

– Dar, draga mea, e simplu! Femeia aceea nu face nimic fără calcul. Lucrează după plan, între orice împrejurări.

– Ce folos dacă planurile pot da greș

– A, te gândești la revizorat! Dar în câte alte cazuri a reușit. La revizorat cred că ai avut noroc cu senatorul. E prieten bun cu Ministrul Instrucției Publice. La tot cazul, e un nou scandal public. adause Nica.

– Ce scandal?

– Cu traiul despărțit a celor doi. Cu autecedentele. Prietenele ei au răspândit vestea în tot orașul.

– Bune prietene!

– Dar, draga mea, în lumea lor nu e ca în a noastră. Între ele, fapta Anei e socotită drept bravură. Spun că-i o femeie independentă, care are curajul să trăiască și singură, nu numai în dependență de un bărbat! De altfel, încep și eu să cred că sunt bărbați cari nu prea merită ca o femeie să atârne de ei.

Notărășița vorbi tot timpul enervată. Nastasia o urmărea cu atențiune crescândă. I se părea mult schimbată de la ultima lor întâlnire și chiar potrivnică firii pe care i-a cunoscut-o Nastasia până acum. Îi plăcea ei să flecărească, să poarte zvonurile și mai înainte, dar nu se pasiona de ele. Le spunea de dragul poveștii ori poate pentru a-și satisface mâncărimea ei de limbă. Nu era femeia care să și-o țină legată.

Dar acum, Nastasiei îi păru că prietena ei puneă prea multă pasiune în vorbă, că prea se interesează de Ana Duma și de scandalurile ei. Se întâmplase ceva? Își pusese ceva în gând? Ultimele cuvinte ale Nicăi o făcură să tresară și să o privească nedumerită.

– Sunt bărbați care nu prea merită ca o femeie să atârne de ei! Înțelegi aici subt bărbat pe soțul de căsătorie? Pentru că, dacă e vorba de alții, eu sunt de părerea că nici cum o femeie nu trebuie să atârne de ei.

– Desigur că înțeleg pe soții de căsătorie!

– Dar atunci pentru ce ne-am legat de ei? Pentru ce ne-am căsătorit?

– Doamne, Săia, – îi răspunse pe numele deminutiv pe care ea îl folosea – tu parcă ai fi copilă fără nici o experiență! Care dintre noi poate afirma că și-a cunoscut înainte de căsătorie, pe toate fețele, pe viitorul soț? Orice bărbat e atât de complicat, cu atâtea ascunzișuri de

caracter, încât se desvăluie numai cu scurgerea anilor, în momentele mai serioase ale vieții. N-ai făcut și tu asemenea experiență cu Vasile? Cât a trebuit să te zbați și să insiști până l-ai determinat să umble după revizorat? Doar mi te-ai spovedit de câte ori în epistolele tale! Ai știut de la început că e atât de încăpățânat?

– Poate nu era încăpățânare!

– Hm! Dar ce putea fi? Te trezești că-i ții partea și în meteahna asta a lui.

– Poate n-a fost decât o convingere.

– Ce convingere?

– Că ar fi mai bine să rămână în sat. Și, ce să spun? Odată aș fi jurat că eu am dreptate. Azi nu mai sunt atât de sigură. Ști cum suntem noi femeile? Ca un copil. Dorește mereu o jucărie, și într-o zi sau două după ce o are, se plictisește de ea și o aruncă într-un colț. Cred acum că bărbații văd mai adânc lucrurile decât noi!

Nica bătu, cu însuflețire, din palme:

– Știi pentru ce ești indispusă azi? Nu-ți place nici ție locuința asta și nu te simțești bine în ea! Cum, Doamne sfinte, să te plictisești altfel de jucăria ta? Mie, dacă mi-ar la-o bărbatul, te asigur că nu m-aș plictisi, nici nu aș arunca-o într-un colț declarând că nu mai am nevoie de ea! Da, nu râde, nu glumesc! Tu nu te poți bucura de noua ta situație pentru că te-ai înfundat în strada asta îngustă de la periferie, într-o locuință veche. Nici nu-ți dați de seama, de aici, că trăiești în capitala județului. Ai fost obicinuită cu o existență mediocră, și aici trebuie să începi cu alta, de același fel. Din acest motiv îți vine să crezi că poate n-ai avut dreptate, ci a avut-o soțul tău, care n-a voit să se miște din sat din cauza încăpățânării lui. Asta este.

– Să mă lăsăm pe mine la o parte, râse Nastasia de impetozitatea cu care-i vorbi Nica. Dar sunt foarte curioasă să știu care-i jucăria ta?

– Ce jucărie?

– Parcă pomeniseși de una pe care dacă ți-ar la-o bărbatul tău, n-ai arunca-o după două zile într-un colț, nici nu te-ai plictisi de ea!

– Da, îmi uitasem. Pornisem și eu să vorbesc după asemănarea noastră cu copiii, făcută de tine. Dacă ții să-ți spun, iată ce asta: e blana aceea despre care cred că ți-am vorbit.

– Nu-mi aduc aminte! Când să-mi fi vorbit?

– Când ai durmit la noi!

– Vai, atunci mi-ai povestit atâtea noutăți din oraș, încât n-ar fi mirare să nu-mi aduc aminte.

– Închipuieți că după ce mi-a promis de trei ori să mi-o cumpere, stă încă și acum la îndoială. I-am bătut mereu capul că în timpul verii se poate cumpăra mai ieftină. Acum e toamnă, a început sezonul, și blănarul i-a urcat prețul cu cinci mii.

– Dar în vară cât era?

– Numai patruzeci de mii!

– Numai? exclamă uluită Nastasia. Patruzeci de mii? Dar e o avere! E ceva exotic?

– Astrahan, draga mea, astrahan veritabil. Nu zic că nu e scumpă, dar, odată cumpărată, o ai pe-o viață. Cât am încercat să-i dovedesc că e mai rentabil să dea de-odată banii ăștia decât să-mi cumpere tot la doi ani, palton nou. Căci paltoanele astea iasă mereu din modă, vine tot alt croiu, pe când blana e mereu la modă. Acum se încăpățânează pentru cele cinci mii cu care a crescut prețul. Spune și tu nu-i absurd? Nu-i încăpățânat?

– Poate că nu-i absurd! Dacă nu are de unde da deodată atâția bani!

– Dar la mobilă cum a avut? Acolo a dat fiindcă era vorba și de el, nu numai de mine. Nu, zău, Sâie, să ști că încep să cred că sunt bărbați cari nu sunt vrednici să atârne o femeie de el.

– Ce vrei să spui cu asta? o întrebă cu o nuanță de răceală în glas, Nastasia. Se uita întins la prietena sa.

– Ce vreau să spun? Iată ce: dacă n-aș atârna de el, ușor mi-ar fi să am blana aceea.

– Crezi că s-ar afla altul să o cumpere?

– Nu cred, ci știu! Și nu unul, ci mai mulți.

Nastasia deveni palidă și începu să privească speriată prin salon. Nica vorbise? Prietena ei cea mai bună? Observase ea bine de la început că era prea enervată, că trebui să se întâmple ceva.

– Dar ... parcă numai adineaori vorbeai de Ana Duma.

– Doamne sfinte! Repede te mai sperii și tu! Ce voiam să-ți spun e că sunt bărbați de cari i-a greu unei femei să atârne întru toate, fiindcă nu vor, ori nu pot să te înțaleagă. În cazul dat, soțul meu ar trebui să vadă că după cum mobilă nouă a contribuit la considerația de care se bucură – începe să se bucure – familia noastră aici, așa ar contribui și blana aceea. Nu-i îngăduit când intri într-un mediu nou să te creadă lumea un sărăntoc. Dacă lași impresia aceasta, ți-ai tăiat singur, de la început, creanga de subt picioare. Trebuie să ști și tu, cred, că omul sărac nu se bucură de nici o considerație, nici la sat, nici la oraș. Iată la ce mă gândesc eu, iar tu vii numai decât cu Ana Duma și cu colonelul ei.

Nastasia nu pomenise, de altfel, de nici un colonel. Ea se mai liniști și privi multă vreme prin geam. În cameră se făcu liniște. Și, în liniștea asta, Nica își dădu seama că, enervată cum era de refuzul bărbatului, împușcase peste țintă. Cine-o pusese să spună că s-ar afla mai mulți care să-i cumpere blana aceea? Desigur că vorbind așa, prietena sa a avut motiv să se sperie.

Să se sperie! se îndârji ea din nou! Dar e de vrun folos ca o femeie să rămână proastă mereu? Bărbații sunt, în definitiv, cei proști: ei își îndeamnă femeile să le pună coarne prin încăpățânarea lor, prin lipsa lor de înțelegere sau, ceea ce e și mai grav: prin lipsa de interes față de soțiile lor. Se scandaliză puțin când Săia-i aminti de Ana Duma. Dar, iată, o femeie nu poate fi osândită atât de greu, până nu-i cunoști împrejurările între cari trăiește. Desigur, ea nu s-a gândit să-și înșele bărbatul, dar sunt clipe în cari opacitatea lui de simțire și de apreciere, parcă o îndeamnă, anume. Da, e sigur! Bărbații sunt vinovați, dacă ajung încornorați. Îi veniră în minte cele trei bilețele pe cari le aduse același curvar în decurs de o lună de zile și-i le strecură cu mare taină în mână. Nu unul, ci trei s-ar simți priviți să-i poată face cadou blana aceea! Desigur, au văzut-o adeseori admirând blana în vitrină. Ce deosebire între bărbați! Străinilor acestora – n-are ideie cine vor fi – le-a fost de ajuns să o vadă zgânrind la vitrină pentru a fi gata să împlinească dorința unei femei frumoase, în vreme ce bărbatul său, buchisat mereu, nu se putea hotărî! Nu-i deosebire? Ba ca de la cer la pământ, își răspunse tot ea la întrebare, simțindu-se din nou greu enervată.

– Ascultă Nica, ce-ți spun eu, începu într-un târziu Nastasia. Vocea-i rămase mereu rece, cu un timbru de asperitate. Sunt unele lucruri, după părerea mea, cu care nu e bine să glumești. Luându-le în glumă, începi să te obicinuiești cu ele. Îți mărturisesc sincer că ce mi-ai spus mai înainte în glumă, mi-a tăiat răsuflarea. E o grozăvie, ce ai spus, chiar în glumă. Eu, sunt mai bătrână cu un an ca tine. De aceea, îți spun, cu toată sinceritatea dragostei cu care țin la tine, că ai început să mă sperii. De când ai început a vorbi de noul scandal al Anei Duma, într-un fel oarecare, pismuiești pe femeia aceea... independentă. Dacă-i adevărat, eu văd aici o mare primejdie pentru tine și-mi țin de o datorie prietenească să-ți atrag atențiunea.

Nica tăcu un restimp, se posomorî, apoi se ridică să plece.

– Aș fi nenorocită dacă m-ai înțelege greșit, zise Nastasia.

– Sunt tristă chiar pentru că te înțeleg just. Nu știu ce să cred. Îmi pare că trec printr-o criză. Și numai bărbatul meu e de vină.

– Dar gândește-te draga mea, patruzeci și cinci de mii e o avere! De unde s-o ia omul?

– Ar putea da acum numai jumătate, iar restul în rate pe șase luni. Am vorbit la magazin și în direcția asta. Ar fi mai scumpă cu trei mii.

– Dar, draga mea, nu ar fi chip să-ți scoți din cap blana aceea? Eu cunosc paltonul tău de iarnă. E o stofă bună și frumoasă. Cu trei-patru mii ți l-ar aduce la ultima modă.

– Știu eu ce să fac! oftă notărășița, pornind spre ușă. Când se îmbrățișară de plecare, Nastasiei îi păru că prietena sa o privește prin ceață, de foarte departe. Se despărțiră triste. Din pragul porțiței, Nica se întoarse și-și mai îmbrățișă o dată prietena. Se uita tot așa, de foarte departe, prin ceață la ea. O lacrimă mică i se strecură din coada ochiului stâng. Apoi porni grăbită.

Nastasia privi un restimp în urma ei. Mergea repede, dar parcă nu mai era pasul ei sigur de altădată. Se poticnea uneori. Poate era de vină pavajul stricat, plin de colți, din strada aceasta.

Se înapoie apoi de locuință spunându-și că Nica bănuise adevărul: trecea cu siguranță printr-o criză. Șezu în colțul divanului, luă un ciorap la care lucrase, dar după puțină vreme mâinile i se odihnire în poală, o dată cu lucrul.

Pe soția notarului Petrișor, pe Eugenia, nu o cunoscuseră decât în sat. Erau aproape de aceeași vârstă și se împrieteniră repede. Diferența de un an, nu se cunoaște. Eugenia, din care bărbatul său făcu Nica, era dintr-un mic orașel de provincie. Tatăl său a fost sub regimul unguresc funcționar la poștă. A răspuns în aceeași calitate și după unire, ridicat cu două grade. Când s-a măritat fata, era pensionar de doi ani. Mamă-sa era româncă, dar vorbea rău și acum românește. Era de la granița de vest, obicinuită în familie cu vorba ungurească. La început, mulți crezură că-i unguroaică. Îi plăcea să facă mâncare multă și bună. Se pricepea, dar cheltuiau mult cu invitații. După căsătoria fetei, bărbatul îi spuse că de-aici încolo nu mai are nici o nevoie de invitați, nu mai are nici el bani – pensionar cum era – și din pricina asta se certau adeseori.

Toate acestea, și alte informații personale, i le dădu Nica, dintr-o dată, într-o după amiază după ce se împrieteniră. Află de la ea că învățase cinci clase de liceu, când tatăl său i-a spus că-i destul pentru o fată. S-a măritat la optsprezece ani cu notarul Petrișor, care nu umblase ca alții, după zestre. «Zestrea nu era nicăiri», îi spuse Nica. Dar fata era, și era, zicea ea, «drăguță». Nastasia nu o socotea numai drăguță, ci chiar frumoasă. Era blondă toată ca mătasea porumbului.

Și ... fină, își zicea Nastasia, și adeseori îi spunea și ei. Pelița obrazilor era delicată, străvezie ca alabastrul. Când făcu mai întâi Nastasia descoperirea asta, Nica începu să râdă ca o nebună și dădu fuga la oglindă să se vadă dacă ... era de piatră sau ba! Notarul, o alinta. Și era, abia un copil! Dar un copil care se maturiza repede sub ochii lui și ai Nastasiei. Ajunse o femeie neastâmpărată ca argintul cel viu și mai ales o vorbăreată, încât nime nu mai ajunge la cuvânt lângă ea. Povestea ușor, avea umor în povestitul întâmplărilor și a știrilor, pe care le aduna de pretutindenea. Nastasia se distra cu ea admirabil. Erau, după-amiezile mereu singure. Bărbații își vedeau de ale lor. Într-o zi îi spuse Nastasiei:

- Să ști un lucru: eu cu Petrișor m-am măritat condiționat.
- Cum așa? se miră dascălița, nu există căsătorii condiționate.
- Și totuși îți spun adevărul. I-am dat trei ani pentru a-și câștiga un post la oraș. Condiția o pusese, de altfel, mama mai întâi.

Mărturisirea ei de atunci o luă drept glumă, și nu se mai gândi la ea. Era așa de veselă și părea atât de mulțumită de viața ce o ducea, încât nu se părea a se mai gândi la condiția aceea. La o nedumerire a Nastasiei cum s-ar împăca buna ei dispoziție cu gândul că în caz de nemutare la oraș s-ar despărți de bărbat, Nica începu a hohoti.

- Păi, cei trei ani n-au trecut! Sunt lunile mele de miere.

Glumă de femeie răsfățată sau fericită, ce putea fi alta?

Numai când se mutară la oraș, înainte de a trece cei trei ani, dascălița se gândi mai serios la mărturisirea ei de pe vremuri.

- Așadar, ai scăpat de divorț, zise atunci supărată Nastasia.

- De unul da, dar prin al doilea tot trebuie să trec.

- Cum așa?

– D-apoi nu mă despart de tine? Nădărduesc însă că pentru puțină vreme. N-ai tu însă idee câte stăruințe am depus pentru succesul ăsta!

Nu avea, într-adevăr! O vedea mereu veselă, fără griji.

- Odată am să-ți povestesc eu prin câte am trecut.

Îi mai spuse o dată vorba asta! Acum de curând. Când dormise noaptea aceea în locuința cea nouă a Nicăi. Dar nu s-a ținut nici atunci nici acum de cuvânt. Nu i-a spus niciodată prin «câte a trecut». Va fi o simplă laudă a ei, o vorbă goală! Îi plăcea uneori să se laude.

Nastasia, cu mâinile în poală, se gândi la tot ce știa despre Nica. la tot ce-i spusese ea însăși, și la observațiile proprii, și nu știa ce să creadă despre felul cum s-a purtat și cum a vorbit azi. Iar păru, sub multe laturi, o străină. Încerca să atenueze mai ales înțelesul frazei

aceleia: «Nu cred, ci știu! Și nu unul, ci mai mulți», răspunsul ei la întrebarea Nastasiei dacă s-ar afla altul care să-i cumpere blana aceea.

Era evident că explicarea dată ulterior de prietenă, era una departe de probabilitate. Nastasia simțise accentul adevărului și al sincerității în răspunsul acela.

Dar dacă era așa, ajunsese prietena sa atât de departe? Departe, nu în realitatea faptei, ci a consensului intern, în care se săvârșește întâia oară fapta, înainte de a îmbrăca forma externă. Cu alte cuvinte, se întreba dăscălița, a început să-și ... pervertească mentalitatea, încât să nu se sfiască a vorbi în fața ei așa? Ținea prea mult la prietena sa pentru a putea ajunge la o convingere. De altfel, avea și prea puține elemente pentru a-și putea formula o judecată ... Știa că sunt femei cari, în anume condițiuni și stări nervoase, sunt în stare să spună o mulțime de prostii și să se acuze cu lucruri neadevărate. O stare de criză trebuia să fie și la Nica.

Dar simpla chestiune a unei blăni, putea să o scoată în halul acesta din fire? Și nu-i mai ieșea din cap senzația ce o avea că Nica, vorbind de Ana Moga*, părea că o invidiază! Deodată își aduse aminte de visul ei din tren, cum îi arăta Nica într-un dulap o blană! Așadar, îi vorbise atunci noaptea și de blană – abea acum își aduse aminte! Când, în convorbirea de mai înainte, Nica îi pomenise de ea ca de-o chestiune cunoscută, Nastasia nu-și putuse aduce aminte de nimic, așa cum i-a și mărturisit. Așadar, prietena ei era agitată de mult de problema asta. Ce prostie, își zicea dăscălița, cum a putut ea reține, atunci, în tren, din întreg visul numai blana? Era un lucru așa de extraordinar de important?

Nastasia începu să-și vadă de treburi prin casă, dar gândul îi fugea mereu la Nica. O cunoscuse ea prea puțin până acum? Sau o femeie se poate schimba, până la nerecunoaștere de azi pe mâine?

Începu să se gândească la ea, la exaltarea ce o cuprinsese în capitală. Dorise din tot sufletul să se mute din sat. Când a văzut primejduită situația bărbatului său s-a hotărât să-și calce cuvântul dat lui și să plece la București, pentru a interveni la inspectorul Nae Vasilescu.

Acum, după trecere de timp, își putu cerceta până în amănunte starea ei sufletească de atunci. Nu, oricât își cercetă conștiința, ea nu făcuse atunci nici o tranzacție imorală cu sine însăși. Ceea ce-și

* Corect: Duma (n.ed.).

spusese atunci era sincer și valabil și acum: dacă ar încerca inspectorul să se poarte necuviincios cu ea, va ști cum să-l repeadă! Se simțise vinovată numai pentru că își călcase cuvântul dat bărbatului și vinovăția aceasta o simțea și azi și încă sporită parcă din zi în zi. Se mira și acum și se mai simțea vinovată ca și după ieșirea de la inspector, pentru felul aproape obraznic cum a vorbit ea cu el. Da, atunci s-a produs și în ea o schimbare subită, neașteptată! Încercând acum să-i afle motivele înțelese că nu o alunecare firească spre obraznicie o făcuse să-i vorbească în felul unei femei gata la toate tranzacțiile, ci mai multe alte motive. Întâiul, era iritarea ce i-o produsese confruntarea ei cu domnișoara aceea de la Buzău de către cei doi oameni; în al doilea rând, era iritată de faptul că se crezuse învinsă de fosta ei colegă Ana Costea și de tonul nepăsător cu care-i vorbise inspectorul la început. Dar acum își dădu seama că mai ales al treilea motiv o făcuse să vorbească cum a vorbit: exaltarea care o cuprinsese luând contact cu capitala, aripile acele mari ce-i crescuseră și care o ridicaseră la mari înălțimi, unde se simțea un fel de stăpână care vorbește cu subalternul său și-i gata să-l judece, să-i arunce ofensa în față, convinsă că era un ticălos. Exaltarea ei o făcuse să nu mai pună nici un preț pe revizorat, să-i fie indiferent dacă-l vor numi sau nu pe bărbatul său, simțindu-se atunci că are un preț mare în ea însăși.

Dar, în sfârșit, ce fusese exaltarea aceea care o cuprinsese și care o urmărise, zile de-a rândul și după ce se întorsese acasă?

Nastasia Albu, pornită acum spre un examen amănunțit al stării ei sufletești de atunci, pentru a vedea dacă o femeie, în anumită stare nervoasă, nu e în stare să facă lucruri neașteptate – cum credea că e cazul la prietena sa și, mai ales, pentru a se convinge dacă n-ar fi posibil să ajungă într-o primejdie ca aceea în care credea că se află prietena sa – încercă să înțeleagă ce fusese exaltarea aceea care o purtase, ca pe-o nebună, toată după-amiaza, prin capitală. O ajută la cercetare faptul că impresia de atunci, deși nu se risipise cu totul, ajunsese mult mai palidă cu scurgerea vremii.

Acum sosise momentul de a cunoaște motivul acelei exaltări: era mândria ei națională la vederea unei realități de mari proporții și care era înfăptuirea neamului său, manifestarea puterii sale. Capitala era pentru ea simbolul, personificarea poporului întreg și mândria era conștiința, pe care atunci o avea pentru întâia oară atotputernică, conștiința vie, caldă, că ea, Nastasia, făcea parte din poporul care a realizat un oraș de atât de vaste proporții. Da, era ceva asemănător, dar

neasemănat mai mult, cu senzația ce o avea, ca elevă, la parada zilei de Zece Mai, când vedea defilând armata locală și mulțimea elevilor și a elevelor, numai lume românească!

Mustind atunci spiritual de această mândrie națională, se simțea foarte mult și foarte sus! Ce-i mai păsa ei de revizorat? De inspectorul Vasilescu? Ba mai pătrunsese acum un sentiment care a contribuit la felul ei de purtare și de vorbire cu inspectorul: într-o măsură oarecare, contopită parcă în însăși ființa neamului, avea datoria să înfrunte în față un slujbaș care nu se purta vrednic de națiunea pe care o simțise ea atunci!

Da, își zise, Nastasia, acesta este adevărul: ea n-a fost nici o clipă în primejdia de a cădea la o tranzacțiune care să-i rușineze conștiința.

Abea după ce i se limpezise acum deplin starea ei sufletească de atunci, se simți din nou în siguranță. Dar regretul că nu ascultase de Vasile și intervenise la omul acela, crescă, depunând în fundul sufletului său un strat de tristețe.

Nu-i părea rău de exaltarea aceea! Pentru ea, se meritase să facă drumul la București. Deși impresiile tari, violente, de atunci se îndulciseră cu scurgerea timpului, deși nu mai socotea un ideal de viață să poată trăi în București, totuși ea simțea că de atunci este un alt om: mai mândră, mai conștientă de comunitatea de interese dintre ea și poporul din care făcea parte. Simțea o legătură mai vie, mai caldă între ea și neam, și, de-atunci, adeseori își dădea seama că sentimentul acestei comunități e una din bucuriile mari ale vieții. Cum nu ieșise cu sentimentul acesta încă din școală? De câte ori profesoarele ei nu le-au vorbit despre iubirea de patrie și neam? De câte ori nu s-a înduioșat la lecțiile de istoria românilor? Și, totuși, întâiele zvăcniri de ceea ce se numește patriotism ea nu le simțise decât cu prilejul defilărilor de Zece Mai! Văzând întruchipat energia și puterea românească.

Alte colege vor fi înțales încă din școală ce este bucuria iubirii de neam? Probabil că da, își spunea Nastasia. Probabil că ea, spiritualicește, a fost întârziată ca altele. Altfel n-ar avea nici un înțales educația patriotică în școală. Altfel s-ar strădui și ea zadarnic cu elevele sale. Cine știe ce resort al inimii sale a rămas închis, până la drumul acela!

Dar nu, își zicea ea acum, la serbările de Zece Mai simțise ceva asemănător. Își aducea aminte că aplauda până o dureau palmele și era veselă ziua întreagă, încât ai fi putut prinde iepuri cu ea. Nu, își zicea Nastasia, nu a fost închis vrun resort spiritual. Ci ... se pare că ea avea nevoie nu de cuvinte, nu de slove tipărite în carte pentru a simți fluidul

acela imaterial ce o lega acum de neam, ci de fapte, de lucruri văzute cu ochii ei. Presimțea acum unde ar fi ajuns dacă de copilă ar fi văzut și cunoscut țara de la un cap la altul, plină de realizările românești. Dacă ar fi văzut armata, nu într-un batalion sau două, ci în nesfârșite coloane înarmate cum văzuse în jurul capitalei!

Totuși, putea fi de vină și dezvoltarea sa spirituală, mai întârziată, își zise la urmă dascălița. Întârziere care, poate, se manifestase la ea și în alte privințe, deși ca inteligență era între cele dintâi eleve. Iată, acum, cufundată în ea însăși, i se păru că-și dă seama că nu știe încă bine nici ce este iubirea, deși era căsătorită de trei ani. Să fie razimul ce-l simțea în bărbatul ei așezat, serios, muncitor, cruțător? Respectul instinctiv ce-l avea față de el, deși, pe cât putea, nu-l puna în evidență ca și când s-ar fi temut de ceva? Ori nu-i decât comunitatea aceea sufletească ce bătea numai rar din aripi. lumina temporal si disnărea?

Scutură cu energie din cap, să nu se mai gândească. Unde te mai duce și gândul ăsta dacă te lași în voia lui? Dar parcă nici nu erau gânduri, ci pipăiri spirituale, ca și cu niște antene nespuse de fine!

Oricum, ea era mulțumită că nu trecuse prin primejdii de-a se schimba radical de la o zi la alta, cum se temea de prietena sa Nica. Dar sentimentul ei de liniștire personală, o făcu să se tulbure cu atât mai mult de îngrijorare față de prietena sa. Nu o cunoscuse destul de bine? Nu era, în realitate, decât o criză trecătoare pricinuită de prostia aceea cu blana? Dar își aduse aminte de privirea ei înnegurată, ca din mari depărtări, la despărțire: de lacrima mică ce i se strecurase din coada ochiului și se înfioră ... Era ... ori se înșela iar? Era ca și când Nica și-ar fi luat rămas bun de la ea! Se zgudui toată, și alergă voluntar după trebi. În fundul sufletului i se coborî un strat de amărăciune.

În clipa aceea se întoarse și Vasile Albu de la revizorat.

VII

Vasile știa prea puține lucruri despre părinții Nastasiei. Atât cât îi spusese ea înainte de căsătorie: că tatăl său fusese cancelist într-un birou notarial într-un sat înainte de Unire, iar de atunci funcționar la o Administrație financiară. În vizită la socri a fost de puține ori și, chiar atunci, numai în treacăt, pe câte o jumătate' de zi. Nu apucaseră niciodată să vorbească despre trecut și lui Vasile îi făcea impresia că socrul său se ferește anume, că se simțea oarecum jenat în fața lui. Părea că este de o timiditate exagerată și că slăbiciunea aceasta și-o poartă mereu cu el, pretutindenea. În conversație mai mult răspundea decât întreba și ochii lui încunjurau privirile directe. Vasile Albu era nedumerit. La început, la întâiele vizite, crezuse că omul e nemulțumit cu căsătoria fiicei sale, cu un om mai în vârstă cu zece ani decât ea. Dar se convinsese că și față de alții se purta tot așa.

Cu prilejul unei vizite rămăsese mai mult și intrase, din întâmplare, într-o cameră a locuinței în care nu fusese încă. Era cea mai mică din cvartir, dar trei pereți erau plini cu stelaje încărcate de cărți, puține legate, cele mai multe numai broșate. Erau cărți vechi latinești, legate în pereți de lemn în piele, erau volume istorice, în serie, în limba germană, cărți ungurești, dar cele mai multe erau românești, de la broșuri subțiri până la volume groase, de la tipărituri din prima jumătate a veacului al nouăsprezecelea, până la cărți apărute înainte cu trei decenii.

Biblioteca era într-o stare jalnică de părăsire. Broșurile și volumele erau amestecate fără nici o alegere, cu călcâiele decolorate de soare, pline de prav și de painjeni. Rămăsese un restimp în odăiță mirându-se de mulțimea tipăriturilor. Își zicea că, desigur, biblioteca nu era a socrului său, trebuia să fi rămas de la vechiul locatar, care, se vede, că n-a avut unde să le mute și le-a lăsat aici, chiriașii cei noi neavând nevoie de camera aceasta. Era greu să rămâi mult înlăuntrul, din pricina mirosului de mucegai și de părăsire.

Porni spre ieșire, când ușa se deschise și intră soacră-sa, Veronica.

– Aici erai? Să poștești la cafea. Credeam că ai plecat în oraș. E nesănătos în camera asta. Trebuie să știi că o socotim drept un magazin în care nu intrăm aproape niciodată.

– A cui e biblioteca? A lăsat-o cineva aici la mutare?

Femeia-l privi nelămurită.

– Nu, e a familiei. Am adus-o când ne-am mutat, din sat. Am stăruit destul pe lângă Preda să nu mai purtăm cu noi hârtoagele și vechiturile acestea, dar el nu a voit să mă asculte. Le-am mutat cu destulă greutate și noroc că cvartirul avea odăița asta de-o parte, altfel n-am fi avut unde le pune.

– Bine dar aici sunt sute de volume.

– El îmi spunea că sunt două mii, cu broșuri cu tot.

– Și cum a ajuns la atâtea cărți?

– Păi, familia asta Preda, a fost un neam de cărturari, tot preoți din tată în fiu, până la bărbatul meu. Ilie îmi spunea în primii ani de căsătorie, când el era zilnic și până noapte târziu cu nasul în hârtoagele astea, că moșul și strămoșul său vorbeau și scriau latinește, că moșul său știa bine și nemțește, iar tatăl său începuse să adune și cărți franțuzești. La vro trei ani după căsătorie s-a lăsat deodată de citit. A încuiat ușa bibliotecii și n-a intrat mai mult în ea decât pentru a le pacheta în lăzi, când ne-am mutat din satul lui natal, unde era cancelist la oficiul notarial, aici la oraș. Nastasia nu ți-a vorbit niciodată de biblioteca tatălui său?

– Nu.

– De altfel, nici nu mai are vro importanță. Când era mică Sâia se temea să intre în bibliotecă. Neamul lui au fost mereu preoți în același sat, locuiau în casele lor bătrânești, care se mai țin încă în picioare, dar, de când ne-am mutat noi, le ținem încuiate. Și au început să se macine.

Erau numai amândoi la cafea. Socrul său, Ilie Preda, luase cafeaua mai devreme și se grăbise la slujbă.

– În vechea casă părintească, biblioteca era într-o cameră mare, cu fereștile zăbrelete, care dădeau spre grădină. Sâia se temea să intre, deși pe atunci ușa era mereu descuiată. O dată a văzut un liliac intrând pe fereastră și s-a speriat. A și avut de ce: i s-a încurcat cu ghearele în părul ei; avea pe vremea aceea, la șase ani, un păr răscolit ca o claie. A țipat, a leșinat, iar eu abea am putut descurca liliacul din părul ei. Nu-i mirare că nu ți-a pomenit de bibliotecă. A rămas cu o frică instictivă și de lilieci și de camera aceea.

– Dar la începutul căsătoriei spui că socrul se ocupa cu cititul.

– Și cu cititul, și cu scrisul. Mâzgălea coală după coală, nopți de-a rândul, între bucoavnele acelea.

– Și unde e ceea ce a scris?

– N-a mai păstrat nimic. Într-o dimineață le-a scos pe toate în mijlocul curții și le-a dat foc. Era și timpul suprem!

– Cum așa? Întrebă nedumerit ginerele.

– Trei ani nu s-a ocupat de nimic decât de citit și scris. Am ajuns într-o situație disperată și nu mai aveam din ce trăi. El nu avea nici o slujbă, nu câștiga nimic. Făcuse șase clase de liceu – era în clasa a șasea când l-am cunoscut eu – când declarase părinților că el nu mai merge la școală, fiindcă nu mai are ce să învețe de la profesori. Venise acasă cu vro trei lăzi pline de cărți. Tatăl său – era protopop atunci – s-a dus la liceu să se informeze ce s-a întâmplat cu copilul său. Și directorul, și profesorii i-au spus că fiul său nu mai are, într-adevăr, ce învăța, fiindcă devorase întreaga bibliotecă a liceului și știa mai multe ca profesorii lui, că e un tânăr excepțional și că deocamdată să-l lase în pace.

Încă de-atunci începuse să nu mai iasă din bibliotecă. Peste un an a murit tatăl său, peste doi mamă-sa, peste trei ne-am căsătorit.

– Ai avut curajul?

– Îl cunoști, îl știi: e un bărbat frumos și acum. Dar în tinerețe era o raritate. Săia cu el seamănă.

– Am observat și eu.

– Și, apoi, eram și însuflețită de el și credeam adânc în talentul lui. Îmi spunea că lucrează la o teorie nouă asupra originii românilor. Mă asigura mereu că singur el a aflat drumul care duce la adevăratele origini și că lucrarea lui va face vâlvă mare, răsturnând tot ce s-a scris și s-a susținut până acum!

– Foarte interesant.

– Așa credeam și eu și nu mi-am mai dat seama că anii trec și el nu are nici o pregătire pentru viață, nici o diplomă, iar din părinți nu avea nici o avere decât casa. În trei ani am mâncat puținul pe care-l adusesem eu. Eram orfană de tată ... Cum, Săia nu ți-a vorbit niciodată despre lucrurile acestea?

– Nu, iar eu n-am întrebato.

– Poate s-a sfiit! Pentru că – mi se pare că ai observat și tu – tatăl său a rămas, de când a rupt-o cu biblioteca și a ars ce a scris – a rămas – cum să-ți spun – un fel de copil neajutorat. S-a frânt ceva în el atunci, de bună seamă. Nu-i mai cum a fost. Eu cred că a avut o mare deziluzie, convingându-se că teoria aceea a lui era greșită. Nu mi-a vorbit niciodată despre ea, în ce anume consista, dar era de-o convingere feroce că merge pe drumul drept. După ce și-a ars toate manuscrisele și a încuiat biblioteca, a intrat cancelist la notariat. Era timpul suprem să câștige ceva. De continuarea studiilor nu mai putea fi vorba, era și prea înaintat în etate și nu avea nici mijloace. Mai

aveam și pe Sâia. Mi-a spus că pe viitor vrea să lucreze numai cu cifre, cari singure sunt în stare să țină în frâu rațiunea și fantasia.

– Crezi că ... e un fel de scrânteală la dumnealui? Întrebă în silă Vasile.

– Nu! Și-a păstrat toate facultățile morale și intelectuale, ca și puterea de lucru. Aici, la Administrația financiară, e deosebit de apreciat. Află greșelile în socotelile altora atunci când nici un fel de control nu le poate afla. I-au făcut de mult propunerea să-l numească inspector financiar, dar n-a voit să primească. Totuși, la anchete mai încurcate, îl cheamă în toate regiunile țării și nu are încătrău, trebuie să meargă. Eu cred că a fost o mare deziluzie pentru el când s-a convins că teoria aceea a lui nu poate fi susținută.

– Ți-a mărturisit vreodată?

– Nu! Dar de atunci e foarte timid și foarte rareori îl pot face să zâmbească. Îmi face uneori impresia că se simte ca un rege detronat!

– Am băgat și eu de seamă că e timid.

– De, ce să-i faci? Mulțumesc lui Dumnezeu că i-au rămas întregi toate celelalte facultăți. Nu știu, poate e timid și dându-și seama că și-a ratat întreaga viață. Ce om putea ieși din el dacă nu-i intra în cap nebunia aceea cu o altă origine a românilor. Fie iertatul tata, care a fost medic de circumscripție, îmi atrăsese atențiunea înainte de cununie, că e posibil să aibă o idee fixă. Dar s-a văzut că nu putea fi vorba de o idee fixă: acele nu mai iasă din capul omului dacă o dată se încuibează acolo. Eu cred că el a avut motive puternice să creadă într-o nouă teorie, dar că, pe urmă, tot el cu puterea lui de inteligență, s-a convins că-i pe un drum rătăcit. Și se pare că ținuse foarte mult la teoria aceea.

– Iată lucruri la care nu m-aș fi gândit niciodată. Nastasia le-a cunoscut?

– Desigur. Când a fost mai mare i-am povestit tot ce știam despre tatăl său, mai ales când am văzut că Sâia era impresionată de timiditatea aceea cu care rămăsese tatăl său.

– Și ea ce a spus?

– N-a spus nimic. Dar am observat că de atunci a început să se poarte cu mai multă gingășie față de el, încunjurându-l de toate atențiunile.

Vasile Albu se înapoiase atunci buimăcit de la casa socrilor. Era chiar pe vremea când Nastasia dădea semne de plictiseală în sat și când își înmulțise stăruințele pe lângă el să umble după revizorat. Poate și lucrurile noi pe cari le auzise despre socrul său îl încurajaseră

la luptă: nevasta lui – acum afla întâia oară – se trăgea dintr-o familie de intelectuali, de cărturari chiar. Simțea parcă și mai mult respect față de ea și se mirase multă vreme cum Nastasia nu i-a vorbit niciodată mai mult despre părinții ei. Din conversație cu mamă-sa – singura mai intimă pe care o avusese cu ea – simțise că-i o femeie superioară. Alta, în locul Nastasiei, nu s-ar fi putut opri să nu se laude cu familia ei. Poate nu o făcuse pentru că părinții lui erau țărani simpli, se întreba el? Pentru a nu-l pune pe el în inferioritate? Era posibil, își zicea el, pentru că, iată, nici cu frumusețea ei nu s-a lăudat niciodată în fața lui, care era, ca înfățișare, un bărbat comun, de duzină.

În vâltoarea alergării după revizorat își și uitase în grabă de conversația avută cu soacră-sa, numai considerația față de Nastasia îi crescuse.

Și nu-și mai adusese aminte de ea până într-o zi când, la masă, nevastă-sa, care părea foarte neliniștită, îi zise:

– Aș avea o rugămintă, Vasile.

– S-auzim!

– În programul conferinței învățătoresți din toamnă să pui problema predării istoriei în legătură cu educația patriotică.

– Hm! O problemă vastă.

– Nici să nu pui alta decât aceasta, să avem vreme să discutăm.

– Cam greu! Sunt atâtea chestiuni la ordinea zilei. Unele fixate chiar de către minister. Dar ce te face să te gândești la ceea ce propui?

– O frământare mai veche, care mi s-a limpezit mai mult la cursul de istorie de azi, la clasa a patra. Sunt convinsă că programa și metoda oficială e greșită și că nu dau rezultate satisfăcătoare.

– Se poate să ai dreptate. Dar e o problemă vastă. Și, desigur, pentru a o pune în programa conferinței, e nevoie ca un coleg să elaboreze o lucrare temeinică, drept strat de discuție. Apoi ar trebui să înștiințez din bună vreme corpul didactic să se pregătească pentru o asemenea discuție. Altfel, dacă vine lumea nepregătită, o ia fiecare razna și nu se alege nimic de discuție.

– Desigur că ai dreptate. Așa m-am gândit și eu că trebuie procedat. Pentru partea întâia mă oblig eu, partea a doua o să o rezolvi tu.

– Adică vrei să spui că pregătești tu operatul în chestiune?

– Da! Răspunse Nastasia, și ochii ei verzi scăpărară de însuflețire.

Vasile Albu avu o tresărire. Își aduse aminte de conversația cu soacră-sa și de teoria cu originea românilor a socrului său. Avu un simțământ ciudat, ca de frică și își plecă ochii în farfurie.

– Da, repetă Nastasia, lucrarea o să o fac eu, tu, în schimb, vei da o circulară ca lumea dăscălească să se pregătească. Chiar dacă ar ținea discuția toată ședința și nu s-ar mai ajunge la discutarea altor probleme. Te asigur că cea pusă de mine e mai importantă decât toate celelalte.

Nu discutase niciodată până acum cu nevastă-sa chestiuni de învățământ; se mărginiseră la simple observații împrumutate. De obicei cădeau de acord. Acum se gândi la meteahna aceea a socrului-său. El era înclinat să creadă că fusese un fel de scrânteală la Ilie Preda, deși soacra sa îi înlăturase cu hotărâre această presupunere. Vasile Albu era dușman închipuirii, dușman fantasiei și, poate și din acest motiv, așa lipsit de inițiativă și nu-i venea să părăsească o realitate în care era înfipt o dată. Nu-și prea putea imagina cum un om în toată firea ar putea să piardă ani de zile urmărind o himeră. Nu cumva fiica lui avea o asemenea aplicare bolnăvicioasă? Cum ar fi posibil ca o femeie să vină cu o metodă nouă de a propune istoria și de a face educația patriotică? În istoria pedagogiei – câtă o cunoștea el – nu știe nici o femeie. Dar poate ar fi edificator, pentru temerea lui, să se informeze cam ce ar scrie Nastasia în operatul acela? Puteau fi și principii sănătoase, pe cari le poate accepta orișicine. Se liniști deci și întrebă:

– Tu spui că te-a frământat mai de mult problema aceasta? Atunci e posibil să ai de pe acum câteva elemente limpezi în sprijinirea ei.

– Sigur că am. E adevărat că am spus că mi-a venit de mult gândul acesta. Dar acum îmi dau seama că e proaspăt de tot. De mult este numai senzația nedeslușită de la care am pornit acum. Aceasta e într-adevăr din primii ani ai Școlii normale.

– Senzații! Dar reformele în pedagogie pornesc de la experiență, de la rezultate bune sau rele, nu de la senzații.

– Nu cred! Experiența îți poate spune un singur lucru: dacă metoda e bună sau rea, dar ea nu-ți învederează lucrul nou bun. Ea nu creează. Și în pedagogie ca în orice știință, fără putere creatoare, fără intuierea adevărului, nu poți fixa o metodă nouă care să o suplinească pe cea veche.

Vasile Albu se gândi un restimp și zise:

– Poate că ai dreptate. De la ce senzație veche spui că ai pornit în frământarea asta nouă?

– De la impresiile mele, de la sentimentele mele, pe cari le-am simțit la serbările de Zece Mai.

Revizorul rămase uluit.

– Ce vrei să spui? Nu te înțeleg.

– Vreau să-ți spun că atunci am simțit mai întâi neamul și țara, atunci am luat mai întâi contact cu istoria națională. Se-nțelege, așa-mi spun și-mi explic acum. Atunci am simțit un singur lucru: bucuria și mândria când vedeam armata românească defilând; armata și școlile. Zilele de Zece Mai, în copilăria mea, au fost cele mai luminoase și mai fericite din întreaga mea tinerețe.

– Tuturor copiilor le plac parăzile; copiilor și femeilor. Nu-i auzi cum strigă și bat însuflețiți din palme la astfel de ocaziuni? E plăcerea spectacolului.

– Crezi că numai atât? Mie mi se pare acum că e neasemănat mai mult!

– Și, ce ar mai putea fi?

– Ce ți-am spus mai înainte: simți neamul și țara, intri în ritmul istoriei, deși, copil, desigur că nu-ți poți da seama de toate acestea. Senzațiile rămân în subconștient, pentru a ieși în conștiință și a se lămurii mai târziu.

– La tot cazul, o paradă a armatei, mai ales, e o demonstrație națională, poate că într-o privință să ai dreptate. Tot ce-i manifestare a puterii sau a frumuseții, impresionează, mișcă.

Nastasia se luminează și mai mult la față.

– Acesta e cuvântul potrivit: e o demonstrație națională! Eu nu l-am putut afla. Dar aici e miezul problemei ce se pune: pentru ce nu poate face și lecția de istorie, de geografie națională o astfel de demonstrație?

Vasile rămase opac, cu ochii în gol.

– Ce vrei să spui?

– S-a întâmplat vrodată în cariera ta de dascăl ca, după o lecție de istorie sau educație națională, elevii tăi să aplaude ca la o paradă de Zece Mai? Când le-ai vorbit de Ștefan, de Mihai, de Cetatea Neamțului, de Plevna sau Grivița, cel puțin? I-ai putut însufleți? I-ai putut entuziasma? Sau când, la geografie, le-ai vorbit despre frumusețile țării, arătându-le regiunile pe hartă ori în fotografii?

– Nu-mi aduc aminte, răspunse el cu seriozitate.

– Nici eu. Din simplul motiv că cuvântul, vorbit sau scris, în vrâsta fragedă a copilăriei, încă nu e viață, sau mai exact nu este viață ca realitatea. Am început să-mi dau seama că elevii școlii primare nu pot lucra cu abstracțiuni. Pentru ei, cuvintele: neam, țară, patrie, patriotism sunt aproape tot atât de opace ca și cuvintele: substantiv, adjectiv, verb, adverb, pronume și celelalte abstracțiuni ale gramaticii. Cărțile

lor, manualele de școală, sunt făcute de oameni maturi, care nu mai simt greutatea abstracțiunilor, pentru cari cuvântul scris sau vorbit e cuprinzător de viață. Pe oamenii adulți, un mare orator îi poate uneori însufleți mai puternic decât o paradă militară! Dar ai văzut tu vrodată copii din clasele primare să poată asculta o predică în biserică, o cuvântare? E ridicol, cred eu acum, să ții orațiuni copiilor. Nu-i ating: nu pricep și nu ascultă. Nu contribuie cu nimic la educația lor. Ei nu vor pricepe niciodată ce-i iubirea de patrie și zadarnic le-ai vorbi în teorie anul întreg despre ea. Dar se emoționează în fața povestirii în care soldatul cutare moare cu arma în mână, oprind dușmanul să intre în satul lui, sau în fața eroului care înfinge steagul țării pe zidurile cetății dușmane, în clipa în care e străpuns de baioneta potrivnicului. Ai băgat de seamă că nu numai cuvântul tipărit în carte ori cel vorbit de noi asupra noțiunilor abstracte de patrie și neam, dar nici cântecele patriotice nu entuziasmează pe copii ca pe adulți? Ceea ce le place lor aici e mai mult melodia decât înțelesul cuvintelor, pe care ei încă nu-l pătrund. Ei, ce spui, ar fi o introducere potrivită?

– Ar fi! Răspunse Vasile cu ochii ținți la ea. Nici nu puteam presupune că tu-ți bați capul cu astfel de probleme înalte. Cred că e adevărat tot ce ai spus. Îmi aduc aminte că pentru mine erau literă moartă și material de memorizare toate numirile din gramatică, de-o pildă, până târziu. Și, tot așa, catehismul, cu întrebările și răspunsurile sale mecanice și abstracte.

– Orice definiție e o abstracțiune pe care nici un copil nu o înțelege. Zadarnic le batem capul cu ele de la vrâsta de șapte – zece ani. Subt acest unghi de privire întreaga instrucție din clasele primare e greșită. Dar pe mine mă interesează, în primul rând, educația patriotică, predarea istoriei și geografiei patriei. E adevărat că, după patru ani de curs primar, copilul de țăran, care nu mai continuă altă școală, va uita ce-i substantivul, verbul, subiectul, predicatul, propoziția simplă sau compusă. Cu terminii aceștia nu se va mai întâlni toată viața. Dar îi va uita fără nici o pagubă reală pentru ei și pentru neam sau țară. Pagubă rămâne numai timpul pierdut cu memorizarea lor papagalicească. Dar cu educația patriotică e altceva! De existența sau de lipsa ei se resimte în fiecare clipă întreaga colectivitate.

– Bine, Nastasio, admit bucuros că adevărul e de partea ta, nu a metodei actuale. Ai făcut o experiență pe care, în parte, am făcut-o și eu. Și, desigur, au mai făcut-o și alții, deși, recunosc că ai unele observații la cari eu nu m-am gândit niciodată.

– De-o pildă?

– De-o pildă, care e motivul că elevii noștri nu sunt în stare să asculte o scurtă predică și, chiar când, de teama dascălului de lângă ei, se silesc să pară a asculta, e vădit de pe fața și ochii lor că nu ascultă și că nu înțeleg nimic. O singură dată m-am gândit la ce spui tu acum: un inspector școlar, vechi în inspecții, a trecut odată și pe la mine. Avea obiceiul să țină cuvântări lungi copiilor. Ei bine, atunci am avut senzația că superiorul meu e ridicol. Nu mai știam cum să-i țin pe copii în liniște. Și iarăși nu m-am gândit niciodată că copiii nu simt nici înțelesul cântărilor naționale, ci cel mult le place melodia. Acum, dacă mă gândesc la unele serbări școlare, cu participarea satului, trebuie să-ți dau dreptate. Am văzut, după astfel de cântece cântate în cor de elevi, femei cu ochii înlăcrimați, bărbați aplaudând entuziasmați, în vreme ce copiii, după ce terminau, râdeau și se împingeau unii pe alții. Cel mult le era atinsă vanitatea de a fi cântat frumos.

– Mă bucur că îți dai seama și tu. Așa vor trebui să-și dea seama – sper – toți colegii. Dar aceasta e numai introducerea, nu-i așa?

– Adevărat. E rezultatul unei experiențe. Vorba e: ce punem în loc? Ce se pune în loc trebuie să treacă, de asemenea, printr-o experiență, pentru a se vedea rezultatele. Vorbesc așa în teorie, pentru că, e limpede, că nu de la noi atârână schimbarea metodelor în învățământ.

– Desigur că nu, dar noi putem atrage atențiunea factorilor școlari competenți, când vom trata o problemă ca aceasta în conferința noastră județană.

– Ei bine, sunt curios ce metodă nouă ai propune tu, după ce n-ai putut ajunge la nici una prin proprie experiență.

– Ți-am mai spus că după părerea mea aici e nevoie mai mult de intuiție, de putere creatoare, decât de experiență. Experiența nu răstornă ceea ce există, ci o continuă. Se-nțelege, ceea ce aș propune eu nu pot exprima în cuvinte, azi, încă destul de limpede. Dar până la congres, până când voi scrie referatul meu, am încredințarea că voi putea.

– Totuși, așa în linii mari, câteva principii ...

– Cum ți-am spus, eu am pornit de la mine însămi. Cercetând mai târziu ceea ce mă însuflețea la serbările de Zece Mai. Și, mai ales ceea ce am simțit acum în urmă ... Ea se opri o clipă și deveni palidă, era gata să-i pomenească de ceea ce a simțit ea în capitala țării. Bine că s-a oprit! A trecut atâta vreme și nici urmă de bănuială la bărbatul său. Iată ce cred eu, în esență, zise ea după o scurtă pauză ca de gândire:

copilului, elevului de curs primar ... să nu-i ții discursuri despre țară, patrie, eroism, datorii față de țară și neam, ci să-i pui subțiri ochi realitățile corespunzătoare, viața însăși, cu care sufletul lui să ia contact. Pe copil numai viața îl mișcă, numai ea îl face să-și pună întrebări și numai întrebările și răspunsurile ce-l interesează zidesc în el cunoștințe și sentimente cari rămân, viață nouă. Mă gândesc la o metodă asemănătoare, în școala primară, cu cea din familie, ca o continuare firească a ei. Copilul începe să înțeleagă prin simțuri, din ceea ce vede, aude, pipăie. Pune întrebări asupra tuturor lucrurilor reale ce-i vin la cunoștință. Și numai în chipul acesta își sporește cunoștințele și-și dezvoltă sentimentele. Dacă de la vârsta de trei ani l-ai izola cu un dascăl între patru pereți ai unei camere și dascălul ar încerca el să-i reprezinte realitățile, la cunoștința cărora ajunge în mod firesc prin simțuri, ar rămânea neformat, ar rămânea jumătate idiot. O metodă, ca în educația din primii ani, ar trebui aflată și pentru cursul primar, cel puțin pentru obiectele în legătură cu educația națională și morală. Pentru că prea des uităm un lucru: mi se pare că copilul de șapte ani nu se deosebește prea mult de cel de patru, de cinci sau de șase ani ... Cum ajunge copilul, crescut în cercul familiei, să știe, la vârsta de cinci ani, cari lucruri sunt ale lor, ale familiei, casa, curtea, acareturile, vitele, clăile de fân, lemnele din curte, merele din mărul din grădina lor, să la simtă proprietatea lui și să fie gata să le apere de hoțul care ar veni să-i ia avutul? Numai în urma împrejurării – cred eu – că le-a văzut mereu, le-a cunoscut, a știut că-s ale lor și din spusa părinților la întrebările lui și din faptul că le vedea pe toate supuse voinței și poruncii părinților lor. Dar poate ajung plictisitoare?

– Nicidecât!

– De altfel, termin acum. În esență, noua metodă, ce aș propune-o eu pentru educația națională în clasele primare, ar fi ca să nu se facă nici o educație în teorie, ci să le predăm geografia și istoria nu după hartă și manual, ci după natură, iar harta și manualul, numai în liniile lui esențiale, să urmeze la sfârșit ca o concluzie a celor cunoscute și constatate pe teren, cu simțurile lor, răspunzând noi numai la întrebările lor. Din hartă și descrierea dascălului, elevul cursului primar nu va ști niciodată ce este țara lui și, mai ales, nu va simți-o; din manualul de istorie nu va ști ce este neamul și, mai ales, nu-l va simți. Iar credința mea este că întreaga educație națională, patriotică, stă mai mult în simțire decât în cunoaștere. Deci la geografie să cunoască elevul de la satul și județul său, până la cât mai multe regiuni ale țării: râurile principale, munții, granițele, dimpreună cu românii

din partea locului. La istorie să vadă ceea ce au înfăptuit românii, de la vechile cetăți și mănăstiri, până la orașele mari și puternice de azi. Să vadă armata țării în unități cât mai mari, sculele ei. Cred că numai așa învie simțirea și sentimentul de patrie și neam în elevi, și numai așa le rămân cunoștințele săpate în suflet pentru toată viața ... Și acum, am terminat, domnule revizor, și-ți cer scuze că te-am plictisit puțin.

– Dar nu m-ai plictisit deloc, draga mea. Te-am urmărit cu foarte mult interes. Ideea asta a excursiilor școlare pentru cunoașterea țării și a neamului, se practică de către unele școale cari au mijloace materiale și învățători însuflețiți. Ceea ce nu prea înțeleg eu din expunerea ta e atunci când vorbești că e nevoie să **simți** – adică să simtă copilul din cursul primar – țara și neamul.

– Și, totuși, la aceasta se reduce întreg patriotismul! Poate, cum am declarat de la început, felul de a exprima convingerea mea nu e încă destul de lămurit, dar până la congres sper să mă pot exprima limpede. Să simtă țara și neamul! Cum? Cred că asemănător cum simte copilul pe tatăl său sau pe mamă-sa că sunt ai lui; sau cel puțin cum simte și știe că merele din mărul din grădină sunt ale lor și strigă când vine copil străin să le fure sau ia o bâță și-l alungă. Las-că o să explic eu mai lămurit lucrurile la congres!

Ea se ridică și porni după trebi, furioasă puțin că și-a pierdut prea multă vreme cu discuția aceasta. Vasile rămase pe gânduri. Ce putea fi acea simțire? Să simți țara și neamul? Așa cum simți că badea Ion ți-e tată și lelea Veta mamă? Nu era aceasta o idee descreierată? O scrânteală? Nu era, sub alt aspect, o idee fixă moștenită de la tatăl său, pornit să afle o nouă teorie despre originea românilor?

Îi veni mai întâi explicația aceasta în minte pentru că era și mai comodă, și mai puțin umilitoare pentru el care nu înțelegea. Dar o respinse numaidecât: Nastasia a vorbit mereu rațional, logic. Ba trebuia să mărturisească și senzația ce o avusese la această întâi convorbire substanțială, din domeniul pedagogiei, cu nevastă-sa! Că ea era chiar ... mai inteligentă decât el, frământată de mai multe probleme de educație decât însuși revizorul, care era totuși în fruntea învățământului primar din întreg județul!

De altfel, înțelesese aproape tot din ce-i schițase Nastasia, afară de fraza aceea din urmă că, scopul educației patriotice, a propunerii istoriei și geografiei, trebuie să ducă la «simțirea țării și a neamului». Lucrul acesta nu-i intra în cap, dar Nastasia spusese că acesta este totul. Cât privește cunoașterea țării și a neamului prin excursii făcute

cu elevii, nu era nici o noutate. Era o metodă care începuse a fi folosită, acolo unde erau mijloace materiale pentru deplasarea elevilor.

Voi să pătrundă înțelesul frazei ei din urmă, dar îi fu cu neputință. Poate era piedecă ceea ce spusese nevastă-sa: încă nu a putut nici ea să exprime destul de limpede ceea ce simțea. Încolo, cealaltă expunere fusese destul de limpede și se mira și acum de puterea de observație a Nastasiei. De-o pildă, oricât s-a necăjit el să țină atenți și cu bună purtare pe elevii săi în biserică și nu i-a reușit niciodată, totuși nu-i veni gândul care ar fi putut explica acest fapt: neputința copiilor de a urmări și a fi captați de lucruri abstracte, cum era predica preotului.

Rămas singur, el își mai recapitulă o dată întreaga conversație cu soacră-sa, din care a cunoscut mai de aproape pe Ilie Preda, pe socrul său. În sfârșit s-a putut întâmpla și cu el ceea ce se întâmplă și cu alții cari au trecut prin mari deziluzii, fără a mai presupune că a fost condus de o scrânteală, de o idee fixă în cercetările lui. Omul care trece prin astfel de catastrofe spirituale – își zise el în cele din urmă, amintindu-și că citise într-o lucrare mai de mult chiar expresia aceasta – rămâne cu un defect sau altul. Socrul său rămăsese cu timiditatea aceea și cu groaza de bibliotecă. Soacră-sa-i spusese că, de când și-a ars manuscrisele și a încuiat biblioteca, bărbatul său nu a mai cumpărat nici o carte, deși înainte vărsase mulți bani în ele. Așa se explica faptul că Vasile nu aflase în bibliotecă, așa cum o cercetase la întâmplare, nici un volum dintre cărțile apărute de vro douăzeci și cinci, treizeci de ani încoace.

Dar un lucru înțelesese Vasile din această conversație cu soția sa: că ea moștenise de la tatăl său nu numai frumusețea trupului, ci și o inteligență deosebită, lămurită printr-o întreagă ascendență de cărturari. S-ar putea ca el să nu fi înțeles cuvintele din urmă și din acest motiv: el nu avea o asemenea ascendență. Părinții și strămoșii lui nu și-au bătut capul nici cu probleme de istorie, nici de educație. Inteligența ei era mai transparentă, a lui mai opacă.

Nu mai simți acum nici un fel de umilire în fața unei presupuneri care – vorbind adevărul – se schimbase în conștiința lui în certitudine. Dar, lucru curios, nici nu se simți mândru de constatarea aceasta, cum fusese la descoperirea altor calități ale soției sale. Dimpotrivă, îl cuprinse un fel de teamă vagă și un strat de întristare i se coborî în suflet.

Își pusese, și până acum, de nenumărate ori întrebarea dacă va putea să fie statornică armonia dintre el și Nastasia, călăuzit numai de deosebirea de vârstă și de înfățișarea fizică a lor. El era un tip prea

comun, de duzină, pe când ea era așa de frumoasă. Mai era apoi deosebirea aceea de zece ani între ei. Nu ar fi cu puțință ca Nastasia să nu se fi trezit încă complet la viață? Nu s-ar putea ca, întâlnind o dată, încă în floarea tinereții, un bărbat de seama ei, să înțeleagă abia atunci de ce urs din pădure și-a legat ea viața? Niciodată, înainte de a o cunoaște pe Nastasia, nu și-a dat așa de limpede seama despre scăderile sale fizice și spirituale. Pe cele dintâi nu le mai putea corecta, dar se silea să le îndrepteze pe cele din urmă: să fie mai deschis, mai luminos, mai afabil, mai... drăguț! Nu-și dădea seama cât a reușit să se schimbe, dar știa că-și dă silința.

Pentru că, cu cât trecea vremea, îl supunea tot mai mult dorința ca Nastasiei să-i fie drag de el. La început nu se putuse gândi decât la încântarea, la adorația sa în fața femeii. Îi părea că aceasta e totul în legătura dintre un bărbat și o femeie. Dar, cu trecerea timpului se întreba tot mai des dacă soția sa îl iubește cu adevărat? A, nu cu o iubire asemănătoare cu a lui, aceasta rămăsese tot un fel de adorație. La un astfel de sentiment nu se gândea, era conștiu că el, cu figura lui, nu putea deștepta ceva asemănător în sufletul femeii. Își dorea din partea ei numai un sentiment care s-o țină mereu aproape de el.

Acum, pe lângă deosebirea fizică ce exista între ei doi, descoperi pentru întâia oară, în toată amploarea, deosebirea intelectuală dintre ei și o teamă vagă i se cuibări în suflet. Era oare cu puțință ca o femeie ca Nastasia să nu se plictisească, de la o vreme, lângă un om cu atât de puțină strălucire intelectuală cum era el?

Stratul de teamă și tristețe i se așezase în suflet, pentru că el o iubea și acum din toată inima și nu putea înțelege să mai poată trăi fără de ea. Comun ca înfățișare trupească, om de duzină ca intelectualitate*, om practic, lipsit de fantasmă, avea o compensație în facultatea lui de iubire pentru Nastasia. După înfățișare, după îndeletnicirile lui, s-ar fi crezut că, un om ca el, nu poate ascunde un sentiment atât de profund, că nu poate fi gelos și nici nu are dreptul să fie. Dar natura, adeseori, când ia cu o mână, dă cu cealaltă. Omul acesta comun îngropa în suflet o comoară de iubire, pe care și-o temea cu cât trecea vremea.

* intelectualitate, aici cu sensul de intelect (n.ed.).

VIII

Mai era o săptămână până la Crăciun când, într-o după-amiază, Nica Petrișor veni în vizită la dascălița. Nastasia luase vacanță, era singură acasă, revizorul va trebui să meargă la birou până în ajunul Crăciunului. Atunci se lua vacanța oficială la serviciile administrative. Dar, și fără dispoziția asta, Vasile Albu ar fi lucrat: avea niște restanțe. Și el pentru a birui restanțele, își aducea seara acasă de obicei servieta doldora de dosare, și lucra până noaptea târziu. Se dovedise un revizor foarte conștient și cu mare putere de muncă, spre mulțumirea învățătorilor din județ și a forurilor superioare de control. În două rânduri, în toamna asta, venise alt inspector în județ pentru controlul învățământului primar. Nae Vasilescu nu se mai arătase: trebuise să cutreiere județele în care nu a inspectat încă. De două-trei ori a trecut prin oraș, așa se spunea de către cei ce l-au văzut, dar n-a dat pe la revizorat. Vasile fusese încântat de acest lucru și nu ar fi dorit să-i mai vadă vrodată fața.

Nastasia, urmând obiceiul din vacanțele de până acum și de când era elevă la Școala normală, citea o carte, un roman. Era abea la început. Închise volumul, când auzi vocea prietenei sale întrebând pe servitoare dacă doamna e acasă și se ridică s-o întâmpine, foarte surprinsă și emoționată de vizita ei. De când fusese mai pe urmă aici, Nastasia o căutase acasă de cinci ori și totdeauna fusese dusă în oraș, iar când la al șaselea drum o aflase acasă, Nica păruse foarte distrusă și cu foarte puțină atențiune pentru prietena sa. Când Nastasia, după vro zece minute, se și ridicase să plece, Nica nu făcuse nici cel mai [mic]* gest de reținere, ba dascăliței îi păruse că vede la ea o ușurare. De atunci nu s-au mai întâlnit, Nica n-a mai venit pe la ea. Nastasia simțise lămurit schimbarea prietenei sale, dar, ocupată cum era cu școala, nu se frământase prea mult. Își va avea și ea necazurile ei, își spunea dascălița.

În prag apără o doamnă aproape străină: foarte sprâncenată, cu buzele prea tare înroșite, cu obrăjorii abea văzându-se din gulerul larg al unei blăni splendide de astrahan. Erau și obrăjorii aceia prea rujați sau erau pișcați de frig? Și genele erau bățătoare la ochi.

* autorul a omis adj. Mic (*n.ed.*).

– Draga mea, începu Nica, mă simt foarte vinovată față de tine! N-am mai putut să vin să te văd, am avut atâtea pe capul meu! Ce mai faci? Ați luat vacanța?

– Da, azi la unsprezece.

– Dar pe Vasile nu-l văd nicăiri.

– La revizorat nu iau vacanța până în ajunul Crăciunului, sau cel mult cu o zi înainte. Nici nu știu de bună seamă. De altfel, nici nu e important de știut, pentru că Vasile dacă mai are de lucru, știu că nu stă acasă.

– Doamne sfinte! Ce mai este și cu funcționarii ăștia! Nu știu decât să tocească condeiele, și să stea cu nasul în dosare. Mai ales ardelenii ăștia ai noștri! Se și laudă, la tot pasul, că ei sunt oamenii datoriei și că, dacă ar fi toată lumea ca ei, ar pune în scurtă vreme carul statului pe roate!

– Poate că au dreptate! Sunt mai conștiențioși.

– Aș! Sunt mai greoi la lucru, mai târzii la înțelegere, mai nehotărâți la luarea deciziunilor. Un regătan rezolvă zece dosare, până când un ardelean de al nostru rezolvă unul. Asta este!

– Dar mi se pare că ai noștri și rezolvă lucrurile mai temeinic. Cine lucrează în grabă, nu poate lucra decât superficial.

În vreme ce vorbeau, Nastasia ajută prietenei sale să-și scoată blana. Nica își scoase apoi șoșonii, niște șoșoni de modă nouă, un fel de cizmulițe. Avu puțin de furcă cu ei. Rămase într-un costum tricatat, de culoare cafenie, care-i ședea foarte bine. Își puse pe-un scaun și căciulița mică, tot de astrahan. În salon se răspândi un parfum nou, pe care Nastasia nu știa să-l fi întrebuințat Nica până acum.

Dăscălița se simțea jenată în fața schimbării ce o observa acum de aproape la prietena sa. Da, sprâncenele erau cu mult mai bogate. Dar nu erau decât încondeiate, și genele trebuia să fi fost date cu ceva, păreau mai lungi de cum le știa dăscălița. De asemenea și micii ei obraji de păpușă, și buzele cămoase erau mai rujate decât avea Nica. obiceiu să și le facă. Nastasiei îi plăcea mai ales buzele. Nu-și dădea seama de ce, îi păru o rană deschisă. O examină de aproape, în vreme ce vorbeau, și-i păru că Nica are un aer mai cutezător, mai obraznic chiar.

– În sfârșit, s-a pus o iarnă! Mă îngrozisem de ciorofleacă de pe trotuare. Spun că la munte zăpada-i de-un metru jumătate. Schiorii au și început să plece! În iarna asta nu cred să pot merge și eu. Va trebui întâi să învăț pe costișele din apropierea orașului. Am și făcut câteva probe!

- Da? Se miră Nastasia, ți-ai cumpărat schii?
- Mi-am cumpărat o pereche, foarte frumoase și elegante.
- Ca tot ce ai acum!
- Vrei să vorbești de blană?
- De blană, de căciuliță, de cizmulite.
- Îți plac?
- Mai e vorbă? Cui nu i-ar plăcea?
- Scoală, te rog, să încerci blana, să văd ție cum îți șade. Sunt convinsă că-ți vine bine. Suntem de aceeași înălțime.
- Las', te rog, nu te mai deranja.
- Dar nu e nici un deranj, draga mea, îmi face o plăcere să o văd pe o femeie așa de frumoasă ca tine.
- Nastasia nu avu încătrău, trebui să îmbrace blana. Nica începu să bată din palme, însuflețită:
- Știam eu că ți se potrivește! Pune te rog și căciulița. Tii! Dar îți șade mai bine ca mie! Vino te rog în fața oglinzii să te vezi!
- Nastasia nu avea decât o oglindă de un metru, și nu se putu vedea întreagă.
- Ce păcat! Eu am o oglindă în ușa dulapului, cât el de mare. Dar îți spun că-ți șade admirabil!
- Nu-i mirare, lucruri așa de frumoase!
- Parcă ești alta, pe cuvântul meu! Să te fi întâlnit așa pe stradă, poate treceam pe lângă tine.
- Da, haina schimbă mult pe o femeie, zise cu o voce învoalată, cam tristă, Nastasia. Și eu, dacă nu te vedeam în pragul locuinței mele, aproape că nu te-aș fi recunoscut!
- Adevărat? Întrebă veselă Nica. Apoi, deodată se posomorî, în vreme ce Nastasia puse blana și căciulița la locurile lor.
- E blana despre care-mi vorbeai? Întrebă dăscălița c-un fel de sfială.
- Da! Închipuieți! În sfârșit, l-am putut convinge pe bărbatul meu, ba mi-a luat pe deasupra și căciulița și cizmulitele.
- De-acum, pentru tine, se poate pune gerul Bobotezii! Eu nu l-aș dori. Sunt tot cu paltonul de acum trei ani. Iar șoșoni nici nu am.
- Șoșonii nici nu mai sunt la modă la femei, ci galoși-cizmulite, ca acestea ale mele.
- Sunt scumpe?
- Lucrurile astea?
- Nu. Prețul blănii l-ai spus. De cizmulite întreb.
- Nu, dragă, câteva sute de lei. Mi se pare, opt.

Nastasia de când dezbrăcase blana, avea o senzație ciudată care o indispucea.

– Așadar, era să nu mă cunoști? râse Nica.

– Da, era blana, era căciulița. Și, apoi, ești mai rujată decât aveai obiceiul.

– Da, îmi dreg nițel și sprâncenele. Nu numai pentru că e la modă și nu poți face excepție, dar mi se pare că-mi șade mai bine așa. Tu ce zici?

– Nu spun că nu-ți stă bine, dar te schimbă mult. Eu eram obicinuită cu Nica cea toată blondă ca mătasea porumbului.

Notărășița se înveseli deodată. Nourășul cel posomorât se risipi.

– Dragă Săio! Cât te iubesc eu!

Se ridică repede și o îmbrățișă cu afecțiune.

– De sărutat nu te sărut, deși am mare poftă, pentru că ți-aș lăsa urme pe obraz.

– Nu, zău, Nica! Pentru ce te rujezi atât de tare?

– Pentru că feresc buzele să nu crape de frig!

– Dar încă nu-i gerul așa de mare.

– Mai știi și eu! Poate pentru că văd și pe altele făcând la fel.

– Altele! Dar altele nu sunt frumoase și n-au pielița gingașă ca tine! După părerea mea, tu n-ai fi avut niciodată nevoie de ruj. Știi că-ți spuneam și în sat. Dar atunci abia adiai cu roșu. Și eu mă tem să nu-ți strici tenul acesta așa de fin!

– Crezi că mi-ar sta mai bine nerujată?

– Sunt convinsă!

– Să văd, draga mea, poate ai dreptate!

– Și ... mai este ceva ... îndrăzni cu timiditate Nastasia.

– Ce mai este?

– Nu știu cum să-ți spun! Cu sprâncenele acelea groase și arcuite, cu buzele prea roșii, parcă ai un alt aer. Pari oarecum mai îndrăzneță, mai...

Ea se opri deodată, apoi continuă:

– Tu nu erai dintre femeile timide nici mai înainte.

– Ce voiai să spui mai înainte? Că par oarecum mai îndrăzneță... și mai cum?

– Dacă chiar vrei să știi: mai obraznică, asta am voit să-ți spun.

Nica își feri privirile de ale ei:

– Serios?

– Foarte serios! Și tu n-ai nici o nevoie de aerul ăsta nou, să faci o astfel de impresie. Tu atragi atențiunea lumii și fără asta, numai prin frumusețea și gingășia ta.

– Așa crezi? Dar, în sfârșit, pentru ce să atragi atențiunea lumii? Întrebă ea cu un timbru nou în glas.

– Mai știu eu! E cert că nouă femeilor ne place să atragem privirile. Apoi, mi se pare că cele cari se deschiesc prea mult, caută anume.

– Nu spun că moda, căreia femeile, de vor ori nu, sunt roabe, e întotdeauna rațională. Dar ce vrei, dragă Sâio, noi suntem din firea noastră irațională, râse ușor Nica.

– Așa crezi?

– Păi, e sigur! Spun oamenii de știință, doctorii. Noi suntem «animale instictuale».

– Poate mai degrabă intuitive. Numirea din urmă nu aș accepta-o niciodată. E posibil ca inteligența noastră să fie mai mică decât a bărbaților, dar cred că sunt excepții și de-o parte, și de alta. La tot cazul, prin intuiție, noi suntem mai mult decât bărbații. De altfel, cum ne-a lăsat firea: fiecare gen cu calitățile și slăbiciunile lui.

De când începuseră să vorbească, Nastasia se simțea sub tirania unei obsesii de care nu mai putea scăpa: părea că vorbește cu o străină, deși începuse a continua conversația cu toată sinceritatea. Părea că nu mai poate fi căldura și intimitatea de mai înainte. Aceea întâie impresie, când o văzuse în prag, că era aproape o străină, continua încă.

Și în felul de a vorbi, de a gesticula, de a privi al prietenei sale descoperise o serie întreagă de nuanțe streine, ca un fel de asperități. Cauza să fie numai fardatul acesta exagerat al Nicăi? Parcă era ceva mai mult, ceva ce nu le mai lăsa să se apropie ca mai înainte una de alta.

– Calități și defecte! Iată tragedia noastră a muritorilor, râse enervat Nica. Ba nu, zău, Sâio, n-ai mai putea muia nițel coarda asta de savantlâc?

– Ce vrei să spui?

– Dai mereu sentințe și definiții. De altfel, continuă ea dând o altă nuanță vocii, trebuie să te felicit, draga mea!

– Să mă feliciți? Nu înțeleg pentru ce anume.

– Am auzit că la conferința învățătorilor din județ ai ținut un discurs, încât ai tăiat pe toți bărbații.

Nastasia avu un zâmbet de mulțumire.

– N-a fost un discurs. A fost un fel de studiu, cum pregătim noi la conferințele noastre.

– Dar se vorbește cu stăruință despre el.

– Și despre cuprinsul lui?

– Da.

– Aș fi curioasă să știu cam ce se vorbește!

– Pentru ce?

– Să văd dacă m-au înțeles colegii.

– Se-nțelege, eu n-am auzit decât fragmente. Se spune că ai susținut o nouă metodă de a propune istoria și geografia în școala primară. O metodă nouă prin care se poate face o mai bună educație patriotică. Vezi bine, eu nu mă ocup cu probleme școlare. Cam atâta am reținut din ce am auzit.

– Ai reținut bine. Mă bucur. E o dovadă că m-am putut exprima destul de limpede.

– Și, din câte am auzit și constatat, am mai reținut ceva.

– Ce anume?

– Că cei mai însuflețiți de noua metodă s-au arătat, în conferință, bărbații și cele mai sceptice, femeile.

– Și aceasta e adevărat! râse Nastasia. Unele colege au încercat să mă combată.

– Între ele a fost și ... Ana Duma?

Nastasia se gândi o clipă. Conferința fusese înainte cu o lună.

– Da, răpunse ea, și Ana Duma! Spunând adevărul, când am văzut-o că cere și ea cuvântul, am fost cam surprinsă. Îi cunoșteam încă din școală inteligența ei redusă. M-a combătut, se-nțelege. Părea că o face cu deosebită pornire și satisfacție, puțin păsându-i că nu înțelesese teza mea și că aducea argumente ridicole. Dar nu i-am rămas datoare, te asigur!

– Cum așa?

– Am distrus, cu ușurință, toată înseilarea copilărească din care au constatat obiecțiunile ei.

– Ai făcut-o ridicolă, cu un cuvânt. Poate aceasta să fie cauza ...

Nica se opri, își țuguie buzele și continuă cu o voce insinuantă.

– Poate asta să fie cauza că a început să te vorbească de rău.

Nastasia avu o tresărire de neplăcere:

– Mă vorbește de rău, va să zică? Cum, ai auzit-o chiar tu?

– Nu. Cum știi, eu nu o cunosc. Dar vorbele zboară. De când îi face curte ofițerul acela, a început să umble și prin familii în cari înainte nu umbla.

– Și, cam ce vorbește? Va fi supărată și acum pentru revizorat!

– Nu știu supărarea de atunci, ori aceea mai recentă de la conferință. Dar constat din nou că femeia aceea e o ființă primejdioasă.

– Așadar, spune lucruri rele despre mine?

– Nici nu-ți poți închipui.

Nastasia pâli și întrebă.

– Ce anume?

– Spune că revizoratul l-ai câștigat tu, nu Vasile, cu protecția lui Nae Vasilescu, a inspectorului. Că, în clipa din urmă, ai fost mai tare tu pe lângă el decât dânsa.

Nica tăcu și privi cu atențiune încordată la prietena sa. Dar Nastasia își reveni îndată. Vocea-i era sigură.

– Adică m-aș fi folosit și eu de aceleași mijloace de care se vorbește că se folosește ea?

– Întocmai!

– Fiecare om judecă pe altul după sine însuși, pornind de la el. Nu mă mir.

– Da. Închipuie-ți, susține că tu ai făcut o vizită inspectorului aceluia, lui Nae Vasilescu, la el acasă, tocmai în vremea frângerii pâinii, adică în pragul numirii. Că ai luptat pe două fronturi deodată: Vasile la ministru, cu protecțiile lui, tu la inspector. După ea, voi ai plecat împreună la București, înțelege perfect asupra metodei de luptă. Se-nțelege, ori unde am auzit minciunile ei am spus că așa ceva e cu neputință, fiindcă Vasile a plecat de la noi, din casa noastră, singur, iar tu te-ai dus direct acasă.

– Și... lumea pe cine crede mai bucuros? Pe ea sau pe tine?

– Mi-e teamă că pe ea! Știi că lumea crede mai bucuros răul decât binele! Eu pe unde am auzit – umblu acum în multe familii și mi s-a vorbit și mie de zvonurile ce le poartă Ana, știindu-mă prietenă cu tine – am povestit toată chestiunea cu revizoratul, așa cum o știam eu, și mi se pare că cunoșteam problema chiar mai bine decât tine. Le-am arătat ce sprijin puternic ai avut prin domnul senator, prin prefect și autoritățile legale ale partidului.

– Și... tot nu ai reușit să-i convingi?

– Mi se pare că nu! Oamenii, trebuie să știi draga mea, sunt ființe afurisite. Li se pare că defăimarea altuia e o laudă a lor, că le crește valoarea proprie.

Nastasei i se păru că Nica spuse cuvintele de mai sus cu naturalețea și sinceritatea ei de altă dată. Nici o nuanță străină nu fu în vocea ei.

– Mă mir de un singur lucru: Pentru ce nu a venit Ana cu calomniile acestea îndată după numirea lui Vasile de revizor? Pentru ce a așteptat până acum?

– Eu cred că a umilit-o înfrângerea ce spui că a suferit-o la conferință, deși ea spune că a fost de curând la București și numai acum a aflat de vizita ta la inspectorul acela.

– Gura lumii e slobodă, cine-o poate lega? Și cântecul popular spune: «Foaie verde lobodă, toată lumea-i slobodă», zâmbi Săia.

– Da, însă, iată, așa ies vorbele rele, așa se poate strica numele bun al cuiva!

– În sfârșit, ce mai știi, poate însăși faima rea de care spui că se bucură Ana să se datoreze numai vorbelor rele! La orice caz, eu trebuia să-i răspund la conferință cum i-am răspuns. Propriu vorbind, nici nu am zdrobit-o pe ea, ci argumentele ei. Cu persoana ei, eu n-am avut nimic.

– Păi, nu draga mea! La Ana nu mai e vorbă de zvonuri și presupuneri, ci de fapte. Trăiește și acum despărțită de bărbat și o poate vedea cineva cu ofițerul acela la toate cinematografele, la cofetărie, pretutindenea.

Notărășița, ca și când ar fi spus lucrul esențial pentru care venise la Nastasia, se ridică și începu să se îmbrace.

– Am ținut să te previn! Zise ea punându-și căciulița de blană.

– Din ce motiv?

– Doamne sfinte! Dar pentru a-ți lua și tu măsurile tale de apărare.

– Hm! Nu-mi pot imagina ce măsuri aş putea lua! Gura lumii nu poate fi oprită, ți-am mai spus.

– Bine, dar trebuie să dezminți.

– Că aş fi fost la inspectorul Vasilescu?

– Desigur. Te poți provoca la mine care știu că Vasile a plecat singur la București și că tu, de la noi, te-ai dus direct acasă.

Nastasia privi din nou la doamna aceea aproape străină, cum i se arătase în prag la sosire.

– Nu voi încerca nimic, zise ea, dintr-un singur motiv: nu-mi pasă de ceea ce vorbește Ana Duma și lumea care se ia după gura ei. Am conștiința liniștită.

– Dar, dragă, nu e vorba de conștiință, ci de numele bun al cuiva.

– Câtă vreme voi avea conștiința liniștită, nu-mi pasă de ce se vorbește despre mine. M-aș pune în gardă, poate, mi-aș lua, cum spui tu, măsurile mele de apărare, numai dacă aș fi săvârșit într-adevăr un lucru rău. Atunci mi-ar fi teamă – cred – să nu mai cunoască și alții păcatul meu. Dar așa, cum sunt, nu are de ce să-mi fie teamă.

Nica se întoarce din prag:

– Să fie adevărat ce spui?

– Ce, anume?

– Că i-e teamă cuiva de gura lumii numai când se simte însuși vinovat?

Eu cred că pentru oricine e neplăcut.

– Neplăcut poate să fie, dar ce să faci? Viața ne aduce multe neplăceri.

Privirile celor două prietene se cercetară ascuțit la despărțire, ca două femei aproape streine, sau cari abia de acum vor să se cunoască mai de aproape.

Nastasia a căutat în tot timpul vizitei să-și explice pentru ce nu mai fusese Nica pe la ea atâta vreme și, pentru ce, venind îmbrăcată cu blana râvnită, nu a stăruit mai mult asupra ei. N-a mai spus, cum îi era obiceiul, cum l-a convins pe bărbat, când a cumpărat-o, ce vâlvă a făcut cu ea între cunoscute și, limbută cum era, într-alte împrejurări ar fi vorbit despre toate acestea și despre multe altele în legătură cu blana. Nica era în stare să se învârtă în jurul unui lucru până la plictiseală. Acum părea că vrea anume să treacă, în legătură cu câștigarea blănii, cât mai repede, de la persoana ei. Nastasia avea senzația, deși nu bine precizată, că Nica o făcuse să-i îmbrace blana și să-și pună căciulița aceea de astrahan, anume ca să îndepărteze atențiunea prietenei sale de la sine însăși.

Îi mai păruse Nastasiei că Nica venise anume să-i spună de calomniile Anei Duma, însă nu din motivul ce-l mărturisise, pentru a-și lua măsuri de apărare, ci din altul. Vag simțise un fel de satisfacție la prietena sa, când începuse să-i vorbească despre Ana Duma. Ce putea fi?

În privirea ascuțită de la despărțire părea că întrebarea o pune cu insistență însăși prietenei sale.

În schimb, notărășița părea că-i pune ultima oară întrebarea la care voise insistent răspunsul, pentru care venise într-adevăr în vizită: nu se simțea Nastasia vinovată de calomniile acelea? N-a văzut-o impresionată de vestea ce i-a adus, a și declarat Nastasia că nu-i pasă, dar Nica știa că o virtute principală a femeii era de a se putea preface, ascun-

zând ce este, în realitate, în suflet. Nu fusese mulțumită că nu putuse afla nimic de la ea și acum, din prag, părea că face încă ultima încercare.

Dar nici una dintre cele două femei nu reușise, din aceasta ultimă înfruntare, să știe mai mult decât până în clipa aceea. Și se despărțiseră nemulțumite amândouă.

Nastasia își dăduse seama precis că între ele se pusese puntea înstrăinării, încă de la sosirea prietenei.

La sosirea, seara târziu, a lui Vasile de la birou dăscălița-i pomeni de vizită.

– Mi se pare că nu a mai fost de mult pe la noi? Zise el, cam întunecat.

– De mult! Credeam că ne-a și uitat.

– N-ar fi mirare câte vizite are de făcut acum. A intrat, cum s-ar zice, în lumea mare.

– Păi, tu de unde poți ști? Nu te duci de la slujbă nicăiri.

– Știu, pentru că mi s-a plâns într-o zi însuși bărbatul său, notarul. Spunea că-i vecinic dusă, și că nu-și mai vede de casă. Se chiar temea, mi-a spus el, să nu ajungă în vro societate rea.

– Când ai vorbit cu Petrișor?

– Ne întâlnim aproape în fiecare zi. Ne avem, cum știi, birourile în aceeași clădire. Dar de nevastă-sa mi-a vorbit poate înainte cu vro cinci săptămâni. Mi se pare, însă, că e mereu indispus.

– Închipuie-ți, era aproape să nu o mai cunosc la sosire. Era îmbrăcată cu blana aceea scumpă, despre care ți-am pomenit că ar vrea să o aibă. Apoi se vopsește acum într-un chip scandalos!

Revizorul se întunecă și mai tare.

– Gura lumii cine o poate opri! Dar despre blana aceea se vorbesc multe...

– Ai auzit chiar tu?

– Am funcționari în birou. Am și două dactilografe. Cine le poate pune lacăt la gură? Apoi, ei nici nu știu că familiile noastre au fost în raporturi bune.

– Și, ce se vorbește?

– Păi, ce s-ar putea vorbi în asemenea cazuri?

– Blana nu i-ar fi cumpărat-o bărbatul său?

– Așa se spune.

– Dar cine?

– Asupra persoanei generoase sunt mai multe păreri. Unii spun că ar fi un director de bancă, alții că ar fi un colonel. Și sunt unii cari pomenesc chiar numele prefectului.

– Extraordinar!

– Ce-i extraordinar?

– Că au început să circule astfel de bănuieli în legătură cu cea mai bună prietenă a mea.

Vasile Albu tăcu un restimp îngândurat.

– Vorbele umblă de mult, înainte de a mi se plânge bărbatul său. Poate avea și el cunoștință de ele. Spunându-ți adevărul, eu mă bucuram că nu mai vine pe la noi. Poate ar fi bine dacă nici nu ar mai veni.

– Dar, dragul meu, nu poți osândi pe cineva așa la repezeală, fără probe.

– Nu-i destulă dovadă blana aceea și însăși plângerea lui Petrișor?

– Dar Nica mi-a spus că blana i-a cumpărat-o bărbatul său!

– De unde să fi luat el atâția bani? Era înglodat în datorii cu mobilierul cel nou. Mi-a spus el însuși ... Se-nțelege că tu nu-i poți închide ușa în nas, dar să sperăm că va veni în viitor cât mai rar. Are multe prietene acum. Pot să-ți spun că mie-mi pare foarte rău de zvonurile ce umblă despre ea; mi-a fost simpatică și, în sat, am avut mereu impresia că-i o ființă nevinovată ca un copil.

– Te rog să-ți păstrezi, până la proba contrară aceeași părere. Nu se poate distruge o prietenie din simple cleвете. Multă lume flecărește aici la oraș.

Nastasia spusese cuvintele din urmă fără convingere. Ascultându-i pe Vasile, o întrebare i se punea mereu: pentru ce venise Nica numai acum să-i arate blana? Răspunsurile se amestecau, până când unul se limpezi și ajunsese deasupra: n-a îndrăznit să vină până nu avusese prilejul să-i spună și ei o vorbă rea: cleветеle Anei Duma. Dăscălița simțise că-i vorbise despre asta cu o satisfacție vădită, dar nu putuse pricepe rostul acestei răutăți.

Acum, auzind ce se vorbește despre Nica și însăși nemulțumirea soțului său, ea părea că începe să înțeleagă. Dacă ar fi adevărat că altcineva i-a cumpărat blana aceea, dacă într-adevăr Nica a pornit pe un drum greșit, prietena ei s-a rușinat să mai dea ochii cu ea, câtă vreme n-a știut-o coborâtă și pe Nastasia în bănuielile altora. Dacă ea, dăscălița, a fost în stare să facă acasă o vizită inspectorului celui cu faimă rea, se aflau pe același drum amândouă. Se puteau, deci, vedea din nou, puteau fi iarăși prietene! Să fie aceasta explicarea? Îi veni în minte impresia de la despărțirea după vizita din toamnă a prietenei

sale, de lacrima ce i-o văzuse în colțul ochiului și se trezi spunându-și că atunci s-a despărțit ea cu adevărat de prietena pe care o iubise și că Nica de azi era într-adevăr o altă femeie.

Dar dacă notărașița a venit azi la ea subț greutatea bănuielilor, de cari cu siguranță se temea în caz că era vinovată, numai pentru că lumea o bănuia și pe Nastasia, pentru că se simțea iarăși pe un drum cu dascălița, atunci vinovăția Nicăi se vădea prin însuși acest fapt.

Dar Nastasia mai simți și greutatea clevetelor ce începuseră să umble despre ea însăși, pornite de colega ei Ana Duma și peste care, la vorbele Nicăi, trecuse cu prea mare ușurință. Dacă o prietenă bună cum i fusese Nica, se clatină la un simplu zvon, ce vor crede ceilalți?

Și, deodată, îi veni un gând care o inspăimântă: nu va fi auzit și Vasile ceea ce vorbise Ana Duma despre ea?

Nastasia începuse să se gândească din nou la numirea de revizor al școlii sale, ceea ce nu mai făcuse de la întoarcerea ei din capitală către sfârșitul lui august. Reușise Vasile în urma intervenției ei pe lângă inspectorul Nae Vasilescu sau prin telegrama și scrisoarea senatorului? Așa acum începuse să cerceteze mai de aproape problema aceasta.

Vasile sosise în sat la patru zile după ea. Din ceea ce i-a spus el, ajunsese în audiență la ministru numai după ce se înapoiase ea din capitală. Ministrul a primit telegrama, a citit scrisoarea, și i-a spus: «Nu s-a făcut încă nici o numire. Spune-i domnului senator să fie liniștit». Și audiența a luat sfârșit. Părea însă evident că ministrul voia să-și satisfacă prietenul. Dar iarăși era posibil, își zicea Nastasia, ca, în vremea aceasta, inspectorul să fi făcut alt referat, cum îi promisese ei. Adevărat că seara, în loc să treacă pe la Nae Vasilescu pentru informații, a luat trenul spre casă, dar inspectorul acela nu părea a fi dintre oamenii care se supără prea repede când e vorba de femei.

Dacă Vasile ar afla că numirea lui s-ar datora, în parte, și intervenției ei, nu ar ierta-o niciodată, își zicea Nastasia. Dar cum să afle? Cum? Dar Ana Duma cum a aflat despre vizita ei? Va fi spus însuși inspectorul? Să-și fi călcat cuvântul? Nu era imposibil, luând în considerare faptul că de-atunci inspectorul nu s-a mai interesat de ea. A trecut și prin orașul de reședință și nu a ținut să o vadă. Poate nu îl mai interesa. Poate totuși se va fi simțit ofensat și dezamăgit că nu mai trecuse pe la el în seara aceea! Ori, poate, își zicea Nastasia, are acum alte simpatii!

Gândul că însuși Nae Vasilescu ar fi vorbit despre intervenția ei, o înfrica. Așa că se refugiase în presupunerea că Ana Duma, dacă

într-adevăr a aflat despre vizită, nu a putut fi decât de la omul de serviciu al inspectorului, care a confundat-o cu domnișoara aceea din Buzău. Nastasia își aduse aminte că-i dăduse omului cartea ei de vizită, numele ei! Atunci îi păruse un lucru firesc să procedeze așa, văzând că omul o confunda cu alta, acum însă îi păru o neghiobie! Dar a putut reține omul acela de serviciu numele ei între sute de nume de bărbați și de femei cari aveau de lucru la inspector? Greu de presupus! Mai ușor era să creadă că Ana Duma a lansat calomnia numai pentru a-i strica numele ei bun.

Totuși rămase câteva zile neliniștită, până când nu i se limpezi adevărul în conștiință: ea nu se simțea vinovată de nici un păcat. Rămânea curată în ochii ei și în cazul că s-ar fi aflat despre intervenția făcută. Dacă va afla bărbatul său, va avea curajul să-i mărturisească adevărul în față și să-i declare că s-a simțit vinovată numai pentru că și-a călcat promisiunea dată lui. Dar atunci situația fusese așa de gravă, încât ea s-a simțit datoră să facă și ea ce putea. În sfârșit, inspectorul era superiorul ei și nu însemna să te compromiți făcându-i o vizită pentru aranjarea unei situații. Vasile era un om cu judecata sănătoasă și putea înțelege fapta ei ... Totuși ar fi fost neasemănat mai bine dacă bărbatul ei nu ar afla nimic! Vor fi ajuns până la el calomniile colegei sale Ana? Probabil, fiindcă auzise și ce se vorbea despre Nica. Deși, mai greu, pentru că subalternii din birou nu obicinuesc să vorbească în fața șefului lucruri cari i-ar fi displicut acestuia. Poate va fi auzit de la alții! Nu-și putea face o părere: purtarea lui Vasile față de ea nu se schimbase întru nimic, nu-i făcuse niciodată nici cea mai mică aluzie. Totuși, își zicea Nastasia, lucrul principal e că n-am făcut nici un rău!

IX

Vasile Albu, după ce intrase în lupta pentru revizorat, își dăduse seama că nu mai poate bate în retragere. Totuși, în cele cinci zile cât a stat în București, la sfârșitul lui august, fusese aproape gata să se dea bătut, renunțând la orice încercare. Nu i-a spus niciodată Nastasiei cât de grele i-au fost zilele acelea, cum a așteptat, zi după zi, cu ceasurile, în diferite cabinete și mai ales pentru audiența la ministru. Și cu el în rând așteptau zeci și sute de inși, iar clădirea ministerului era arhiplină ca un stup înainte de roire.

În furnicarea aceea de lume, cum se strecura obosit, într-o zi, dând din coate și cerându-și scuze, la un moment dat i se oprise inima în loc: îi păruse că zărește pe Nastasia! Femeia nu-l vedea și se silea și ea, prin mulțime, să ajungă la un birou. Numai ajungând aproape de ea începuse să se liniștească. Dar ce surprinzătoare asemănare! Cine putea fi? Fusese atât de curios, încât, cu toată firea lui rezervată și greutatea de-a intra în vorbă cu oameni streini, începu să știricească în dreapta și în stânga cine e învățătoarea aceea tinăără?

Era sigur că-i din corpul didactic primar, fiindcă în ziua aceea nu fuseseră admiși în minister decât membrii lui. Întrebuse multă vreme până ce află un coleg care-l putuse lămuri.

– Fata aceea frumoasă? E Rada Negru, o absolventă proaspătă.

– Dar absolventele nu pot spera să fie încadrate anul acesta.

Colegul strein avu un zâmbet.

– Mai este câte-o excepție. Și o dascăliță frumoasă e totdeauna o excepție. Se zice că stă bine cu noul inspector, Nae Vasilescu. Sunt amândoi buzoieni. Cel puțin ea e absolventă a Școlii Normale de acolo.

Vasile Albu își aminti de mirarea inspectorului când o văzuse pe Nastasia.

– Merge chiar în cabinetul lui, adause străinul urmărind cu privirile pe fată. Se spune că inspectorul e pe cale de a divorța și a se cununa cu fata asta.

– Bine, dar el poate să-i fie tată, zise Vasile.

– Îl cunoști?

– Da, în primăvară l-am avut la inspecție.

– Îl cunosc și eu. E un mare crai. Deocamdată, fata va primi un post de institutoră în capitală.

Vasile Albu rămase tulburat de asemănarea aceea dintre cele două femei, rămase foarte neplăcut surprins. O teamă vagă pusese stăpânire pe el: îi părea că fata asta din Buzău ar putea să strice numelui bun al nevestei sale prin asemănarea aceea uimitoare dintre ele.

În zilele cât stătuse prin minister avusese prilejul să se întâlnească în treacăt și cu inspectorul Nae Vasilescu, în cabinetul secretarului general. Omul îi zâmbise cu prietenie, îl luase lângă o fereastră și-i spusese:

– Sunt bune nădejdi! Vrei să-l vezi și pe ministru? Cum? Mai ai o recomandare? Foarte bine! Insistă să ți se acoarde audiența, chiar dacă ar fi să mai pierzi câteva zile pe aici!

Inspectorul nu-i pomenise de vizita Nastasiei. Părase foarte binevoitor și-l bătuse pe umăr pe Vasile.

– Poate mi-ați pus și dumneavoastră o piedică în drum! zisese învățătorul văzându-i bunăvoință.

– Eu? Cum se poate?

– În procesul-verbal de inspecție nu mi-ați pus o notă prea bună. La nici un caz una de distincție.

– Te rog! E nota cea mai mare pe care o pun de obicei.

– Dar soției mele i-ați pus notă mai mare.

– Crezi că numai pentru că e o femeie simpatică? Nu, doamna Nasta și ca învățătoare e o excepție. Să mă crezi pe mine!

Vasile simțise că omul vorbea cu sinceritate. De altfel, el însuși era convins de superioritatea Nastasiei ca putere didactică și chiar ca forță intelectuală. Mai ales de când a citit referatul acela la conferința învățătoarească și l-a susținut într-un chip strălucit, el se convinsese că nevasta lui era printre cele mai bine pregătite învățătoare.

– Nu puteam bănuî că va merge așa de greu. Aproape că-mi pare rău că am concurat. Eram cu mult mai liniștit în satul meu.

– Să nu-ți pară rău. Doamna Nasta merită să o scoți din sat.

Diminutivul acesta în gura lui, aerul de familiaritate cu care-i vorbea inspectorul îi făcuse rău și atunci în biroul secretarului general, și de atunci încolo, de câte ori își aducea aminte.

Deși Nastasiei nu i-a spus nimic, nici că a văzut pe femeia aceea care semăna cu ea, nici că l-a întâlnit la minister pe Nae Vasilescu, în timpul din urmă s-a gândit adeseori la acești doi. Și aceasta din motivul că ajunseseră până la el calomniile Anei Duma.

Într-o zi se întâlni cu subvizorul de control, Petru Roșu, care însoțise în primăvară pe Nae Vasilescu în inspecție. Între timp trecuse

și acesta la catedră, fiind numit în locul lui un învățător de al regimului. După ce-l felicită pentru reușită, zise:

– Dar ai dat luptă mare, nu-i așa?

– Destul de înverșunată. Erau mulți concurenți și fiecare cu protecții lor.

– Cred că tu ai avut noroc că n-ai dat lupta singur. Te-a ajutat și doamna Nastasia.

– Cum m-a ajutat? Întrebă revizorul tresărind.

– D-apoi prin intervenția ei la Nae Vasilescu. Am văzut de la prima întâlnire că nevastă-ta a făcut o mare impresie asupra lui, de altfel ca asupra oricărui bărbat.

– Dar te asigur că Nastasia n-a ridicat nici un deget.

– Cum? N-ați fost mai pe urmă amândoi în capitală?

– Nu. M-am dus singur, cum era și firesc. Ea a rămas în oraș la familia Petrișor și încă în ziua aceea s-a înapoiat în sat, acasă.

– Sigur?

– Dar ce, sunt copil?

– Uite, domnule, apoi să mai crezi la gura lumii. Eu am auzit versiunea că ați plecat amândoi în capitală, că tu ai lucrat cu recomandările ce le-ai avut la însuși ministrul, iar doamna a intervenit la inspector.

– Minciuni! Și de la cine știi versiunea aceasta?

– De la Ana Duma.

– De la femeia aceea ...

– Da, nu are o faimă bună, dar în versiunea ei nu era nimic degradator pentru voi. Toată lumea purcede la fel în cazuri asemănătoare.

– Dar, e o calomnie!

– Nu înțeleg pentru ce ar fi! Nu se compromite nici o învățătoare, obligată în interes de serviciu, să ia contact cu superiorul său. Altfel, ar trebui să scoatem pe femei din toate slujbele. De-o pildă, eu câte zeci de învățătoare nu am fost obligat să le primesc și să le ascult păsurile, unde pot să ajut, sau cel puțin să dau un sfat.

– Alta ești tu! Dar inspectorul acela are faimă rea. E cunoscut ca un om muieratic.

Fostul subrevizor zâmbi:

– Da, așa se vorbește! Dar să crezi că nu e mai rău ca alții! Toți sunt la fel! Toți sunt binevoitori cu femeile frumoase. E o slăbiciune a lor. Nu e însă, te asigur, nici o compromitere, când o femeie stă de vorbă cu ei.

– Dar Ana Duma știu că, nu pentru a-i face nume bun nevastei mele, a scornit minciuna.

– Cred și eu! S-a simțit sigură de revizorat, întemeindu-se tocmai pe relațiile sale cu inspectorul. Ea, de mult, nu mai face nici un secret din astfel de relații. Ba mi se pare că și inventează pentru a-și crește importanța. Dar un om de omenie n-ar fi putut vedea nimic rău în intervenția doamnei Nastasia, dacă ar fi existat. Nu-nțeleg pentru ce te tulbură o știre ca asta!

– Pentru că lumea se gândește mai întâi la lucru rău, nu la lucru bun!

– Și ce-i dacă un om de nimic crede că toată lumea-i la fel? Iată, de-o pildă, mie mi-au ales acuza că nu aș fi mănuit corect niște amărâte de fonduri, vro șapte mii de lei. Dar eu am știut că-mi pot legitima gestiunea până într-un ban și nu mi-a păsat de gura lumii. Doamna Nastasia e o femeie pe care nu o poate atinge nici o calomnie.

Așa a ajuns Vasile Albu să cunoască zvonul ce-l răspândise Ana Duma. Și de atunci se gândise adeseori și la inspectorul Nae Vasilescu și la fata aceea, care semăna cu Nastasia.

S-ar fi simțit prea greu umilit să știe că și inspectorul, care vorbea de soția sa spunându-i simplu Nasta, cu o familiaritate obraznică, ar fi contribuit cu ceva la numirea lui.

De câte ori își amintea de zvonul răspândit de Ana Duma, își zicea că era o nerușinare și o absurditate: Nastasia nu fusese nicăiri! El a călătorit singur și singur a rămas cinci zile în capitală. Desigur, dacă Ana Duma nu inventase pe de-a-ntregul minciuna, va fi dus-o în eroare cineva, care a confundat pe nevastă-sa cu fata aceea din Buzău. I va fi spus vrun cunoscut al amândurora că a văzut și pe Nastasia prin București, cu prilejul alegerii posturilor și repartizarea membrilor învățământului primar.

Astfel, Vasile Albu, după primele neliniști, ajunsese iarăși pe temei solid. Nastasia nu putuse observa la el nici o schimbare, pentru că revizorul rămăsese încredințat că din zvon nu-i nimic adevărat.

În primăvară, pe la mijlocul postului Paștilor, într-o după amiază, revizorul nu se simți bine și nu se duse la birou. Dar nici întins pe canapea, cum îl sfătui Nastasia, nu putu rămâne multă vreme. Îi veni gândul să-și pună în rânduială mai bună cărțile din bibliotecă, să aleagă broșurile, mărunțișurile, revistele, cari în cursul anului se grămădeau de obicei acolo, ca fiind mai la îndemână și, pe cele de cari nu mai are trebuință, să le arunce la coș. Tot alegând de printre volume broșurile și revistele, se trezi în mână cu o hartă mică,

împăturită. O desfăcu și văzu că era harta capitalei. Nu-și aducea aminte să fi cumpărat vrodată una, nici să-i fi venit cu poșta. Trebuia să fie a Nastasiei. Dar el n-a văzut-o niciodată până acum. Începu să se uite la ea cu interes. Era interesantă, desigur, dar parcă el tot nu s-ar putea orienta după ea, de unde o avea Nastasia? Ea nu fusese încă niciodată în capitală. Va fi cumpărat-o din vro librărie, desigur, deși el nu-și aducea aminte să fi văzut astfel de hărți în librării. Se vindeau însă, în București, pe bulevardele unde era circulația mai mare. Tot uitându-se pe hartă descoperi într-un colț anul. Era anul curent, deci harta era nouă de tot! Cum a ajuns în mâinile Nastasiei? Poate o adus-o de la școală și a uitat-o aici? Poate a luat-o de la cineva împrumut?

Îi veni deodată gândul că nevastă-sa ar fi putut cumpăra harta în capitală, dacă era adevărat ce spunea Ana Duma și simți cum îngheață, începând de la vârful degetelor. Gândul era absurd, desigur, dar harta era din anul acesta și mai ușor ar fi putut ajunge Nastasia la ea în capitală!

Izbitura ce primi fu atât de puternică, încât nu mai avu nici o plăcere să continue cu aranjarea bibliotecii. Se întinse pe divan și rămase nemișcat până la sosirea Nastasiei de la școală.

Ea fu bucuroasă că i-a ascultat sfatul.

– Te simți mai bine, nu-i așa? întrebă ea, după ce aprinse toate becurile de la candelabru, când intrase ea nu ardea decât unul. Văzându-l însă în lumină, se sperie și zise:

– Vai de mine Vasile, tu ești chiar bolnav! O să mă duc îndată după un doctor.

– Nu-i nevoie! răspunse cu vocea înăspriță revizorul. Mi-a trecut de tot durerea de cap. N-a fost nimic serios.

– Dar, bine, ce însemnează mutra asta la tine? Ar crede omul că ți s-au înecat corăbiile pe mare.

Nastasia, trecând pe lângă masă, văzu harta capitalei, desfăcută. Revizorul o uitase acolo.

– Unde ai aflat harta asta? întrebă ea, surprinsă.

– Între cărțile din bibliotecă.

– Nu mai știam unde am pus-o.

Dăscălița văzu privirea cercetătoare a soțului său și îndată i se deslușiră lucrurile.

– Te-ai mirat că am harta capitalei?

– E o ediție nouă, din anul acesta.

Nastasia își aruncă ochii pe hartă și văzu într-un colț anul. Cum de nu se gândise că Vasile va putea da într-o zi cu ochii de ea? Cum de

nu o grijise* mai bine? E adevărat că o căutase în câteva rânduri, dar n-a aflat-o. Trebuia să o afle și să o distrugă. Nu mai reprezenta nici o însemnătate pentru ea, după ce i se risipise entuziasmul acela din capitală.

În vreme ce se îmbrăca într-o haină de casă, se gândea ce atitudine să ia.

Își spuse că desigur bărbatul său a auzit despre clevetele Anei Duma și harta aceea i-a stârnit bănuieli. Să-i spună că a cumpărat-o de la o librărie? Că i-a dat-o o prietenă?

– Mi se pare, zise ea, că harta asta te-a pus pe gânduri.

– Da, e adevărat.

– Ai auzit și tu clevetelele Anei?

– Am auzit, de mai de mult.

– De la cine?

– De la fostul subrevizor Petru Roșu.

– Și el de unde știa?

– Chiar de la Ana.

– Și pentru ce nu mi-ai spus nimic până acum?

– Pentru că tot zvonul îmi părea o absurditate.

– Și acum nu-ți mai pare? Pentru că ai aflat harta asta?

Învățătorul tăcu și privi într-altă parte.

– Uite ce este, Vasile! Harta asta nu reprezintă nici o dovadă. Aș putea să spun că o am de la o colegă, că am lăsat cuiva să mi-o aducă din București. Eu am avut o hartă veche a capitalei încă de când eram la școală. Dar nu-mi place să te induc în eroare, să te las cu bănuieli rele. Am cumpărat-o în București.

– Când ai fost tu în București?

– Către sfârșitul lui august, am plecat o zi după tine.

– Așadar Ana a spus adevărul?

– În parte!

– Cum în parte?

– N-am săvârșit nimic dezonorant pentru mine, nici pentru tine. Dar colega mea poartă zvonul chiar cu o astfel de intenție. Eu mă simt vinovată de un singur lucru!

– De care?

* grijise = aici cu sensul de ascunsese (*n.ed.*).

Nastasia, deși își luase hotărârea să-i mărturisească totul, se simți intimidată de privirile bărbatului. Erau aspre și reci ca de gheață. Cum? Vasile vedea în fapta ei o tragedie?

– Ți-am promis să nu intervin la inspectorul Nae Vasilescu pentru revizorat!

– Și ai intervenit?

– Da, mi-am călcat cuvântul. Asta e vina mea pe care, pe urmă, am și regretat-o. Dar nimic alt rău n-am săvârșit.

– Ai fost la omul acela?

– Da! O singură dată. Era gata să plece la minister când m-a primit.

Revizorul nu-și putu reține un fel de geamăt.

– Așadar, e adevărat! Cum ai putut săvârși așa ceva?

– Mi-a fost frică pentru tine că nu vei reuși. Și mi-am zis că, după ce eu te-am stârnit din pacea ta din sat, după ce eu doream în primul rând să ajung la oraș, nu puteam să te las să lupți singur. Ar fi fost compromițător pentru un om ca tine să iasă biruit din prima luptă. Mai era apoi la mijloc Ana Duma cu bărbatul său. Nu mă puteam lăsa bătută de ea.

Urmă un restimp de tăcere. Revizorul se ridică de pe divan și începu să se plimbe cu pași rari prin cameră.

– Așadar azi eu sunt în situația de a nu ști dacă am ajuns în slujbă mulțumită intervențiilor mele sau vizitei tale la omul acela, zise el într-un târziu.

– E adevărat că la lucrul acesta m-am gândit și eu. Deși, trebuie să știi, că inspectorul nu m-a primit cu prea mare însuflețire. Zicea că regretă, dar i se pare că e prea târziu. Ne acuza pe amândoi că nu am trecut pe la el, că nu i-am trimis cel puțin un rând, din care să vadă că tu mai ții la revizorat. Spunea că și-a înaintat raportul, dar că, în caz că nu s-a făcut până atunci numirea, el va putea să întocmească un nou raport. Spunea că a propus trei și că ministrul avea să hotărască. M-a rugat să trec pe la el spre seară să-mi poată da informații nouă, dar eu nu am mai fost pe la el. Încă în seara aceea am plecat acasă. N-am stat în București decât de dimineața până seara. N-am tras la nici un hotel. Am folosit ziua pentru a vedea capitala. Așa am ajuns și la hartă.

Nastasia-i vorbi cu toată sinceritatea, ajutată de conștiința ei care nu se simțea vinovată cu nimic, decât că nu s-a ținut de promisiunea făcută lui Vasile. Revizorul simți sinceritatea din vocea ei și totuși pumnalul ce-i intrase în inimă rămânea mereu acolo, ca un sloi de gheață.

– Pentru ce nu mi-ai spus nimic?

– M-am temut să nu te supăr. Ți-am dat cuvântul meu că n-am să intervin. Și mai speram că tu nu vei ști niciodată nimic.

– Rău ai făcut că te-ai dus, rău ai făcut că nu mi-ai spus! Dacă știam nu aș fi primit niciodată postul acesta.

– Ei, ești de-o sensibilitate bolnăvicioasă și tu! Nu te-aș fi crezut chiar așa de impresionabil. Sau, poate, nu ești decât prea ambițios? Nu poți suporta ca și eu să fi avut o parte oarecare la numirea ta?

– Dar nu de ambiție e vorba, Nastasia, ci de bănuiala ce rămâne asupra ta. Când intervine o femeie frumoasă la un astfel de om ... Din motivul acesta te-am rugat de la început să nu mai ai nici un contact cu el în cauza revizoratului.

Nastasia se simți ofensată.

– Ce bănuială? Când ți-am spus tot ce a fost între mine și inspector? Sau ... poate tu nu ai încredere în mine?

– Bănuiala altora, răspunse evaziv revizorul. Bănuială întemeiată, când omul acela e cunoscut ca un afemeiat notoriu. Cine te cunoaște pe tine aici în oraș? Cine știe ce fel de femeie ești tu? Cine mă cunoaște până acum pe mine? Pentru ce nu ar crede lumea că și eu sunt un fel de Duma și-mi câștig situațiile aprobând concursul nevastei mele? Cum nu te-ai gândit la toate acestea?

– M-am gândit, dar știam dinainte că, în fond, nu voi săvârși nici un păcat. Dacă superiorul e un om cu faimă rea, nu-i necesar să ajungă la aceeași faimă oricine ia contact cu el în cauze oficiale. De altfel, puțin îmi pasă de vorbele Anei, de ce vor crede alții despre mine. Sunt liniștită că nu mă acuză conștiința de nimic rău și că tu nu mă crezi vinovată.

– Dar, gândește-te, Nastasia, abea ne-am mutat la oraș și să ne prezentăm într-o astfel de faimă proastă! Mie nu-mi pare deloc indiferent ce se vorbește pe socoteala ta! Și când mă gândesc că toate lucrurile acestea puteau fi încunjurate dacă ascultai de mine! A, dacă aș fi sigur că inspectorul a contribuit cu ceva la numirea mea, azi mi-aș înainta demisia.

– Cred că nu a contribuit cu nimic. Cel mult a făcut un alt referat și te-a pus și pe tine între cei trei. Desigur, intervenția senatorului la ministru a fost hotărâtoare.

Vasile Albu se plimba prin cameră cu pași largi și rari. Nu mai arunca nici o privire la Nastasia. Ea băgă de seamă, cu groază, că fața lui părea a se descompune, luând o paliditate de mort. Se temuse ea mereu de clipa asta, dar nu putuse presupune că destăinuirea ar zgudui

atât de adânc pe bărbatul său. Aproape regreta că i-a descoperit adevărul. Putea să-i spună că harta o are de la o colegă, că și-a procurat-o pe altă cale. Putea un om, cu firea lui Vasile, să se lase așa de impresionat de o faptă care, în definitiv, nu schimba nimic din valoarea ei, cel mult îl umilea pe el, care nu voia să se știe cu nimic dator inspectorului. Dar era el, în realitate, așa de ambițios? Dacă ar fi fost, nu s-ar fi dus cu atâtea protecții la minister ... Sau era mai degrabă altceva ceea ce-l doborâse pe bărbat? Bănuia, se îndoia și el de cinstea ei? Credea că, la vizita aceea, ar fi putut să alunece, cum se vorbea despre Ana? Gândul acesta-i fu cu neputință de purtat și trebuia să se lămurească numaidecât.

– Ascultă, Vasile, zise ea, bănuiala de care vorbești e numai a altora sau ... este și a ta?

El se opri, voi să spună ceva, dar tăcu și își continuă mersul.

– Eu, zise el într-un târziu, l-am întâlnit la secretarul general pe Nae Vasilescu. Nu mi-a pomenit cu un singur cuvânt că tu ai fost pe la el. Pentru ce nu mi-a spus nimic?

– Cred că pentru că l-am rugat eu că, dacă întâmplător te va întâlni, să nu-ți pomenească nimic de vizita mea.

– Va să zică un adevărat complot? rânji revizorul.

– Complot? Întrebă Nastasia învinețită de furie. Ce vrei să spui cu asta? L-am rugat fiindcă știam că ție nu ți-ar face plăcere să afli.

– Când o femeie și un bărbat strein se înțeleg pe socoteala bărbatului, însemnează că complotează împotriva lui.

– Dar ești nebun! izbucni dăscălița. Eu am încercat tot posibilul să nu te jignesc cu nimic, prin demersul făcut de mine, și tu mă declari vinovată! Poate crezi în bănuiala Anei chiar mai mult ca ea! Asta mi-ar mai lipsi mie acum! Dar știi că nu te mai cunosc!

Revizorul se schimonosise la față, așa că și sub raportul acesta Nastasia putea spune că nu-l mai cunoște.

Omul, privind mereu în pământ, se lăsă frânt pe un scaun și zise cu un glas ca de pe altă lume:

– Acum nu mai e nimic de făcut decât să negăm amândoi că tu ai fost în capitală și ai vizitat pe omul acela. Am aflat eu o modalitate.

– Dar ești de speriat!

– Uite ce este! La minister am întâlnit pe domnișoara aceea din Buzău, care seamănă așa de mult cu tine. Știu și cum o cheamă. Aceea e în raporturi intime cu inspectorul. M-a informat un coleg care o cunoștea. Și, atunci când am văzut-o eu, se ducea la biroul inspectorului. Căpătase loc de institutoare în capitală.

Nastasiei îi păru că bărbatul ei aiurează.

– Când am zărit-o de mai departe, am înghețat, credeam că ești tu! Dar de aproape am recunoscut că m-am înșelat și m-am liniștit. Cine s-ar fi gândit că ea va fi salvarea noastră?

– Salvarea noastră? Dar, ce? Visezi ori nu ți-e bine? Poate ești tot bolnav! Doar nu suntem niște naufragiați să vorbești despre salvare?

– Va trebui să se afle în oraș că învățătoarea, pe care a văzut-o Ana Duma la minister, ori acasă la inspector, nu ai fost tu, ci Rada Negru!

– Cine?

– Așa o cheamă pe fata aceea din Buzău. Ana a confundat-o desigur cu tine, cum era să pătesc chiar eu.

Desigur, își zicea Nastasia, bărbatul său aiura.

– Și ... cum vom face să se creadă asemenea lucru? Întrebă ea ca și când ar vorbi acum cu un copil.

– Voi spune eu, în dreapta și în stânga, cum era să te confund pe tine la minister cu fata aceea, cu Rada Negru, că n-am văzut niciodată o astfel de asemănare. Și voi spune că tu, nefiind niciodată în capitală Ana Duma te-a confundat cu învățătoarea aceea.

– Nu-mi puteam închipui ca un bărbat ca tine să cadă în astfel de slăbiciuni copilărești! Ție nu ți-e destul să mă știi pe mine nevinovată?

În clipa aceea Vasile Albu ridică ochii și Nastasia se uită în fundul lor ca în două prăpăstii: chiar în adâncul lor licărea un sâmbure de lumină jucăuș și, din el, înălțase că bărbatul său nu mai credea în nevinovăția ei.

Brățele-i căzură neputincioase de-a lungul trupului și, într-o clipă, îi trecură prin minte toate temerile, chiar și spaima ce o încercase în drumul ei spre capitală. Instinctiv, se temuse de atunci, presimțise de atunci, efectul acestui drum asupra soțului său!

Rămase înlemnită de spaimă în fața lui.

– Da, așa voi proceda! reîncepu Vasile. Bine că am întâlnit-o la minister pe fata aceea!

Apoi, după un restimp de tăcere:

– Dar în definitiv de ce te-aș crede eu pe tine că ai fost în capitală? De ce nu aș crede că a fost Rada Negru? Poate e mai bine așa! Desigur că e mai bine!

Seara, la masă, nu mănăcă nimic. Noaptea întreagă s-a zvâcolit în așternut, și a vorbit mereu. Nastasia abea apucă să vină dimineața să-i aducă un doctor.

– Febră are, și încă mare, dar, încolo, nu pot constata nimic, i zise el Nastasiei la plecare ... Curios, nici nu știu să-ți mai spun sau nu! E ceva asemănător cu ce se poate vedea la copiii deochiați.

Fără nici o altă complicație decât o groaznică durere de cap în restimpuri, febra ținu două săptămâni. Doctorul nu-l obligă să rămână în pat, ci numai să nu părăsească odaia. Îi dădea diferite pilule și pravuri pentru durerea de cap și nu reușea să-i potolească durerile decât pe foarte scurt timp. Îi mai prescrise și o hrană ușoară, dar el se mărgini aproape numai la ceai cu rom. Spunea că de altă mâncare i-e scârbă. Slăbise în vremea asta, încât rămăsese numai scheletul lui ciolănos, cu pielea întinsă pe obraz, întinsă și pământie, fără un strop de viață. Nastasia se trezi în casă cu un tip de ascet uscat, cu ochii când măriți și arzători, când de o liniște care înspăimânta. Se părea că trec din extaz într-o pace soră cu moartea.

Nu se învoi în ruptul capului să rămână Nastasia acasă să-l îngrijească.

– Dacă nici doctorul nu știe ce să-mi dea să-mi treacă, de ce ajutor mi-ai putea fi tu? zicea el. O să-mi treacă, n-avea grijă, fiindcă nu poate fi nimic serios. Afară de cap, nu mă doare nimic. Și nici capul totdeauna.

Rămânea astfel singur, numai cu servitoarea la bucatărie. Avea două fotografii de ale Nastasiei: una de la terminarea Școlii Normale, ca absolventă și alta de la cununie. De la cununie mai avea una și cu ei amândoi, dar revizorul nu se atingea de aceea. Lua pe celelalte două, le pune pe măsuta de lângă canapea și se uita la ele cu ceasurile. Din zi în zi părea că devine mai impresionat privindu-le și, uneori, scotea câte-un geamăt, ca și când l-ar înjunghia cineva, alteori îl napădea plâns viforos, care-l cutremura tot. De câteva ori servitoarea venise înfricată din bucatărie și asculta la ușă. Dar, oricât se apropia de ușor să n-o audă, el o auzea și se stăpânea îndată.

– Doamnă, i zise fata într-o seară Nastasiei, nu știu ce are domnul. Mi se pare că are dureri mari. De câteva ori mi s-a părut că plânge și geme greu.

Văzându-i ochii înroșiți se gândi și Nastasia că el, rămânând singur, ar plânge și se hotărî să-i mai aducă un doctor. Cine știe ce dureri mari va avea și doctorul acesta bătrân, pe care-l aflase mai aproape de ei, nu-i în stare să i le calmeze.

Îl consultă și pe Vasile, însă el nici nu voi să audă.

Era o zi însorită de primăvară timpurie și mincinoasă, cum sunt uneori la începutul lui april și revizorul, după două săptămâni, părea

că-și revine la sine mai întâi. Simți de dimineață că are poftă de mâncare și că începe să i se împrăștie durerea de cap, deși de două zile nu mai luase nici un calmant.

– De-acum o să mă fac bine, zise el, nu mai e nevoie de nici un doctor. O să-l rog și pe al nostru să-mi facă socoteala și să nu mai vină. De mâine o să încep a merge la birou.

Și glasul îi era schimbat, mai moale, mai plin de duioșie. O urmărea mereu cu privirile pe Nastasia și, prinzându-i-le un moment, femeia își aduse aminte de privirile lui fine de adorație din anul prim al întâlnirii lor la aceeași școală.

Încă vorbind ei sosi și doctorul, care păru mirat de îndată ce-l văzu.

– Mulțumită Domnului! În sfârșit văd că ești mai bine.

– Sunt, de-acum bine de tot, domnule doctor, și vă sunt foarte recunoscător.

Bătrânul protestă ridicând brațul.

– În cazul dat n-am știut să fac nimic, nu ai pentru ce-mi fi recunoscător.

Îi pipăi pulsul, îi măsură temperatura.

– În sfârșit totul e normal, har Domnului! Trebuie să știți că nici azi nu-mi pot da seama ce boală ai avut. Noi doctorii, dacă suntem cinstiți, trebuie, de altfel, să recunoaștem, că știm puțin. Natura are ascunzișuri în care noi nu vom putea pătrunde niciodată. Oricât de stranie s-ar părea în gura unui doctor părerea, sau mai mult impresia pe care i-am comunicat-o doamnei Nastasia, mă văd silit să rămân pe lângă ea. Altă explicare mai apropiată de adevăr nu văd nici azi.

– Dar ce explicare i-ați dat?

– N-am văzut așa simptome fără nici o cauză organică internă ca la dumneata decât la copiii deochiați.

Revizorul avu un zâmbet larg care-i lumină sinistru fața slabă.

– Credeți în deochi?

– Nu e nimic de râs. Și deochiul nu-i decât un fel de hipnotism instantaneu. Dacă n-ai trăi de mai mulți ani cu doamna Nastasia aș putea presupune că te-a deochiat domnia-sa, deși cred că deochiul dumnisale nu poate fi primejdios, glumi doctorul.

– Domnule doctor, vorbi revizorul, acum, că nu mai am nimic, îmi dau seama că eu te-am îndus în eroare fără să-mi dau seama.

– Cum așa?

– Nu m-a durut capul, ci altceva.

– Vorbești serios?

- Foarte serios, dar numai de azi îmi dau și eu seama.
- Și ce crezi că te-a durut?
- Inima!
- Vorbă să fie! În boli de inimă sunt specialist, n-ai avut nimic cu inima. Și dacă te-ar fi durut inima, cum ai spus că te doare capul? O localizare greșită, care se obicinuiește mai ales la copii.
- Și totuși acum sunt sigur că m-a durut inima!
- Doctorul înălță din umeri.
- Siguranța dumnilale nu face decât să-mi crească nedumerirea mea.
- Toată vremea am simțit un fel de leșin, o greață, care nu mi-a îngăduit să mănânc nimic.
- Așa ceva nu vine de la inimă, dragul meu, ci de la stomac, sau de la durere de cap. Mai vine, este adevărat, și de la deochi. Copiii deochiați, pe lângă aprigi dureri de cap, au și vărsături. Inima! La bolile de inimă mă pricep eu ... Afară dacă nu vorbești la figurat!
- Nastasia ieșise după treburile îndată ce intrase doctorul.
- Dar chiar acesta e cazul, domnule doctor! Am avut o mare supărare.
- În oficiu, cred.
- Da, în slujba mea de revizor. E adevărat că m-a luat cu dureri de cap!
- Iată pentru ce am ținut eu cu orice preț la independența mea. Toate cluburile politice locale mi-au făcut propuneri, venind la putere, începând cu oferte de medic de circumscripție aici în oraș, până la aceea de prim medic al orașului sau al județului. Dar nu am voit să primesc nimic. Nu voi să atârî de nimeni decât de știința mea și de Dumnezeu. Mai ales între împrejurările de la noi, unde sunt o mie de inspectori și parainspectori, pe care nime nu-i poate mulțumi niciodată și care destitue și transferează pe slujbașii de toate categoriile, ca la un joc de șah figurile. Am auzit pe mulți plângându-se de mizeriile birocratismului și centralismului din țara noastră ...
- După un restimp de tăcere, adause:
- Totuși mă mir! Dumneata ai fost un om robust, cu nervi sănătoși, cum se poate să te superi așa de tare pentru mizeriile din oficiul dumnilale? Mi-ai părut mereu un om cu judecată solidă. O reacțiune atât de puternică, dintr-o supărare la birou, nu-mi pare verosimilă la un temperament ca al dumnilale.

– Am un punct foarte vulnerabil, domnule doctor, cât eram de masiv, acum îmi pare că nu mai sunt decât umbra mea. Țin extrem de mult la nevastă-mea.

Doctorul îl privi năucit. Ce avea nevasta lui cu supărarea aceea din birou, la revizorat.

– E firesc să ții. Și eu țin. Cu atât mai vârtos dumneata care ai de soție o femeie de o frumusețe rară. Tot orașul vorbește ...

Revizorul tresări:

– Despre ce vorbește?

– Despre frumusețea doamnei Nastasia și despre modestia ei! Multe femei se miră cum s-a ascuns în străduța asta a noastră de la periferia orașului.

– Despre alte vorbe n-ai auzit dumneata?

– Nu! răspunse mirat doctorul.

– Ei bine, nici eu n-am auzit până de curând, când canalia străzii, invidioasă de frumusețea neveste-mii, a început s-o calomnieze ... Eu am auzit ... la mine în birou, și încă de la un prieten.

– Dar cine se mai uită azi la gura lumii, domnule revizor? Mai de mult, în tinerețea mea, se vorbea rar cu subînțelesuri despre o femeie, dar când se vorbea era și motiv. Azi numai e valabil proverbul că de unde nu-i foc nu iese fum! Iasă și din piatră seacă! Atâtea interese personale se încrucișează azi în societatea noastră, încât nu m-aș mira dacă aș auzi pe copii calomniindu-și părinții! Și, din motivul acesta, e neasemănat mai bine să rămâi independent. N-ai o plată fixă, e adevărat și, în nesiguranța de azi, un salariu fix e de o mare importanță, să știi de la mine care nu-l am; câștigi însă cât dă Dumnezeu, dacă nu plouă, picură totuși, dar vorba e că pe un liber profesionist nu-l calomniază nime, nu râvnește nime la situația lui pentru că știe că nu i-o poate lua. Dar nu-ți bate dumneata capul cu vorbele rele ale altora și, mai ales, nu le pune la inimă. Ești om nou în oraș, încă nu cunoști societatea noastră.

– Nu o cunosc prea mult, nu suntem nici de-un an aici!

– Vezi bine, știu eu când ai venit. N-ai de unde s-o cunoști, de aceea să știi de la mine: suntem un neam blestemat! Unde se adună doi-trei, calomniază pe al patrulea. Să nu apuce unul o situație mai înaltă, mai ales să nu ajungă la una mai bine plătită, că prietenii sunt gata să-l tragă în toate noroaiile. Suntem grozav de invidioși și plini de lăcomie. O să vezi dumneata mai târziu, acum ești abia la început! Omul cuminte nu ia seama azi la gura lumii.

– Dar închipuie-ți, domnule doctor, ce cutează să spună despre nevastă-mea: că ea m-a făcut revizor, tocmai pentru că e frumoasă. Că ea ar fi intervenit la un inspector. Și Nastasia nici n-a văzut încă Bucureștii! Și avem martori familia Petrișor că la București am plecat eu singur, iar nevastă-mea acasă. Totuși zvonul persistă că am plecat amândoi să lucrăm împreună.

– Și ... pentru atâta lucru te-ai îmbolnăvit dumneata de-o boală misterioasă? Haida de, nu mai fi copil!

Revizorul șovăi o clipă:

– Eu așa cred, dar în sfârșit nu pot fi sigur.

– Dintr-un astfel de zvon n-ar putea să se resimtă mai grav decât un om care suferă funcțional de gelozie gravă, nicidecum un om sănătos, perfect convins că femeia lui e cinstită. Iar pe dumneata eu te-am crezut mereu un om perfect sănătos.

Fraza aceasta i se întipări în mintea revizorului: «Un om care suferă funcțional de gelozie gravă». Ce putea însemna cuvântul «funcțional» în cazul dat? Dar nu îndrăzni să ceară lămuriri de la doctor.

În clipa aceea reveni și Nastasia.

– Nu știu dacă ți-a spus soțul meu ce are de gând? întrebă ea. Vrea, de mâne, să meargă la slujbă.

– Evident că nu poate fi decât o dorință.

– E și voință, domnule doctor, zise Vasile Albu.

– O voință pe care o vom clătina numaidecât. Ridică-te te rog și vino cu mine.

– Unde? se miră revizorul.

– Nu departe! Numai aici în fața oglinzii. Sunt sigur că de două săptămâni nu ți-ai văzut fața. Așa! Poftim! Spune acum: ai cuteza să mergi cu mutra asta la birou? O să-ți dau un certificat pentru prelungirea concediului.

Doctorul îi făcu certificatul, își luă onorarul, mulțumi, bucurându-se că nu mai era nevoie de el, și ieși spunând:

– Încă zece zile vei rămânea acasă.

Abia ieși bătrânul și revizorul zise:

– Închipuie-ți, el nu auzise încă nimic!

– Cine?

– Doctorul.

– Și ce să audă?

– Ceea ce se vorbește în oraș despre tine.

Nastasia îl privi speriată.

– Cred că nu-i vei fi spus tu?

– Dimpotrivă, i-am spus! Mai bine să audă de la mine decât de la altul. Eu știu cum să prezint chestiunea!

Femeia îl privi întristată.

– Dar e absurd ce faci tu, Vasile! Eu credeam că nu erai în toată firea, datorită febrei, când ai anunțat cum vei combate tu zvonul și acum ... ai și început. Nu știu ce să cred despre tine!

– Ai încredere în mine, Nastasia, și nu te teme de nimic. Știu ce fac!

– Dar înțelege o dată că eu n-am de ce mă teme. N-am săvârșit nici un lucru rău și conștiința mi-e liniștită. Ceea ce faci tu e o prostie, la care nu mă așteptam de la un om cu scaun la cap.

– Pentru ce crezi asta?

– Pentru că, dacă vei începe să explici la toată lumea, îi vei face pe oameni să creadă că noi avem ceva de ascuns. Nu înțelegi că ar fi ca și când te-ai scuza înaintea altora de vorbele Anei Duma?

– Eu sunt cu totul de altă părere. Cred că e metoda cea mai bună de-a înfrânge clevetele Anei.

– Tu spui că ai auzit de mai demult insinuările colegei mele, zise Nastasia căzută pe gânduri. Dacă crezi că metoda ta e cea mai bună, pentru ce nu ai pus-o în aplicare îndată ce ai auzit zvonul? Spui că l-ai auzit, de mai demult, de la fostul subvizor.

Vasile Albu rămase încurcat, neștiind ce să răspundă.

– Ascultă Vasile, eu mă tem că altceva ți-a adus în cap metoda asta. Dacă ar fi ce cred eu, ar fi ceva foarte grav, aproape ireparabil. Mă tem că tu vrei să te mințеști pe tine însuți, convingându-te că eu n-am fost la inspectorul. Dacă ar fi așa, ar însemna că tu nu mai crezi în nevinovăția mea. Țin să te previn că acesta ar fi ceva foarte grav pentru relațiile dintre noi doi. N-am mai putea fi ceea ce am fost până acuma.

Bărbatul avu o tresărire și-și plecă ochii în pământ.

– Eu ți-am spus cîstit tot ce am făcut și aștept de la tine să mă crezi pe cuvânt. Un lucru pot să ți-l spun de pe acum: dacă m-ar paște vrodată gândul să te înșel cu cineva, poți fi sigur că acela nu ar fi scârbosul acela de inspector bătrân. Te rog, deci, să-ți bagi mințile în cap și să consideri episodul acesta din viața noastră ca inexistent.

X

După zece zile revizorul se duse din nou la slujbă. Se restabilise în vremea asta, încât aproape nu se mai cunoștea că fusese bolnav. Ceva nou totuși ducea cu sine, pe lângă seriozitatea lui de mai înainte: o nesiguranță în priviri, în mișcări și, în restimpuri, câte-o pauză în care condeiul îi înțepenea în mână. Schimbarea fu numaidecât observată în birou, și personalul subaltern șopotea adeseori, mai ales cele două dactilografe, când vedeau cum îi amorțește condeiul între degete.

Vasile Albu se simțise într-adevăr rău în după-amiaza zilei când aflase harta aceea a capitalei. Purtase, de vro trei zile, pe picioare, un început de gripă, fără să se plângă nimănui, până îl răzbise durerea de cap și leșinul acela de la stomac, provenit din febra mare. Nu era omul care să se plângă pentru atâta lucru. Mai purtase el pe picioare și alte dăți astfel de indispoziții. Dar, după ce aflase harta și bănuise că nevăstă-sa a fost la București, așa cum umbla zvonul, revizorul se bolnăvisese în toată legea. După mărturisirea Nastasiei simțise o prăbușire internă, ca și când el ar fi rămas deodată fără nici un razim, gol pe dinlăuntru, găunos ca o scorbură putredă. Avusese senzația că a pierdut-o pentru totdeauna pe Nastasia.

De când s-a căsătorit cu ea teama nedeslușită că va pierde-o într-o bună zi, nu-l părăsise niciodată. Uneori bătea mai încet din aripi, alteori fâlfâia amețitor. Gândul că ce a putut-o determina pe Nastasia să se mărite cu el, era mereu treaz. Mai bătrân decât ea cu zece ani, ciolănos și greu, cu o față colțuroasă, zăvorât sufletește, ursuz, cum ar fi putut să-i placă Nastasiei de el? Gândul îl tortura, neîncrederea în el însuși sporea. Orice ocazie, când dăscălița putea fi admirată de alți bărbați, pentru el era un chin. Mereu se temea că ar putea să-i placă de altcineva! Își dăduse mai târziu seama că rezistența lui la umblarea după revizorat se datora în primul rând chiar acestei temeri. În sat rar avea Nastasia prilej să vadă alți tineri, la oraș îi va întâlni zilnic.

Uneori i venea să se judece pe sine însuși, să se condamne, pentru ce s-a însurat cu o femeie așa de frumoasă. Dacă el nu i-ar fi făcut propunerea, desigur că ar fi putut trăi mulți ani în aceeași școală, continuându-și viața aceea de adorație, care în forma ei de atunci, nu se va mai întoarce niciodată! Pentru ce a frânt farmecul acela? Poate că el nu era vrednic să trăiască real un vis atât de frumos. Nu numai exteriorul, dar structura lui spirituală, nu avea nimic asemănător cu

sufletul luminos al Nastasiei. Pentru ce a forțat să frângă marea taină care începuse să-i îndulcească viața lui stearpă de mai înainte?

Adeseori se frământa așa, după căsătorie. Dar de fiecare dată nu avea decât un singur răspuns: nu putuse face altfel! Era în preajma unei comori pe care trebuia să pună mâna! Și, de când a pus-o, trebuia să se teamă mereu să nu i-o răpescă altul.

Se întreba dacă este el cu adevărat un egoist atât de feroce? Dar era egoism, sau era însăși iubirea pe care el nu o cunoscuse, nici nu o bănuise înainte de a cunoaște pe Nastasia? Adorarea aceea, care-l lăsa mut în fața ei, era iubirea, sau pornirea omului lacom? Dar cum putea fi lăcomie, când el nu cuteza să o atingă nici cu degetul cel mic? Când, și după cununie, orice gest de apropiere îl aștepta de la ea, ca un câne bătut, care așteaptă un semn de la stăpânul său? Dar dacă era iubirea, pentru ce se gândea numai la el? Era plin de ființa ei, dar se gândea numai la el. Dacă era iubire ar fi trebuit ca, atunci când ea își arătase dorința de a se muta la oraș, să nu mai fi așteptat insistențele ei, ci să se fi făcut el luntre și punte pentru a-i împlini dorința. Să se fi gândit să-i facă ei o plăcere, nu lui!

Vasile Albu se luptase adeseori, după cununie, cu asemenea frământări și nu putea ajunge decât la concluzia că el n-a avut încătrău: trebuia s-o ceară de nevastă! Numai putea trăi fără de ea! Îi intrase în suflet, în viață, cu puterea unui farmec fără de care viața nu mai plătea nimic.

Când aflase harta capitalei și simțise prăbușirea aceea interioară, după mărturisirea Nastasiei, el nu se gândise, iarăși, decât la el. Nici adierea gândului că o ofensează pe soție cu astfel de presupuneri, nu-i venise. Crezuse că Nastasia l-a înșelat, pentru a-i veni în ajutor la numirea lui de revizor și nu simțise degradarea, prăpastia, în care-și cobora pe nevastă-sa, ci simțise numai nenorocirea lui. În zilele negre din celea două săptămâni, își spusese adeseori: «Sunt un monstru! Cum nu pot simți că stropesc cu noroi chipul ei îngeresc? Ar trebui să nu cred numai pentru a nu o murdări pe ea!»

Din mustrarea aceasta amară nu putuse ieși decât la gândul să se convingă pe el însuși că nu era adevărat drumul femeii la București, tot încercând să convingă pe alții. Își făcuse un plan strălucit de combatere a zvonului, pentru a se minți pe sine însuși. Rămăsese tâmpit de mirare când Nastasia îi arătase că-l înțelesese, că știa unde voia să ajungă cu metoda lui. El era atât de sigur pe ea, în căutarea deznădăjduită a unei scăpări, încât în ziua în care-i spusese femeii că se simte bine și că va merge iar la birou, era sigur că se va convinge

pe sine însuși de nevinovăția Nastasiei. De aceea și putuse să-și ridice iar ochii la ea, în aceea adorare mută de odinioară. Da, se va convinge că nu se întâmplase nimic!

Dar schimbul de cuvinte cu doctorul îi pusese iarăși plumb pe suflet. «Dintr-un astfel de zvon n-ar putea să se resimtă mai grav decât un om care suferă funcțional de gelozie gravă», îi spusese doctorul. Fraza i se întipărise adânc în memorie. Nu putea înțelege bine cuvântul «funcțional» în cazul dat. În zilele următoare îi căutase înțelesul în diferite dicționare. Văzuse că *funcțional* are același înțeles cu *structural*. Un lucru ce intră în însăși structura noastră, care face parte în mod firesc din felul cum funcționează facultățile noastre firești.

Așadar, siguranța lui în greșeala Nastasiei provenea la el dintr-o gelozie structurală? Era el din naștere o ființă geloasă și iubirea lui pentru soție era nedespărțită de gelozie? Sau era mai mult gelozie decât iubire? Ori aceste două sentimente erau nedespărțite?

Multă vreme nu putuse ajunge la nici un rezultat în noua lui frământare. Revizorul era un om cu sufletul opac, puțin maleabil la frământările launtrice. Nu prea putea duce un examen de conștiință până la sfârșit. Gândul i se risipea obosit. Un lucru totuși înțălăsese: dacă nu era de vină decât «gelozia lui structurală», era salvat! Cu aceasta se va putea el război, și va putea-o birui!

Mai ales după convorbirea cu Nastasia, după ce plecase doctorul, revizorul, înfricat de ce-i anunțase ea, își dădea toată silința să creadă că femeia nu săvârșise într-adevăr nimic rău și că de vină era gelozia lui.

Acest lucru îl încerca, aceeași convingere o urmărea și de când începuse să meargă din nou la birou. Își spunea că el nu era decât un om necioplit, dărăburos, un spirit mărgenit, care n-are decât câteva idei; că trebuie să se silească să înțeleagă rațional drumul Nastasiei și vizita la inspectorul; că nu trebuie să mai lase să-l urmărească ideea aceea fixă, care o degradează pe soție și-l nenorocește pe el.

Uneori reușea și atunci putea lucra ca mai înainte, își putea concentra gândurile. Prin încordarea puterii de voință, prin conștiința că o umilește pe Nastasia, reușea uneori să-și adune gândurile și să lucreze ceasuri întregi.

Dar, când nici nu se aștepta, din subconștientul său se ridica din nou teama, apoi însăși certitudinea răului.

Acestea alternări de stăpânire de sine și de pomiri instinctive îi dăduseră nesiguranța în priviri, în gesturi, în mișcări, aerul acela nou

pe care-l adusese în birou după boală și care fusese numai decît observat de subalternii lui.

În pauzele mari, cînd condeii îi încremenea în mînă, cerca să combată în feliurite chipuri siguranța vinei Nastasiei, ce i se ridica din adîncurile ființei. Uneori își zicea că gîndul e absurd și din motivul că Nastasia nu a fost niciodată o femeie senzuală și trebuia, își spunea el, să fie cineva așa, pentru a cădea într-un asemenea păcat. Ea, după cît își aducea aminte, era destul de rece chiar între mîngăierile lui. Era o femeie mai mult spirit decît materie. Alteori își spunea că, în caz că l-ar înșela, nu ar face-o pentru toată lumea, decît cu un om frumos, de care i-ar plăcea. Nu spusese acest lucru ea însăși? Mai încerca să se convingă spunîndu-și că nevasta lui era și acum nevinovată ca o copilă, ceea ce n-ar putea fi dacă ar fi greșit cu omul acela. Nastasia se purta cu el și acum, ca mai înainte, cu aceeași sinceritate. E adevărat că o umbră de tristețe rămînea mereu în privirile ei, dar acest lucru era firesc cînd știa cu ce o putuse bănuî el ...

Continua așa pînă ce băga de seamă că, tot căutînd argumente să închidă glasul acela ce venea din adîncurile lui nechemat, nu făcea decît să o strophească tot mai mult cu noroi pe soția sa. «Sunt un monstru» își zicea el din nou cu disperare și prin sforțări supreme se apuca iar de lucru.

Nu mai putea să-și smulgă din ființa lui pumnalul acela? Nici un argument rațional nu mai avea nici o valoare pentru el? Era, la urma urmelor, un tîmpit care nu mai poate scăpa de ideea lui fixă?

Îl cuprindea o spaimă de moarte de sine însuși și, uneori, se ridica brusc de la birou, se îmbrăca, și ieșea să umble pe străzile orașului fără nici o țintă.

Suferința i se zugrăvea tot mai mult în priviri, în liniile feței și nesiguranța în gesturi, în mișcări, creștea.

«Da, se pare că sunt o ființă în mod structural de-o gelozie gravă», își zicea el, uneori, oftînd adînc. «Am o idee fixă».

Deși îi promisese Nastasiei să nu se mai gîndească la metoda lui, îndată ce întâlnea pe cineva cunoscut, începea să combată zvonul răspîndit de Ana Duma și să explice că ea nu putuse vedea în București pe nevastă-sa, care n-a pus piciorul în viața ei în capitală, ci a văzut pe o dascăliță care seamănă foarte mult cu Nastasia, inducîndu-l chiar pe el în eroare. Povestise lucrul acesta mai întîi chiar la el în oficiu, înaintea subalternilor, încă în prima zi după reluarea slujbei. I se păruse că, altfel, zadarnic s-ar apuca de lucru, cum ochii tuturor erau ațintiți asupra lui, îndată ce intrase în birou.

Realitatea era că slujbașii din revizorat nu-l priviseră mai deosebit decât ar fi privit pe oricare dintre ei dacă ar fi lipsit peste trei săptămâni. Îl urmăriseră din ochi până intrase, până își depusese paltonul, văzuseră o schimbare la el, de care nu se prea mirau știind că a fost bolnav, apoi își văzuseră de lucru. Dar el avea mereu senzația, dureroasă, că nu-l mai slăbesc din ochi și nu se eliberase de ea decât după ce le povestise ce-și pusese în gând.

Slujbașii se miraseră nu de ceea ce le istorisea, căci versiunea aceasta, mai puțin fata aceea din Buzău, o mai auziseră. Ea circula pornită de dezmințirile Nicăi. Se mirau pentru ce revizorul le-o spunea numai acum, deși zvonul umbla de vro două luni și era și învechit acum, începând să iasă din circulație, să facă loc altora mai proaspete. Dar își ziceau că revizorul poate că a auzit de el numai acum și trecuseră repede la ordinea zilei. Nu-l prea crezuseră de la început, mai ales bărbații. Erau toți învățători tineri, detașați aici și, într-o măsură oarecare, toți erau îndrăgostiți de Nastasia. Când pornise mai întâi zvonul acela în birou, îl aduseseră cele două dactilografe și bărbații îi rezistaseră de atunci. Știau ei cine era Ana Duma! Numai cele două femei fuseseră pornite de lămuririle revizorului, întrebându-se ce nevoie mai avea să vină atât de târziu cu lămuriri, încredințându-se că o facea nu fără motiv. Ele povestiseră și altora ce le spusese în birou Vasile Albu.

Și tot așa făceau și ceilalți cunoscuți, cărora revizorul ținuse să le explice pe ce s-ar fi putut întemeia calomnia Anei Duma. Așa că, la vro două săptămâni după revenirea lui la birou, orașul vorbea din nou despre intervenția Ancii pentru revizorat, în versiunea dată de Vasile. Devenise din nou actuală chestiunea care era pe cale să treacă între vechituri. Se întâmpla ceea ce-i prezisese Nastasia: a atras el însuși atențiunea lumii din nou asupra ei. Și, din insistența prea mare a revizorului asupra aceluia zvon, câțiva dintre cei cari stimau mai mult familia Albu, începură să aibă abia acum o bănuială.

Nastasia nu știa ce face bărbatul său. Era mulțumită că nu-i mai amintea de incidentul acela, până când într-o zi veni la ea, ca o volbură, Nica.

– Trebuie să cred că bărbatul tău și-a pierdut mințile zise ea.

Nastasia o privi mirată.

– Înțeleg să combată cleветеle Anei înaintea altora! Dar să vină la noi, la mine și la bărbatul meu, cu asemenea intenții, nu poate fi faptă de om sănătos. Nu știm noi cum s-au petrecut lucrurile? N-a plecat el

de la noi singur la București? N-ai rămas tu la noi? Nu am spus eu toate acestea în societate, îndată ce a început să umble gura Anei?

– Vasile vorbește despre asta?

– De când s-a sculat din boala lui, nu face altceva! Cum? Tu nu știi nimic?

– Nu știam! Eu n-am auzit nimic!

– Poate se ferește anume să nu știi, dar te asigur că face o mare prostie. Lumea și începuse să uite. Dar nu e de ajuns că vorbește la frunză și la iarbă, ci i-a trăsnet prin cap să aducă în povestire un element nou. Cică ar fi o fată, una din Buzău, care seamănă leit cu tine, care e în grațiile inspectorului Nae Vasilescu și că pe aceea a trebuit s-o întâlnească în capitală Ana Duma. Închipuie-ți ce fantasmă! Și cu ce scop? De crezut nu-l crede nime, și nu face decât să dea de bănuț lumii cu prea marea lui insistență de a dezminți.

– Dacă porcede cum spui tu, nu știu. La tot cazul admit c-ar fi o prostie, mai ales că el, când a început să umble zvonul, nu i-a dat nici o importanță. De altfel, mărturisindu-ți adevărul, cred că s-a dat prea mare importanță vorbelor unei femei invidioase și răzbunătoare. Am ajuns să mă plictisesc de toată afacerea asta! Mi-e prea de ajuns cât s-a vorbit de ea până acum!

– Ești o femeie cuminte, draga mea, zise Nica neputându-și ascunde o urmă de ironie în voce. Pentru că dacă te-ar interesa, dacă nu te-ar plictisi, acum ar trebui să intri și tu în horă cu dezmințirile.

– Cum așa?

– Se-nțelege, tot vorbind în dreapta și în stânga bărbatul tău, versiunea lui a ajuns și în urechile Anei Duma. Se spune că a sărit înțepată ca de-o viespe – era chiar într-o societate, la un joc de cărți – și ar fi zis: «Ce tot umblă revizorul cu invenții? Eu am văzut carta de vizită a Nastasiei pe biroul inspectorului. Știu că n-am dus-o eu acolo!»

Nica se opri și se uită ascuțit și pânditor la prietena sa. Nastasia o privea ca dintr-o ceață:

– Datorez vizita ta anume acestei vești?

– Nu-nțeleg!

– Ai venit azi la mine anume pentru a-mi spune vorbele Anei?

– Anume ... cum să fi venit anume pentru asta? Am venit să-l determini pe bărbatul tău să-și țină gura. Vorbele Anei le-am spus pentru a vedea cum se pot complica lucrurile.

– Dar nu e nici o complicație!

– Nu, dacă spui că nu te mai interesează.

- Nu din acest motiv.
- Dar pentru care anume?
- Pentru că Ana spune adevărul. Am dat o dată carta mea de vizită băiatului de serviciu al inspectorului.

Nica rămase consternată.

- Va să zică ... ? Și ea rămase cu ochii măriți de așteptare.

- Iată ce este Nica! De când mi-ai adus întâia oară vestea despre clevetele Anei, eu am simțit că tu arzi de dorința de a ști, chiar din gura mea, dacă am intervenit pentru bărbatul meu sau nu. Îmi făceai chiar impresia că ai dori să fie adevărată calomnia. A, te rog nu protesta! Noi femeile avem uneori dorințe ciudate. Atunci, știu și eu de ce? ... Nu ți-am spus. Ei bine, îți satisfac acum dorința! Da, am intervenit la Nae Vasilescu, am fost la el și l-am rugat. Atunci i-am dat băiatului de serviciu și biletul.

Nica o privea uluită.

- Și pentru ce mi le spui toate acestea abia acum?

- Pentru că m-am plictisit de toată prostia asta. Și pentru că i-am mărturisit mai de mult și lui Vasile. Și pentru că voi ajunge să mă plictisesc și de el, dacă mai poate trăi fără a trece peste incidentul acesta din viața mea, incident căruia acum nu-i mai dau nici o importanță, cum nici n-a avut în realitate niciodată una.

- Dar nu a contribuit el la numirea lui Vasile de revizor?

- Cred că nu. Dar chiar în cazul că i-ar fi ajutat, în viața noastră ulterioară n-a putut avea nici o importanță.

- Nu-nțeleg ce vrei să spui!

- Ascultă Nica! Eu n-am dat nimic, nu m-am angajat cu nimic, nu m-am schimbat în nici o fibră a ființei mele prin vizita aceea. Voiam să nu ies bătută de Ana Duma, voiam să ajung la oraș și am intervenit la un superior, fără știrea bărbatului, fiindcă știam că el nu vrea nici să audă de un amestec al meu. Cu un cuvânt am fost și am rămas o femeie cinstită, nu numai în faptă, ci și în gând. Pentru că m-am dus cu hotărârea că, dacă nu se va purta cuvincios cu mine, să-i dau o lecție să n-o mai uite ...

- Și ... i-ai dat? Întrebă cu aviditate Nica.

- N-a fost nevoie. S-a purtat cuviincios. Nici n-a putut să-mi promită nimic, fiindcă el își făcuse referatul către ministru și în el nu-l recomanda și pe soțul meu.

Nica se tulbură și se zăpăci. Nu mai știa unde să privească. Părea că a ajuns într-o capcană.

– Vezi tu, continuă Nastasia, eu i-am spus bărbatului meu întreg adevărul și de aceea pot să ți-l mărturisesc și ție și altora. Oricare ar fi bănuiala altora, nu-mi mai pasă. Mă știu și mă simt curată, cinstită, cum am fost totdeauna și de aceea nu-mi mai pasă de nime. Dar dacă bărbatul meu e preocupat mereu de chestiunea asta, într-o zi m-aș putea plictisi foarte bine și de el. Pentru că viața poate fi umplută cu lucruri cu mult mai valoroase.

Nica se frământa în colțul divanului, păru speriată și zise:

– Bărbații sunt însă mai răi decât copiii, draga mea! Când își pun ceva în cap, nu le mai iasă. Afirmățiunile noastre nu le mai iau în seamă. Rămân cu gogorița lor în cap.

– Vrei să spui că nu ne pot crede?

– Nu știu, nu pot ori nu vor, dar adevărul e că dacă le intră o dată o vorbă rea despre nevestele lor în urechi, nu le-o mai poți scoate cu una cu două.

– Vorbești și tu din experiență?

Din frământarea mare care o muncea de-o vreme, Nica izbugni, pe neașteptate, în hohote de plâns, cari se potoliră numai târziu, între alintările Nastasiei.

– Trebuia să-mi vărs o dată inima, dragă Sâio! N-am înaintea cui! Să știi tu cât sunt de nenorocită!

– Te vorbește și pe tine lumea de rău?

– Da, și încă de când! De îndată ce m-au văzut cu blana aceea! Dar nu de gura lumii îmi pasă mie, ci de traiul de câne pe care-l duc de-atunci cu bărbatul! El nu a vrut să creadă, din capul locului, că ...

Se opri deodată concentrându-și gândurile.

– Ce n-a voit să creadă?

– Că ... o dată m-a favorizat și pe mine norocul la jocul de cărți și am câștigat. Plecând de acasă cu trei mii de lei, să mă întorc cu cincizeci de mii ...

– Prețul blănii?

– Da! Începusem să joc de mai de mult și, într-o bună seară, a dat norocul peste mine. Ei bine, lucrul acesta n-a intrat niciodată în capul bărbatului meu și crede în tot ce se vorbește despre mine.

Nastasia băgase de seamă ezitarea ei de mai înainte, își aduse aminte ce-i spusese la început prietena sa, că blana i-a cumpărat-o bărbatul și se mai gândi și la nedumerirea ei de atunci, pentru ce Nica nu a stăruit mai mult asupra acelei îmbrăcăminte. Tăcu un restimp învăluită ca în ceață, apoi zise cu vocea pătrunsă de simțire și sinceritate.

– Ascultă Nica! Eu ți-am descoperit întreg adevărul în ce mă privește, pentru ce vrei să mă induci din nou în eroare?

– Și de unde crezi că aş avea intenția?

– Din logica lucrurilor, pentru că te văd nenorocită, pentru că chiar tu spui aceasta. Ei bine, eu pentru ce nu sunt nenorocită, nici din cauza zvonurilor, nici pentru că, după toate semnele, nici bărbatul meu nu mai crede în nevinovăția mea? Dintr-un motiv foarte simplu: eu mă știu, mă simt și sunt nevinovată. Pe când la tine nu mai este cazul. De aceea nu poți suporta bănuiala soțului tău.

Nica o privi speriată și izbucni din nou în plâns. Printre lacrimi și suspine spuse frânturi de vorbe. Da, ea nu mai era nevinovată ... Și încă nu de acum, de mai de mult. De când umblase și ea pentru postul de prim-notar județean pentru bărbatul său. Da, de atunci! Într-o după-amiază venise pentru a cincea oară la prefectul. Nici nu-și dăduse seama ce voiește el când o luase în brațe. Era la locuința lui de burlac ... Dar a fost întâia dată și s-a jurat să fie și ultima oară. În ziua următoare, Petrișor avea numirea. Îi spusese ea, în noaptea aceea de destăinui, că o dată i va povesti prin câte a trecut și ea până a reușit Petrișor. La întâmplarea aceasta făcuse aluzie. Dar n-a avut niciodată curajul să-i spună. Apoi au venit greutățile materiale, mobilatul nou al locuinței, când a trebuit să lupte din răspuțeri cu bărbatul său, care era un om foarte încăpățânat. Pe urmă a venit blana. Nici nu voia să audă. Spunea că-i nebună, că vrea să-l ruineze cu desăvârșire. Desperată a stat o vreme la îndoială pe cine să aleagă din trei, cari se oferiseră să i-o cumpere. Pe urmă, din ciudă și răzbunare, față de bărbatul său, s-a hotărât pentru unul ... Lumea și bărbatul său bat câmpii, se gândesc și amintesc pe mai mulți inși, dar ea poate jura în fața Nastasiei, că e unul singur.

Dascălița o ascultă, cutemurată, până la capăt. Nu o putea mângâia cu un singur cuvânt. Nu avea putere nici să-i adie mâna pe păr, sau pe fața ce se ascunsese în poala ei, cum făcuse la prima izbucnire a prietenei. Asculta și înțelegea că în viața Nicăi s-a petrecut ireparabilul. Și o tristețe grea o sugruma. Ca și când nu ar fi fost vorba numai despre viața prietenei sale. Înțelegea acum și mai limpede că Nica cutezase să vină întâia oară la ea îmbrăcată în blestemata aceea de blană, numai pentru că auzise zvonul despre ea și o credea, sau o bănuia, vinovată ca și pe sine însăși. Și că chiar acum a venit numai pentru a vedea ce spune ea în legătură cu carta de vizită despre care pornise zvon nou Ana Duma. Era sigură că s-ar fi bucurat să o știe și pe ea vinovată ...

Ce o frânsese pe Nica aducându-o la spovedanie? Nu mai putuse suporta greutatea păcatului nemărturisit, sau o zdrobise sinceritatea și nevinovăția Nastasiei, în care era cu neputință să nu creadă acum? Dăscălița nu știa ce să creadă. De altfel, în tot timpul crizei nervoase a prietenei sale, ea păru că se gândește la ceva cu mult mai depărtat, la o realitate care o atinsese întâia oară cu aripa: la adevărata durere și suferință omenească. Își dădu repede seama din gemetele Nicăi că, ceea ce cunoscuse ea până acum din durere și suferință, a fost un lucru neînsemnat. Nu a fost în stare să o atingă în profunzimile sufletului. Uită într-o clipă respingerea instinctivă ce o simțise la mărturisirile Nicăi, o luă în brațe și începu s-o mângâie.

– Sărmană prietenă! Suferi mult!

– Îngrozitor! Dar să nu crezi că sufăr pentru că i-am pus și-i pun coarne bărbatului meu, ci pentru că-mi simt rănită mândria mea. Conștiința vinei mă umilește și eu nu pot trăi umilită.

Nastasia o privi cu compătimire:

– Încă nu știi ce vorbești, draga mea! Cum te-ai simți umilită, dacă nu te-ai simți vinovată față de bărbatul tău?

– Nu, nu mă simt vinovată față de el! El m-a adus aici unde sunt, zgârcenia lui, lipsa lui de atenție față de mine și trebuințele mele. Dar mă simt umilită ... umilită ca o zdreanță, pentru că am făcut ce am făcut pentru bani. A, dacă l-aș fi iubit pe omul acela! Dar nu-l iubesc, nu-l pot iubi și, totuși, am ajuns în ghearăle lui. Asta însemnează să te distrugi tu pe tine însăși. Asta ar fi o umilință insuportabilă, chiar dacă n-ar ști și n-ar vorbi lumea despre ea. E destul să o simți singură. Dar la noi o vede și o simte și bărbatul meu. Cred că nu-mi rămâne alt drum decât divorțul. Și ce-i mai umilitor pentru mine: nu eu am vorbit mai întâi de divorț, ci bărbatul.

Nastasia își văzu prietena plină de ură împotriva soțului. Era o nerușinare și o minciună, își zicea Nastasia, să spună că nu-i pasă pentru că își înșela bărbatul. Așa ceva ei i se părea un lucru cu neputință. Dacă ar fi presupus că Nica îl urăște numai pentru că voiește să divorțeze de ea, ar fi coborât prea jos pe prietena sa și nu o lăsa inima. Mai de grabă voia să creadă că e pornită împotriva lui chiar pentru că se simțea vinovată față de el.

– Ascultă, Săio, zise ea, ridicându-se să plece, sunt bărbați cari nu merită să se poarte cinstit cu ei o femeie. Sunt ca niște brute, cari nu

pot fi susceptibili^{*} la nici o delicateță. Eu cred că noi nu ne mărităm pentru a ajunge niște roabe, niște ființe exploatate. Eu cred că avem ca și ei, dreptul la întreaga noastră libertate. Iubirea noastră se țese din mici atențiuni, din multă simțire și delicateță ce ne-o arată bărbații. Eu sunt furioasă pentru că n-am nimerit nici cu cel de al doilea. Știi ce crede tipul acesta? Pentru că îmi cumpără unele lucruri, e de părerea să nu mai văd pe nime, să nu mai întâlnesc pe nime, să nu mai umblu în societate ... Să ... fiu mulțumită că l-am întâlnit pe el! Închipuie-ți, ce dobitoc! Și nu-i nici frumos, nici tinăr, mi-e și scârbă când mă gândesc! Dar, când m-am decis pentru el din răzbunare față de soțul meu, am crezut că-l iau pe cel mai inofensiv. Erau alții mai tineri și mai frumoși, cari ar fi voit să mă servească. Dar mă temeam să nu fie prea pretențioși și încrezuți. Când colo, s-a întâmplat chiar contrarul! Să știi că am de gând să divorțez de notarul și să mă mărit cu un adorator al meu. Îl iubesc puțin. E tânăr, bogat și om cu situație. Celui de azi o să-i dau cu piciorul. Prea mult m-a umilit!

Nastasia ascultă zăpăcită, nemaiînțelegând nimic. O femeie ca Nica o făcuse pe ea să simtă marea durere și suferință a vieții? Sau, doar, nu era în toată firea nici acum?

– Mi se pare că spui prăpăstii, Nica!

– Nicidecât! În iadul din casă nu mai pot trăi! Bărbatul mă crede o femeie pierdută și nici nu se mai uită la mine. De altfel, a și înaintat procesul de divorț – pare că ți-am spus? Eu pornesc pe-un drum, dragă Săio: pe acela al libertății și independenței ...

– Păi, dacă spui că te căsătorești din nou cu altul ...

– Da, însă nu ți-am spus, că numai pe lângă o condițiune pe care i-am pus-o și el a acceptat-o: fiecare să avem deplină libertate și, când nu ne-am mai înțalege, să ne despărțim fără nici un scandal.

– El știe de ...

– De traiul meu de azi? Știe și e foarte încântat că mă poate scăpa. Simt de pe acum că încep să ajung cu totul liberă ... Știi, Săio, senzația aceasta o am abea acum după ce m-am spovedit ție. E nevoie ca o femeie să nu mai țină seama de nici o convenție socială, pentru a se dezrobi cu adevărat. Cu alte cuvinte să ajungă singură stăpână pe faptele sale, pe viața sa.

– Repet că spui prăpăstii. Nu știi ce vorbești. Treci printr-o grea criză.

* susceptibili = aici cu sensul de sensibili (n.ed.).

– Am trecut! De-acum pot să-mi văd liniștită de viață. De altfel presimțeam eu de mult, de fată tină, că toate convențiile sociale, morale și celelalte sunt nimicuri în fața dreptului fiecărui om de a-și trăi viața.

– Și eu sunt de credința că viața este dată ca să o trăim. Dar eu înțeleg altfel lucrurile!

– Cum le înțelegi?

– Să o trăim în marginile puterilor proprii. Eu, când aș ajunge să mă despart de Vasile, nu mi-aș putea închipui să mă întrețină cineva. Nici acum nu trăiesc din binefacerile nimănui. Eu muncesc, am o slujbă pe care o iubesc. Nu înțeleg să fiu independentă și să fiu avizată^{*} la banul altuia. O astfel de independență nici nu poate exista, zadarnic alergi după ea.

– Mentalitate de funcționar, draga mea, de femeie salariată, de femeie intrată în rândul bărbaților! Cine a mai introdus și tipul de femeie-funcționară în lume n-a știut că prin aceasta va perverti sufletul femeiesc. Eu cred că femeia nu-i făcută pentru muncă și slujbă.

– Dar pentru ce?

– Pentru a se bucura de viață, de scurta noastră existență.

– Credeam că-mi dai, cel puțin, alt răspuns.

– Care?

– Că e făcută să fie mamă, să-și vadă de casă, de bucătărie, dacă nu are o slujbă.

– Tu te-ai gândit vrodată să ai copii? o întrebă brusc Nica, tuguindu-și buzele.

– Nu m-am gândit nici să am, nici să n-am! răspunse mirată Nastasia. Cred că aici noi nu avem nici un amestec. Lucrează firea.

– Nu-mi închipui să fii așa de găsculiță cum te arăți. Ei bine, eu n-am voit să am copii și nu am, nici nu voi avea. Iată, sunt sinceră. Tu însă faci pe mironosița. Știu că nici ție nu ți-ar conveni. Ce ai mai face cu școala?

Nastasia rămase zăpăcită: nu-și pusese niciodată problema copilului. Dar se poate ea pune? A, se va gândi la asta pe îndelete! Parcă ar fi o problemă esențială în viață.

– Mai sunt învățătoare cari au copii și nu le elimină nime din învățământ, răspunse ea rece. Nu o putea ierta pe Nica: intrase într-o chestiune prea intimă, așa fără nici o pregătire și nici o îndreptățire.

^{*} avizată = aici în înțelesul de abonată (n.ed.).

Se despărțiră într-un chip nefiresc și Nastasia rămase cu o greutate pe suflet.

După cină îi spuse soțului.

– Cred că de-acum suntem chit! Eu nu mi-am ținut cuvântul de a nu interveni pentru revizorat, tu nu ți-ai ținut promisiunea de a nu mai vorbi de episodul acela, recurgând și la idioția aceea cu domnișoara din Buzău. Sunt exact informată că ai spus-o și la frunză și la iarbă. Un lucru aproape uitat, l-ai pus tu în circulație din nou. Explicarea nu poate fi decât una singură.

Revizorul tăcea cu ochii în pământ. Nu bănuise că nevasta-sa va afla despre punerea în aplicare a «metodei» lui.

– Recunoști că ți-ai călcat și tu promisiunea.

– Recunosc.

– Atunci nu ne mai datorăm nimic unul altuia și putem începe o viață nouă, întemeiată pe încredere desăvârșită unul în altul. Poți să crezi în viitor în cinstea mea de totdeauna? Te întreb pentru că flecăreala ta – tu, care ești un om așa de tăcut, ai ajuns un limb! – dovedește un singur lucru: Că până acum nu ai crezut în nevinovăția mea și ai tot încercat să acoperi o greșală inexistentă decât în conștiința ta. Pentru tine ai scornit povestea asta, nu pentru alții! Află acum că Ana Duma a văzut pe masă la inspectorul Nae Vasilescu chiar carta mea de vizită, așa că toată povestea ta cu Dora^{*} Negru, cu fata aceea ce-mi seamănă, a căzut în baltă. Te-ai făcut ridicol și pe tine și pe mine.

El întrebă cu mare silă.

– Cine ți-a spus de carta de vizită?

– Nica. Ana spune la toată lumea pentru a răsturna povestea ta. Și, în cazul dat, ea are dreptate, nu tu.

– Ți-ai trimis tu carta de vizită la ...

– Desigur! De unde avea să știe pe cine trebuie să primească?

Fața revizorului se făcu cenușie.

– Ascultă Vasile, îți spun o vorbă ca o sută: dacă tu nu crezi în nevinovăția mea, nu mai putem trăi împreună.

O privire de gheață o întrebă:

– Cum?

* Dora în loc de Rada (n.ed.).

– Nu mai putem trăi împreună. Căsătoria e sinceritate și încredere împrumutată. Dacă nu-i așa, nu mai are rost și trebuie să urmeze divorțul.

Revizorul se ridică scârbit parcă de la masă. Facu câțiva pași, cu mâinile la spate, prin cameră. Apoi se opri și începu să-i vorbească pe un ton care se urca mereu, ajungând să urle cuvintele ultime.

– Iarăși prietena ta, iarăși Nica! Pretutindenea ea! Pentru că divorțează ea, ți-a băgat în cap să divorțezi și tu! Să ajungi femeie modernă ca ea! Dar îți interzic de azi încolo să o mai primești în casa mea! Dacă o aflu o dată aici îi dau cu piciorul: înțelesu-m-ai? Nu vreau ca nevastă-mea să se mai întâlnească cu o ... Nu permit! Înțelesu-m-ai?

– Poruncești, nu permiți, interzici! Dar cine ești tu? Împăratul?

Nastasia i vorbi cu glas înăsprit, privindu-l dintr-o foarte mare înălțime. Apoi se ridică și părăsi odaia.

XI

Cuvintele Nastasiei, tonul cu care-i vorbise, felul cum părăsise camera, cu trupul drept, cu capul repezit pe spate, cu pasul hotărât, fu ca o lovitură de măciucă pentru Vasile Albu: așa cum pleca acum, ar putea să plece o dată pentru totdeauna! Convingerea aceasta i se împlântă ca un pumnal în suflet, nimic și nime nu o mai putea scoate de acolo.

El se trezi ca dintr-o mare buimăceală, în care se cufundase până acum. Groaza ce simți că ar putea-o pierde pe Nastasia trezi parcă însăși adâncurile firii sale și ele risipiră toată zgura, toate negurile de la suprafață. Avu senzația omului care, săpând în pământ după un obiect ascuns acolo, după multă osteneală nimerește cu târnăcopul în el, îi simte prin unealtă tăria și-i aude sunetul plin, metalic. Pentru săpător nu mai are nici o importanță pământul răscolit, ci numai obiectul acela.

Măciuca primită de la Nastasia avu același efect asupra revizorului. Ce răsunase în el la lovitura ei? Conștiința că el, în adâncul sufletului, nu se îndoise niciodată de cinstea soției sale. Această încredere o descoperi acum, păstrată neatinsă de vreme, ca un vas de aur, ca o comoară îngropată în pământ.

În clipa aceasta revizorul simți cum întreaga lui ființă radiază de lumină. Dacă s-ar fi privit acum într-o oglindă, pentru întâia oară în viață, ar fi fost satisfăcut de fizicul său: era un bărbat frumos acum! Bucuria lui fu așa de mare, încât simți o putere irezistibilă să alerge după Nastasia, să o afle, să o roage de iertare.

O află în salonul luminat numai de un bec mic albastru. Stătea ca o statuie la fereastră și privea întins în noaptea de-afară. Ceea ce nu făcuse încă niciodată în viața lui, acum săvârși mânat de puterea aceea mai mare decât el: Îngenunche lângă ea, îi căută mâna rece și i-o sărută mai de multe ori, ca și când ar fi fost o moaște, cu sfințenie.

– Iartă-mă Stazi, iartă-mă draga mea. Am fost un nebun și un bătăran.

Cu instinctul ei de femeie, dascălița simți semnificația aceluia sărut și fu pătrunsă până-n adâncul sufletului. Nici nu se gândi că îngenuncherea lui Vasile în fața ei – a unui om atât de puțin expansiv, cel puțin până acum – era ridicolă. Dimpotrivă îi păru foarte firească.

Îl lăsă ingenuncheat, îi puse mâna pe cap, începând a-i netezi părul. Era nespus de bine așa. În sufletul ei se trezeau simțiri nouă, nebanuite până acum.

– Simt că ce faci acum e întâia ta declarație de dragoste, Vasile. Și iată, mi-ai aflat și numele pe care ți l-am cerut încă înainte de căsătorie, mai în glumă, mai în serios. E tocmai diminutivul pe care mi-l așteptam de mult.

Vorbea cu o voce caldă, invoalată, pătrunsă parcă de mister.

– Ce nume? șopti el.

– Mi-ai spus Stazi, din Anastasia sau Nastasia. De-aici încolo să-mi spui mereu așa. Cum ai aflat numele acesta?

– Nu l-am căutat, nu l-am aflat. Mi-a venit așa, de la sine.

– Ridică-te, dragul meu. Nu se cade ca superiorul să ingenunche înaintea inferiorului, zâmbi ea.

El se ridică încet, dar în loc să se depărteze, se lipi încet de ea, îi duse brațul pe după mijloc, o strânse cu duioșie la piept și o sărută pe gură.

– E a doua declarație de dragoste a ta, Vasile! șopti femeia înfiorată. Niciodată până acum nu ai făcut tu întâiul pas.

Îi puse mâinile pe umerii lui largi, îl privi cu fața luminoasă, cu ochii verzi plini de străluciri, îl luă de braț, aprinse candelabru și îl duse în fața oglinzii.

– Privește-te! zise ea.

Revizorul aproape că nu se recunoscuse. Bărbatul care se uita la el din oglindă radia de lumină, părea îmbrăcat într-un fel de măreție serbătorească.

– Ești frumos acum! Pentru întâia oară ești cu adevărat frumos, îi zise soția îmbrățișându-l și sărutându-l cu patimă. Dar ce minune s-a întâmplat? Nu vrei să mi-o spui și mie?

– Minune?

– Te-ai schimbat atât de mult spre bine. Ai venit mai aproape de mine ca niciodată. Cred că și cu mine se întâmplă același lucru. Nu-mi spui?

El avu un zâmbet care părea și de copil și de om cumpănit.

– Ți-aș spune, dacă aș ști cum!

– E așa de greu de spus în cuvinte? Poate îți pot ajuta și eu! Haide, cutează!

– Era să mor de spaimă!

– Ce spaimă?

– Cuvintele tale! Mi-a fost frică să nu pleci așa, pentru totdeauna.

– Asta e tot?

– Nu! E numai începutul. Spaima aceea m-a făcut să simt până-n adâncurile sufletului că eu am crezut totdeauna în tine, în cinstea și nevinovăția ta. Că te-am adorat și te ador ca pe-un altar de închinare.

– Asta nu e bine, Vasile, mi-e de-ajuns să mă iubești cu sinceritate. Când eram mică, tata mi-a spus odată că de adorat în lume nu-i vrednic decât singur Dumnezeu, Țara și Neamul.

Nastasia spuse cuvintele cu un zâmbet cald, dar în aceeași vreme serios și grav.

– Nu știu, Stazi, poate să aibă dreptate tatăl tău, dar eu n-am încătrău: te-am adorat și te ador. Te voi adora până la moarte. Nu ți-am spus niciodată cât te ador.

– Adevărat că nu mi-ai spus, zise ea jucându-se ușor cu mâna prin părul lui.

– Eu la început nici nu puteam crede că și tu mănânci, ca oamenii. Erai, de când te-am văzut, o ființă căzută din cer.

– Ce copil! Ce copil mare!

– Am avut noroc că te-am văzut o dată mâncând la preuteasa. Altfel n-aș fi cutezat să te cer de soție.

Nastasia se înveseli, lucru mare.

– Auzi tu, ce copil mare am eu de bărbat! Și tu nu mi-ai spus niciodată nimic.

– Eu te ador, Stazi, așa cum mă vezi. Nu poți crede?

– Cum te văd?

– În vrâstă, cu zece ani mai bătrân ca tine, urât, ursuz. Dar ursuz n-am să mai fiu de-acum înainte. Am o comoară de aur în suflet și aceea ești tu. Cu purtarea mea de până acum de comoară nu m-am atins. Abia azi am simțit definitiv adevărul acesta: altarul meu nu l-am pângărit cu nimic. Cum aș fi putut să bănuiesc de rău pe aceea pe care o ador mereu?

– Și totuși m-ai jignit, adeseori, adânc cu bănuielile tale. Cum se explică asta?

– E greu de spus. Poate, cum ai zis tu, dacă mi-ai veni în ajutor.

Femeia avu o mișcare de cochetărie instictivă. Îi mângâie fața aspră cu palma ei moale, îi luă apoi mâna și zise:

– Nu te-ai îndoit de mine niciodată?

– Nu!

– Nu m-ai bănuit?

– Nu!

– Dar atunci pentru ce ... gelozia asta?

– N-a fost gelozie. Am crezut și eu o vreme, dar am văzut că m-am înșelat. Gelozie cred că este numai atunci când bărbatul se teme că femeia lui l-ar putea uita pentru altul, l-ar putea înșela. Dar eu azi mi-am dat seama că nu de asta mă temeam.

– Ai crezut așa de adânc în mine?

– Cum să-ți spun? Am crezut, dar nu răzimându-mă pe vrednicia mea, ci pentru că, în ochii mei, în sufletul meu, era cu neputință ca o femeie ca tine să cadă de la așa mare înălțime. Cum să-ți spun: un altar nu se surpă singur. Vezi, că nu mă pot exprima?

– Ba da! Eu am fost și sunt mereu un altar în fața ta! Nu-mi convine, e adevărat, dar n-am ce-ți face. Asta o să mă umplă de multe îngrijorări, dar n-am ce face.

Revizorul o privi cu îndrăzneală în ochii înlăcrimați. Fața lui strălucea din nou: I se limpezise ce avea de spus.

– Da, ești altarul meu de închinare. Acum sunt sigur că m-am temut, nu din pricina ta, ci a altora. A altora cari voiau să profaneze altarul meu. De-aici a pornit tot zbuciumul meu, toată frica mea, Stazi dragă. Acum văd și simt limpede. L-am urât pe inspectorul acela, de îndată ce l-am văzut cum se uită la tine. Avea o privire murdară. Începuse a-ți face curte în fața mea. Îmi părea că-i un butoi cu noroi, din care voia să te stropească pe tine. Am urât pe Ana Duma, pe Nica, pe toți aceia cari s-au atins de numele tău bun, sau bănuiam că vor să se atingă. A, nici nu ți-am spus!

– Ce să-mi spui? Ce-mi spui acum?

– Nu! După ce am aflat planul capitalei, am crezut că omul acela te-a chemat la București sub pretextul revizoratului. Apoi, după ce mi-ai mărturisit că ai intervenit la el, cred că mi-am pierdut mințile. Îmi ziceam că el însuși va fi crezut că te-ai dus cu știrea mea, că aș primi eu însumi să-mi pângăresc altarul pentru o situație. În zilele acelea, cât am rămas acasă cu febră, mi-am dat seama că eu va trebui să-l ucid pe omul acela ... În nebunia mea mi-a venit gândul cu metoda aceea: Să spun că Ana a trebuit să te confunde cu domnișoara aceea din Buzău. Credeam că te pot spăla limpede de orice bănuială. Ah! Da! Atunci îmi părea că și eu am o bănuială. Dar nu-mi dădeam seama că e numai la suprafață, nu știam, ca azi, că erau numai răscoliri de la suprafața vieții mele ... Mi-e teamă că nu mă pot exprima nici acum destul de limpede ... Când am strigat mai înainte la tine să n-o mai văd aici pe Nica, nici nu-ți strigam ție, ci ei. O opream pe ea să nu-ți strice numele cel bun. Stazi dragă, înțelegi ceva din câte vreau să-ți spun?

În loc de răspuns femeia îl îmbrățișă cu putere și-l sărută prelung.

– Întăleg! Tu ești un om prea dintr-o bucată, prea simplu, pentru a te putea descurca cu sentimentele ce se ridică în om numai de la suprafața vieții. Tu știi și simțеști una și bună: tu mă iubești! Și nu poți suferi pe nime să se atingă de mine, ori de numele meu cu nevrednicie. Așa este?

– Da, Stazi, așa este!

– Bănuiam eu că ești un astfel de om, de când te-am cunoscut, de când m-am hotărât să mă mărit cu tine. Dar nu mi-ai ajutat niciodată să te cunosc mai de aproape. O iubire ca a ta, îți dădea dreptul. Care crezi că e cauza că ai fost mereu așa de rezervat, ca un copilandru care iubește platonice, de departe?

– N-am avut încredere în mine, așa cred. Vrăsta, faptul că nu-s un bărbat frumos, nu-mi lăsa siguranța că și tu mă iubești. Dar cred că motivul principal a fost că nu-mi dădeam seama că iubirea mea era așa de mare, până acum, când era să mor de spaimă că odată te-aș putea pierde. Acum am simțit-o și mi-a dat curajul să vin eu la tine. Eu te-am simțit mereu în sufletul meu ca pe o comoară, dar nu puteam bănui că însăși iubirea mea pentru tine e o comoară. Cum să pot crede că unui om de duzină ca mine i-a dat și lui Dumnezeu un dar: Să poată iubi atât de adânc o femeie? Cred că nici nu am alt preț în lume decât acela că mi-e drag de tine.

Nastasia, ascultându-l, părea că se întristează. Lacrimile îi jucau mereu în ochi.

– Ce ai face tu Vasile dacă într-o zi te-aș părăsi?

Revizorul se cutremură în trupul masiv ca de-un curent electric.

– Dragă, întreb numai pentru a ne cunoaște mai bine.

– Cred că ... m-aș stinge încet-încet. Cred că aș muri ...

– Mie nu mi-ai face nimic?

– Ție? Întrebă el prelung. Nimic.

– Dar când ai trăi și ai vedea că omul pentru care te-aș lăsa, mă face nenorocită?

– L-aș ucide!

– Cât de limpede și repede știi tu răspunde la întrebările mari ale vieții! Ce om ești tu, dragul meu!

Ea izbugni într-un plâns cu hohote și nu se putu potoli până târziu, cu toate încercările disperate ale bărbatului de-a o liniști.

– Acum înțăleg multe lucruri, dragul meu, pe cari nu le-am înțăles până acum. Am avut însă mereu un fel de instinct, un presentiment, că așa trebuie să fii tu. Așa îmi explic acum frica mea, când mi-am luat hotărârea să intervin pentru revizorat la omul acela. Nu ți-am spus

până acum, dar drumul acela a fost pentru mine un chin. Aveam conștiința că săvârșesc un păcat greu, de îndată ce m-am urcat în tren. Mergeam hotărâtă să nu permit nici un gest, nici un cuvânt care m-ar fi dezonorat. Nu pentru mine mă temeam. Mi-era frică de tine și atunci nu știam din ce motiv. Vorbea în mine numai instinctul prin care te simțeam cum ești, deși nu știam, ca acum, cine ești. Tot drumul m-a apăsât conștiința că săvârșesc un lucru rău. Îmi părea că toți călătorii mă privesc ciudat, cu înțăles, că știu pentru ce mă duc în capitală, și-mi era grozav de rușine. Și rușinea încă aș fi suportat-o, fiindcă în conștiință știam că n-am să săvârșesc nimic rușinos. Dar mă temeam de tine, mă temeam să nu afli tu. Parcă presimțeam de atunci ce răskoală va fi în sufletul tău, deși nu înțălegeam pentru ce, când eu rămâneam aceeași.

Se opri, se uită întins în ochii lui, apoi se ridică deodată și-l înlănțui cu brațele.

– N-am știut până acum lămurit nici cine ești tu, nici cât de mult te iubesc!

– Am și eu un dar de la Dumnezeu, poate ca răsplată pentru frumuseța ta, Stazi!

– Să nu-mi mai spui că ești un om de duzină! Nu m-aș fi măritat niciodată cu un astfel de om! Eu bănuiam ce om ești, numai cât nu te-am văzut și nu te-am simțit limpede până acum! Să nu mai ai nici o teamă, nici o rezervă! Îți plac ochii mei? Sărută-i de câte ori voiești! Așa, cum faci acum! Îți plac buzele mele? Sărută-le când ți-e dor, copil mare ce ești, așa cum faci acum! Îți place trupul meu? Îmbrățișează-mă, și strânge-mă tare. Așa! Sunt întreagă a ta, cu suflet și cu trup! Și-mi placi așa cum ești, înțălesu-m-ai? Un bărbat sănătos și voinic ca tine, poate fi urât? Să nu te mai gândești în veci la asta, pentru că-i o minciună! Nu te-aș schimba pe lumea întreagă!

De ceasul acesta își aduseră amândoi aminte cu duioșie viața întreagă.

Copleșit de emoții, lacrimile curgeau încet pe obrajii bărbatului. Nu suspina, nu plângea ca ea, ci se cufundase parcă într-o meditație adâncă, din altă lume.

Luna lor de nuntă abea acum începea cu adevărat. În gând binecuvântau amândoi cearta din seara aceea. Se eliberaseră de toată zgura de la suprafața vieții și simțeau numai comoara descoperită în ei, întreagă și strălucitoare. De-acum zvonurile, gura lumii puteau să umble! Nu le mai păsa de ele, nici de cele noi, nici de cele vechi. Înțăleseră și simțiră sufletele lor nedespărțite și rostul adânc al

căsătoriei: a trăi în desăvârșită încredere și sinceritate unul față de altul, a trăi unul pentru altul, unul în viața celuilalt. Nastasia avu curajul să-i spună și de gestul indecent al inspectorului, când, după inspecție, la masă, îi pusese mâna pe piciorul ei și cum s-a ridicat atunci scârbită.

– Dar, ai grijă, să nu-ți mai vină gânduri ucigașe, râse ea. Să nu mai porți sămbetele celor ce-ți par că vor să-ți pângărească altarul.

– Dar de iubit nu-i voi putea iubi nici în viitor, răspunse revizorul.

*

* *

Funcționarii de la revizorat și toți cunoscuții băgară de seamă marea schimbare ce se petrecuse în Vasile Albu. Intra acum în oficiu. cu capul sus, ca un stăpân. Vorbea cu cunoscuții cu o mândrie reținută, ca și când ar fi pentru ei un fel de protector. Când cineva începea să vorbească de scandaluri petrecute în societate, ridica din umeri și schimba vorba.

Într-o zi, către sfârșitul anului școlar, se prezentă la revizorat o delegație de trei a corpului didactic primar din oraș, cerând o audiență la revizorul. În fruntea ei era un învățător mai în vârstă. Nu veniseră cu nici o adresă în scris. Voiau numai să-i vorbească.

Era vorba de Ana Duma. Arunca, cu purtările ei, spunea purtătorul de cuvânt, nume rău asupra întreg corpului didactic orășenesc. Nu numai că trăia și acum despărțită de bărbat, nu numai că era întreținută de ofițerul acela, ci se mai încurcase și cu un director de bancă și cu un mare industriaș. Scandalul de mult era public. Ofițerul, fiind la un local de petrecere cu Ana, a pălmuț pe marele industriaș. Acela a sărit la bătaie. Au spart pahare, oglinzi. Altădată, Ana era cu directorul de bancă la o masă; industriașul, se vede că o căuta, a dat peste ei. A început să țipe la ea, a numit-o pe numele adevărat. Tot orașul vorbește. Și, unde mai pui, că Ana vine uneori, dimineața, la școală direct din localurile de petrecere, fardată, amețită, încât sperie elevele. Așa nu mai poate continua. E nevoie să fie transferată din oraș la începutul noului an școlar. Corpul didactic primar a ținut două ședințe în cauza Anei. Au hotărât, cu unanimitate, să-i ceară transferarea. În acest scop a venit delegația. E nevoie de o urgentă cercetare disciplinară împotriva ei.

– Dar pentru ce nu m-ați informat mai demult? Directorul de la școala unde funcționează Ana, nu și-a cunoscut datoria? zise căzut pe gânduri revizorul.

– Credea că știți și dumneavoastră, tot orașul vorbește de viața ei scandaloașă.

– De, e adevărat, am auzit și eu câte-o vorbă. Dar am atâtea pe cap!

– Și ne-am mai zis că poate știți, dar vă vine greu să luați măsuri împotriva ei.

– Pentru ce?

– Păi, Ana a pus în circulație unele zvonuri și în legătură cu doamna Albu.

– Chestia aceea cu inspectorul Nae Vasilescu?

– Da! Ne gândeam că vă vine greu să luați măsuri, pentru a nu se crede că o faceți din răzbunare. Altfel, toată lumea vă știe un om corect și aștepta să vă sesizați din oficiu.

– Da! Ar fi trebuit, dacă scandalul a ajuns așa de departe. Dar de-o vreme încoace mărturisesc că n-am mai voit să ascult la gura lumii. De răzbunat n-am de ce să mă răzbun pe Ana Duma. Numele bun al soției mele nu-l pot strica vorbele ei.

– Desigur că nu. Dar, vedeți, corpul didactic s-a gândit și la asta. Noi credeam că o cercetare disciplinară era necesară de când s-a despărțit cu locuința de bărbat și a trăit, fără nici o perdea, cu ofițerul acela. Suntem de părerea că ea trebuie transferată, cu bărbat cu tot, chiar și în folosul ei. Într-alt mediu poate și-ar mai reveni.

– Vă mulțumesc că mi-ați atras atențiunea. La o anchetă puteți prezenta martori?

– Cât de mulți!

Revizorul îi spuse și soției sale despre delegația ce a venit la el.

– S-ar putea interpreta și așa cum s-a temut corpul didactic, zise Nastasia. Totuși, cred că nu ai încătrău. E de datoria ta de revizor. Poate era necesară de mai demult o anchetă. Purtarea Anei este într-adevăr îngreunătoare pentru întreg corpul didactic.

– Am și ordonat ancheta. Trebuia să mă interesez mai de mult de chestiunea asta. Dar am uitat, cum am uitat de atâtea altele. Îmi vin în minte abea acum, după ce m-am limpezit deplin. Mă tem că va trebui să fac un raport confidențial la minister și împotriva inspectorului Nae Vasilescu.

Nastasia îl privi mirată.

– Încă nu l-ai uitat? Mi se pare că mi-ai promis. De altfel nu văd ce ai putea spune într-un asemenea raport.

Revizorul zâmbi.

– Desigur că nu e vorbă de noi, de incidentul acela, Stazi dragă. Peste el am pus cruce demult. Dar îmi vin tot mai multe plângeri verbale împotriva lui, ba și denunțuri anonime, în scris. Omul acela a făcut multe inspecții prin județ și purtarea lui este subțirică oricărui critic. Mi se plâng învățători căsătoriți, mi se plâng învățătoare tinere.

– Nu mi-ai spus niciodată.

– Mi-am amintit de ele numai acum, după venirea acelei delegații. Cred că mi-am neglijat destul de greu slujba mea de revizor. Mă știam un om cu conștiința responsabilității, un superior corect, cum am fost în primele săptămâni. Dar a venit întunericul acela în care m-am cufundat, iar de-o vreme încoace trăiesc în prea mare lumină. Îmi pare că mai mult visez decât trăiesc, draga mea! Tu ești de vină că m-ai făcut prea fericit.

El o îmbrățișă cu duioșie.

– Trebuie să mă trezesc, dragă Stazi.

– Să te trezești, dar să mă iubești mereu ca acum.

– Știi la ce m-am gândit azi? Ce bine ar fi să fim acum amândoi la țară, singuri, cu școala noastră. Să nu avem alte griji decât școala noastră și noi înșine.

– Poate o să ajungem și cum spui tu.

– Pentru ce?

– Dacă te gândești să faci raportul acela confidențial împotriva inspectorului.

– Te-ai teme de-o asemenea eventualitate?

– Deloc. Situația, că suntem la oraș sau la sat, azi nu mă mai interesează. Și sunt de părerea că orice s-ar întâmpla, tu trebuie să-ți împlinești întreaga datorie, așa cum o simți în conștiința ta.

Peste câteva zile Vasile Albu se trezi la revizorat cu învățătoarea Ana Dumă. Era luxos și tipător îmbrăcată, vopsită tare. Figura ei ascuțită era insinuantă și respingătoare. Șezu neinvitată pe-un scaun, picior peste picior. Fără să-și ceară voie aprinse o țigară, pe care rujul buzelor lăsa o pată roșie.

– Am fost avizată oficial că ai pornit o anchetă împotriva mea și am venit să te întreb dacă n-ai avea de gând să o retragi?

– Cred că știi, ca și mine, că nu-i cu putință.

– Dacă aș ști, n-aș fi venit. Eu sunt de părerea că viața privată a cuiva n-are nime dreptul să o ancheteze.

– Ba da, dacă e funcționar al statului și e vorba despre o purtare care scandalizează lumea, chiar pe proprii colegi.

– Dumneata crezi că sunt mai rea decât altele?

– Nu știu, poate să mai fie și altele la fel, dar eu îmi am un cerc anumit de autoritate. Mai departe n-am dreptul să merg.

– Dar chiar în raionul autorității duminale! Nu mai știi altele ca și mine și nu te mai gândești la nici o anchetă?

– Nu mai știu, n-am informații.

– Dar Nastasia e mai bună ca mine?

Ana suflă fumul țigaretei cu obraznicie spre biroul revizorului. Privi ascuțit, să vadă efectul cuvintelor ei. Dar revizorul rămase impasibil.

– Nastasia nu are nimic de ascuns! zise el liniștit.

– Dumneata n-ai voit să ascunzi? N-ai pus în circulație o versiune absurdă pentru a o acoperi? Crezi că crede cineva în versiunea aceea?

– Mi-e cu desăvârșire indiferent dacă crede ori nu.

– Dar nu-ți va fi indiferent dacă-ți voi spune că ea a fost la inspectorul, nu fata aceea cu care seamănă? Eu am dovada. Am văzut biletul ei pe masa inspectorului. L-am întrebat pe omul de serviciu dacă-și aduce aminte de învățătoarea care i-a dat biletul acela. Își aducea! Mi-a spus și mie că întâi a confundat-o cu absolventa aceea din Buzău.

– Știu!

– De unde știi?

– Păi, n-ai spus dumneata la toată lumea? Apoi, mi-a spus și Nastasia.

– Asta să o spui lui mutu!

– Pentru ce?

– Mândră cum o știu, Nastasia nu ți-ar fi mărturisit așa ceva niciodată.

– Totuși mi-a mărturisit. Nu a făcut nici un lucru infamant.

– Așa spui acum, după ce-ai văzut că nu crede nime versiunea duminale. Desigur, a făcut un lucru folositor pentru dumneata: ți-a adus revizoratul.

– Nu mi l-a adus ea!

– Asta o știu eu mai bine ca dumneata. Și mai știu că inspectorul Nae Vasilescu nu face nici un lucru pe deajoba.

– O știi din proprie experiență?

– Da, din proprie experiență, dacă ții să-ți spun.

– Regret foarte mult, dar mie nu-mi mai pasă nici de experiența dumnitale. Nastasia, soția mea, e curată ca o floare.

Ana Duma se înfurie.

– Ce păcat că n-am dat eu peste un bărbat ca dumneata! Ești în stare să porți liniștit cele mai grele coarne.

– De-ajuns, doamnă Duma! Cred că te-am lăsat să vorbești destul, după pofa inimii. Acum îți aduc aminte că te afli în biroul unui superior.

– Da, îmi uitasem! zise ea înțepată, sculându-se. Așadar, n-ai de gând să retragi ancheta?

– Nu pot! Trebuia făcută de mai de mult.

– Și nu te temi de urmări?

– Eu să mă tem?

– Dumneata!

– Ți-am spus că nu-mi mai pasă de gura lumii. Poți spune despre nevastă-mea ce poțestești de-acum înainte.

– Dar nu-i vorbă de ea, ci de dumneata.

– De mine?

– Nu te temi că vei zbura din revizorat? Inspectorul Nae Vasilescu mi-e prieten bun și acum. Dar am la București prieteni și mai mari ca el.

– Și, dacă ar fi să zbor, ce va fi? Am fost mereu revizor? Iată, nici anul nu s-a împlinit.

– Și, nu-i va păsa nici Nastasiei?

– Prea ești curioasă dumneata! Nu înțăleg pentru ce te temi de anchetă, dacă spui că nu ești mai rea ca altele și că ai așa proptele tari în București.

– Nu mă tem, ci am crezut să te previn de ceea ce ți s-ar putea întâmpla. Știi, eu am fost colegă de școală cu Nastasia. Nu mi-ar plăcea să vă vină nenorocirea de la mine.

– Foarte mulțumitor pentru atențiune, dar nu avem nevoie de ea. Bună ziua!

Îi întoarse spatele și începu să cerceteze harta județului de pe perete.

– Numai să nu vă pară rău pe urmă! șuieră Ana, și trânti ușa în urma ei.

Abea ieși Ana Duma din biroul lui și se anunță primul notar al județului, Petrișor.

– Te deranjez? întrebă el cu o față veștedă, cu ochii cufundați în orbite.

– Se poate? Poftește ia loc. Nu te-am mai văzut de mult, parcă am lucra la cine știe ce mare depărtare, nu în aceeași clădire! Dar mi se pare, nu ești prea bine?

– Sunt cât se poate de rău. Sunt disperat. Am venit să-ți cer un sfat.

– În legătură cu divorțul?

– Da! Mai sunt câteva zile până când l-aș mai putea retrage.

– Parcă erai așa de hotărât!

– Eram! Și hotărât, și furios, și rușinat. Dar chestiunea aceasta văd că-mi rupe viața în două. O mai iubesc și acum pe Nica! Asta e nenorocirea mea!

– Dacă-i așa, n-ai decât să o ierți și să-ți retragi divorțul.

– Dar nu mai pot trăi cu ea dacă nu-și schimbă viața.

– Dacă și-ar schimba-o ai ierta-o?

– Da, și dacă ar consimți să ne mutăm din mocirla asta, undeva, unde nu ne cunoaște nime. Iată pentru ce am venit la tine. Ar putea să o întrebe Nastasia. Uneori am impresia că și Nica regretă viața ei de acum.

– Dar Nica nu mai vine de mult pe la noi. Eu îi voi spune Nastasiei. Ei i-ar trebui un pretext să o cheme, dacă nu vine de bună voie. O să-i spun să o invite. Va găsi ea vro explicație.

– Dar cât de în grabă. Nu mai am decât cinci zile până mai pot retrage procesul. Crezi că o să se învoiască?

– Nastasia? Cu siguranță.

– Dar nu de ea este vorba, ci de Nica. Va voi ea să-și schimbe viața și să ne mutăm de aici?

– Să sperăm că da. Eu nu știu până unde au ajuns lucrurile dintre voi doi. Nu știu ce-i adevărat din vorbele cari umblă despre ea. Poate că până la urmă să fie numai zvonuri.

Fața lui Petrișor se strâmbă.

– Zvonuri nu mai sunt, din nenorocire. Nu pe zvonuri am intentat eu procesul! Dar oare Nastasia are mare înrăurire asupra ei, așa cum cred eu?

– Asta n-o pot ști, dragul meu! Știm amândoi că au fost prietene foarte bune până am fost în sat. Aici, la oraș, s-au întâlnit rar. Ba, în timpul din urmă, nu s-au mai întâlnit deloc, după câte știu.

– Poate nevastă-ta n-a voit s-o mai primească? N-ar fi mirare, cu faima ce o are acum.

– De așa ceva nu poate fi vorba! Cred că n-a mai venit Nica. Am auzit că are foarte multe prietene acum și că-i invitată pretutindeni. Noi trăim foarte retrași, ca și la sat, nu mergem nicăiri.

– Hei, frate Vasile, ce prostie am făcut noi că am venit aici! Când mă gândesc ce pace și fericire am părăsit, îmi vine să mă dau cu capul de toți pereții! Parcă numai eu voi fi așa? Parcă n-ai avut și tu supărările tale cu clevețele acelea?

– Mulțumită lui Dumnezeu, eu am trecut cu bine peste ele. Acum nu-mi mai pasă de gura lumii!

– De, e ușor să nu-ți pese când ai o soție ca Nastasia! Dar Nica ... Oare pentru ce o mai iubesc? Iată cu ce mă frământ eu de săptămâni! Viață-i asta? Și fără ea, ce-o să mă fac eu? N-am să mai fiu om câtui veacul! Nici acum nu mai sunt om!

– Pare că-mi spusese odată Stazi că tu i-ai promis nevestei, ca o condiție a căsătoriei pusă de ea și mamă-sa, ca după nu știu câți ani, să vă mutați la oraș.

– Da! Fusesse o condiție a lor și le-am promis. Credeam că e mai mult o glumă. Dar cine zici că ți-a spus?

– Stazi.

– Nevastă-ta?

– Da. Așa-i zic acum.

Petrișor îl privi mirat. Părea că s-a împiedicat de ceva imponderabil. Apoi își reveni și zise:

– Te rog din toată inima, o rog pe Nastasia să-mi facă acest serviciu. Dacă Nica nu se va învoi, voi intra mai curajos în divorț. Pentru că, e limpede, dacă nu-și schimbă viața, eu nu mai pot trăi cu ea! Nu-i așa? Tu ai putea în locul meu? Ce să răspunzi? E absurd, nu?

– Se-nțelege că e absurd! Dacă între soți nu mai e iubire, nici nu e demn să alergi după acela care și-a aflat alta. Dacă e numai o greșală trecătoare, e altceva, deși nu-i admisibilă.

– Dar așa judec și eu. Roagă pe Nastasia să o întâlnească de grabă. Chestiunea pentru mine e foarte urgentă. La revedere și cu mulțumiri, aș zice călduroase, dacă ar mai fi căldură în mine. Dar nu mai sunt decât un sloi de gheață de când trec prin câte trec!

Revizorul i mai făgădui o dată, îi strânse mâna și șezu foarte abătut la birou.

XII

Ziua următoare era duminică. Decuseară Vasile Albu îi spusese nevastei sale rugămintea lui Petrișor.

– Numai dacă aş putea-o întâlni așa de în grabă. Ori să-i scriu? A, dar stai frate, mi-am și uitat! Mâne este duminică și o mare întrunire la prefectură, cu toți slujbașii de stat. Vin vro cinci miniștri, așa se spune. Tu nu știi nimic?

– Ba am știut, dar am uitat cu desăvârșire! Așa-i da, mâne este. Suntem convocați toți. Zice că-i un fel nou de a lucra al guvernului. Vrea să se informeze pe teren și unele chestiuni urgente să le rezolve la fața locului. Ce-o mai fi și asta! Dar întrucât legi rugămintea lui Petrișor de evenimentul acesta?

– O s-o întâlnesc acolo pe Nica. Va veni cu siguranță. Cred că va rămânea și la banchet. Noi ce facem? Ni s-au cam impus biletele de participare la banchet.

– N-avem încătrău, suntem și noi autoritate, vezi Doamne! Nu putem lipsi.

– Așa o s-o întâlnesc de bună seama și o voi invita la noi. O fac pentru Petrișor. După câte mi-a spus însă mie Nica, nu mai poate fi vorba de trai împreună. Trebuie să știi că biata prietenă s-a schimbat până la nrecunoaștere. Mă și întreb de multe ori dacă nu ea, cea de acum, e Nica cea adevărată și nu aceea pe care am cunoscut-o eu în sat și pe care am îndrăgit-o atât de mult!

– La înfățișare am văzut și eu că s-a schimbat enorm. Dar cu eu n-am mai vorbit de mult.

– Are niște idei despre bărbați, despre libertatea femeii, despre scopul ei în lume, încât rămâi crucit. Acestea toate nu i-au putut intra în cap în decurs de un an. De aceea mă gândesc că poate așa a fost totdeauna, așa a fost mentalitatea ei, numai cât nu a avut prilejul să se manifesteze. Dintr-un simplu capriciu, nu se poate cineva schimba cu desăvârșire.

– Ce capriciu?

– După câte mi-a spus ea, totul ar fi pornit de la o blană. O dorea și Petrișor n-a voit să i-o cumpere. Intraseră în datorii pentru mobila cea nouă și notarul nu a cutezat să se mai împrumute. Era vorbă de vro patruzeci de mii de lei. Avea dreptate, bietul om!

– Am văzut-o și eu astă iarnă în blana aceea. Să fie așa de scumpă?

– Așa mi-a spus Nica. Dar, în sfârșit, era un capriciu. O femeie normală, sau o femeie serioasă, nu putea să deraieze pentru atâta lucru. Ceea ce nu înțeleg eu este cum nu poți cunoaște nici pe cel mai bun prieten!

Nastasia voi să-i spună de visul ei din tren din care nu reținuse, când se trezise, decât blana pe care Nica i-o arătase într-un dulap. Dar, ce ar fi putut înțelege Vasile? Nici ea însăși nu înțelegea nimic, deși visul o obseda mereu de când văzuse ce fusese în stare să facă prietena sa pentru o blană.

Deși vorbiseră decuseară de întrunirea aceea de la prefectură, duminică dimineața trecură ceasurile zece și revizorul nu se mai trezea. Nastasia trebui să-l scuture bine de umeri. Avea el obiceiul să doarmă duminica mai mult, dar nu până la vremea asta. Într-una din bisericile românești din oraș se făcea slujba numai la unsprezece jumătate și revizorul nu lipsea niciodată. Îi plăcea să cânte **Cuvine-se cu adevărat și Pricasna**. Avea voce bună, dar mai ales plină de sentiment. Nici n-ar fi crezut cineva că un om pătrat, greoi ca el, e capabil de sentimentalismul acela profund în care îmbrăca melodia și nuanța cuvintele.

Nastasia nu l-a auzit niciodată cântând în biserică. La cea din sat, când era de față și ea, zadarnic îi punea diacul **Octoiul** înainte. Clătina din cap. Nu cuteza să cânte în fața nevestei sale. Aici, la oraș, dăscălița mergea de dimineață cu elevele la biserică, la o liturghie de la opt.

– Scoală Vasile, zicea ea scuturându-l de umeri. Întrunirea e la unsprezece. Așa mai ai vreme să te îmbraci.

El deschise, în sfârșit, ochii mari, tulburi, stânși și se uită la ea ca și când n-ar vedea-o. Într-un târziu, privirile începură să-i învie. Un adânc oftat de ușurare îi scăpa din piept.

– Dar ce-i cu tine Vasile? întrebă femeia înspăimântată.

– Tu ești! Și ești aici! Bine că ești aici!

– Ai visat ceva?

– Da! răspunse el și își plecă în piept capul ca într-o destindere.

– Haide, nu mai fi copil. A fost un vis! Grăbește-te și te îmbracă, altfel întârziem de la prefectură.

El întinse brațul și-i luă mâna.

– Ești chiar tu! zâmbi el acum.

– Dar cine alta să fie?

– Am visat ceva groaznic! Vorbeam liniștit cu tine, când, deodată, nu mai erai tu în fața mea, ci Nica. Dar parcă Nica aceea erai tu.

Încercam să te conving să nu divorțezi de mine și atunci ai început a-mi spune niște vorbe îngrozitoare, rușinoase și umilitoare. Erai hotărâtă să mă părăsești. Spunea Nica, despre care eu știam însă că ești tu, că nu mai poți trăi cu mine, cu ... un boșorog bătrân. Că tu vrei să-ți trăiești viața în toată libertatea. Ai adus o trăsură, ți-ai adunat lucrurile și ai plecat. Nici ziua bună nu mi-ai spus. Părea că duci în mână o prăjină cu o flamură neagră, pe care era scris cu litere albe: «Plec pentru totdeauna!»! Atunci m-am întins în pat și m-am cufundat în somnul morții. Simțeam cum mor, încet-încet!

– Te-a impresionat vizita lui Petrișor, asta este! Dar ce copil, să te înspăimânte așa de tare un vis.

– Dar eu știam că e realitate, nu vis! Bine că a fost vis!

– Dar tu știi bine că nici nu putea fi și nu va fi niciodată altceva.

În sala festivă a prefecturii se adunase toată funcționăria din orașul reședinței de județ. Unele fețe cunoscute, dar cele mai multe necunoscute pentru revizor și soția sa. Se mirară că sunt așa de mulți slujbașii statului, ai prefecturii și ai municipiului. Era sala ticsită. Ei abea mai aflară locuri. Multă lume stătea în picioare. Nastasia se uită prin sală după Nica, dar nu o văzu până-ntr-un târziu. Ședea în rândul al doilea de scaune. Dăscălița știa că-i plac locurile de frunte, dar acum, nefiind persoană oficială, credea că prietena sa va fi mai înapoi prin sală. Cum să se ducă la ea, din fundul sălii unde își aflaseră loc? Ar fi să atragă atențiunea lumii asupra sa. Va face ea să o poată întâlni după întrunirea aceea.

În loc de cinci miniștri, cum se vorbea, intrară în sală numai doi, însoțiți de prefect, de primar și câțiva inși cari veniseră cu miniștri din capitală. Se șoptea în sală că-s doi secretari generali și doi directori de cabinet. Unul dintre cei doi secretari atrase atențiunea întregii lumi feminine din sală. Era un bărbat între treizeci și cinci-patruzeci de ani, argintat puțin la tâmplă ca pentru decor. Era înalt, zvelt, cu o față frumoasă, energică, și de-o eleganță impunătoare în îmbrăcăminte și mișcări. Își roti ochii prin sală, îndelung, cercetători, ca și când ar căuta pe cineva. Părea că nu se interesează de prezentările ce se făceau la masa lungă, acoperită cu postav verde. Privirile lui tari se odihneau mai mult asupra femeilor tinere și frumoase din sală.

La un moment îi simți și Nastasia privirile ațintite îndelung asupra ei. După ce o descoperi, ochii lui se întorceau mereu spre ea și Nastasia începu a se neliiniști.

Rapoartele diferitelor autorități administrative începură, îndată, după câteva cuvinte de introducere ale ministrului de interne.

Dezbaterile, discuțiile asupra lor porniră și nu se mai terminau. Nastasia se frământa pe scaun lângă bărbatul său. Nu știa cum să-și mai ascundă capul, după cei ce ședeau înaintea ei, de privirile acelui om.

Șopti revizorului, simțind că se aprinsese toată de atâta neliniște:

– Cine să fie domnul acela?

– Care se uită mereu la tine?

Femeia fu surprinsă. Credea că numai ea observase.

– Da.

– Spun că-i secretarul general de la interne, Martinescu. Frumos bărbat!

– Dar nu înțăleg ce are cu mine? Sau numai mi se pare mie că nu-și mai ia ochii de la mine.

– Nu ți se pare, Stazi, e chiar așa.

– Dar bine, asta e o nerușinare!

– De, dacă ești tu cea mai frumoasă femeie din sală, trebuie să suporti. Nu-l putem opri. De altfel nu mi se pare să se uite la tine cu nerușinare. E mai mult un fel de mirare contemplativă în privirile lui. Fă-te că nu-l observi și lasă-l în pace! Domnii ăștia mari își permit toate libertățile!

Pe cât putea, Nastasia se ferea de privirile lui Martinescu. ferindu-și mereu capul după cei din-naintea ei. Când nu reușea, își lăsa pleopele în jos, dar simțea și prin ele privirile lui. Părea că trimite un fluid magnetic, de care pe dascălița începu s-o doară capul, abea așteptând să se termine întrunirea.

Dar consfătuirea ținu mult. Nastasia se hotărî să se strecoare din sală, dar se temea să atragă privirile tuturor asupra sa. Îi părea că toată lumea ar ști pentru ce pleacă. O durea capul tot mai tare și se făcu palidă. Se simțea rău.

– Eu plec Vasile! Omul acela îmi face rău. Gândești că și-a pus în gând să mă hipnotizeze.

– Îndată se termină, zise el.

Dar la masa comună revizorul nu o mai putu reține. La ieșire o întâlni pe Nica, o invită pentru a doua zi la ea, având să-i comunice un lucru important.

– Să văd dacă pot, draga mea, am atâtea treburi! Nu-ți promit, dar voi face tot posibilul să pot veni ... Da, tu nu vii la banchet?

– Nu, nu mă simt bine! Mă doare groaznic capul. Se vede că sala asta e plină de curenți.

– Regret că nu vii. O să se servească și șampanie! Dar ai văzut pe Martinescu?

– Cine?

– Secretarul general de la interne. A fixat pe toate doamnele frumoase din sală. A, se spune că-i din neam vestit și că-i un mare crai. Chiar acum e în divorț cu nevastă-sa.

– Eu am găsit loc în fundul sălii, n-am prea văzut de-acolo.

– E un bărbat adorabil!

– Se poate!

Când se despărțiră, îmbulzeala era încă mare, la câțiva pași zări cu coada ochiului pe Martinescu. Nu mai încăpea îndoială: o văzuse vorbind cu Nica, dar au vorbit destul de încet pentru a nu le putea auzi.

Nastasia se despărți de bărbat, luă un autobuz și se duse acasă. Își puse o cataplasma cu apă rece la cap. Ce putea avea omul acela în priviri de-i stârnise durerea aceea? Ca și când ar fi deochiat-o! Își zicea că, oricât era de solemn în ținuta lui, fusese omul cel mai nerușinat din sală. Se cade să privești așa de stăruitor o femeie străină? Ea era obicinuită de mult cu faptul că atrăgea privirile bărbaților. Și acum, în sală, zeci de inși se uitaseră la ea. Dar nici unul cu atâta stăruință ca omul acela.

Până pe la patru, când sosi revizorul de la banchet, îi trecuse durerea de cap.

– Pagubă că n-ai putut rămânea la masă, zise el, au fost câteva cuvântări frumoase. Știi cine a vorbit mai bine dintre toți?

– Cred că unul dintre miniștri.

– Nu! Adoratorul tău, secretarul general de la interne. Omul ăsta are idei, dar are mai ales un timbru fermecător în voce.

– Și pentru ce-mi spui mie?

– Pentru că toate doamnele au aplaudat să-și rupă palmele. Dar mai ales Nica. Se ridicase în picioare și aplauda ca o nebună. De altfel, am văzut-o înainte de a se așeza la masă că a vorbit mult cu el. După cât cred nu se mai împacă ea cu Petrișor cât e lumea!

– Mi-a promis că mâine va face tot posibilul să treacă pe la mine.

– Nu i-ai spus, se-nțelege, de ce este vorba?

– Nu.

– De primit trebuie să o primești, deși e limpede că încercarea va fi zadarnică. Nica e o femeie care a pornit să trăiască pe picior mare.

– Să vedem! Văd că azi a profitat de faptul că bărbatul său e secretar general la prefectură și și-a ales un loc de frunte în sală.

– Și la banchet unul și mai de frunte.

Când începu să se însereze revizorul ieși să se plimbe puțin. Nastasia rămase acasă. Îi părea bine că i s-a risipit de tot durerea de cap.

Începu să frunzărească o revistă ilustrată. Dar nu prea vedea ilustrațiile: omul acela nu-i mai ieșea din cap. Ce avusese cu ea?

Deodată auzi ciocănind energic în ușă și, fără a mai aștepta răspuns, Nica năvăli în cameră, aruncând priviri cercetătoare în toate părțile.

– Bărbatul tău nu-i acasă?

– A ieșit puțin la plimbare. Dar m-ai surprins! Eu te așteptam pe mâne și poate nici așa.

– Am venit, draga mea, începu ea însuflețită, într-o misiune.

– Vai de mine! râse Nastasia. Am ajuns o persoană atât de importantă?

– Nu râde! E un lucru foarte serios! Cineva vrea să te cunoască!

Dăscălița se albi ca varul.

– Nu-s închisă în turn, poate să mă cunoască.

– Dar n-are timp prea mult. Cu trenul de la miezul nopții trebuie să plece. Era fixată plecarea în seara asta la nouă și numai el a determinat pe miniștri să rămână până la noapte. Mergem împreună la cofetăria Gloria, ne așteaptă acolo.

Nastasia se întristă, se simți jignită.

– Dar bine Nica, ce sunt eu? Am un domiciliu și, dacă voiește cineva să mă cunoască, n-are decât să vină aici.

– Dar știi cine e?

Nastasia presimțise de la început de cine e vorba. Totuși răspunse:

– De unde vrei să știu, dacă nu-mi spui?

– E secretarul general de la interne, D-l Martinescu.

– Și ce vrea domnul secretar general de la mine?

– Nimic, decât să te cunoască! Oricare femeie s-ar simți flatată!

– Flatată poate, dar onorată nu, răspunse Nastasia indispusă.

– N-ai fost la banchet! Când a vorbit el a fost un delir!

– Da, am auzit!

– Cine ți-a spus?

– Barbatul meu.

– Are o putere de fascinație extraordinară în voce!

– Poate să aibă!

– Cum, nu-mi primești propunerea?

– Țin încă prea mult la tine, Nica, să cred că propunerea ta-i serioasă!

– Dar e foarte serioasă! Am fost așa de sigură că vii, încât i-am și promis, l-am lăsat la cofetărie să ne aștepte.

– Dar cum ai putut crede așa ceva despre mine Nica? o înfruntă cu tristețe Nastasia. Sunt eu o ... femeie de stradă să mă ia cineva de mână să mă ducă la întâlniri? Ce ți-a trecut prin cap?

– Dar nu-i o întâlnire cum crezi, draga mea. E într-un local public. Omul arde de dorința de a te cunoaște. Cred că s-a îndrăgostit de tine până după urechi!

– Cu atât mai rău pentru el!

– Dar draga mea, o sută de femei în locul tău ar veni!

– Nu cred Nica. Nici o femeie cinstită nu ar veni! Dar ce suntem noi? Marfă la dispoziția bărbaților, expusă în prăvălie și obligată a fi arătată după cerere? Sunt disperată că tu nu mai înțelegi un lucru atât de elementar.

– Nu mai înțeleg?

– Da, pentru că sunt sigură că odată judecai și tu ca mine!

– Am fost o copilă proastă. Mi-am schimbat radical părerile.

– Eu cred că n-ai putut face un lucru mai dezastruos pentru tine! Și, fiindcă a venit vorba, profit de vizita ta de azi pentru a-ți spune de ce te-am rugat să vii până la mine. Recunosc ca momentul nu e potrivit, dar mi se pare că, pentru ce vreau să-ți spun, nu va mai veni pentru tine niciodată momentul potrivit.

– Vai de mine! Mă iei foarte de sus. Te pui în postura dascăliței și pe mine în aceea a elevei.

– Nu, mă gândesc că mă aflu înaintea cuiva care mi-a fost cea mai bună prietenă. Iată despre ce este vorba. Petrișor voiește să vă împăcați, să-și retragă procesul până mai este vreme.

Nica sări de pe scaun și începu să gesticuleze și să țipe.

– E un laș! Am știut eu că e un laș! Numai lașitatea l-a împiedicat și în toamnă să se împrumute și să-mi cumpere blana.

– Să zicem că e laș, dar mai poate fi și altceva, ceea ce a afirmat chiar el înaintea bărbatului, că te iubește încă!

– Iubirea lui! Un egoism feroce, asta e! Niciodată n-a avut vro delicatețe pentru trebuințele mele. Iubirea lui? Da! Știu eu la ce să reducă! La necesitățile lui organice.

– Nica! strigă Nastasia greu jignită. Cum poți vorbi așa?

– Pentru că spun adevărul! Toate soțiile, dacă și-ar deschide ochii, ar cunoaște acest adevăr, până și tu. Soții sunt niște egoiști și niște

brute. După scurtă vreme, trece toată duioșia lor și rămânem, în mâinile lor, simple instrumente de plăcere.

– Pentru Dumnezeu, Nica! Taci din gură!

– Nu tac, fiindcă mi-ai fost prietenă și vreau să-ți deschizi și tu ochii. Să înțelegi că o femeie nu va putea fi apreciată niciodată de bărbatul său. Cad într-o obicinuință tâmpită și animalică! Nu, căsătoria e un jug care trebuie desființat.

– Așadar, nu te gândești să te mai împaci cu el, să retragă procesul?

– Vorbești serios?

– E propunerea lui pe care ți-o fac.

Fruntea i se înnegură o clipă.

– E laș și egoist! Sunt sigură că pune condiții! Nu-i așa? Spune!

– Da, pune o condiție esențială și una secundară.

– Care-i cea esențială?

– Să-ți schimbi definitiv viața, să fii cum ai fost odată, până la mutarea în oraș. E gata să ierte, din dragoste pentru tine, tot ce ai făcut până acum.

– Și condiția secundară? Întrebă ea cu buzele strânse.

– Poate să vă mutați în altă localitate, unde nu vă cunoaște nime.

– *Mersi!* Să fiu iar cățeaua lui!

– Dar Nica, pentru Dumnezeu!

– Tu să taci! Țipă înfuriată Nica. Tu ești încă o găscă! Asta sunt și eu și tu pentru bărbații noștri.

Nastasia-i întoarce instinctiv spatele. Urmă o pauză scurtă, grea.

– Nu mă învoiesc decât cu o singură condițiune: să-mi păstrez întreaga libertate ca și până acum! El a început scandalul, el a înaintat divorțul.

– Dar condiția asta e firesc să nu o primească el, zise cu glasul uscat și aspru Nastasia. A și declarat bărbatului meu.

– Atunci să-i dea drumul procesului.

Nastasia oftă amărâtă și zise:

– Vorbești despre căsătorie groaznic de urât. Ți-aduci aminte cu cât dispreț vorbeai odată de Ana Duma? Și tu ai pornit pe urmele ei. Cum a fost cu puțință Nica? Nu vezi că mergi într-o prăpastie fără fund? Și, apoi, nu mi-ai spus tu că după divorț te vei căsători cu unul din adoratorii tăi? Dacă blestemi căsătoria, te mai poți gândi serios la alta?

– Ți-am spus, tu găscă ce ești, că noua căsătorie o încheiem cu condiții: amândoi vom fi perfect liberi și, când nu ne vom mai putea suporta, ne despărțim de bună voie, fără nici un scandal.

– Adică, revezi un nou divorț?

– De ce nu? Bărbații ajung toți niște egoiști și niște lași, după ce au în posesiunea lor o femeie.

– Dar ... când vor înceta și divorțurile, fiindcă nu vei avea cu cine te căsători, ce vei face?

Nica o privi încruntată, cu dușmănie.

– Întreb, pentru că știi și tu bine că frumusețea femeiască nu ține mult. Tu n-ai nici o carieră, nici un mijloc de existență. Când nu vei mai fi frumoasă, din ce ai să trăiești?

– Voi veni să cerșesc de la tine! zise ea cu dispreț.

Nastasia simți că i se strânge inima.

– Să nu spui într-un ceas rău!

– Ceasuri rele nu sunt, numai oameni proști. Nu te-aș fi crezut niciodată atât de marginită.

Privi repede ceasul de aur de la brățară.

– Deci, nu vii?

– Absurd și să întrebi!

Nica o măsură cu atențiune din creștet până în tălpi și deodată izbugni într-un râs strident.

– Dar eu nici n-am observat până acuma! Tu ești gravidă! Ce prostie! Ai intrat în rândul matroanelor. Acum înțăleg pentru ce nu vii!

Și iar dădu drumul râsului aceluia strident și nerușinat.

– Da, sunt gravidă, într-a treia lună.

– Scuzele mele, doamnă! spuse Nica plecându-se și făcând o grimasă ... Cu tine, cum s-ar spune, *e finita la comedia!*

– Care e cuvântul tău din urmă? Primești ori nu propunerea lui Petrișor?

– Să ajung în situația ta? Niciodată.

– Bine, voiam să știu. Și acum, trebuie să-ți spun și eu cuvântul meu cel din urmă. Aceasta e ultima noastră întâlnire, Nica! Mi se rupe sufletul că trebuie să-ți spun. Nu ne mai putem vedea de azi încolo. Nu ne mai cunoaștem! Adio!

Nica avu un fior, trupul ei se cutremură scurt, uitându-se cu ochii mari, speriați la Nastasia. Și fără să mai poată spune un cuvânt, cu ochii mereu măriți de spaimă, părăsi locuința fostei sale prietene.

Rămasă singură, Nastasia își aminti că nici nu se despărțeau acum pentru prima oară*, ci s-au despărțit încă din toamnă, înainte de a-și cumpăra Nica blana, când îi văzuse stropul de lacrimi în gene.

Revizorul sosi cu întârziere la cină. Întâlnise niște cunoscuți cu cari discutaseră îndelungat evenimentele zilei: întrunirea, banchetul.

Nastasia-i povesti de vizita neașteptată a Nicăi și de scopul ei și cum s-a folosit de prilej să-i comunice și propunerea lui Petrișor. Îi povesti din fir în păr tot, afară de efectul sarcinii ei asupra fostei sale prietene.

– Așadar, ai rupt cu ea definitiv.

– Da.

– E și mai bine așa. Și azi, la banchet, a scandalizat pe toată lumea cu purtarea ei.

Revizorul tăcu un restimp îngândurat, apoi începu să se lumineze, ca și când o rază de soare i-ar fi căzut pe față.

– Bine că a fost Nica și nu tu! șopti el.

– Ce vrei să spui?

– Ți-ai uitat visul meu de azi-noapte?

– A, da, înțeleg acum!

– Nu știi ce este cu mine, Stazi dragă, dar am, mi se pare, un instinct când e să se apropie o primejdie de tine. Cred că acela a lucrat și în visul meu.

– Dragul meu! Orice primejdii ar veni spre noi, pe noi nu ne mai poate despărți nimic în lumea asta!

Apoi, lipindu-se de el ca de-un stâlp puternic îi șopti:

– Azi l-am simțit mișcând!

Vasile Albu o îmbrățișă tăcut, mișcat. O lacrimă i se ivi în colțul genelor.

– Să fie Domnul lăudat! zise el.

* în ms: nu se despărțeau acum pentru *ultima* oară (n.ed.).

XIII

Pe la mijlocul lui septembrie revizorul Vasile Albu fu chemat telegrafic și urgent la minister. Nici directorii diferitelor servicii, nici chiar secretarul general nu știau de ce, zadarnic se informă de la ei, surprins de urgența chemării.

– E telegrama personală a domnului ministru, zise secretarul general. Te anunț numaidecât. Acum are o ședință cu domnii directori.

Peste vrun ceas fu introdus la ministru.

– A, dumneata ești, domnule revizor? Poștește, ia loc. Am voit să vorbesc personal cu dumneata, în toată intimitatea. Știi că te-am apreciat de la început și te-am numit.

– Aveți neîntrerupt recunoștința mea, domnule ministru.

– Eu țin la omul harnic și corect. Îmi place ordinea și disciplina în slujbă. Mă bucur când un superior se interesează de toate. Numaicât uneori e nevoie de tact.

– Mă silesc și în direcția aceasta, domnule ministru.

– Poate, cred! Numaicât se pare că nu reușești totdeauna.

Revizorul se gândi la ce poate face aluzie ministrul și nu putu descoperi nici o lipsă de tact în activitatea lui oficială.

– Recunosc bucuros că e și greu să ai totdeauna tactul cuvenit, mai ales când sunt atâtea interese în joc. Ai două cauze la mine, procesul acela disciplinar împotriva învățătoarei Ana Moga*, venită pe drumul ei oficial și ai raportul acela confidențial privitor la inspectorul Nae Vasilescu, pe care mi l-ai trimis prin prietenul meu stimat, senatorul d-voastră. Sunt în bucluc amândouă.

– Ancheta și procesul disciplinar s-au făcut după regulament, păstrându-se toate formele, m-am îngrijit de asta. Răspund, pe de altă parte, că nu cuprinde nici un neadevăr. Toate acuzațiile sunt dovedite cu martori ca fiind, din nenorocire, fapte.

Ministrul ridică brațul și-l lăasă să cadă, neputincios, pe birou.

– Nici o obiecțiune de făcut în privința fondului și a formei. Dar iată ce este, domnule revizor: Femeia asta are multe legături cu oameni cari au intrat în partidul nostru numai de-un an. Sunt neofiți, cum s-ar zice, de altfel, ca și dumneata. În zadar am voi să ascundem adevărul: Noi în Transilvania n-am prea existat până acum ca

* în ms. din nou *Moga* în loc de *Duma* (n.ed.).

organizație. Abea de un an ne organizăm, ba aş putea zice că abea am început şi acum. Partidul nostru, domnule revizor, cum ştii, e un partid de intelectuali, la noi primează, în mentalitatea conducerii, ideile, programul. Suntem cam visători de felul nostru. Dar fără organizații puternice, serioase, un partid nu poate nici exista, nici acționa în masele mari, nu are viitor. Iată considerente, recunosc, extraşcolare, dar de cari, din nenorocire, trebuie să ținem seama. Ana Duma are patru-cinci protectori cari au intrat în partid de curând, dar cari s-au dovedit foarte buni organizatori şi, pe deasupra, sunt oameni cu trecere în judeţ şi nu se dau în lături nici de la jertfe băneşti. Sunt oameni cu situații bune. Ei bine, toți au intervenit până la mine să nu-i fac transferarea. Altfel ei părăsesc partidul. Şi sunt oameni cari s-au expus şi până acum pentru partid.

– E şi domnul inspector Nae Vasilescu?

– Asta e altă căciulă! La el venim pe urmă. Iată ce am înţales eu subţ tact, că un superior trebuie să aibă şi tact, trebuie să cunoască tot ce se petrece în partid, să cunoască relaţiunile dintre oameni şi, când porneşte o acţiune, să se gândească la toate, să combine tot, înainte de a începe, ca pe urmă să nu fie silit a bate în retragere.

– Dar purtarea Anei Duma ajunsese un scandal public, domnule ministru. Mi-a cerut ancheta şi procesul disciplinar corpul didactic primar din oraş. Ajunsese să vină la şcoală ameţită, direct din localuri de petrecere.

– Da, ştiu. Mi-a confirmat şi senatorul. Dar să ne gândim puţin ce s-ar putea face, afară de transferare.

– Oricare altă pedeapsă nu ar satisface opinia publică, simţul moral jignit al cetăţenilor. Ar fi ca şi când ministerul ar sprijini oficial imoralitatea şi dezmăţul corpului didactic.

– Cam grav ce spui, puţin eşti aplicat dumneata la exagerări. Lumea nu se prea ocupă de viaţa privată a cuiva. Ceea ce nu însemnează însă că eu aş aproba un astfel de dezmăţ la o învăţătoare, Doamne fereşte! E de condamnat în modul cel mai grav. Dar socoteşte şi dumneata, ce ne facem cu protectorii aceia ai ei care ameninţă cu demisia din partid? Trebuie să aflăm o pedeapsă mai uşoară decât concluzia anchetei.

– Eu altă pedeapsă satisfăcătoare nu pot afla, domnule ministru. Spunând convingerea mea sinceră, ea ar trebui eliminată peste tot din învăţământ.

– La întâia judecată o asemenea pedeapsă? Nu eşti prea sever?

– Ar fi şi o pildă, domnule ministru.

– Lasă pilda, frate! Ai văzut de ce considerente trebuie să ținem seama. Eu nu-mi pot lua răspunderea să dezorganizez într-un județ partidul. Ce ar zice primul ministru, șeful partidului? Hai! Să zicem o suspendare pe două luni de la catedră, fără leafă?

Revizorul se mișca pe scaun ca pe spini.

– Pentru cât cuprinde dosarul ei, ar fi o floare la ureche.

– Crezi că-i prea puțin?

– Eu, domnule ministru, sunt nevoit să rămân la concluzia forurilor de anchetă și a procesului disciplinar. Sunt acte care rămân. Dar chiar dacă s-ar arde, rămâne rana și pata pe trupul dascălimii. Și cred că acesta e lucrul principal.

Ministrul răsfoi o clipă în dosarul ce-l avea pe birou.

– Mda! zise el. Asta ar fi întâia chestiune pe care o ai la mine. Să trecem la a doua.

– La ordinele d-voastră, domnule ministru. Din fața opacă a superiorului nu putu ceti nimic: l-a convins ori ba că altă pedeapsă ar fi prea ușoară.

– E memoriul acela intim adus de senator. Înșiri în el lucruri foarte compromițătoare pentru inspectorul Nae Vasilescu.

– Sunt fapte înregistrate după pasiunile* colegilor și colegelor. Nu-i nimic de la mine, nu-i nimic inventat. Sunt plângerile lor, stăruințelor lor pe lângă mine.

– Bine, dar cu ce dovedești? N-ai nici o declarație iscălită de ei sau de ele.

– Am cuvântul lor că sunt gata să întărească cu jurământ tot ce mi-au spus.

– Trebuie să fii precaut, dragul meu! Omul multe spune la o supărare, la o părere și, pe urmă, regretă sau tăgăduiește. La orice caz, nu oricine e gata să jure, când e vorba de a ponegri pe superiorul său.

– Domnule ministru, sunt învățători cu soții tinere, cari sunt gata să-i încuie școala dacă mai trece pe la ei. Sunt învățătoare tinere, disperate. Știe întreg corpul didactic primar din județ că se poartă cu ele ca și cu niște femei de stradă, că nu scapă una mai frumoasă să nu-i facă propuneri, mai ales când are vro cerere de rezolvat. Ei bine, am mai avut inspectori și tineri și mai în vârstă, dar nu s-a pomenit așa ceva. Trebuie să fie un om amoral din capul locului. Am avut eu

* pasiunile = aici cu sensul de *mărturisiri* (n.ed.).

însumi prilejul să-l văd într-o inspecție la școala mea. Nu mai era vorba de nici o inspecție, ci de a o curta cu nerușinare pe nevastă-mea!

– Hm! Hm! Sunt, deci, și susceptibilități personale la mijloc. Ar trebui să iei în considerare că învățătoarelor acestora tinere, de la sate, îndată ce un bărbat se poartă mai liber, numaidecât bănuiesc nu știu ce!

– Dar nu e vorba de bănuieli, domnule ministru. Au plâns în fața mea învățătoare tinere pe cari le-a ofensat grav, cu purtarea lui, inspectorul. Să mă scuzați că vă relatez ce-mi spun ele: le pipăie pe unde apucă, încearcă să le sărute. E un om amoral, care n-are ce căuta în inspecția învățământului primar. Nu s-a mai pomenit așa purtare de când e lumea! Vă rog să vă sesizați de memoriul meu și să ordonați o anchetă. Dacă nu se vor dovedi plângerile, eu îmi trag toate consecințele.

Ministrul rămase un restimp pe gânduri, cu un deget la frunte. Apoi privi întins la revizorul.

– Ascultă, domnule Albu, acesta e un memoriu confidențial al dumnitale. Nime nu știe de el decât dumneata, eu și senatorul. Îți propun să ți-l retragi și să lași lucrul baltă.

– Dar e cu neputință, domnule ministru.

– Dar e un memoriu confidențial, nu e înregistrat nicăiri, nu l-a văzut nime, nu l-a citit nime. Nu ți-ar putea face nime nici o obiecțiune.

– Mi-ar face conștiința, și mi-e de-ajuns. Dar m-ar disprețui și cei cari mi s-au plâns și au stăruit să intervin, iar eu le-am promis. Nu aş mai avea nici un respect și nici o autoritate în fața lor. Repet, domnule ministru, inspectorul trebuie să fie un om amoral, un nenorocit. Un om ca el trebuie izolat, nu pus pașa peste fete!

Ministrul zâmbi amar.

– Mi-ă spus și senatorul.

– V-a spus și domnia sa?

– Da! Și, chiar fără memoriul dumnitale și confirmarea lui de către prietenul meu, știam de mai de mult că Nae Vasilescu e dincolo de imoralitate. Eu am rezistat o lună la numirea lui.

Revizorul îl privi uimit. Fața ministrului se crisparse.

– L-ați cunoscut așadară!

– Nu m-a surprins memoriul dumnitale. Aveai datoria să-l faci. Ești un superior vrednic și-ți sunt mulțumitor.

– Dar ... nu mai înțăleg nimic, domnule ministru! Ați rezistat o lună și tot l-ați numit! Sunteți forul suprem, doar, în învățământ.

– Dragul meu, nenorocita asta de politică! Considerentele de ordin politic. Inspectorul e din fieful electoral al ministrului de finanțe, electorul lui principal, aderent de două decenii. N-a avut prilej niciodată să-i dea o recompensă. N-a fost ministru pân-acum, guvernările noastre au fost de scurtă durată. Așa mi-a spus chiar ministrul de finanțe când, cerându-mi să-l numesc, am refuzat, spunându-i că-l cunosc și nu-i de inspector. Am rezistat o lună. Chestiunea a ajuns la șeful guvernului. Ce era de făcut? Nu prea avem financiari în partid, și ministrul de finanțe amenința atunci cu demisia, ca acum protectorii Anei Duma! Primul ministru s-a pronunțat pentru numirea lui. Iată, oftă ministrul, considerente de cari trebuie să țină seama un om, dacă vrea să se spună despre el că are tact! N-am avut nici eu, cum nu ai nici dumneata. Și așa luăm deciziuni și apoi suntem siliți să batem în retragere. Eu, domnule Albu, nu-s fericit că mă aflu în acest loc. Eu sunt un profesor, un om al școlii și te înțeleg perfect pe dumneata. Ba mărturisesc chiar aceleași convingeri, cari de altfel sunt și naturale. Dar de inspector nu mă pot atinge, nici ca de Ana Duma. Ministrul de finanțe ar provoca o criză de guvern.

Vasile Albu începu să transpire: nici un rezultat nu era în perspectivă. Dar fără biruință, în două cauze așa de juste, nu se putea întoarce acasă, va fi silit să demisioneze.

– Îți propun din nou să-ți retragi memoriul și să te mulțumești cu o pedeapsă mai ușoară pentru Ana Duma.

– Sunt consternat, domnule ministru. În asemenea cazuri cine să apuce, cum se zice pe la noi, taurul de coarne, dacă nu dumneavoastră?

– Ar fi o singură soluție pentru mine, să-mi dau demisia. Dar guvernul abia s-a consolidat, partidele de opoziție ne sapă mereu, tot la o săptămână ne prorocesc căderea. Vezi și dumneata că nu este cu putință. De aceea insist, iarăși, să bați în retragere dumneata. Ai lucrat fără tact. Trebuia să cunoști relațiile oamenilor din partid, greutatea lor.

– Mi-e cu neputință, domnule ministru. Nu numai pentru că n-aș mai avea nici o considerație și autoritate în fața corpului didactic din județ, ci pentru că nu mă lasă conștiința. Aș săvârși o gravă abatere de la datoria mea.

Superiorul își strânse buzele.

– În cazul acesta nu mai rămâne decât o deslegare ...

– Să-mi dau demisia?

– Așa este, deși chiar demisia pe o astfel de temă ar putea provoca un scandal și ar face rău partidelor, dacă lucrul ar ajunge pe gura ziarelor. Iată, eu m-am temut că dumneata nu vei bate în retragere și m-am gândit ce-i de făcut. E, la tot cazul, o mare imoralitate ca purtătorul unui oficiu să-și tragă cea mai gravă consecință pentru faptul că și-a făcut datoria. M-am gândit că aş putea să te numesc pe dumneata și pe soția dumnitale în două posturi bune, libere, dintre cele ce le mai am în capitală. A demisiona benevol pentru a ajunge institutor în București, s-ar putea considera un lucru normal, nime nu s-ar mira, fiindcă oricare revizor județean ar renunța la post în schimbul mutării definitive aici. S-ar putea considera chiar ca o avansare. Mai adaugă că aceste posturi ar fi stabile: ai putea rămânea în ele până la pensionare. În vreme ce revizoratul se poate schimba cu guvernul. M-am gândit să-ți fac propunerea să vă numesc aici și numai pe urmă să aduc o deciziune în cele două cauze. Dumneata, în asemenea caz, nu ai mai avea nici o răspundere. Ce zici!

– Regret că nu pot da un răspuns până nu vorbesc cu nevastă-mea. Nu pot ști dacă ea ar voi să ne mutăm în capitală. În orice caz vă rămân foarte mulțumitor, domnule ministru.

– Dar lucru e urgent, domnule revizor. Posturile acele trebuiesc umplute în grabă; nu le pot salva mai mult de patru zile, atâtea intervențiuni se fac.

– Măine o să aveți răspunsul, domnule ministru. Plec deseară, dimineață sunt acasă și ne vom înțelega cu soția.

– Țineam și țin la dumneata, de aceea m-am gândit la soluția asta. Acum, te rog, uite aici o foaie de hârtie, scrie-ți demisia, poți să motivezi cu starea sănătății dumnitale.

Albu păru surprins.

– Dar încă nu știu dacă nevastă-mea va voi să ne mutăm.

– Indiferent! Demisia tot trebuie înaintată, afară de cazul că bați în retragere, zâmbi superiorul.

– Adevărat! M-am zăpăcit puțin, se vede.

– Dacă nu vă mutați, rămâneți la posturile pe cari le aveți acum, vei reveni la catedră. Ori, puteți cere altele. La tot cazul cu posturile de aici nu mai pot întârzia, așa că, te rog, să faci și cererile de numire, să le am aici la îndemână când voi primi telegrama de la dumneata ...

Vasile Albu ieși buimăcit de la ministru. Părea că tot ce s-a petrecut în birou nu era real. Trecu printre învățători cunoscuți, fără ca să-i vadă. Pe urmă, în stradă, începu să-și dea seama de realitate, nu mai era revizor. S-a plătit să alerge cu un an înainte, cu atâtea

intervenții, după el? Să ajungă a-și pierde liniștea sufletească și pacea de la școala din sat? Înstăutori, el și Nastasia, în capitală? Cât îl privește, mai bucuros s-ar fi dus în posturi sigure la țară. Dar Stazi s-a dorit mereu la oraș, nu se mai puteau întoarce în sat. Poate o să-i pară bine să se mute într-un oraș ca Bucureștii! La tot cazul a fost o atențiune din partea ministrului.

Totuși, în drumul până acasă, fu foarte amărât: să cadă într-o luptă așa de dreaptă! Unde va ajunge țara în care se practică astfel de metode? Era liniștit numai în ce privește demisia lui. Ea trebuia înaintată, de îndată ce trebuia, altfel, să bată în retragere. Era sigur că și nevastă-sa va fi de aceeași părere și că, din motivul demisiei, nu va fi nici o neînțelegere sau neplăcere între ei. Da, era o soluție, demisionând acum, înainte de a decide ministrul în cele două cauze. Două? Dar era evident că nu mai rămăsese decât una. Memoriul împotriva inspectorului, dacă n-a voit să-l retragă el, desigur că-l va arde ministrul. Da, procedând în chipul acesta, el va părea mai puțin vinovat: când se va aduce sentința în cauza Anei Duma – o pedeapsă era sigur că i se va croi – el nu va mai fi revizor! Da, însă acestea sunt aparențe, nu-l puteau liniști pe el! Gândul că a ieșit înfrânt din luptă îl întrista, nu atât pentru că era jignită ambiția lui, ci pentru că răul va rămânea la locul lui! De neînchipuit, își zicea el, cum leagă politica mâinile oamenilor! Mai bine să nu aibă nici o legătură cu ea, să se mărginească a vota cu stăpânirea la alegeri, așa cum făcea la țară!

Deodată îi veni un gând liniștitor. Ziarele scriau mereu că «guvernul e pe dric». Spusese și ministrul că partidele de opoziții îl sapă. Poate nu va mai rămânea mult la putere și, cu schimbarea lui, va pleca și inspectorul Nae Vasilescu și lumea va scăpa de el. Va putea fi transferată atunci și Ana Moga*. Corpul didactic din județ și din oraș nu se vor lăsa până nu vor ajunge la acestea două rezultate!

Gândindu-se așa, simți o ușurare, deși-i rămase mereu senzația că, oarecum, fuge de la datorie. Fuge! Dar a plecat el la București cu gândul să-și înainteze demisia?

Acasă Nastasia îl aștepta neliniștită. Ce putea însemna telegrama aceea urgentă? Acum revizorul îi povesti tot ce s-a petrecut în cabinetul ministrului și ea îl ascultă tot mai mirată. Erau cu puțință toate acestea? O umbră de întristare îi căzu grea pe față, pe ochi, dar

* Moga greșit în ms. penru Ana Duma. În alte pagini de ms. însuși autorul s-a corectat (n.ed.).

către sfârșitul povestirii bărbatului său, începu să se lumineze. Când auzi că a și făcut petițiile pentru numirea lor la București, sări sprintenă de pe scaun, îl îmbrățișă și-l sărută.

Vasile se însenină și el.

– Va să zică te bucuri că vom fi institutori în București!

– Din toată inima! A fost idealul meu.

– Dar nu mi-ai vorbit niciodată despre asta!

– A, la început nu puteam să-ți vorbesc. Îți ascunsesem că am fost anul trecut în capitală. Cum puteam să-ți spun că m-aș dori acolo? Iar când ți-am mărturisit intervenția mea la inspector, nu mă mai gândeam la București. Eram într-o situație aici, aveam locul nostru. Pe urmă știi tu, a început altă viață între noi doi. Mi-era totuna unde sunt, numai să fim împreună. Dar trebuie să știi că eu, atunci, în capitală cum o vedeam întâia oară, am trecut printr-un adevărat extaz! Îmi părea că numai atunci mi-am dat seama de puterea neamului nostru, când am văzut capitala lui. Trebuie să știi că mi-am luat o mașină, după ce am ieșit de la inspectorul și, până seara, am alergat, ca o nebună, în toate părțile. Voiam să văd tot, să simt tot. Să iau contact parcă cu însuși sufletul neamului.

Revizorul zâmbi.

– Mi se pare că ai pus ceva din extazul tău de atunci în lucrarea ce ai citit-o și susținut-o la conferință asupra educației naționale prin geografie și istorie?

– Cred că am pus mult. Inspirația atunci mi-a venit.

– Așadar pot trimite telegrama ministrului?

– Da, te rog! Nu m-am mai gândit la dorința mea de atunci, până acum de curând ... de când am rupt-o definitiv de Nica, poate și de când mi-ai spus că introduci anchetă împotriva Anei și înaintezi un memoriu în legătură cu inspectorul. Da, de atunci am început să mă gândesc din nou! Îmi ziceam: ce de neazuri și neliniști am adus eu pe capul lui Vasile cu insistența mea de a veni la oraș! Apoi, Nica, pentru mine a fost o pierdere mare! Am ținut la ea ca la o soră. Mă obicinuisem cu ea ... Dar acum nu mai am nici o prietenă. Am colegele, cu care sigur că sunt bine, dar nu e intimitatea aceea care am avut-o cu Nica! A început să-mi fie străin orașul acesta și pentru că e prea plin de cleвете. Aici se cunoaște toată lumea, își adulmecă și urmele. Într-un oraș ca București te pierzi, cine te ia în seamă, cine te urmărește ce faci? Poți trăi tot așa de necunoscut ca și în sat ... Și, pe urmă, dragul meu, am început să mă doresc iar în capitală și pentru ... copil. Vreau să-l facem inginer și vreau să-l am mereu lângă mine.

– Dar dacă va fi fată? zâmbi Vasile.

– La asta încă nu m-am gândit, fiindcă știu că va fi ficior. La tot cazul în capitală ai toate școlile la îndemână. E o mare ușurare și sub raport material.

Revizorul trimise telegrama încă în dimineața aceea.

XIV

După o săptămână Vasile Albu și Nastasia nu mai fură văzuți în oraș. La revizorat se știa că Vasile își luase un concediu și îl suplinea subrevizorul de control Petru Roșu. Cei doi soți își făcură pregătirile de plecare în liniște și nime nu știu de numirea lor în capitală, până în ziua când fostul revizor se duse să-și ia rămas bun de la personalul din birou, iar Nastasia de la directorul școlii, unde funcționa, și de la colege. Încă nu începuseră cursurile.

Nimeni nu cunoștea motivul acestei schimbări neașteptate și, cum se întâmplă când nu se cunoaște adevărul, diferite versiuni fură puse în circulație.

Unii spuneau că fostul revizor, fiind un om practic, s-a folosit de împrejurări, de situația sa oficială, de protecțiile ce le avea și și-a asigurat din bună vreme, pentru el și nevastă-sa, un loc sigur. Cine știe cât va mai ținea guvernarea de acum? Trecuse de un an și aceasta era mult pentru partidul de la putere. Un nou regim, desigur, va numi alt revizor, după datină.

Alții au aflat că Nastasia ar fi moștenit o casă în București de la o mătușă, trecută de mult în țară și măritată acolo. Tatăl său avusese, într-adevăr, o soră mai în vârstă ca el, care se măritase în București cu mult înainte de unire, dar care era moartă de zece ani și nu a lăsat nici o moștenire.

Alții ascultau ce le spunea Ana Duma.

– I-am rupt capul! Să știți că din ancheta aceea pornită împotriva mea a trebuit să plece! O ascultau, dar n-o prea luau în seamă, nu-i dădeau crezare. Unii îi și ziceau:

– Bună pedeapsă! A ajunge institutori în capitală.

Nica puse în circulație versiunea cea mai absurdă: cică ar fi la mijloc secretarul acela general de la Interne, Martinescu, care se îndrăgostise de ea când a fost aici și i-a mijlocit să o ducă mai aproape de el. Nu o crezu nime.

Rămase și Ana zdruncinată în convingerea sa, când îi veni sentința: suspendată pe două luni, cu pierderea salariului.

* în ms. s-a folosit cuvântul «în» în loc de cuvântul «de» (n.ed.).

Dar opinia publică trecu repede la ordinea zilei. Nime nu simțea lipsa celor plecați. Trăiseră izolați de tot anul cât îl petrecuseră aici. Nu se introduseseră încă în societate.

Fu numit un nou revizor, un învățător mai în vârstă, de la o margine a județului care – de un an – reușise să facă cea mai solidă organizație a partidului în plasa lui. Era om văduv și bine situat materialicește. Râvnea, la viitoarea venire a partidului la putere, să fie ales senator.

În vremea cât fusese suspendată din învățământ, Ana Duma dăduse o lovitură: Părăsise pe față pe ofițer și trecuse de partea directorului unor întreprinderi forestiere, unul Jan Vlădescu, despre care se vorbea că-i evreu botezat. Lovitura nu a dat-o Ana fără un nou scandal răsunător: s-a bătut cu ofițerul într-o cofetărie, așa că omul a fost obligat să-și ceară telegrafic transferarea. Ana începuse să trăiască pe un picior mai mare ca până acum. Nu mai circula decât cu automobilul fabricii de cherestea. Se pasionase și mai tare după jocul de cărți. Era, seară de seară, nelipsită de la un club, unde, pe lângă cărți, era și ruletă. Câștiga și pierdea sume mari. Se întâlneau aici bărbați și femei, se servea și băutură, se putea și dansa la muzică de jaz. Venea aici și lume «bună». Unii numai pentru distracție, alții pentru dans, dar cei mai mulți, bărbați ca și femei, jucau la ruletă.

Localul îl deschiseseră numai înainte cu cinci ani, sub firma unei societăți sportive, doi evrei veniți de la Galați – și ajunsese în scurtă vreme cel mai luxos, cel mai cercetat din oraș. Era și un loc de întâlnire pentru tot soiul de tipuri. Era un local scump foc și totuși era mereu înțesat de lume, de fum de tutun, de parfumuri.

Ana Duma era acum între cele mai luxoase femei. Adeseori venea aici însoțită de Jan Vlădescu, dar venea și singură. Deși știa toată lumea traiul ei, bărbați și femei din societate nu-i încunjurau tovărășia. Jucau la aceeași masă. Erau femei, cari îi invidiau toaletele, bărbați galanți, cari îi făceau complimente.

În societatea ei erau nelipsite două fete, cari peste zi erau dactilografe, iar noaptea se schimbau în cucoane mari. Una, Iulia Bratu, o brunetă voluntară și expansivă, alta Cornelia Negru, o blondină melancolică, visătoare, care putea juca cu ceasurile fără să spună un cuvânt. Cea dintâi lucra peste zi în biroul unui cunoscut avocat, care o supraveghea adeseori, nopțile, de la o măsuță unde își consuma coniacul. Erau nopți când deșerta și câte-o jumătate de kilogram. Fata lucra în biroul lui de vro patru ani. Toată lumea știa că trăiesc împreună, afară de nevastă-sa, o femeie respectată, din bună

familie, care-și vedea de casă și de copii cu un grav simțământ de responsabilitate. Fata – Iulia Bratu – era fiica unui pantofar, învățase trei clase liceale, dar când voise să se înscrie și într-a patra și-i ceruse bani, tatăl său ridicase ciocanul s-o lovească. Inteligentă, fata a înțeles și de-atunci nu i-a mai cerut tatălui său nici un ban, nici pentru școală, nici pentru îmbrăcăminte. S-a făcut dactilografă și-i mergea bine. Biata maică-sa, o femeie de la țară, suptă de șase copii, nu se putea mira îndeostul cât de bine câștigă fata sa șezând toată ziua pe-un scăunel și bătând cu degetele în niște clape.

Cealaltă prietenă nedespărțită a Anei, Cornelia Negru, lucra în biroul celui mai mare magazin de stofe din oraș. Proveniența ei era incertă. Unii spuneau că s-a măritat la șasesprezece ani și, după trei zile, a fugit în lume; alții, că ar fi fost scoasă din casă chiar de părinții săi, iar alții că a urmat doi-trei ani la o școală de gospodărie. Trăia cu patronul, pe care se spunea că-l ține sub o teroare groaznică. Nime nu l-a văzut vrodată însoțindu-o nici aici, nici în altă parte. Era, poate, mai luxoză decât Ana și Iulia Bratu și gravitatea ei părea că impune respect și bărbaților și femeilor.

Când pierdea sume mari era oribilă. Se schimba într-o fiară. Spărgea tot ce-i cădea sub mână, până-i trecea criza. A doua zi patronul magazinului plătea toată paguba, fără un cuvânt de protestare.

Când au trecut cele două luni cu care a fost pedepsită Ana Duma, ea nu s-a mai prezentat la școală. A fost așteptată câteva zile, o săptămână, a fost provocată. Nu a răspuns nimic. Dar la zece zile directorul școlii a primit un aviz de la minister, prin revizorat, că dascălița căpătase un concediu de un an pentru refacerea sănătății. În curând, ea plecă cu directorul întreprinderilor forestiere în străinătate.

Bărbatul său se urni în sfârșit și-i intentă proces de divorț. Se auzi, puțin mai târziu, că întreținătorul de acum al Anei a dat o sumă frumoasă de bani ca cheltuieli de organizare a partidului din județ.

Nica Petrișor încunjurase un restimp societatea care venea în localul acesta, dar, după ce se pronunțase divorțul dintre ea și notar, ajunsese în scurtă vreme nelipsită, și în prietenie cu Ana Duma, cu Iulia Bratu și Cornelia Negru. Venea însoțită când de un bărbat, când de altul, când singură. Începu și ea să joace la ruletă cu patimă. Uneori o apucau zorile aici.

Nime nu ar fi putut ști care dintre cei patru, cinci bărbați în societatea cărora era văzută de obicei, era admiratorul de care-i vorbise Nastasiei și cu care va încheia a doua căsătorie. Adevărul era că lunile treceau una după alta și ea nu se mai mărita.

În câteva rânduri se pierduseră sume mari de bani în localul acela, se produsese mari scandaluri cu bătăi, cu intervenția poliției. Un tânăr funcționar încercă o tentativă de sinucidere, din cauza pierderii unei sume enorme. Opinia publică se răscolise, gazeta locală a opoziției publicase reportaje senzaționale, dând cu inițiale numele câtorva slujbași superiori și de doamne din cea mai bună societate. Localul fu închis, sigilat. Gazeta opoziției scrisese vro două săptămâni despre localul de perdiție care a putut răsări în mijlocul capitalei de județ, sub un regim lipsit de orice control, în care «averea și onoarea cetățeanului» e jefuită ca în mijlocul codrului. Din coloanele ziarului provincial acuzele trecură și în presa din capitală a partidului din opoziție și în alte câteva cari simpatizau cu el. Se porni o campanie înverșunată, care dură vro lună de zile, între presa guvernamentală și cea din opoziție. Se trecuse de la scandalul inițial, la dovedirea incapacității guvernului în toate domeniile vieții publice, o vehementă campanie de răsturnare.

Majoritatea societății românești din oraș află abea din ziare despre existența acelui local. Cei mai mulți, cari știau în ce clădire e, îl luară drept ceea ce spunea inscripția: un club al unei societăți sportive.

Acum se mirau, se interesau și se umpleau de curiozitate: Ce se va fi petrecut acolo? Cum de ei n-au aflat nimic!

Când, peste trei luni, localul fu redeschis în mare taină, nu trecură decât câteva zile și fu totuși asaltat de năvala curioșilor. Patronii câștigară acum, într-o lună, să-și acopere și pagubele suferite și șperțurile plătite. Toată lumea de bună credință se mira cum de nu aflase despre redeschidere și gazeta opoziționistă nu mai sufla un cuvânt despre marile pierderi de bani și dezmățul și mai mare ce începuse din nou.

Era într-adevăr un cuib primejdios. Societatea sportivă își avea procentele ei, câțiva membri din conducerea societății aveau salare fixe, până la zece mii de lei lunar. Ce trebuiau să câștige cei doi patroni gălățeni? se întrebau cetățenii de duzină, cari munceau întins în slujbe și birouri și abea le rămânea de o halbă de bere duminică. Deși era un cuib de perdiție, localul atrăgea publicul cu farmecul cu care o lumină intensă atrage fluturii nopții, pârjolindu-le aripile.

În multe familii intraseră certele, mizeria și chiar rușinea din cauza lui, dar, din aceasta, cei nepățiți nu învățau nimic.

Erau femei cari se pretindeau din societate și cari declarau că un astfel de club nu-i nici o inovație, nici un semn de decadentă pentru oraș, deoarece el intră în instituțiile de distracție ale înaltei pături

sociale din toate orașele mari, în toate țările. Era chiar o dovadă de civilizație. Afirmau că societatea subțire, rafinată, are nevoie de senzații mai tari decât lumea de duzină și că, cine n-are bani, n-are decât să nu cerceteze* clubul acela. Iar cei cari au, nu-i nici o pagubă dacă pierd.

Se ridicase, se adunase în oraș pe nesimțite o societate care părea că e străină, că nu are nici una din preocupările marii majorități, bărbați și femei cari afirmau despre ei că duc o viață modernă, ca în oricare mare oraș din apusul civilizat. Înainte de a se deschide clubul acela se întâlneau la diferite familii, sau în localuri de petrecere. Erau ca și constituiți într-un fel de bandă, care, deși împărțită pe grupuri, pe cuiburi, urmau aceleași canoane, ca și când ar fi un trib și ar avea statute unitare. Clubul le dăduse numai prilejul să se cunoască, să se încante și mai mult de afinitatea lor. Nu erau prea mulți, dar cât ce ieșiseră la lumina zilei, atrăgeau mereu lumea nouă, din care o parte, îndată ce se frigea la un joc la ruletă, nu mai călca acolo, alta se înverșuna cu atât mai tare.

În primăvară căzu guvernul, se instală altul, noul primar închise clubul, pentru a-l redeschide după alegeri. Și așa se continua mereu sub toate guvernele cari se perindau din ce în ce mai des. N-a fost primar sau prefect de poliție care să nu-l sigileze cel puțin o dată în decursul slujbei, pentru a-i rupe tot ei pecețile.

La vro patru ani după divorț, notarul Petrișor fu adus într-o noapte și el la club, de către un prieten cu care chefuia de obicei prin restaurante mai mici, prin birturi. Petrișor, după divorț, căzuse o vreme într-un fel de melancolie, care era gata să-l scoată din slujbă: stătea cu ziua de cap cu condeiul țeapăn în mână, cu dosarele vrăfuite de nu mai încăpeau, pe biroul lui. Când fusese muștrat și advertizat de al treilea sau al patrulea prefect, cu care lucra acum, se supăraseră groaznic, se duseseră acasă și se îmbătaseră.

A fost salvarea lui, pentru că se convinsese că numai beția îi putea alunga melancolia. Și de atunci a început să bea: întâi în singurătate, apoi în localuri. Mai ales de când întâlnise pe prietenul de-acum, un funcționar nou la prefectură, care, la un pahar de vin, cânta divin. Și cântecul parcă-l spăla pe Petrișor de toate necazurile și-i lumina gândurile.

* *să cerceteze*, aici cu sensul de: *să frecventeze* (n.ed.).

Subalternul îi cânta doine și romanțe, iar Petrișor după ce se amețea, spunea la sfârșitul fieștecărei cântări:

– Și era blondă și gingașă ca un fir de păpădie!

Cântărețul crezuse multă vreme, că-i un refren al lui, la beție, o meteahnă a lui și nu l-a întrebat niciodată de înțelesul acelor cuvinte. Ba, când se amețea și el, mai greu ca Petrișor, zâmbea și spunea și el:

– Și era blondă și gingașă, ca un fir de păpădie!

Petrișor se uita la el întins, apoi zicea:

– Mai cântă ceva!

La vro patru ani după divorț, căzuse adânc în patima beției. Era aproape o ruină. Afară de birou și de birturile izolate nu mai ieșea nicăieri. Chiar și aici îi trebuia să fie singur, numai cu subalternul său și se izola în odăița cea mai dosită. Nu voia să mai vadă pe nime, nu voia să audă pe nime vorbind, de groază să nu afle ceva despre Nica. De patru ani nu mai știa nimic de ea și nu voia să afle nimic. Își pusese în gând să o creadă moartă, îi plăcea să o regrete ca pe o moartă.

Acum subalternul, ținându-l de subsuoară, îl ducea la clubul acela. Petrișor urca greu scara înaltă. Era amețit bine.

– Unde mergem frate? Unde dracu mă duci? Mi se taie răsuflarea, zicea el, tot la a treia treaptă.

Ajunseră cu chiu cu vai în sală și șezură într-un colț la o măsuță. Ajuns la stadiul acesta de beție, notarul nu mai voi să bea decât coniac.

– Aici se spune că-i foarte scump coniacul, domnule prim-notar, zise însoțitorul.

– Dar ce-i aici! Unde m-ai adus? De ce-i atâta lume adunată aici?

În curând începu muzica și dansul.

– Măi Petre, tu m-ai adus la un bal! zise Petrișor cu ochii împăinjeniți.

– Nu e bal, domnule prim-notar, e un local de petrecere. Se spune că aici își dă întâlnire societatea cea mai aleasă din oraș.

Coniacul scădea mereu în sticlă. Băutura asta avea darul să-l învioreze pe Petrișor când era prea amețit. Părea că începe a se trezi. Începu să urmărească ce se petrece în sală. Ochii i se opriră asupra perechilor cari dansau. A, nu! Dup-un restimp, o tresărire în trup și începu să bea păhărel după păhărel, ținându-l în mână și cu ochii țintă la dansatori, la o pereche mai ales: un domn înalt, brunet, cu o chelie pronunțată, iar doamna ... doamna-i părea cunoscută:

– Frate Petre, îi zise el însoțitorului, cine-i doamna aceea cu părul blond ca păpădia?

– N-o cunosc, dar să mă interesez.

Luă pe-un chelner de-o parte.

– Cum? N-o cunoști? se miră chelnerul. E doamna Nica. .

– Nica și mai cum?

– Nica Vestemean, după numele de familie al părinților. A fost măritată, dar acum e divorțată de mai mulți ani.

– Doamna Vestemean! spuse omul înapoiindu-se la măsuta lor.

– Vestemean ... Vestemean! Stai frate că numele acesta l-am cunoscut! Mai toarnă-mi un păhărel să-mi aduc aminte.

Nu mai era băătură decât de vro trei degete în sticlă. Dansul reîncepu. Doamna aceea dansa acum cu alt bărbat, un om de vârstă mijlocie, care se învârtea greoi, țopăind. Petrișor se uita aiurit la femeie. De departe gura ei părea o rană deschisă de multul ruj. Obrajii-i erau țișător colorați. Totuși o nuanță în jurul ochilor, seninătatea frunții și mai ales părul blond deschis i-o făceau cunoscută. Avea ceva din blondul păpădiei, așa cum nu fusese părul Nicăi decât pe vremea când a cunoscut-o el întâia oară, la vârsta de șasesprezece ani. Mai târziu părul ei se mai închisese. Femeia dansa ușor, elegant, abea atingea parchetul cu pantofiorii ei de lac. Și, totuși, Petrișor avea senzația puternică, vie, că femeia aceea era obosită, obosită ca și el, care ședea aici la măsută și înghițea coniac. Într-un rând îi surprise privirile, care treceau peste capul dansatorului, erau grele de tristețe.

– Vestemean! Stai frate că eu am cunoscut numele ăsta. Mai dă-mi un păhărel.

Până-l umplu și i-l puse în mână, omul zise:

– Nica Vestemean, așa mi-a spus chelnărul că o cheamă după părinți. Spune c-a fost măritată, dar acum e divorțată.

Petrișor rămase cu păhărelul de coniac în mână. Se uită un restimp la el cu ochi sticloși. Apoi păhărelul îi căzu din mână și el se frânse moale pe scaun.

Sări însoțitorul, săriră alții, dar nu-i mai putură da nici un ajutor. Membrele i se muiaseră și atârnavă neputincioase.

Întră din întâmplare, chiar atunci, în local un medic cunoscut din oraș. Se apropie de aglomerație, îi pipăi pulsul.

– A murit, zise el, desigur un atac de cord. Se pare că nu se prea cruța, zise el, văzând sticla de coniac goală pe masă. Dar cine este?

Nimeni nu-l cunoștea.

Cucoanele fugiră toate într-un colț îndepărtat al sălii celei mari, înfricate de-o asemenea întâmplare.

– E domnul prim-notar județean! zise subalternul. Dar cu asta nu lămuri lumea mai mult. Nimeni nu-l cunoștea.

– E domnul Petrișor i mai lămuri omul.

– Cum? Fostul bărbat al doamnei Vestemean? se miră cineva.

– Eu nu știu dacă a fost însurat. Nu sunt de mult la prefectură.

Întâmplarea asta nenorocită aduse iar închiderea clubului pentru o lună. Gazeta locală a opoziției – altă opoziție acum și alta gazetă, bănuia că băutura a putut fi otrăvită, că a putut fi un atentat pus la cale cu otravă. Dar mijloacele și protecțiile obicinuite îl redeschiseră peste o lună. Și Clubul Societății Sportive continuă să-și îndeplinească rolul civilizator în mijlocul societății.

XV

Trecură zece ani. Fostul revizor Vasile Albu avea acum patru copii, doi băieți și două fete. Nastasia înflorise în toată frumusețea sa de femeie abea după nașterea primului copil, băiat, cum îl asigurase ea înainte pe Vasile.

În primii ani ai funcționării lor în capitală, dascălița avusese destule neplăceri, cari însă rămăseseră numai la suprafața vieții sale. Era silită să suporte privirile obraznice ale bărbaților, să se scuture mereu de cei cari o acostau pe stradă, să repeadă pe cei mai îndrăzneți. Se aflau și bărbați tineri cari se mulțumeau să o privească cu admirație. Se repetau întâmplări din ultimii ei ani de școală: primea aproape zilnic plicuri cu scrisori de dragoste, cu versuri, multe iscălite numai cu inițiale, altele cu numele întreg și cu adresa. Nu mai erau naive ca acelea ce le primea ca elevă mare. Scrisorile îi veneau la școală, îi veneau acasă. De la o vreme nu mai citea decât primele rânduri. Le lăsa în seama lui Vasile. El le citea pe toate cu mare plăcere acum. Părea că află în ele cuvinte, asemănări, pe cari el ar fi trebuit să le spună Nastasiei. I se îmbogățise oarecum bagajul cuvintelor în conversația cu ea. Ea surprindea fraze din scrisorile acelea în vorbele bărbatului său când vorbea cu ea. Zâmbea, dar nu-l făcea atent. Știa că nu minte, că aflase un razim în exprimare, știa că Vasile, om dintr-o bucată cum era, nu avea multă posibilitate de a prinde în cuvinte nuanțarea sentimentelor față de ea, pe cari însă le simțea puternice, întregi, solide, cum nu le putea bănuî în toți cei cari îi trimiteau versuri sau scrisori.

La început simțise o bucurie senină, o plăcere aromată în atențiunile acestea din scrisori, în opunere cu insistențele celor ce încercau să se apropie de ea, insistențe pe cari, de la început, nu le putea suferi, îi erau penibile. Dar, după trecere de timp, se obicinuisă cu ele și nu o mai interesau.

În primii ani se întâmpla să primească acasă cadouri de la necunoscuți: flori. Nu știa cui să le înapoieze. Pe urmă veniseră altele cu adrese, pe cari le restituia și sfârși prin a porunci servitoarei să nu mai primească și să aducă în casă astfel de lucruri.

Vasile Albu, deși avea acum încredere desăvârșită în ea, se neliniștea involuntar de asemenea cadouri. Scrisorile, versurile, erau altceva, erau niște copilării amuzante. În adâncul ființei sale era chiar mândru de atențiunile acestea ce o încunjurau pe nevastă-sa. Dar un

cadou, fie și numai buchete de flori, parcă era ceva mai intim la care nu aveau alții nici un drept.

La școală Nastasia avea o prietenă bună, institutoarea Maria Popescu, femeie cam de-o vârstă cu ea, căsătorită, cu doi copii. În primii ani ea urmărise cu deosebită atențiune, toată purtarea Nastasiei. Părea că din zi în zi o prețuiește tot mai mult.

Într-o zi îi zise:

– Mi se pare că tu ai un talisman care te apără de orice rău. Porți ceva la grumaji, sub haină, ori pe piept?

Nastasia o privi mirată.

– Nu. N-am purtat niciodată. Dar pentru ce întrebi?

– M-am convins că tu ești inexpugnabilă.

– Nu înțeleg!

– Doamne sfinte, cum să nu înțelegi! Alta în locul tău, nu știu unde ar fi ajuns, împresurată de atâtea atențiuni ale bărbaților. O femeie așa de frumoasă ca tine, să nu te lași ademenită nici de gândul unei mici aventuri. Aici, în București, cred că puține femei frumoase nu vor fi avut o mică escapadă. Trebuie că ai tu un talisman care te apără.

– Dacă-i vorba despre asta, desigur că am, râse Nastasia. Îmi iubesc bărbatul. Bărbatul și copiii!

– Dar și altele își iubesc bărbații și, uneori, dacă sunt așa de frumoase ca tine, tot nu sunt în stare să alunge, între orice împrejurări și totdeauna, admirația altora.

Nastasia se gândi puțin.

– Poate că mai am un talisman: Nu mă gândesc niciodată ca sunt o femeie frumoasă.

– E posibil?

– Pentru ce nu?

– Păi noi, oricât am fi de cinstite, toate suntem vanitoase, ba chiar mândre de frumusețea noastră.

– Ei bine, eu nu sunt nici vanitoasă, nici mândră. Pentru ce aș fi vanitoasă cu ceva ce nu mi-am dat eu, ci am primit de-a gata?

– Nu-întăleg!

– Dar e limpede că nici o femeie n-ar voi să fie urâtă. Frumusețea, după mine, ca și sănătatea, o datorăm părinților cari ne-au născut așa și lui Dumnezeu, în primul rând. Eu, dacă pot fi mândră pe ceva, nu pot fi decât pe ceea ce-mi câștig eu cu truda mea.

– Filosofie!

– Dar te asigur că nu-i deloc filosofie! Dacă m-ai întrebat de un talisman, apoi talismanul meu este faptul că nu am fost mândră de

chipul meu și nu mă gândesc la el. Desigur, sunt mulțumită și fericită că nu-s urâtă, dar mai încolo nu merg.

– Și atitudinea asta crezi că te apără de ... cum să spun? De ispită?

– Sunt sigură. Oricât te-ar asedia o privire a unui om, sau o insistență a lui, chiar o admirație platonice, el nu are ce-i face, rămâne pe dinafara murilor, câtă vreme femeia nu se lasă încântată nu de el, ci de sine însăși. Ademenirea nu pornește de la altul, ci de la tine însăși. Până nu spui tu: **da**, ție însăși, nime nu are ce-ți face, nu are nici o putere asupra ta. Iar, pentru a nu-ți da consimțământul, e nevoie să rămâi cu mintea trează, ceea ce nu mai este cazul când începi să te admiri pe tine însăși. Deci cel mai bun talisman pentru o femeie frumoasă este să nu se gândească la frumusețea sa. E un dar pe care l-a primit și pe care trebuie să-l păstreze întreg și curat. Iată întreaga filosofie!

– Cam complicată! spuse prietena.

– Complicată, nu! Poate neobicinuită, poate nouă. Dar pentru mine e cea adevărată și, în aceeași vreme, salvatoare. A fost și este talismanul meu. Totuși trebuie să spun că nu este descoperirea mea.

– Dar a cui? A bărbatului?

– Nu a tatei! Tata mi-a atras într-o zi, când eram numai o fetișcană, atențiunea asupra acestui adevăr.

– Ce este tatăl tău, nici nu știi! Mai trăiește? E filosof? E preot?

– Trăiește. E funcționar la o Administrație financiară.

– Mă mir! Un om de cifre!

– Da, însă n-a fost totdeauna om de cifre. A fost frământat de multe probleme în tinerețele lui, îmi spunea mama.

Prietena rămase a se gândi. Se vedea că era impresionată.

– Am să rumeg bine ceea ce mi-ai spus. Știu că ești o femeie serioasă.

Convorbirea aceasta avusese loc la vro patru ani după mutarea soților Albu în capitală. Mai târziu colega îi mărturisise că nu se mai îndoiește de talismanul ei.

În câțiva ani Nastasia reușise să se scuture de toate atențiunile bărbaților. Se părea că există o corespondență secretă între bărbații cari caută aventura. Ajung să întâlnească, aproape deodată, care femeie se pretează la aventuri și care nu. Numai de urmărirea privirilor pe stradă nu putuse scăpa.

În primele luni după sosirea în capitală, cei doi soți cutrieraseră întreg orașul. Nastasia fusese cuprinsă de însuflețirea din ziua când a fost întâia oară în București. Atunci văzuse numai în fugă ce văzuse. Voia acum să cunoască totul, de aproape. Voia să cunoască și bărbatul său, care, în drumurile lui, nu văzuse decât câteva străzi, aceleași. Râdea înveselită când vedea cât de greu se poate orienta el.

După fiecare hoinărire îl întreba:

– Ei, ce zici? Nu-i așa că putem fi mândri de capitala noastră?

El aproba, cam obosit de multa alergare.

– Pentru a se ajunge aici, a fost nevoie de multă istorie la spatele prezentului, de mari eforturi ale neamului. Nu suntem un popor care nu are un trecut, nu suntem un neam adunat din patru vânturi. Aici în țara liberă a fost totdeauna un sâmbure tare de putere românească. Un centru de atracțiune, inima românismului. O dată Vasile zise:

– Dar, pare că inima românismului tot spunem că a fost în Transilvania, la noi.

– La noi a fost vatra, începutul. De-acolo am roit, ca dintr-un stup. Dar înainte cu veacuri Matca principală s-a așezat aici, atrasă de floarea cea minunată.

– Ce floare?

– Libertatea, dragul meu. Un popor nu poate renaște decât din libertate!

Uneori țineau discuțiile până târziu în noapte, după vizitarea orașului. Bărbatul, simțind însuflețirea cu care vorbește Nastasia despre trecutul românesc, își aducea mereu aminte de biblioteca încuiată a socrului său și de ceea ce-i povestise soacră-sa despre el. De teoria la care lucrase în tinerețele sale, în legătură cu istoria românilor.

Desigur, își zicea el, Nastasia moștenise ceva de la tatăl său. Era extrem de sensibilă la manifestările de forță, de putere ale românismului. Când văzuse întâia oară în capitală parada militară de la Zece Mai, nevasta lui fusese așa de emoționată, încât izbucnise în plâns, acolo, pe tribună. Uneori se temea să nu fie o sensibilitate bolnăvicioasă, cum se temea că a fost la tatăl ei.

Dar cu trecerea lunilor se liniști: Nastasia păru săturată și satisfăcută de tot ce văzuse și se pusese cu îndărătnicie mare la treabă. Își pregătea lecțiile cu mare grijă, ca și când ar avea inspecții în fiecare zi. Făcuse modesta lor locuință de la capătul unei linii de tramvai,

curată ca un pahar. Venise apoi copilul, copiii și Nastasia nu se mai pierdea în discuții asupra predării istoriei și geografiei, cu care-l amețea adeseori pe Vasile.

Apoi, încetul cu încetul, locuința lor începu să se umple de cărțile cumpărate, aproape toate de Nastasia: literatură, istorie, știință. Citea uneori noaptea și după ce el se culca. La recomandările ei, începu să citească și el unele volume.

În scurtă vreme Nastasia fu relevată ca una dintre cele mai bune institutoare din capitală. Fu îmbiată cu directoratul unei școli primare de fete, dar nu primi. Trebuia să-și vadă de școală, de familie, de lectură. Se trezise în ea o mare dorință de a ști și a cunoaște tot mai mult.

Fostul revizor își dădea seama că rămânea mult în urma ei cu lectura, ba chiar și ca priceperea celor citite. Nastasiei îi plăcea să discute asupra cărților citite și de el, la recomandarea ei și rămânea tot mai mirat de puterea ei de pătrundere. Multe probleme le vedea limpede numai în urma explicărilor soției.

Conștiința acestei inferiorități intelectuale, pe care o observase de mai de mult, îl îngândura uneori. O dată chiar cuteză să-i spună Nastasiei:

– Începe să-mi fie frică de volumele acestea, Stazi dragă. Pare că s-ar ridica din ele tot atâția dușmani ai mei.

– Se poate? râse femeia ... Dușmani de carton!

– Ba de loc! M-am obicinuit pe încetul și pe urmă am ajuns la siguranța că tu mă iubești așa cum sunt, cât privește fizicul și chiar neciopirea mea lăuntrică. Dar volumele acestea îți dovedesc tot mai mult opacitatea mea intelectuală. Înțeleg cu mult mai greu decât tine. Sunt într-o inferioritate vădită.

– Dragul meu de urs! Și ce-i într-asta?

– Îmi zic că poate va veni o zi când te vei obosi de un om așa de puțin intelectual.

Nastasia îi mângâie obrazii și se uită adânc în ochii lui.

– N-ai nici un motiv de teamă. În felul tău și tu îmi ești superior și, încă, într-o materie cu mult mai importantă. Tu rămâi întreg concentrat într-un singur sentiment, nu te risipești în atâtea părți ca mine. Eu poate că voi fi mai tare ca tine ca inteligență, datorită unei moșteniri din partea tatei, dar tu ești mai tare ca mine prin inimă, prin iubirea ta, prin ceea ce tu numești adorare, altar de închinare. Eu îți simt mereu iubirea ta și nu mai doresc altceva. Mi-o și arăți acum, cu îndrăzneala

ce se cuvine bărbatului, nu mai aștepti să-ți dau eu semn să te apropii de mine. Ce poate dori mai mult o femeie de la un bărbat?

Astfel, cu încetul, lui Vasile Albu i se risipise și teama cea nouă. Și, curios, de când se liniștise, citea și el mai mult și își dădea seama că pricepe mai bine, mai ușor, decât înainte.

*

* *

La vro zece ani de la mutarea în capitală, într-o zi de toamnă târzie, Nastasia urca scările unui mare spital să-și cerceteze pe colega și prietena sa Maria Popescu. Auzise întâi că-i bolnavă și se și grăbise să o vadă la locuință, dar i se spusese că a fost dusă la spital fiind nevoie de o operație urgentă. Soțul prietenei îi spusese acum că a trecut cu bine peste operație și că o putea vedea la spital.

Nastasia urca sprintenă scările curate. Era impresionată de curățenia de care strălucea întreg spitalul. Mai văzuse ea și altele, dar aici trebuia să fie o grijă deosebită.

Fu îndrumată la etajul al doilea, pe coridorul din stânga, spre secția femeilor. Află îndată camera și intră la prietena sa Maria Popescu.

Dăscălița era bine acum. Nu mai avea febră de trei zile.

– Dar pentru ce a fost nevoie de o operație atât de urgentă? o întrebă Nastasia.

– Închipuie-ți, draga mea, am avut apendicită! Nu aș fi crezut, o dată cu capul, nici eu, nici bărbatul meu, nici doctorul curant. Neam de neamul meu n-a avut apendicită.

– Dar asta nu se moștenește! râse Nastasia.

– Totuși, doctorul curant m-a întrebat dacă am mai avut cazuri în familie, între rudeni. Zice că este un fel de aplicare* la boală, care se moștenește.

– Nu! Din partea asta să n-ai nici o grijă că vei trece-o și copiilor tăi. Eu am citit un tratat întreg despre apendicită.

– În fine! Am avut noroc că în ziua a treia de boală, cum mă luaseră niște dureri ascuțite, bărbatul meu n-a aflat la repezeală pe doctorul nostru și a adus pe altul. Întâmplarea a voit să fie un specialist, un cunoscut internist, doctorul Voinescu. Imediat a constatat ce am și a telefonat după salvarea. Am fost operată la o jumătate de ceas,

* aplicare = aici predispoziție (n.ed.).

după ce am fost dusă la spital. A, o operație e îngrozitoare! Până te adoarme să nu mai vezi, să nu mai știi nimic!

Vorbiră despre noutățile de la școală, despre copii, despre zvonurile cu o nouă remaniere a guvernului și se despărțiră cu promisiunea Nastasiei de-a mai veni.

– În cazul acesta trebuie să te grăbești, zâmbi bolnava. Peste trei zile părăsesc și eu spitalul.

– Așa de repede?

– Închipuie-ți! Rana s-a și închis.

Când ieși în coridor, se afla în fața unui bărbat voinic, înalt, de vârstă mijlocie, ras proaspăt, îmbrăcat în halat alb.

– Ați făcut o vizită doamnei Popescu? Dumneata ai întrebat mai înainte la telefon?

– Eu! Am vorbit cu dumneavoastră? Sunteți d-l director al spitalului?

– Da. Am onoarea să mă prezint. Doctorul Negreanu.

– Trebuie să vă felicit din toată inima, zise Nastasia și ochii ei verzi străluciră.

– Pentru starea bună în care ați aflat pe prietena d-voastră?

– Și pentru asta, dar, în primul rând, pentru curătenia strălucitoare din spital. Mărturisesc că n-am văzut unul asemenea.

– Și încă n-ați văzut aproape nimic. Mi-ați face o deosebită plăcere să vi-l arăt întreg. Nu, eu am isprăvit cu lucrul pentru azi! Voiam numai s-o mai văd pe prietena dumneavoastră înainte de plecare. Dar ea poate aștepta câteva minute. După cum ați văzut, e în afară de orice primejdie.

– Dar nici n-ai crede că a trecut printr-o operație, se miră Nastasia.

Vreme de o jumătate de ceas directorul o conduse prin întreg spitalul, prin saloane, prin sălile de operație, prin laboratoare. Îi dădea explicații cu tot mai mare însuflețire, cu tot mai caldă încântare, privindu-o cu un interes crescând. Nastasia cerea mereu lămuriri, folosea termeni științifici, așa că, la un moment directorul o întreabă:

– Nu cumva mă induceți în eroare? Nu sunteți doctor?

– Nu! râse Nastasia.

– Atunci ați fost, cu siguranță, studentă în medicină!

– Nici asta, domnule director, dar am citit și cărți de medicină. Mi-a făcut plăcere să-mi schimb capul într-un fel de enciclopedie.

– Deși capul acesta se pretează la altceva! zise directorul galant. E prea distins și impunător să faci din el bibliotecă.

Râseră amândoi și continuară cu vizita spitalului. Coborâră pe niște scări într-o aripă laterală, în curte, clădită se pare în urma corpului celuilalt. Era o clădire mai mică, numai cu un etaj.

– Aici avem cancerul! zise directorul puțin încruntat.

Coridoarele, deși curate, ca și restul clădirii, aveau un miros special. De-abia era perceptibil, dar Nastasia îl simți totuși. I părea că miroase a pământ.

La parter erau bărbați, la etaj, femei.

– E o secție improvizată de curând, de vro cinci ani. E mai puțin decât neîndestulitoare. Ne-ar trebui o clădire cel puțin cât întreg spitalul.

– Da, cancerul e în creștere, zise Nastasia palidă. Doctorul îi arătă câțiva bolnavi, rănile. Ea dorise să le vadă și acum se simțea rău.

La etaj, într-un salon, trecând printre paturi, privind bolnavele, Nastasia se înțepeni deodată pe picioare și directorul nu o putu urni mai departe.

– Vă simțiți rău? Întrebă, deși știa că nu-i cazul, deoarece ea nu se răzima deloc pe brațul lui, care se grăbi să o sprijine.

– Nu, răspunse. Privea ca hipnotizată la o bolnavă care stătea în pat, pe spate, cu părul împrăștiat pe perină, un păr de culoarea păpădiei, decolorat însă. Fruntea, nuanțele din colțul gurii, ca și părul, îi deșteptară amintiri de demult. Cunoscutese pe cineva care avea câteva linii din chipul slăbit, uscat, îmbătrânit ce se sfârșea pe patul acela de spital.

Nastasia-l rugă pe doctor să iasă.

– Ei, tot curajul are o margine! Un exemplar de femeie ca dumneata și încă se clatină! Iată pentru ce sunt eu împotriva femeii medic! Vi-i rău?

Nastasia clătină din cap.

– Domnule Director, cine-i femeia aceea, care zace chiar în patul din fund, de lângă fereastră?

– Ceea cu părul împrăștiat pe perină? N-o putem face să și-l țină legat.

– Da. Mi se pare că am mai văzut-o undeva.

– Asta ar fi foarte cu puțință, pentru că ea a fost în multe părți, a trecut prin toate orașele mari ale țării. De patru ani e în București și, de-un an, e clienta noastră. Nu va mai fi încă multă vreme! E pe ducă, sârmana de ea.

– Cum o cheamă?

• Directorul zâmbi fără voce, un surâs trist, plin de compătimire.

– Femei ca ea au multe nume. Vor să apară mereu altele, mereu nouă. Se-nțălege când am instalat-o aici, a trebuit să-i cercetăm starea civilă. A fost măritată cu un notar, unul Petrișor. După părinți o cheamă Eugenia Vestemean.

Acum doctorul fu silit să sprijine cu toată puterea trupul Nastasiei. Era aproape să-și piardă cunoștința.

– Scuză-mă, te rog, credeam că mi se face rău. O cunosc pe femeia aceea. Am cunoscut-o înainte cu zece ani. A fost ..., odată, cea mai bună prietenă a mea. E Nica Petrișor!

– Cum, Nica? Ai cunoscut-o sub numele acesta?

– E numele de desmierdare, pe care i l-a dat bărbatul său: Eugenia, Genica și, de-aici, Nica. Am locuit în tinerețe, în același sat, eu învățătoare, ea notărășită.

– Hm! În tinerețe! Parcă dumneata n-ai fi tinără și acum! A fost frumoasă?

– Ca o păpușă și delicată ca un fir de pădădie. Avea un păr de-un blond care te făcea să visezi: dulce și aromat.

– Hm! Se vede că de-accea nu o putem face să-și țină părul legat. Mereu și-l pipăie cu mâna. Știi, nu-i mai ea acum chiar în toate mințile!

Nastasia se zgudui. Începură să-i curgă, mut, lacrimile.

– Domnule director, aş putea vorbi cu ea?

– Hm! Cu ce scop? N-are nici un înțeles. Dacă te-ar recunoaște, ceea ce nu-i probabil deloc, ar fi și mai rău.

– Dar cum să plec fără să-i spun o vorbă?

– Hm! De-un an, de când e la noi, n-a venit nimeni s-o vadă! Nu-i poți fi de nici un ajutor.

– Nu mă lasă inima să plec așa!

Doctorul se întoarse și deschise ușa salonului.

– Poftim!

Nica, cu ochii mari deschiși, își trecea degetele prin părul răsfirat pe pernă. Când se deschise ușa, doctorul rămânând în prag, lăsă părul și cu mâna-i făcu Nastasiei semn să se apropie. Dăscălița se apropie, înghețată, de patul ei.

– Te-am recunoscut îndată ce-ai intrat cu directorul în salon, zise ea cu glasul stâns.

– Nico!

Nastasia se plecă asupra bolnavei, dar brațul ei scheletic o opri.

– E amantul tău? Întrebă bolnava.

– Cine? se cutemură dăscălița, crezând ca Nica aiurează.

– Directorul, Săio, e un bărbat adorabil. Spune-mi!

– Nu! Acum îl văd întâia oară.

– Ești o proastă! Tot proastă ai rămas!

Și Nica făcu o sforțare, se întoarse pe-o dungă cu fața spre geam și, la toate stăruințele Nastasiei, nu mai spuse un singur cuvânt.

– N-aș fi crezut să te recunoască, zise doctorul pe coridor. Ce ți-a spus? Am văzut că ați vorbit.

– Ce nu mi-aș fi închipuit niciodată. În situația ei să se mai gândească ...

– La ce?

– M-a întrebat dacă dumneata ești amantul meu? Și, când am spus că nu, s-a supărat, mi-a zis că-s o proastă și s-a întors cu fața de la mine. Nu i-am mai putut scoate nici un cuvânt.

Directorul își strânse buzele. Toată fața i se împietri în linii tari. Părea că-și stăpânește o mare emoție.

– Uite ce este, zise el la despărțire. Văd că ții mult la prietene. M-am gândit să-i spui kolegei dumitale operate de ... apendicită ce ai văzut la secția de cancer.

– Pentru ce? făcu mirată Nastasia.

– Să nu ajungă și ea acolo. E al doilea avort în doi ani, și, ce-i mai rău, încercat de amândouă dățile acasă, cu o nenorocită de moașă, care acum va înfunda pușcăria. De amândouă dățile a adus-o aici salvarea.

Nastasia rămase înmărmurită.

– Ea vorbea de apendicită.

– Păi da, ăsta e termenul de camuflaj la modă.

– Spunea că în trei zile părăsește spitalul!

– Da, operația a reușit bine. Dar nu trei zile, ci trei săptămâni va trebui să mai rămână.

– Extraordinar!

– Ce?

– Învățătoarea e acum cea mai bună prietenă a mea. Nici n-aș fi bănuț!

– Se vede că nu-ți prea cunoști prietenele, dragă doamnă. Le judeci pe toate după dumneata. Mă bizui pe tactul dumitale, cum îi vei comunica. Din partea mea, le-am spus la amândoi în ce primejdie intră.

– Dar știe și bărbatul său ce-a avut?

– Hm! Cum să nu știe! Amândoi se scuză că-s săraci și că doi copii li-s peste cap. Dumneata câți copii ai?

Nastasia se înveseli deodată și-l inundă cu luminile strălucitoare ale ochilor, ca și cu niște flăcări verzi.

– De unde știi dumneata că am copii?

Directorul zâmbi:

– Numai un trup de femeie, care a dat rod, poate fi așa de splendid ca al dumnilui. Câți ai?

– Patru, domnule director, zise Nastasia intimidată de complimentul lui.

– Să vă trăiască! zise el, strângându-i cu energie mâna. Și sunt încântat că v-am cunoscut.

– Eu nu mai puțin, domnule director. Și, încă o dată, toate felicitările mele pentru spital.

Nastasia se depărtă emoționată. Uitase de Nica. Avea senzația puternică de a fi aproape de un om deosebit, de un om ... adevărat. Își aminti că senzația aceasta a avut-o și la școală, când l-a cunoscut pe Vasile Albu. Ca și când ar fi intrat în ea o forță nouă, un fel de aer sănătos, din înălțimi ...

Apoi îi veni în minte prietena sa, Nica. Ce ruină s-a ales din ea, Dumnezeu mare, suspina ea în gând. Și, în drum, își aminti de scena despărțirii lor definitive ... Dacă nu va mai avea mijloace de existență, spusese ea atunci, «voi veni la tine să cerșesc». Vorbise, cum se temuse ea, într-un ceas rău. Iată unde a ajuns!

Începură să-i curgă lacrimile, cum mergea pe stradă, încât nu mai răzbea să le zbracească cu batista. Nu-i păsa că trecătorii se opreau în drum și se uitau mirați după ea ...

Nici nu-și dădea seama prin ce străzi trece. Mergea fără nici o țință, cu o suferință grea în suflet.

Se trezi în Cișmigiu. Șezu ostenită pe un scaun. Dar era frig și se ridică. Vântul suiera prin arbori și scutura frunzele îngălbenite. Acopereau și cărările frunze de diferite culori arămii. Sunau uscat la pasul ei, înfiorând-o. Culoarele acelea veștede aveau ceva din fața și părul Nicăi.

Deodată, de pe-o cărare, văzu că încep a fugi spre ea doi copii. Se ținuseră de mână până acum. Fugeau la întrecere.

– Mămico! Mămico!

Îndată îi atârmară de braț.

– Dar voi cum ați ajuns aici?

Erau cei doi băieți mai mari.

– Ne-am cerut voie de la tata, zise cel mai mic. Lui Ionel îi place să audă cum vâjâie vântul și să vadă cum flutură frunzele când cad!

– Așa?

Ionel, cel mai mare, o privea sfios. Nastasia se îndoi grabnic, își sărută copiii pe obraz, îmbrățișându-i cu patimă.

– Ei, acum mergem toți trei acasă. V-ați plimbat destul.

Și între cei doi copii, porni spre ieșirea din Cișmigiu să ia tramvaiul cu bilet de corespondență.

Fine

Sibiu, 1943.

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	<i>V</i>
----------------------------------	----------

FRĂMÂNTĂRI

I	1
II	20
III	40
IV	53
V	71
VI	91
VII	104
VIII	117
IX	130
X	146
XI	160
XII	173
XIII	183
XIV	192
XV	200